

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ
імені В. І. ВЕРНАДСЬКОГО**

**БІБЛІОТЕКА В РЕАЛІЗАЦІЇ
ДЕРЖАВОТВОРЧОЇ
ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ**

Київ 2016

УДК 025.5:004.91:328.1(477)
ББК Ф3(4УКР)16+Ч734(4УКР)+Х810.1ф
Б59

Затверджено до друку вченою радою
Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського
(протокол № 3 від 16.03.2016)

А в т о р с ь к и й к о л е к т и в :

В. Бондаренко (розд. 2.4), Т. Горенко (розд. 2.2), С. Горова (розд. 1.1),
Т. Гранчак (вступ, розд. 1.2 [с. 20–41], 1.3, 2.3 [с. 130–131], 2.4 [с. 153–155], висновки),
С. Кулицький (розд. 2.2), В. Пальчук (розд. 2.1),
А. Потіха (розд. 3.2), І. Рудь (розд. 3.1), І. Соколова (розд. 2.3), Н. Тарасенко (розд. 3.3),
Ю. Якименко (розд. 1.2 [с. 42–56])

Р е ц е н з е н т и :

І. Давидова, д-р наук із соц. комунікацій, проф.;
Т. Добко, д-р наук із соц. комунікацій, ст. наук. співроб.

Бібліотека в реалізації державотворчої інформаційної політики : [монографія] / [Т. Гранчак,
Б59 В. Бондаренко, С. Горова та ін.] ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ,
2016. – 324 с.

ISBN 978-966-02-7909-4

У монографічному дослідженні розкриваються напрями і форми участі бібліотечних установ та їхніх інформаційно-аналітичних підрозділів у здійсненні державотворчої інформаційної політики в умовах інтенсифікації інформаційно-комунікаційних процесів та загострення інформаційного протистояння. Окреслюється участь бібліотек в організації електронного урядування, інформаційному забезпеченні потреб економічного розвитку, формуванні інформаційної основи здійснення ефективної регіональної політики. З урахуванням наявних інформаційних викликів висвітлюються підходи і напрями управління інформаційно-комунікаційними потоками та особливості використання у зв'язку з цим бібліотечно-інформаційного потенціалу.

Монографія орієнтована на широке коло наукових, бібліотечно-інформаційних працівників, фахівців інформаційної сфери, студентську аудиторію, широкий загал – усіх тих, хто цікавиться інформаційно-комунікаційними процесами та участю в них бібліотечних установ.

УДК 025.5:004.91:328.1(477)
ББК Ф3(4УКР)16+Ч734(4УКР)+Х810.1ф

© Національна академія наук України,
Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського, 2016

ISBN 978-966-02-7909-4 (друк.)
ISBN 978-966-02-7910-0 (електрон.)

ЗМІСТ

ВСТУП	5
--------------------	---

Розділ 1. УПРАВЛІННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИМИ ПОТОКАМИ: ПІДХОДИ, НАПРЯМИ, ТЕХНОЛОГІЇ, РИЗИКИ

1.1. Електронні інформаційні ресурси в контексті основних інформаційних загроз	10
1.2. Комунікативні стратегії і тактики здійснення державотворчої інформаційної політики.....	20
1.3. Інформаційно-аналітичні структури як суб'єкти державотворчої інформаційної політики.....	57
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1	70

Розділ 2. БІБЛІОТЕКА В СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ПРОЦЕСАХ: НАПРЯМИ ДІЯЛЬНОСТІ

2.1. Особливості використання бібліотечно-інформаційного потенціалу у розвитку електронного урядування в Україні	71
2.2. Інформаційні механізми розв'язання актуальних проблем розвитку економічної сфери.....	93
2.3. Робота бібліотек з регіональною періодикою в контексті розвитку електронного інформаційного середовища	115
2.4. Забезпечення доступу до фондів, продуктів і послуг бібліотек як чинник консолідації національного інформаційного простору: змістовно-технологічний аспект.....	133
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2	159

Розділ 3. ТРАНСФОРМАЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕК В УМОВАХ ПОШИРЕННЯ ІНТЕРНЕТ-ТЕХНОЛОГІЙ.....

3.1. Оптимізація використання пошукових систем як чинник удосконалення інформаційно-аналітичної діяльності	161
3.2. Сайти й мережеві сторінки як джерело первинної інформації (на прикладі сайтів та інтернет-представництв політичних партій)	175
3.3. Розвиток бібліотечно-інформаційного продукту в контексті поширення інтернет-технологій	197
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3	217
ВИСНОВКИ	219
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	230
ДОДАТОК	253

ВСТУП

Інформаційні реалії, що сформувалися на середину другого десятиліття ХХІ ст., виявили невідповідність сьогоденню наших уявлень про специфіку інформаційно-комунікаційних процесів в епоху інтернет-технологій та масштаби їхнього впливу як на розвиток окремих держав і народів, так і на відносини між ними. У різних сферах суспільного буття ми маємо справу з інформаційними викликами двох типів: викликами змісту і викликами технологій. Останні полягають у стрімкому розвитку техніко-технологічної основи інформаційної діяльності, що актуалізує завдання:

- прискороного опанування нових пристроїв і технологій, розробки відповідних методик користування ними,
- організації на основі використання нових пристроїв і технологій оновленого спектра інформаційних послуг,
- створення нових інформаційних продуктів,
- забезпечення динамічного функціонування системи стійких інформаційно-комунікаційних зв'язків як мережевої основи оперативної адаптації національного інформаційного простору до різноманітних інформаційних впливів.

Вирішення цих завдань сприятиме здатності ефективно конкурувати на ринку інформації і протистояти викликам змісту – браку потрібної інформації, труднощам у її пошуку, збереженні й опрацюванні, поширенню недостовірної інформації, інформаційним маніпуляціям, інформаційним «вкидам», системним заходам з використання й управління інформацією з метою завдання шкоди нашому суспільству – інформаційним війнам.

Як бачимо, ідеться не лише про перешкоджання потраплянню в національний інформаційний простір шкідливої інформації, а й про його наповнення і сприяння циркуляції в ньому інформації, потрібної для суспільного розвитку й управління цим розвитком.

Іншими словами, ідеться про необхідність забезпечення інформаційної безпеки – умов захищеності, а по суті – стійкості людини і її основних сфер життєдіяльності в рамках держави і суспільства (економіки, науки, сфери управління, суспільної свідомості тощо) стосовно небезпечних (дестабілізуючих, деструктивних, таких, що суперечать інтересам країни тощо) інформаційних впливів. Сьогодні в зоні підвищених інформаційних ризиків для України – питання комунікації

між владою і громадянським суспільством, відкритість влади, прозорість її рішень і діяльності; регіональні аспекти – ситуація та настрої у регіонах та коригування регіональної політики відповідно до потреб державного розвитку; ефективний інформаційний супровід економічних процесів у державі; наповнення національного інформаційного простору інформацією, необхідною для збереження української ідентичності, виховання критичного мислення, інтелектуально-наукового зростання нації, поширення демократичних цінностей у суспільстві.

З огляду на це актуалізувалося завдання переосмислення цілої низки аспектів, пов'язаних із процесами інформаційно-комунікаційної взаємодії, зокрема з управлінням інформаційно-комунікаційними потоками¹, визначенням місця, значення і завдань у формуванні й здійсненні ефективної державотворчої інформаційної політики різноманітних інформаційних інституцій, структуруванням і консолідацією національного інформаційного простору, розробкою та впровадженням сучасних технологій пошуку, використання і збереження інформації.

Дослідження розвитку процесів інформатизації обумовлює посилення наукової уваги до активізації участі в цих процесах бібліотечних установ як важливих центрів інформаційного забезпечення суспільного доступу, підвищення ефективності використання національних інформаційних ресурсів та ресурсів глобального інформаційного простору в інтересах українського суспільства.

Вивченню окреслених питань було присвячено виконання планової науково-дослідної теми «Оптимізація інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек в умовах інтенсифікації інформаційних обмінів» (2013–2015), одним з виконавців якої став відділ політологічного аналізу Служби інформаційно-аналітичного

¹ Під управлінням інформаційно-комунікаційними потоками маємо на увазі свідомий, цілеспрямований та ефективний вплив на зміст, інтенсивність, напрями комунікації з метою досягнення стабільного розвитку суспільства і держави, у результаті якого кожен з її елементів отримує власну користь.

Серед найважливіших завдань, які має вирішити управління інформаційно-комунікаційними потоками, слід відзначити перелічені М. Грачовим: по-перше, виявлення інформаційних масивів і потоків, необхідних для ефективного політичного управління суспільством; по-друге, збір і обробку даних, запитаних для прийняття політичних рішень і оцінки їх наслідків; по-третє, зберігання інформації, організацію її поширення, а також контроль за інформаційною діяльністю в суспільстві, що передбачає, зокрема, виявлення перешкод для проходження достовірних або необхідних відомостей (Грачев М. Н. Политическая коммуникация: теоретические концепции, модели, векторы развития. – М.: Прометей, 2004. – 328 с. – с. 115).

забезпечення органів державної влади (СІАЗ) Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського (НБУВ). У рамках теми проводились:

- дослідження інформаційної складової політичних процесів у країні, особливостей інформаційно-аналітичного супроводу державної політики у політичній, економічній та соціальній сферах українського суспільства в електронних, друкованих ЗМІ та соціальних медіа;
- удосконалення форм інформаційно-аналітичного обслуговування, у тому числі дистантного, підвищення ефективності використання інформаційного ресурсу бібліотеки;
- розробка інформаційно-аналітичної проблематики, пов'язаної з актуальними подіями сучасності (ситуація на Сході України, негативні впливи на інформаційний простір України, економічні й соціальні проблеми в державі);
- вивчення досвіду використання напрацювань НТП для нейтралізації зовнішньої інформаційної агресії стосовно України;
- дослідження ролі бібліотечних установ у розвитку й зміцненні захищеності національного інформаційного простору;
- вивчення наукової та науково-прикладної діяльності з удосконалення електронних інформаційних технологій для забезпечення ефективного інформаційного обслуговування українського суспільства.

Теоретичні й практичні здобутки, отримані в процесі роботи над науково-дослідною темою, представлено в пропонованій колективній монографії.

Підготовлене відділом політологічного аналізу СІАЗ НБУВ монографічне дослідження має на меті визначити і висвітлити актуальні напрями й форми участі бібліотечних установ у здійсненні державотворчої інформаційної політики та зміцненні захищеності національного інформаційного простору, його стійкості до негативних інформаційних впливів в умовах інтенсифікації інформаційно-комунікаційних процесів та загострення інформаційного протистояння.

У рамках дослідження актуальним стало вирішення таких завдань:

- окреслити інформаційно-технологічні особливості, концептуальні засади та оптимальні підходи здійснення державотворчої інформаційної політики, спрямованої на консолідацію та ефективне функціонування національного інформаційного простору в умовах загострення інформаційних небезпек, аргументувати участь у її здійсненні національних бібліотек як суб'єктів формування національного інформаційного ресурсу, зорієнтованого на зміцнення інформаційного суверенітету та забезпечення інформаційної безпеки;

– обґрунтувати функціонування інформаційно-аналітичних структур, зокрема інформаційно-аналітичних підрозділів бібліотек, як суб'єктів державотворчої інформаційної політики, діяльність яких спрямована на формування оптимальних обсягів науково-аналітичного ресурсу, необхідного для ухвалення управлінських рішень та сприяння партнерській взаємодії між органами державної влади та громадянським суспільством;

– висвітлити впровадження бібліотеками технологій удосконалення комунікації між громадянським суспільством і владними структурами, зокрема участь вітчизняних бібліотек у розвитку інформаційної інфраструктури електронного урядування в Україні;

– проаналізувати особливості функціонування інформаційного простору української економіки та розкрити технологічні можливості інформаційно-аналітичних підрозділів наукових бібліотек у розв'язанні проблем інформаційного забезпечення економіки;

– висвітлити можливості бібліотек у формуванні інформаційної бази для здійснення ефективної регіональної політики, зокрема сучасні підходи бібліотек у забезпеченні доступу до інформації регіональних ЗМІ, у тому числі шляхом підготовки на основі інформації електронних регіональних інтернет-видань інформаційно-аналітичної продукції регіональної тематики;

– окреслити підходи бібліотек до використання технологій дистантного інтернет-обслуговування в системі надання доступу до національних інформаційних ресурсів, у першу чергу до бібліотечних фондів, як технологічної основи консолідації інформаційного простору України;

– розкрити специфіку та перспективи використання в діяльності наукових підрозділів бібліотек інформаційно-аналітичних систем, призначених для ефективного пошуку інформації, відбору й аналізу оперативної інформації інтернет-середовища і соціальних медіа як інструменту оптимізації процесів підготовки інформаційно-аналітичної продукції;

– дослідити та висвітлити специфіку використання в інформаційно-аналітичній діяльності веб-сайтів і мережових сторінок суб'єктів управлінського процесу як джерел підготовки інформаційно-аналітичної продукції, окреслити підходи до збереження й систематизації інтернет-інформації шляхом її консолідованого представлення в аналітичних продуктах бібліотек;

– обґрунтувати можливості використання в діяльності бібліотек та їхніх інформаційно-аналітичних підрозділів соціальних медіа не лише як середовища

первинної інформації для підготовки інформаційно-аналітичної продукції та комплектування бібліотечних фондів, а і як технологічних платформ створення інноваційного бібліотечно-інформаційного продукту.

Праця ґрунтується на загальнонаукових підходах до наукового пізнання (системний, структурний, порівняльний) з використанням аналітико-синтетичного осмислення фактологічного матеріалу.

Монографія орієнтована на широке коло наукових, бібліотечно-інформаційних працівників, фахівців інформаційної сфери, студентську аудиторію, широкий загал – усіх, хто цікавиться інформаційно-комунікаційними процесами та участю в них бібліотечних установ.

УПРАВЛІННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИМИ ПОТОКАМИ: ПІДХОДИ, НАПРЯМИ, ТЕХНОЛОГІЇ, РИЗИКИ

1.1. Електронні інформаційні ресурси в контексті основних інформаційних загроз

Сучасний інформаційний розвиток, інформатизація суспільства є важливою складовою розширення можливостей для доступу до інформації, для задоволення відповідних інформаційних потреб не тільки на рівні політичних перетворень, відстоювання того чи іншого політичного вибору в процесі демократизації, а й на всіх інших рівнях суспільної діяльності, що зрештою і забезпечують у комплексі суспільний прогрес. Цей розвиток має свої як позитивні, так і негативні сторони.

Відповідно сьогодні особливої актуальності набуває вивчення основоположної закономірності, пов'язаної зі структуризацією електронних інформаційних ресурсів, та основних загроз із позиції захисту та збереження національного інформаційного простору нашої держави.

Говорячи про структуризацію електронних інформаційних ресурсів, слід зазначити, що її найбільш загальною формою є розподіл ресурсів за масштабами використання. У зв'язку з цим наявні у розпорядженні людства ресурси можна поділити на загальноцивілізаційні (або ж глобальні, за визначенням деяких дослідників), загальнодержавні, національні, ресурси, що продукуються в інтересах певних соціальних об'єднань, та ресурси, необхідні для задоволення потреб окремого члена суспільства, окремого індивіда.

Розгляд такого поділу ресурсів з філософської точки зору, як співвідношення цілого й частини, дає можливість окреслити масштаб завдань

із залучення інформації під час розробки конкретної теми, виходячи з рівня її суспільної значущості, суспільного значення мети виконуваної в інформаційній сфері роботи.

Як зазначається в сучасних дослідженнях, загальноцивілізаційні ресурси й засоби їх використання становлять глобальний інформаційний простір, що перебуває в процесі прискореного розвитку і визначає загальний темп перетворень в інформаційній сфері кожної нації і держави [58, с. 31–32]. Таке твердження в принципі не викликає заперечень, хоча при цьому вважаємо за доцільне підкреслити, що *метою використання зазначених ресурсів має бути реалізація саме глобальних завдань розвитку сучасної цивілізації*.

У складі загальноцивілізаційної інформаційної бази електронних ресурсів, що швидко стає основним компонентом інформаційної основи розвитку нашої цивілізації, на сьогодні вже виокремлюються певні групи інформаційних ресурсів зі своїми характерними ознаками: ресурси для вирішення загальноцивілізаційних завдань розвитку [50, с. 121]; ресурси міжнародних суб'єктів інформаційної діяльності; ресурси глобального ринку інформації, бойові інформаційні ресурси, що є основним компонентом інформаційних воєн [58, с. 32], та ресурси нейтралізації такого виду інформаційних впливів, що хоча й орієнтовані насамперед на забезпечення певного впливу в міждержавних відносинах, однак, позначаються також і на всій міжнародній системі інформаційних обмінів; ресурси міжнародної кіберзлочинності [3, с. 132–148] та інформація, що їх нейтралізує [58, с. 31–46].

Поряд із зазначеними видами інформаційних ресурсів у глобальному інформаційному просторі розвиваються також інші джерела інформаційного виробництва, зумовлені розвитком глобальної інформатизації та доступом до можливостей інформатизації широких мас населення в усіх регіонах планети.

Ця сукупність інформації розміщується в системі контрольованих міжнародними організаціями баз даних, у системі найбільших бібліотечних установ, інших загальносуспільних центрів, що забезпечують доступ до глобальних інформаційних ресурсів усім користувачам, що її потребують.

Поповнення глобальної інформаційної бази відбувається шляхом продукування нової інформації міжнародними організаціями та під їхнім керівництвом при реалізації проектів загальноцивілізаційного значення,

ресурсу міжнародних правових актів, що стосуються організації усіх сфер суспільної діяльності, враховуючи інформаційну, методик протистояння негативним впливам інформаційних воєн та кіберзлочинності, всесвітньо значущих здобутків науки і культури, нового внеску в загальноцивілізаційні ресурси, здійснюваного державами, націями, найбільш прогресивними складовими соціальної структури суспільства, його окремими видатними представниками.

Використання цих інформаційних ресурсів відбувається за вертикальним принципом циркуляції: з інформаційних баз загальноцивілізаційного значення до системи користувачів в усіх регіонах світу. Основними користувачами цих інформаційних ресурсів є держави і нації². Послугуючись вже розробленою загальноцивілізаційною правовою базою, вони аналізують напрацювання стосовно нових міжнародних правових актів і долучаються до їх удосконалення, адаптують власне законодавство до міжнародного та використовують політичну, економічну, наукову, культурологічну та іншу інформацію глобальних ресурсів в інтересах власного розвитку. Удосконалення всесвітньої інформатизації розширює доступ до цієї інформації усіх категорій користувачів. Остання обставина є важливою, оскільки поліпшує координаційний зв'язок загальноцивілізаційних процесів з регіональними, підвищуючи ефективність загальноцивілізаційного поступу.

Інформаційні ресурси держав і націй формуються в інтересах власного суспільного розвитку. На відміну від загальноцивілізаційних, що не відчують явного вертикального впливу інформації вищого рівня організації, у період розвитку сучасного інформаційного суспільства [20] даний вид ресурсів зазнає впливу інформації глобального інформаційного простору, що несе в собі як позитивні, так і негативні фактори для державного й національного розвитку. При цьому, як зауважує один з найавторитетніших фахівців у питаннях державного суверенітету на Заході С. Краснер, глобалізація не підриває фундаментальні основи суверенітету держав. Глобалі-

² Таке поєднання понять обумовлене наявністю в соціальній структурі суспільства значної кількості однонаціональних держав, націй у складі єдиних держав, які мають певний рівень автономії, та тих, що відстоюють такий рівень у період активізації національних рухів сучасності (Див. про це, напр.: Горовий В. М. Особливості розвитку соціальних інформаційних баз сучасного українського суспільства. – К., 2005).

зація – це виклик ефективності державного контролю, але це не означає, що нові виклики істотно відрізняються від старих [71, с. 34].

При цьому варто зауважити, що в умовах розвитку інформаційного суспільства слід мати на увазі не лише ефективність державного контролю, а й ефективність державної організації у цілому, що має не лише контролювати, а й сприяти продуктивному використанню інформаційних ресурсів в інтересах прогресивних перетворень.

Структуризація загальнодержавних, національних інформаційних основ розвитку певною мірою відрізняється від загальноцивілізаційної. Це суверенна інформація, що відображає зміст національної, державної специфіки, напрацьованої усіма попередніми поколіннями народу, є орієнтиром для вітчизняного інфотворення, відбору інформаційних ресурсів із глобального інформаційного простору, збереження національної самоідентифікації в умовах активізації глобальних процесів у сучасному світі. Ці ресурси становлять органічну частину всіх інших ресурсів загальнодержавного, загальнонаціонального значення, що є інформаційною основою існування й розвитку нації чи держави.

Слід підкреслити, що недостатнє врахування їх у відповідних базах може стати причиною однієї із серйозних загроз збереженню національного інформаційного простору держави – втрати національної своєрідності, реалізації на практиці загрози уніфікації під впливом глобальних інформаційних ресурсів.

Оновлення цього виду ресурсів відбувається за рахунок:

- державного, національного інформаційного виробництва та виробництва інформації управлінськими структурами;
- відбору, адаптації і введення у вітчизняні бази суспільно важливої інформації глобального інформаційного простору;
- поповнення вітчизняних інформаційних баз ресурсами, одержаними за допомогою ринкових механізмів;
- вітчизняного інфотворення (виробництво наукової інформації в наукових, науково-освітніх, культурно-освітніх, у тому числі бібліотечних, установах, виробництво інформації політичними й іншими громадськими організаціями, бізнес-структурами, аналітичними центрами й фондами, окремими громадянами) тощо.

Загальнодержавні й національні інформаційні ресурси є базовою складовою національного інформаційного простору³, що окреслюється можливостями контролю національною системою інформаційної безпеки. У цьому просторі в сучасних умовах існують загрози *проникнення несанкціонованої вітчизняними засобами контролю, а також шкідливої для Української держави і нації інформації*, що може негативно впливати на свідомість і дії українських користувачів, проникати в систему вітчизняних інформаційних баз, порушуючи їхній традиційний змістовий і структурний уклад.

Якщо говорити про вертикальний принцип циркуляції інформації [7, с. 19–20], то негативні інформаційні масиви у вітчизняний інформаційний простір потрапляють насамперед унаслідок інформаційного тиску ТНК, що лобіюють свої інтереси на українських ринках, через спроби інформаційного впливу на українське суспільство радикальних міжнародних релігійних організацій, кримінальних об'єднань тощо.

Горизонтальний принцип поширення інформації використовується в міждержавних інформаційних обмінах, у процесі налагодження співробітництва між партіями, іншими громадськими об'єднаннями загальнодержавного чи загальнонаціонального значення, релігійними організаціями, офіційними науковими установами тощо. Горизонтальний принцип інформаційних обмінів використовується на міждержавному рівні в процесі розвитку інформаційної ринкової діяльності. Він застосовується сьогодні в інформаційних війнах між державами. При цьому вдосконалення бойових інформаційних ресурсів орієнтується на якомога відчутніше занурення в інформаційний простір потенційного противника, проникнення в структуру його базових, суверенних інформаційних ресурсів з метою дезорганізації і зниження ефективності їх використання. Діючи в основному на горизонтальному рівні впливів, бойові інформаційні ресурси, як правило, мають і вертикальну складову своєї дії: вони повинні створювати в глобальному

³ Використання поняття інформаційного простору в системі соціальних категорій є виправданим, оскільки це поняття визначає «фундаментальну форму існування людей, що включає всі умови й ресурси їхньої соціальної діяльності і визначається не тільки для всього суспільства в цілому, а й для окремих систем» (Політологічний енциклопедичний словник / за ред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна, В. П. Горбатенка. – К.: Генеза, 2004. – С. 547).

співтоваристві позитивний імідж політичній позиції і діям держави-учасниці конфлікту.

У зв'язку з цим організація національної безпеки, інформаційної безпеки держави, нації потребує створення в структурі загальнодержавних інформаційних ресурсів інформаційних продуктів, орієнтованих на нейтралізацію таких негативних впливів, а також розробки ефективних методик боротьби з інформаційною агресією, продуктивного апелювання в цій боротьбі до загальноцивілізаційних правових норм.

Організація інформаційних ресурсів на рівні функціонування й розвитку структурних складових суспільства у внутрішньодержавному масштабі пов'язана насамперед з формуванням і розвитком відповідних базових масивів інформації. Сучасні технічні засоби дають змогу базову інформацію зберігати у власних архівах, власних інформаційних базах, на сайтах організацій, установ чи бізнес-структур. Ця інформація за принципом рознесених інформаційних баз може зберігатися в бібліотечних установах, за умови постійного доступу до їхніх фондів для всіх представників певної спільності.

Збагачення баз соціальних структур новою інформацією здійснюється як традиційним власним інформотворенням членами цих соціальних структур, так і з використанням нових можливостей сучасної інформатизації. При цьому використовується раніше невідома активізація двох основних діалектично взаємопов'язаних тенденцій еволюції інформаційних процесів. Одна з них полягає у збільшенні кількості та зміцненні інформаційних зв'язків глобального значення, що у своїй сукупності створюють умови для функціонування глобального інформаційного простору. Сьогодні цей простір доступний завдяки наявним технічним можливостям для будь-якої людської спільності і є основою зростаючої єдності, цілісності людства.

Інша тенденція пов'язана з переходом до того етапу розвитку кожної із соціальних інформаційних баз у їхній суспільній ієрархії, на якому вони завдяки вдосконаленню системи партнерських зв'язків із глобальним інформаційним простором та системою горизонтальних зв'язків, у тому числі й з розвитком соціальних мереж, набувають відносної самостійності, можливостей для самоідентифікації й дедалі активнішого вияву в інформаційній сфері діяльності як самостійного суб'єкта й об'єкта інформаційних впливів [7, с. 25]. З розвитком вітчизняного інформаційного ринку

відбувається також наповнення соціальних інформаційних баз інформацією, одержаною як товарна продукція. Соціальні структури, уся система юридичних і фізичних осіб приєднуються до процесу виробництва інформації, інформаційних послуг на продаж, у тому числі й за кордон. З ініціативи інформаційних товаровиробників питома вага інформаційного виробництва в загальному виробництві продукції неухильно зростає, інформаційний ринок, пов'язаний із впровадженням інтернет-технологій, досить динамічно розвивається.

Таким чином, сучасний національний інформаційний простір як сфера інформаційних обмінів національного значення містить у собі розгалужену систему структур, що забезпечують виробництво нової інформації, зберігання наявної на різних видах носіїв, а також організацію її використання за допомогою мережі соціальних комунікацій усередині суспільства і на міжнародній арені. Цей комплекс інформаційних структур становить національний інформаційний ресурс – інформаційний потенціал суспільства. Від рівня цього потенціалу в сучасному світі значною мірою залежить збереження і розвиток національної інформаційної бази – інформаційної основи розвитку нашого суспільства, внесок українського народу в загальноцивілізаційний розвиток [48, с. 26].

При цьому розвиток вітчизняних інформаційних процесів відбувається з урахуванням його найбільш істотних факторів. Серед них:

- верховенство інститутів українського суспільства над процесом національного виробництва й використання інформаційних ресурсів;
- забезпечення незалежності, умов для рівноправного міжнародного співробітництва в інформаційній сфері;
- забезпечення перспектив:

а) розвитку вітчизняного інформаційного виробництва, широкого використання глобальних інформаційних масивів для задоволення потреб вітчизняних користувачів;

б) прискореного зростання ефективності використання інформаційних ресурсів, розвитку творчого потенціалу українського суспільства у використанні інформаційних ресурсів, у вдосконаленні інформатизації суспільства [48, с. 27].

Соціальні структури українського суспільства у своїй інформаційній діяльності широко розвивають горизонтальні інформаційні зв'язки, що,

за умови реальної опори на національну інформаційну базу, на суверенні інформаційні ресурси, у цілому є позитивним процесом внутрішньо-суспільної консолідації. Набуваючи досвіду, освоюючи сучасні інформаційні технології, вони виходять зі своїми інформаційними продуктами на зарубіжні інформаційні ринки. Ці процеси регламентуються відповідним державним законодавством.

У системі горизонтальних інформаційних обмінів мають місце і прояви негативного інфотворення, виробництво інформаційних продуктів або ж популяризація через сайти, у соціальних мережах інформації, що об'єктивно завдає шкоди суспільству. Ідеться про неправдиву інформацію, інформацію, що входить в основу маніпулятивних технологій, пов'язаних у нашому суспільстві насамперед з політичною діяльністю, сугестивними впливами для досягнення неправомірних цілей. У вітчизняному інформаційному просторі мають місце також і прояви кіберзлочинності.

«У теперішній час у розпорядженні суспільства знаходиться сукупність різноманітних компонентів інформаційної інфраструктури: соціальні інформаційні комунікації, наявні інформаційно-аналітичні, бібліотечні, архівні та інші центри збереження й організації використання інформаційних ресурсів, наукові установи, структури, пов'язані з аналізом первинних масивів інформації типу «фабрика думки», дослідницькі фонди, соціологічні центри – усі структури, що займаються виробництвом суспільно значущої інформації, включаючи управлінську, економічну, політичну та інформацію для забезпечення всіх видів іншої суспільної діяльності, системи правотворчого регламентування інформаційної сфери. Ці компоненти комп'ютеризовані й пов'язані комп'ютерними мережами з усіма галузями господарської діяльності, життєво важливими центрами суспільного життя. Тому саме кібернетичні загрози, кібертероризм становлять особливу небезпеку для національної інфраструктури та інформаційного суверенітету України» [17, с. 115].

Як правило, усі ці негативні прояви спричинені невідповідністю темпів правотворчої роботи розвитку інформаційних технологій, браком ефективних методик протистояння негативним проявам в інформаційній сфері, відсутністю належної виховної роботи серед громадян, що вже де-факто стали членами інформаційного суспільства, а де-юре цього статусу ще достатньою мірою не закріпили і у свідомості не зафіксували.

В останні десятиліття усе відчутнішого значення набуває ще один вид небезпек, проєктованих на національний інформаційний простір, – інформаційні операції, інформаційні війни, що передують силовій дії у відносинах між державами, а часом і замінюють її, будучи успішними з точки зору отримання кінцевого результату. На інформаційному рівні мова йде про чітко спрямовані операції, що мають на меті вплив на свідомість населення.

Боротьба на інформаційному полі не менш важлива, ніж безпосередні бойові дії. Так, наприклад, можна пригадати події в Росії, коли під час конфлікту в Дагестані влітку 1999 р. російські спецслужби приділили велику увагу ліквідації в інтернет-мережі сайту М. Удугова «Кавказ-центр». До речі, прийнято вважати, що для перемоги в російсько-чеченській війні 1994–1996 рр. М. Удугув зробив не менше, ніж польові командири: спочатку він виграв інформаційну війну з Росією (створив вигідний імідж Чечні), а вже потім перемога була фактично отримана і в бойових діях. Саме після цього аналітики стали стверджувати, що війна на Кавказі – це передусім інформаційна війна. Примітно, що Росія зробила належні висновки з першої чеченської кампанії, і в 1999–2000 рр. зуміла переломити ситуацію в інформаційному просторі на свою користь.

Ілюстрацією до використання інформаційних ресурсів, ЗМІ в інформаційних операціях, спрямованих сьогодні проти нашої держави, може слугувати інформаційна атака російської електронної періодики, здійснена під час подій на Донбасі та в Криму. У російських ЗМІ дуже багато говориться про безперспективність української політики та економіки, про несприятливий інвестиційний клімат у країні, робляться «прогнози» стосовно подальших кризових явищ, нестабільності тощо.

Потрібно відзначити, що така інформаційна атака у складній економічній ситуації може мати відповідний результат.

Однак про факти російської пропаганди сьогодні вже активно говорять і на міжнародному рівні. Показовий приклад: міністр закордонних справ України П. Клімкін повідомив про те, що уповноважений ОБСЄ зі свободи ЗМІ Д. Міятович підготує доповідь про факти російської пропаганди у світових ЗМІ. Ідеться про замовні статті у світових ЗМІ та активність ботів. «...Росія скуповує журналістів, замовляючи море статей, тисячі статей у різних газетах... вони маніпулюють меседжами..., більше того – коментарями

маніпулюють. Для цього наймаються студенти, тисячами. У тій же Німеччині їм платять по кілька сотень євро», – заявив П. Клімкін [36].

Привертає до себе увагу також і те, що, як інформували ЗМІ, робоча група, зі стратегічної комунікації на Сході, створена Євросоюзом влітку 2015 р. у системі своєї Європейської служби зовнішніх дій, відвідала Україну з візитом, щоб обговорити питання протидії російській пропагандистській діяльності.

На думку експертів ЄС, протистояння пропаганді Росії необхідно почати з посилення підтримки незалежних ЗМІ, зокрема і російськомовних. Крім того, потрібно привернути увагу країн-учасниць програми «Східне партнерство» (Україна, Грузія, Молдова, Білорусь, Вірменія і Азербайджан) до проблеми дезінформації, яка йде від «зовнішніх сил». Також необхідно пояснити цим країнам, що Євросоюз підтримує тільки ті реформи, які спрямовані на покращення життя [14].

Правляча партія Канади обіцяє створити десятимільйонний фонд для фінансування медіа, які боротимуться з російською пропагандою. Про це йдеться у відповіді керівника виборчого штабу Консервативної партії Канади Д. Бірн на запит Конгресу українців Канади. «Переобраний Консервативний уряд допоможе Україні протистояти путінській машині пропаганди. Ми створимо «Цифровий Фонд Свободи» і протягом чотирьох років вкладемо в нього 10 мільйонів доларів для допомоги міжнародним групам і незалежним ЗМІ у протидії російській пропаганді в Україні та Східній Європі», – повідомила Д. Бірн [19].

Певною мірою можна також погодитись і з думкою деяких експертів про те, що глобалізація інформаційної сфери приводить до влади не наддержави, а транснаціональні медіа-імперії, які створюють реальність під себе і маніпулюють свідомістю мас на власний розсуд. Чимало дослідників відзначають негативний вплив мас-медіа (особливо електронних) на реципієнта. Так, директор Інституту досліджень психічного здоров'я Мічиганського університету д-р Д. Міллер стверджує, що перенасичення людини інформацією призводить до розбалансування розумової діяльності і може бути пов'язане з різноманітними формами психічних захворювань [49].

При цьому слід зазначити, що вищевказані обставини створюють серйозні проблеми для ефективного використання електронних інформаційних

ресурсів в інтересах прогресивного розвитку суспільства та збереження й поповнення національного інформаційного простору.

1.2. Комунікативні стратегії і тактики здійснення державотворчої інформаційної політики

Нові реалії, у яких опинився світ на початку XXI ст. у зв'язку з процесами глобалізації та інформатизації, активізація використання інформації для ведення агресивної політики, інформаційні війни – усе це актуалізувало питання інтенсифікації досліджень інформаційної сфери, тенденцій, загроз та завдань, що постали перед спільнотами та державами, вироблення ефективної інформаційної політики, яка відповідала б сучасним потребам: забезпечувала, з одного боку, основні громадянські права у сфері інформації, а з іншого – інформаційну безпеку і захист від негативних та відверто ворожих інформаційних впливів.

У вітчизняній науковій літературі аспекти, пов'язані з розвитком інформаційної сфери та виробленням і реалізацією державної інформаційної політики, розглядалися Г. Почепцовим, І. Аристовою, О. Зернецькою, О. Литвиненком, Є. Макаренком, В. Карпенком, І. Березовською, Ю. Нестеряком та багатьма іншими науковцями різних галузей знань.

Аналіз вітчизняної нормативно-правової бази та наукової літератури дає підстави для висновку, що у визначенні державної інформаційної політики в Україні наявні два підходи. За першим, державна інформаційна політика – це сукупність напрямів і способів діяльності держави з одержання, використання, поширення та зберігання інформації. Прихильники другого підходу розглядають інформаційну політику як складне, багатокомпонентне поняття, що охоплює такі аспекти функціонування інформаційної сфери, як закон ефективної роботи системи ЗМІ, закон адекватної взаємодії влади і населення, посилення інформаційної безпеки тощо.

В узагальненому вигляді відповідно до цього підходу державна інформаційна політика – це головні напрями діяльності держави в галузі інформації. Докладно цей аспект питання проаналізовано О. Токар у статті «Державна інформаційна політика: проблеми визначення концепту» [59]. Там само детально розглядаються і питання законодавчого закріплення поняття «державна інформаційна політика». Законом України «Про інформацію»

в редакції від 06.01.2011 р. державна інформаційна політика визначалась як сукупність основних напрямів і способів діяльності держави з одержання, використання, поширення та зберігання інформації, одним з яких було названо гарантування інформаційного суверенітету України [40].

Утім, чинна редакція цього Закону від 21.05.2015 р. визначення державної інформаційної політики не дає, обмежуючись окресленням у ст. 3 її основних напрямів:

- забезпечення доступу кожного до інформації;
- забезпечення рівних можливостей щодо створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони, захисту інформації;
- створення умов для формування в Україні інформаційного суспільства;
- забезпечення відкритості та прозорості діяльності суб'єктів владних повноважень;
- створення інформаційних систем і мереж інформації, розвиток електронного урядування;
- постійне оновлення, збагачення та зберігання національних інформаційних ресурсів;
- забезпечення інформаційної безпеки України;
- сприяння міжнародній співпраці в інформаційній сфері та входженню України до світового інформаційного простору [41].

Як бачимо, завдання з гарантування інформаційного суверенітету України в чинній редакції замінено на забезпечення інформаційної безпеки України. Хоча обидва поняття діалектично пов'язані між собою, усе ж поняття суверенітету більше відповідає завданням державної інформаційної політики, оскільки наголошує саме на самостійності й незалежності її здійснення.

У Проекті Концепції інформаційної безпеки України, розробленої з ініціативи Міністерства інформаційної політики, пропонується визначити поняття державної інформаційної політики як «діяльність держави, спрямовану на формування та регулювання середовища, в якому задовольняються інформаційно-комунікативні потреби громадян України, суспільства і держави» [23].

Поняття державної інформаційної політики може мати й інше когнітивне наповнення і розумітись як взагалі інформаційна політика, яка

здійснюється на території держави усіма суб'єктами інформаційних відносин: «особлива сфера життєдіяльності людей (політиків, учених-аналітиків, журналістів, слухачів, читачів тощо), пов'язана з відтворенням і поширенням інформації, що задовольняє інтереси держави і громадянського суспільства та спрямована на забезпечення творчого, конструктивного діалогу між ними та їхніми представниками» [1].

Як зазначає І. Арістова, «довгострокова стратегічна ціль державної інформаційної політики України (у розширеному варіанті) – це формування відкритого інформаційного суспільства на основі розвитку єдиного інформаційного простору цілісної держави, його інтеграція у світовий інформаційний простір з урахуванням національних особливостей і інтересів при забезпеченні інформаційної безпеки на внутрішньодержавному та міжнародному рівнях» [2].

Отже, державна інформаційна політика має бути спрямована на формування, ефективне функціонування та захист національного інформаційного простору, який став би, з одного боку, проявом, з іншого – підґрунтям та інформаційним середовищем державного розвитку, на забезпечення інформаційного суверенітету держави.

Водночас, окрім держави як головного суб'єкта державної інформаційної політики, великий вплив на цю політику здійснюють безліч недержавних/неурядових акторів (бізнес, ЗМІ, наукові й технологічні установи, громадські й міжнародні організації), з огляду на що О. Токар вважає за доцільне розрізняти політику державну і політику публічну, яка зачіпає ширше коло суб'єктів, об'єктів і дій, що не підпадають під безпосередній вплив органів державного управління, а формують свою політику самостійно і тим неминуче вносять зміни в суто державну (урядову) політику [59, с. 132].

Державна інформаційна політика має враховувати наявність цього потенціалу. Поєднання двох зазначених векторів – державного і громадського – у підсумку має формувати державотворчу інформаційну політику, яка здійснюється не лише державою, а й недержавними суб'єктами, і спрямовується на розвиток держави як організаційної основи та необхідної умови існування і розвитку певної спільноти в межах держави.

Такий підхід передбачає у процесі здійснення інформаційної політики партнерську взаємодію держави і громадянського суспільства на основі іде-

ології державотворення «як засобу духовної консолідації суспільства, упередження і гасіння соціально небезпечних конфліктних ситуацій», проект концепції якої був запропонований НАН України за доповіддю академіка О. Онищенко ще у 2007 р. [42].

У Законі України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» від 9.01.2007 р. окреслюється можлива структура такої взаємодії в аспекті формування інформаційного суспільства:

- органи державної влади визначають пріоритети розвитку, забезпечують їх досягнення і всебічну підтримку, координують та стимулюють виконання завдань, формують законодавчу базу і контролюють її виконання усіма учасниками побудови інформаційного суспільства;

- приватний сектор економіки, здебільшого, забезпечує впровадження та використання ІКТ у всіх сферах життя, вдосконалює інформаційну інфраструктуру, надає інформаційні та комунікаційні послуги тощо;

- об'єднання громадян взаємодіють з органами державної влади, органами місцевого самоврядування і приватним сектором економіки у питаннях забезпечення справедливого та рівного доступу до інформаційних і комунікаційних послуг, формують громадську думку щодо пріоритетів та перспектив розвитку інформаційного суспільства;

- держава, приватний сектор економіки та об'єднання громадян сприяють встановленню і розширенню взаємовигідних відносин з міжнародними організаціями, в тому числі з міжнародними фінансовими установами, які відіграють провідну роль у розвитку інформаційного суспільства та оцінці прогресу в цій сфері [43].

Виходячи з того, що здійснення державотворчої інформаційної політики передбачає партнерську взаємодію держави і громадянського суспільства, важливо наголосити, що держава має утримуватись від спокуси маніпулювання громадянським суспільством через використання відповідних інформаційних технологій.

Відносини «держава – громадянське суспільство» мають вибудовуватись за принципом суб'єкт-суб'єктної взаємодії із застосуванням продуктивного підходу в управлінні інформаційно-комунікаційними потоками, який передбачає свідомий, цілеспрямований та ефективний вплив на зміст, інтенсивність, напрями політичної комунікації з метою досягнення

стабільного розвитку політичної системи, у результаті якого кожен з її елементів отримує власну користь [9, с. 31].

У рамках продуктивного підходу серед найважливіших завдань, які має вирішити управління інформаційно-комунікаційними потоками, слід відзначити перелічені М. Грачовим: по-перше, виявлення інформаційних масивів і потоків, необхідних для ефективного політичного керівництва суспільством; по-друге, збір і обробка даних, затребуваних для прийняття політичних рішень і оцінки їх наслідків; по-третє, зберігання інформації, організація її поширення, а також контроль за інформаційною діяльністю в суспільстві, що передбачає, зокрема, виявлення перешкод для проходження достовірних або необхідних повідомлень [11, с. 43].

Застосування владою маніпулятивного підходу до управління інформаційно-комунікаційними потоками, що полягає, наприклад, у применшенні значущості події шляхом підкреслення її негативних характеристик, передуманні викладу матеріалу автономних оцінок, які впливають на формування ставлення громадськості до новини тощо, може бути пояснено або узурпацією з боку окремих суспільних груп державних інструментів для досягнення особистої, а не суспільної користі, або, в кращому разі, бажанням забезпечення стабільного суспільного розвитку. Обидва випадки передбачають посилення керованості суспільства шляхом маніпулятивного впливу.

Проте оскільки такий вплив щодо соціуму можуть здійснювати не лише держава, а й ворожі державі суб'єкти політики, то відсутність у суспільства здатності розпізнавати інформаційні маніпуляції робить його вразливим для інформаційного «інфікування». Застосування маніпулятивного підходу небезпечно тим, що ґрунтується на відсутності в реципієнта здатності критичного осмислення отриманої інформації, а отже, залишає інформаційні умови для реалізації різноманітних конфліктних сценаріїв, спрямованих на послаблення держави.

Водночас, слідом за Н. Слядневою, зауважимо, що підвищенню рівня соціальної керованості сприятиме якісно інший рівень інтелектуалізації інформаційного простору, який необхідний для сталого розвитку суспільства та нейтралізації інформаційно-дестабілізуючих чинників. Інтелектуалізація інформаційної інфраструктури має забезпечувати вдосконалення системи виробництва й забезпечення державних інституцій змістовною

інформацією, що максимально відповідає завданню формування та прийняття управлінських рішень [52].

Для перехідних суспільств, до яких належить і Україна, необхідність використання продуктивного підходу зумовлена потребою формування громадянського суспільства як інституту, що контролює державу, і тому вимагає від громадян відповідних якостей, зокрема підвищення їхньої інформаційної культури і здатності сприймати інтелектуальний інформаційний продукт.

Водночас в умовах перехідних суспільств, зважаючи на специфіку їхнього розвитку, є спокуса застосування саме маніпулятивного підходу до управління інформацією як більш природного як для інформаційних інституцій (які очікують на оцінки влади і потім транслиують їх), так і для громадян, які не звикли користуватись кількома джерелами інформації і не мають навичок її критичного осмислення.

Надзвичайної гостроти проблема здійснення державотворчої політики в Україні набула в контексті гібридної війни та інформаційної агресії з боку Росії.

Враховуючи реалії сьогодення, обстоювання суверенних інтересів України в інформаційному просторі має бути комплексним, спрямованим на делегітимізацію як безпосередньо дій Росії з анексування українських суверенних територій, так і інформаційних приводів, що дали змогу розпочати такі дії (як-от: «фашизм» та мовне питання), і поєднувати різні стратегічні напрями:

перший – діяльність, спрямовану на консолідацію вітчизняного інформаційного простору;

другий – діяльність, орієнтовану на інфопростір Російської Федерації;

третій – комплекс заходів, спрямований на формування міжнародного ставлення до українсько-російського конфлікту й агресивних дій Росії щодо України.

Подібної позиції дотримується, говорячи про необхідність реформування наявного державного медійного ресурсу, В. Конах, яка виокремлює у зв'язку з цим три цільові аудиторії:

– закордонну, для охоплення якої має бути створений державний медіа-холдинг з мовленням за кордон у складі теле-, радіо- та інтернет-ЗМІ (на базі наявних державних іномовних ЗМІ – «Всесвітньої служби

«Українське телебачення і радіомовлення» (УТР), каналу «Перший Україне», БТБ, інформаційного агентства «Укрінформ» і Національної радіокомпанії України), розвиток якого дасть змогу побудувати відкриту і прозору інформаційну систему, що надаватиме світовій спільноті (і російсько-, і англomовній) правдиву, перевірену інформацію про Україну, на протидію поточному намагання розвінчувати російську пропаганду. У подальшому – започаткувати кооперацію у сфері обміну інформацією між іномовним медіа-холдингом України та зацікавленими державами, зокрема за допомогою укладання угоди про співпрацю з провідними світовими телеканалами задля взаємного обміну інформацією, на кшталт такої, яку підписали Інтер та CNN, а також у спосіб створення спільної іномовної міждержавної медіа-корпорації (на зразок Euronews чи МТРК «Мир»), орієнтованої на об'єктивне інформування світової спільноти про ситуацію на пострадянському просторі;

– загальнонаціональну, для якої має бути створений якісний телеканал суспільного мовлення. Серед його завдань – спростування фейків, протидія провокаціям та іншим проявам інформаційної війни, розміщення позитивних матеріалів, зокрема про жителів різних регіонів. Крім того, загальнонаціональні щоденні газети повинні мати сучасне оформлення і грамотно подану, крім іншої, важливу інформацію та за прикладом газети «Вести» поширюватися безкоштовно;

– регіональну, для охоплення якої доцільно створити медіа-центр, який займатиметься підготовкою спеціальних проектів для обласних державних телеканалів України з урахуванням мовної та ментальної специфіки регіонів [22].

Отже, ідеться про налагодження ефективної державотворчої інформаційної політики як на рівні національного інформаційного простору, у якому можна виокремити регіональний сегмент, так і на міжнародному рівні, де можна виокремити інформаційні зв'язки з інфopпростором Російської Федерації.

На сучасному етапі ефективна державотворча інформаційна політика у підсумку має сприяти вирішенню питання консолідації національного інформаційного простору України як інформаційної основи для розвитку українського народу, делегітимізації анексії Російською Федерацією суверенних українських територій та агресивних дій Росії щодо України.

Необхідною умовою успішної реалізації зазначених напрямів є організація комплексу заходів у різних площинах – офіційній, дипломатичній, науковій, культурно-освітній, громадській.

Важливим зрушенням у цьому контексті має стати організація в структурі органів виконавчої влади Міністерства інформаційної політики, рішення про створення якого ухвалено ще на початку літа 2014 р. – після перемоги П. Порошенка на президентських виборах.

14 січня 2015 р. Кабінет Міністрів України прийняв Постанову «Питання діяльності Міністерства інформаційної політики України», якою утворив Міністерство інформаційної політики України (Мінінформ) та затвердив відповідне Положення. За документом, Мінінформ є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади у сфері забезпечення інформаційного суверенітету України, зокрема з питань поширення суспільно важливої інформації в Україні та за її межами, а також забезпечення функціонування державних інформаційних ресурсів. Його основними завданнями визначено:

1) забезпечення інформаційного суверенітету України, зокрема з питань поширення суспільно важливої інформації в Україні та за її межами, а також забезпечення функціонування державних інформаційних ресурсів;

2) забезпечення здійснення реформ засобів масової інформації щодо поширення суспільно важливої інформації [38].

Як зазначив міністр інформаційної політики України Ю. Стець, за основу для створення нового міністерства взято досвід роботи подібних державних структур у Великобританії, Франції та Ізраїлі. За його словами, Мінінформ працюватиме в напрямі сприяння ефективній комунікації між різними органами влади та вирішення проблем геополітичної війни, зокрема, налагодження каналів іномовлення (як мінімум, англійською, російською та кримськотатарською мовами) та роботи з відновлення та підтримки мовлення на сході країни, організації й підтримки функціонування інформаційних військ України (інтернет-платформа <http://4.i-army.org/>), завданням яких на сьогодні є протидія російській пропаганді [55].

Стосовно останнього, за інформацією заступника міністра інформаційної політики України Т. Попової, станом на травень 2015 р. до лав «інформаційних військ України» для боротьби з російською пропагандою вже записалися приблизно 40 тис. добровольців [12].

Очікуваним кроком Мінінформу стала розробка Експертною радою при відомстві проекту Концепції інформаційної безпеки України [23]. До складу Експертної ради з розробки Концепції інформаційної безпеки та з питань розвитку інформаційного простору України увійшли 16 експертів зі сфер інформаційної політики, безпеки, освіти, медіа-менеджменту та журналістики. Експерти розпочали роботу над документом 26 березня 2015 р.

Співголовами ЕРМІП обрані міністр інформаційної політики України Ю. Стець та доктор політичних наук, доцент кафедри міжнародних медіакомунікацій та комунікативних технологій Інституту міжнародних відносин Київського національного університету ім. Тараса Шевченка С. Даниленко, секретарем ЕРМІП – Д. Золотухін. Також до складу Експертної ради увійшли Г. Почепцов, В. Сьюмар, І. Вінник, А. Куликов, Т. Лебедева, З. Аласанія, П. Моїсеєв, П. Бурковський, Т. Петрів, В. Гусаров, К. Квурт, Д. Дубов, С. Черненко.

Проект Концепції інформаційної безпеки містить п'ять розділів з основними дефініціями, які поки що відсутні в законодавстві України. Проект визначає законодавче поле, яким регулюватиметься інформаційний простір, основи інформаційної політики держави і хто займатиметься її реалізацією, а також механізм здійснення громадського контролю за інформаційною політикою.

В основу проекту Концепції покладена нова парадигма інформаційної безпеки, а саме: забезпечення інформаційного суверенітету України шляхом сталого розвитку національного інформаційного простору та захисту цього процесу від зовнішніх і внутрішніх загроз. Випереджальний поступ, співпраця держави, громадянського суспільства та приватного сектору, а не глуха оборона та марне прагнення закритися від світових тенденцій – ось що має визначати основу національної політики у сфері інформаційної безпеки [15].

За інформацією міністерства, після публічних обговорень проекту Концепції планується розпочати юридичний процес із ухвалення відповідного Закону України.

Міністерство молоді та спорту України зі свого боку оголосило про формування робочої групи зі створення «Програми національно-патріотичного виховання на 2016–2020 роки», завданням якої буде консолідація та розвиток української нації, її історичної свідомості, традицій і культури, само-

бутності українського народу, популяризація боротьби за Державну Незалежність і територіальну цілісність України. На своєму сайті міністерство розмістило заклик до громадськості надсилати до кінця травня 2015 р. «пропозиції щодо змісту Програми, заходів та окремих складових програми на електронну адресу prvukr@gmail.com» [63]. Згодом, 15 червня 2015 р., з'явився Указ Президента «Про заходи щодо поліпшення національно-патріотичного виховання дітей та молоді», спрямований на «забезпечення системної взаємодії державних органів з громадськістю у питаннях, пов'язаних з національно-патріотичним вихованням дітей та молоді на прикладах героїчної боротьби українського народу за незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України, відстоювання демократичного вибору України, консолідації дій державних органів, громадських об'єднань патріотичного спрямування щодо проведення відповідної роботи в дитячому та молодіжному середовищі». У цьому документі також ішлося про створення робочої групи з розроблення Стратегії національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016–2020 роки [39].

Наголос на протидії негативним наслідкам російської пропаганди зроблено і в діяльності Міністерства культури України (Мінкульт), яке в особі міністра культури В. Кириленка заявило про фінансування у 2015 р. лише тих культурних заходів, які пов'язані з проведенням Антитерористичної операції (АТО). Державні гроші – близько 14 млн грн – планувалося витратити на концерти для військових у зоні АТО та заходи для мешканців Донбасу у звільнених та прифронтових містах. З метою сприяння самоорганізації митців і зменшення витрат, пов'язаних із проїздом та перепустками, у лютому 2015 р. при Мінкульті створено координаційну раду «Зброя культури». До неї увійшли близько 30 митців і громадських діячів, а також бійці Національної гвардії, добровольчих батальйонів та Збройних сил [30]. Співголовами Координаційної ради стали заступник міністра культури Р. Карандєєв та лідер мистецького об'єднання «Остання барикада» О. Доній, який так пояснив необхідність створення координаційної ради: «Кожен з нас займався різноманітними мистецькими акціями на власний розсуд. Це призводило до того, що, скажімо, у Слов'янську було вже кілька десятків різноманітних культурних акцій, а в Дружківці – одна чи дві. Йде мова про рівномірність уваги з боку митців, тобто з боку суспільства, для українського фронту» [24].

У рамках політики, спрямованої на захист українського інформаційного простору та українського культурного продукту в умовах військової агресії, Міністерство культури на виконання Закону «Про внесення змін до деяких законів України щодо захисту інформаційного телерадіопростору України» формує на підставі звернень РНБО, СБУ та Нацради з питань телебачення і радіомовлення перелік осіб, які створюють загрозу національній безпеці. Станом на початок липня 2015 р. відповідно до цього Закону, Держкіно заборонило для демонстрації близько 400 фільмів російського виробництва на підставах, визначених законом.

Окрім того, Мінкультури активно використовує інші законні важелі для мінімізації пропагандистських впливів з боку культурних діячів держави-агресора. Зокрема, Мінкультури підготовлено і передано до відповідних органів перелік зі 117 артистів, які, на думку чиновників відомства, становлять загрозу національній безпеці. На підтримку національного кіновиробництва та української музики розробляються зміни до законодавства за участю ключових телерадіокомпаній та кінокомпаній. Зокрема, 23 червня 2015 р. під головуванням віце-прем'єр-міністра – міністра культури В. Кириленка відбулася нарада, на якій йшлося про можливість для збільшення квот для української музики в ефірі радіостанцій до 75%.

Заслуговує на увагу і здійснений експертами Українського центру культурних досліджень на замовлення Мінкультури аналіз сучасного стану міжнародного культурного співробітництва України та присутності української культури у світі, а також європейського досвіду інституційного забезпечення міжнародного культурного співробітництва та промоції національної культури за кордоном. Результати проведеного дослідження узагальнено в «Інформаційно-аналітичній записці щодо шляхів інституційного забезпечення просування української культури у світі та міжнародного культурного співробітництва України» за авторством заступника директора УЦКД, кандидата технічних наук О. Гриценка, старшого наукового співробітника УЦКД Н. Гончаренко. Під культурною присутністю української культури у світі автори документа розуміють «не лише присутність на світовому ринку книжок українських авторів, музичних альбомів та фільмів з України, але й присутність створених нашою культурою сенсів у свідомості людей, врешті, те місце, яке посідає українська культура серед інших культур в уявленнях інтелектуальних еліт про світову культуру, її “канон”» [6].

На підставі результатів дослідження О. Гриценком та Н. Гончаренко розроблено проект концепції Українського інституту – Інституту ім. Тараса Шевченка (на зразок Британської Ради або Гете-Інституту), презентований 28 квітня 2015 р. Згідно з проектом, основними цілями Українського інституту мали б стати:

- поширення у світі, передусім в інтернет-просторі, інформації про культурне життя України, її культурну спадщину та історію;
- сприяння розвитку тісних зв'язків між культурно-мистецькими та інтелектуальними колами України та інших країн;
- забезпечення присутності української культури у світовому культурно-інформаційному просторі, сприяння просуванню національного культурного продукту на світовий ринок;
- сприяння у забезпеченні культурних та освітніх потреб українських громад у різних країнах; популяризація й навчання української мови;
- формування позитивного образу України у світі засобами культури та міжнародного культурного співробітництва.

Відповідно до проекту Концепції, офіси інституту займатимуться інформуванням, створенням бібліотек та електронних баз даних, налагодженням постійних контактів з культурно-мистецькими й інтелектуальними середовищами різних країн; реалізовуватимуть за кордоном проекти, спрямовані на промоцію української культури; сприятимуть участі українських митців у провідних міжнародних культурно-мистецьких заходах. Також на інститут покладається реалізація грантових конкурсних програм, що просувають і популяризують українську культуру, та сприяння участі українських митців у європейських культурних програмах, залучення спонсорських та грантових коштів до таких проектів. Окрім того, інститут видаватиме книжки, створюватиме фільми та іншу аудіовізуальну продукцію, що популяризує українську культуру і мистецтво, проводитиме просвітницькі акції [29].

Питання створення Українського інституту – Інституту ім. Тараса Шевченка для популяризації інформації про Україну і її культуру у світі є стратегічним. На цьому наголосив віце-прем'єр-міністр – міністр культури України В. Кириленко під час засідання круглого столу на тему: «Презентація концепції Українського інституту» 11 червня 2015 р. «Справа Українського інституту – Інституту Тараса Шевченка є справою цілого українського

уряду, всієї української влади. Це спільна робота багатьох міністерств – Мінкультури, МЗС та інших. Ця ініціатива, окрім внутрішньоурядової, міжвідомчої кооперації, потребує активної участі громадськості і культурних діячів», – наголосив В. Кириленко і пообіцяв урядове рішення щодо створення Українського інституту – Інституту ім. Тараса Шевченка до кінця 2015 р. [25].

Отже, на державному рівні відбувається процес вироблення стратегічного підходу до управління функціонуванням вітчизняного інформаційного простору відповідно до потреб суверенної держави та пошук інституційних рішень для реалізації такого підходу.

Утім, актуальними залишаються наповнення цих інституціональних рішень функціональним змістом, який поки що проявляється сегментарно і не забезпечує синергетичного ефекту, та оперативне впровадження пропонує ідей у практичну площину. Іншими словами, ідеться про результативність та ефективність новостворюваних структур та інституцій, що значною мірою залежить від того, хто саме і за якими принципами організовуватиме їх роботу.

Що стосується вирішення тактичних завдань, то ефективним інструментом протидії нав'язуванню Росією ідейно-інформаційним конструктам є також уникнення на офіційному рівні безпосередніх контактів із самопроголошеною владою на тимчасово окупованих та анексованих українських територіях, постійне висловлювання на дипломатичному рівні незгоди і протесту у зв'язку з тими подіями, що там відбуваються.

Дотримуючись такої тактики, Україна стала на заваді переведенню статусу конфлікту у внутрішньодержавний, визнанню його міжнародною спільнотою як громадянської війни і уникненню Росією таким чином відповідальності за власні агресивні дії, які порушують міжнародне законодавство.

У зв'язку з цим показово, що на переговорах у Мінську з врегулювання ситуації в Україні у 2014 р. від української сторони був присутній колишній президент Л. Кучма, який на той час не посідав жодної державної посади. Крім Л. Кучми, в обох мінських зустрічах взяли участь посол Росії в Україні М. Зурабов, представники самопроголошених республік Донбасу О. Захарченко та І. Плотницький і представник ОБСЄ з питань врегулювання ситуації в Україні Х. Тальявіні.

У 2015 р. рівень мінської зустрічі було підвищено – у ній взяли участь лідери Німеччини, Франції, України та Росії у форматі «нормандської четвірки», водночас представники самопроголошених республік на цю зустріч не запрошувались.

Таким чином, в обох випадках в інформаційному відношенні Україна здобула тактичну перемогу, адже їй вдалося запобігти виходу Росії з поля конфлікту і підкреслити для світової аудиторії його характер як міжнародного.

Перманентні протести на дипломатичному рівні у зв'язку з різноманітними діями Росії на тимчасово окупованих та анексованих українських територіях (наприклад, проти перепису населення в Криму, проти переслідування кримських татар, проти відвідування Криму або окупованих територій Донбасу російськими урядовцями та громадськими діячами тощо) зі свого боку сприяли збереженню актуальності для світу української тематики, нагадуванню про протиправність дій, вчинених Росією щодо України, формуванню світового інформаційного порядку денного в інтересах нашої держави.

Основою офіційного та дипломатичного рівнів державотворчої інформаційної політики є наукова позиція, з якої для широкого загалу обґрунтовується законність перебування вказаних територій у складі України, їх інтегрованість у загальноукраїнську історію, висвітлюються особливості й наслідки радянської та імперської політики Росії стосовно України, розкривається специфіка суспільно-політичних процесів, пов'язаних з Революцією Гідності та її результатами для українського суспільства і держави. Здобутки таких наукових досліджень мають закласти фундамент для вироблення єдиного для українців концепту національної пам'яті, який стане основою для зміцнення національної свідомості і консолідації української нації.

У цьому контексті варто відзначити підготовлену академіком НАН України **Е. Лібановою доповідь «Відновлення Донбасу: оцінка соціально-економічних втрат і пріоритетні напрями державної політики»** та ухвалену у зв'язку з цим Постанову Президії НАН України № 204 від 23.09.2015 р., у яких чітко зазначається, що Донбас є територією України, частиною унітарної держави, звертається увага на прискорення формування української політичної нації, згуртованості суспільства навколо ідеї

розбудови незалежної держави, багаторазове посилення соціальних зв'язків, утворення альтернативної офіційним ЗМІ інформаційної системи тощо, спричинені подіями на Донбасі, окреслюються підходи до відновлення і реінтеграції регіону.

Надзвичайно актуальними у зв'язку з цим є проекти, що реалізуються **Українським інститутом національної пам'яті (УІНП):**

– *«Наш Крим»*: у проекті представлені публікації, що стосуються розвитку Криму в різні історичні періоди у контексті української історії та внеску українців в історію Криму;

– *«Майдан: усна історія»*: у рамках проекту здійснюється пошук і збір відео- та аудіосвідчень активістів Євромайдану про події зими 2013–2014 рр. Для того щоб зафіксувати суб'єктивний досвід громадян, співробітники УІНП беруть інтерв'ю в активістів з різних середовищ Євромайдану та записують їх на аудіо- та відеотехніку. У перспективі ці записи стануть основою Архіву Майдану та служитимуть джерельною базою для істориків, режисерів-документалістів, соціологів, психологів. У майбутньому матеріали планується зробити доступними для широкого загалу, а також представити в експозиції Музею Свободи / Музею Майдану ⁴;

– *«Голодомор»*: проект складається з двох частин – геоінформаційної системи «Голодомор 1932–33 років в Україні», яка дає змогу отримати інформацію стосовно жертв Голодомору по різних областях та населених пунктах України, та документів іноземних країн і міжнародних організацій щодо голодоморів в Україні (зокрема представлені документи ОБСЄ, Європейського парламенту, ООН, ЮНЕСКО, Австралії, Аргентини, Бразилії, Грузії, Іспанії, Канади, Латвії, Литви, Мексики, Парагваю, Польщі, Португалії, Словаччини, США, Угорщини, Хорватії, Чехії, Чилі);

– *«Декомунізація»*: проект, спрямований на подолання тоталітарного минулого України [35].

⁴ Довідково: «Музей Майдану»: спільна ініціатива, започаткована у жовтні 2014 р., яка об'єднує дві групи активістів – офіційну робочу групу «Музей Майдану» (музейники та пам'яткоохоронці з Державного заповідника «Тустань», Національного заповідника «Софія Київська», Музею Івана Гончара, Агенції культурних стратегій, Національного музею мистецтв імені Ханенків та Музею історії м. Києва) та ініціативу компанії pro.mova «Музей Свободи» і має на меті збереження пам'яті про події та людей Майдану, осмислення унікальних суспільних практик, започаткованих Майданом, та залучення громади до осмислення цього досвіду і творення громадянського суспільства.

Інститут історії України НАН України в рамках започаткованої 2014 р. серії наукових досліджень «Студії з регіональної історії»⁵ та її науково-популярної підсерії «Степова Україна»⁶ станом на серпень 2015 р. видав низку монографічних досліджень, присвячених розкриттю історії військово-господарського освоєння українцями від початку 1500-х років і до кінця 1700-х років території сучасних Донецчини та Луганщини, висвітленню колонізаційних аспектів Надазов'я у контексті міжнародних відносин і міжнаціональних контактів кінця XVII – початку XX ст., розгляду найважливіших напрямів індустріального освоєння Донбасу в XIX – на початку XX ст., відображенню короткого періоду перебування Донецького

⁵ Довідково: Колективні праці в науковій серії «Студії з регіональної історії» (2014 р.): Крим: шлях крізь віки. Історія у запитаннях і відповідях / відп. ред. В. А. Смолій; упоряд. Г. В. Боряк; НАН України, Ін-т історії України. – К.: Ін-т історії України, 2014. – 456 с.; Схід і Південь України: час, простір, соціум. У 2 т. – Т 1: кол. монографія / Л. Буряк, Я. Верменич (кер. авт. кол.), Т. Винарчук [та ін.]; відп. ред. В. А. Смолій; НАН України, Ін-т історії України. – К.: Ін-т історії України, 2014. – 378 с. – (Студії з регіональної історії); Крим від античності до сьогодення: Історичні студії / відп. ред. В. А. Смолій; НАН України, Ін-т історії України. – К.: Ін-т історії України, 2014. – 707 с. – (Студії з регіональної історії).

⁶ Індивідуальні праці в науково-популярній підсерії «Студії з регіональної історії. Степова Україна»: Пиріг Р. Я. Донбас у складі Української гетьманської держави (травень – листопад 1918 року) / НАН України, Ін-т історії України. – К.: Ін-т історії України, 2014. – 41 с. – (Студії з регіональної історії. Степова Україна); Донік О. М. З історії індустріального освоєння Донбасу (XIX – початок XX ст.) / відп. ред. О. П. Реєнт; НАН України, Ін-т історії України. – К.: Ін-т історії України, 2014. – 60 с. – (Студії з регіональної історії. Степова Україна); Чухліб Т. В. Донецщина та Луганщина – козацькі землі України (XVI–XVIII ст.) / відп. ред. В. Смолій; НАН України, Ін-т історії України. – К.: Ін-т історії України, 2014. – 105 с. – (Студії з регіональної історії. Степова Україна); Усенко П. Г. Маріуполь: грецьке забарвлення українського Надазов'я (кінець XVIII – початок XX ст.) / НАН України, Ін-т історії України. – К.: Ін-т історії України, 2014. – 108 с. – (Студії з регіональної історії. Степова Україна); Головка В. Олигархи из города роз. Становление и развитие крупного капитала Донбасса (1991–2014 гг.) / НАН Украины, Ин-т истории Украины. – К.: Ин-т истории Украины, 2014. – 74 с. – (Студии по региональной истории. Степная Украина); Якубова Л. Д. Етнонаціональна історія Донбасу: тенденції, суперечності, перспективи в світлі сучасного етапу українського націотворення / НАН України, Ін-т історії України. – К.: Ін-т історії України, 2014. – 109 с. – (Студії з регіональної історії. Степова Україна); Папакін Г. В. Донбас на «чорній дошці»: 1932–1933. Науково-популярний нарис / НАН України, Ін-т історії України, Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. – К.: Ін-т історії України, 2014. – 44 с. – (Студії з регіональної історії. Степова Україна); Верменич Я. Донбас як порубіжний регіон: територіальний вимір. – К., 2015. – 69 с. – (Студії з регіональної історії. Степова Україна); Шандра В. Адміністративний устрій Донецчини у XIX ст. (друкується); Молчанов В. Формування Донецького вугільного басейну: ресурси і населення (друкується).

басейну у складі гетьманської держави Павла Скоропадського, теоретико-методологічному обґрунтуванню нових просторово-часових підходів до дослідження регіональної специфіки Сходу і Півдня України.

Як зазначається на сайті інституту, «Студії з регіональної історії» спрямовані «на створення наукового підґрунтя для вироблення концептуальних підходів дослідження регіонів України та популяризацію наукових знань з регіональної історії в українському соціумі. Саме тепер, коли війна на Сході України виявила безліч факторів нестабільності, пов'язаних із регіональною строкатістю, з'явилася можливість проаналізувати історичні витоки ризиків і загроз, простежити вплив політики й культурно-історичного середовища на самопочуття людей і поведінкові реакції. Започаткована серія досліджень є унікальним науковим проектом, який спрямований на переосмислення традиційного історичного наративу вітчизняної історії під кутом зору територіальності та регіональної ідентичності» [56].

Співробітники **Інституту політології та етнополітичних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України** зі свого боку підготували колективну монографію «Донбас в етнополітичному вимірі» [13], у якій подано результати комплексного дослідження історії і сучасної динаміки етнополітичних процесів на території українського Донбасу. У контекстах цієї динаміки автори монографії розкривають зв'язок етнічного й політичного в генезисові складу, зайнятості та соціально-професійної стратифікації, мовних, культурних і релігійних орієнтацій та переваг, регіональної ідентичності та особливостей суспільної поведінки населення Донбаського регіону України. У дослідженні також обґрунтовано комплекс пропозицій щодо умов і способів реінтеграції Донбасу і його населення в суспільний простір України.

Активізація наукових досліджень, спрямованих на переосмислення минулого і вибудовування науково обґрунтованого підходу до розв'язання проблем сьогодення, актуалізувала завдання з формування відповідної джерельної бази, основу якої становлять бібліотечні та архівні фонди, та організації до неї широкого доступу.

У зв'язку з цим складно переоцінити значення підтримки Верховною Радою України 9 квітня 2015 р. внесеного Кабінетом Міністрів законопроекту № 2540 «Про доступ до архівів репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917–1991 років», яким відкриваються архіви про злочини комунізму та масові порушення прав людини. Ухваленим законом

відкриваються всі архіви радянських репресивних органів; встановлюється обов'язок оцифрування документів задля їх збереження та удоступнення; формується єдиний архів репресивних органів, незалежний від політичної волі представників силових відомств; встановлюється обмеження доступу до інформації, а не до документа; відповідальність за поширення інформації несе особа, а не архівіст; імена репресованих та учасників визвольного руху повертаються історії, публікуються списки розстріляних, оприлюднюються таємні вирoki [45].

Надзвичайної ваги для розвінчування історичних міфів минулого і «повернення» історії мало викладення раніше, у 2014 р., Архівом Служби безпеки України спільно з Центром досліджень визвольного руху у вільний доступ унікальних фото про селянські повстання, які передували Голодомору, а також щоденників очевидців трагедії. Відтепер їх можна переглянути та завантажити в Електронному архіві визвольного руху avr.org.ua.

В архіві органів радянської каральної системи, яким нині опікується Архів СБУ, є фото та документи про причини, перебіг та наслідки масових селянських повстань проти колективізації, розкуркулення та політики радянської влади в Україні загалом. Визиски, репресії радянської влади у сталінські часи викликали масовий протест людей: у 1930 р. кількість протестуючих історики оцінюють в 1,2 млн осіб. У першому півріччі 1932 р. 56% протестних виступів у СРСР припадали саме на Україну [4].

Пізніше Центр досліджень визвольного руху інформував про надання у вільний доступ газет часів Української революції 1917–1920 рр.: 365 випусків періодичних видань часів Української революції 1917–1920 рр., що зберігалися в Державному архіві Сумської області, були оцифровані та опубліковані для дослідників у Електронному архіві визвольного руху (avr.org.ua).

Цього ж року науковцями київського «Меморіалу» та Громадського інституту історичної пам'яті видано «Чекістське досье окупованої України» – результат наукового опрацювання документів державних та галузевих архівів СБУ 18 областей.

У контексті сприяння збереженню територіальної цілісності України та її відповідного відображення в національному інформаційному просторі варто відзначити формування співробітниками Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України

електронної бібліографії «Джерела з історії Криму», яка містить посилання на видання кримознавчої тематики – каталоги, довідники, покажчики, періодичні видання, рукописні джерела, науково-монографічну та публіцистичну літературу, – розміщені на сайті інституту та інших сайтах у форматах PDF і DJVU.

Для формування й організації фонду національної пам'яті важливим також є проект «Південь і Схід України. Історіографічний дискурс. Матеріали до бібліографії (XVIII – поч. XXI ст.)», який реалізується **Національною бібліотекою України ім. В. І. Вернадського (НБУВ)**. Бібліографічний покажчик міститиме описи документів, що висвітлюють історію Півдня і Сходу України з найдавніших часів до сьогодення. Географічні межі проекту охоплюють Донецьку, Дніпропетровську, Запорізьку, Луганську, Миколаївську, Одеську, Харківську, Херсонську області та АР Крим. Мета видання – мовою бібліографії висвітлити історію цих регіонів як невід'ємної складової історії України, репрезентувати документальний масив, що відображає політичний, соціально-економічний, науково-освітній, культурний розвиток та трансформації, створити основну інформаційну базу подальших історичних досліджень. У планах – подати бібліографічні відомості про офіційні, архівні документи, книги, матеріали наукових конференцій, наукові збірники, загальні та регіональні енциклопедії, довідники, бібліографічні покажчики, видані в Україні та за її межами з кінця XVIII ст. до 2014 р. включно.

Інший приклад – реалізація **Національною історичною бібліотекою України** проекту електронного ресурсу «Майдан 18–20 лютого: як усе було». Проект спрямований на пошук, збереження, систематизацію фото- та відеоматеріалів цього періоду, публікацій у пресі тощо. Інформація структурована за рубриками: «Історії учасників подій», «Фото» «Відео», «Статті у пресі», «Допоможіть знайти», «Про загиблих героїв». Наразі зібрані фото і відео викладено в соціальній мережі Facebook і відкрито для коментування. Ініціатори проекту звертаються до всіх користувачів із закликом надсилати власні матеріали, що стосуються тих подій, які також долучатимуться до проекту. Таким чином автори проекту сподіваються отримати від користувачів ті відомості, яких наразі бракує. Так само, як і проект Українського інституту національної пам'яті «Майдан: усна історія», це буде колективне «згадування», спільне формування національ-

ної пам'яті не «зверху», а «знизу» – самим народом, самими учасниками подій, що відбуватиметься за координації національної бібліотеки та наукового інституту, які мають не «нав'язувати» концепти національної пам'яті, а «зчитувати» їх, збираючи і систематизуючи інформацію.

Від початку свого формування, орієнтовані на здійснення функції «національної пам'яті», національні бібліотеки виконують свою місію, добираючи та зберігаючи важливу для розвитку нації інформацію, розширюючи доступ до бібліотечного фонду. Разом з тим вони виступають координаторами створення і навігаторами єдиної системи інформаційного ресурсу національного надбання. Виходячи зі специфіки фондів національних бібліотек, їх варто розглядати як інформаційне ядро системи забезпечення інформаційного суверенітету держави, інформаційну основу, навколо якої відбувається формування національного інформаційного простору, забезпечується циркуляція в ньому інформації, що сприяє консолідації нації та її розвитку.

На жаль, сьогодні концептуальні засади розвитку й організації діяльності вітчизняних бібліотечних установ національного рівня формально не узгоджені з потребами зміцнення національного інформаційного суверенітету, а на державному рівні відсутнє бачення місця бібліотечних інституцій у системі організації інформаційної безпеки України та зміцненні її національного інформаційного суверенітету. Зокрема, досі відсутній закон про національні бібліотеки, а в розробленому Міністерством інформаційної політики проекті Концепції інформаційної безпеки України серед суб'єктів забезпечення інформаційної безпеки України бібліотеки не згадуються, не йдеться про захист національної ідентичності, культурна політика не розглядається як складова національної безпеки [23]. Така ситуація заважає налагодженню системної роботи і комплексному підходу в цій сфері.

Водночас, враховуючи специфіку фондів національних бібліотек як сховища документованої національної пам'яті, саме вони мають стати тим інформаційним підґрунтям, навколо якого вибудовуватиметься інформаційна безпека держави.

Вже сьогодні, навіть за відсутності відповідної нормативно-правової бази, чіткої координації та відчутної підтримки на загальнодержавному рівні, бібліотеки підпорядковують свою діяльність потребам національно-культурного розвитку. Національні бібліотеки реалізують масштабні

проекти, зокрема зі створення «Наукової електронної бібліотеки» (Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського НАН України – НБУВ) та електронної бібліотеки «Культура України» (Національна парламентська бібліотека України – НПБУ, за підтримки Міністерства культури України), спрямовані на формування інформаційно-інтелектуальних баз збереження національної самобутності українського народу, його ефективної конкуренції у глобалізованому світі.

Комплексний підхід, що розкриває можливості бібліотек у реалізації завдання розвитку національного інформаційного простору як основи зміцнення державного інформаційного суверенітету, було продемонстровано в контексті організації бібліотеками заходів та підготовки бібліотечно-інформаційної продукції до 200-річчя від дня народження Тараса Шевченка – символу українського народу та історичного маркера української національної ідентичності.

Разом з тим зауважимо, що відсутність на загальнодержавному рівні координації діяльності національних бібліотек у цій сфері призвела до певного дублювання процесів і результатів, що проявилось, зокрема, у створенні співробітниками НБУВ та НПБУ подібних електронних меморіальних колекцій, присвячених Т. Шевченку. Таким чином, одним з актуальних завдань національних бібліотек України у процесі формування національного інформаційного простору залишається застосування інноваційного підходу до організації міжбібліотечної діяльності, розвитку корпоративної взаємодії бібліотечних інституцій, ефективного здійснення координаційної функції.

Іншим важливим напрямом діяльності національних бібліотек у контексті зміцнення національного інформаційного суверенітету є підготовка інформаційно-аналітичних матеріалів та здійснення наукових досліджень, результати яких стають інформаційним підґрунтям для вироблення державної політики.

На окрему увагу в контексті формування й збереження національної пам'яті як ідейно-духовної основи національної ідентичності заслуговує соціокультурний дискурс національних бібліотек. Бібліотечна діяльність традиційно орієнтована на суспільні потреби, маркером яких є запити користувачів і державне замовлення, яке, враховуючи його вплив, варто виділити серед інших запитів.

Відповідно, бібліотечна діяльність (зокрема, систематизація фондів, організація нових колекцій, комплектування новими документами тощо), як і бібліотечно-інформаційна продукція (створювані бібліотекою інформаційні продукти – бібліографічні покажчики, монографічні видання, віртуальні і традиційні виставки, бібліотечні заходи тощо), більшою чи меншою мірою несуть на собі відбиток того концепту національної свідомості, який домінує в суспільстві та/або визначений пріоритетним на урядовому рівні, що проявляється у певному соціокультурному дискурсі бібліотеки.

У процесі здійснення своїх соціальних функцій, передусім інформаційної, культурно-освітньої та ідейно-виховної, бібліотека бере участь у соціокультурному дискурсі, виступаючи в ролі лідера-інтерпретатора, впливового актора або принаймні попутника певного дискурсивного поля. При цьому соціокультурний дискурс бібліотеки у підсумку визначає ті смисли, які буде «запам'ятовувати» користувач, і ті, які приречені на забуття і «стирання» з національної пам'яті, трансформуючи відповідним чином національну свідомість. Надалі, у процесі реалізації меморіальної функції, бібліотека організовує зберігання створених бібліотечно-інформаційних продуктів, а разом з ними – і сформованого навколо них дискурсу, і їх подальшу трансляцію від покоління до покоління, впливаючи таким чином на відтворення специфічного концепту національної свідомості.

У разі продуктивного підходу до управління інформаційно-комунікаційними процесами суспільні очікування визначають державне замовлення та інформаційну політику бібліотеки, у разі маніпулятивного – навпаки, державне замовлення визначатиме політику бібліотеки і впливатиме, в тому числі й через бібліотеку, на формування суспільних потреб і очікувань.

Таким чином, аналіз змістовного наповнення бібліотечної діяльності, вироблених та поширюваних бібліотекою смислів, дає змогу визначити ті вузлові акценти концепту національної пам'яті, які створюватимуть надалі інформаційний каркас, матрицю національної свідомості. Мова йде про те, яку пам'ять будуть зберігати і формувати бібліотеки. І в першу чергу – національні, які є не тільки центрами зберігання зафіксованих у документах ідейно-ціннісних орієнтирів національної спільноти, а й інститутами здійснення державної політики пам'яті.

Застосуванням методу дискурсивного аналізу визначається те смислове навантаження, той комплекс ідей і уявлень, за допомогою яких бібліотека

як актор соціокомунікативного процесу бере участь у поясненні й конструюванні інформаційної реальності. При цьому в дискурс, що підлягає аналізу, доцільно включати не лише ті ідеї, які були представлені відкрито, а й ті ідеї та уявлення, які користувач міг отримати в результаті власної інтерпретації представленого контексту, а також інтенції, властиві представленим текстам, їх спрямованість на реалізацію певного результату (наприклад, легітимацію певної соціальної проблеми), приховані (латентні) значення, контекст їх створення.

Визначення ключових аспектів соціокультурного дискурсу бібліотек допомагає виявити особливості їх взаємодії в процесі комунікації з іншими суб'єктами суспільного розвитку, такими як держава, громадськість, інші інформаційні інститути, окремі громадяни, а також розкрити специфіку участі бібліотек у процесі формування національної пам'яті та створення інформаційної основи для конструювання концептів національної свідомості.

На сьогодні аналіз соціокультурного дискурсу вітчизняних національних бібліотек засвідчує процес його трансформації в бік актуалізації таких смислів, як «неперервність традицій державності», «трагічні сторінки вітчизняної історії» (Голодомори, участь у Першій і Другій світових війнах як трагедія українського народу тощо), «соборність» у поєднанні з «регіональною специфікою», «багатий культурний та інтелектуальний спадок». Така трансформація відбувається під впливом як суспільних очікувань у формі користувацьких запитів, так і державного замовлення.

Сприяти осмисленню тих процесів, що відбуваються сьогодні в українському соціумі, та їх історичних витоків має організація експертно-наукового обговорення у форматах наукових конференцій, круглих столів, семінарів тощо. Протягом другої половини 2014–2015 рр. в Україні на обговорення окреслених питань та вироблення відповідних пропозицій були спрямовані такі поважні наукові заходи, як:

– Всеукраїнська наукова конференція «Дослідження Сходу і Півдня України в історичній ретроспективі: підсумки і проблеми» (Київ, 10.06.2014 р.; організатори – Інститут історії України НАН України, Український інститут національної пам'яті, Донецький національний університет, Запорізький національний університет, Маріупольський державний університет, Миколаївський державний університет ім. В. О. Сухомлинсь-

кого, Одеський національний морський університет, Одеський національний університет ім. І. І. Мечнікова, Східноукраїнський національний університет ім. В. Даля);

– наукова конференція «Україна і Росія: що далі?» (Київ, 21.11.2014 р.; організатори – Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України у співпраці з Національним інститутом стратегічних досліджень та Асоціацією політичних наук України; основні теми для обговорення: проблеми цивілізаційної ідентифікації України і Росії; історичні витоки формування політичної культури України і Росії; пострадянські інформації в Україні і Росії; наслідки нинішнього конфлікту для історичних доль України і Росії; перспективи створення контактної зони у взаємовідносинах двох країн; вплив українсько-російського конфлікту на міжнародні процеси);

– X Курасівські читання «Політична криза у перехідному суспільстві» (Київ, 9.10.2014 р.; організатор – Інститут політичних та етнонаціональних досліджень НАН України ім. І. Ф. Кураса);

– науково-практичний семінар «Від «виборів» 16 вересня 2014 р. до виборів 7 грудня 2014 р.: інформаційно-комунікативні механізми делегітимації анексії Російською Федерацією суверенної території України» (Львів, 6.11.2014 р.; організатор – кафедра міжнародної інформації Національного університету «Львівська політехніка»);

– круглий стіл «Історико-культурний та науковий потенціал Півдня та Сходу України в умовах окупації та воєнних дій: загрози, втрати, перспективи збереження та відновлення» (Київ, 12.11.2015 р.; організатори – Інститут історії України НАН України, Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України);

– наукова конференція «Україна та українці в етнокультурних процесах Центрально-Східної Європи: минуле і сучасне» (Київ, 26.11.2015 р.; організатор – Науково-дослідний інститут українознавства Міністерства освіти і науки України);

– Всеукраїнська наукова військово-історична конференція «Анексія Автономної республіки Крим і війна на Донбасі. 2014–2015 рр.» (Київ, 22–23.10.2015 р.; організатор – Національний військово-історичний музей України);

– Друга Міжнародна наукова конференція «Крим в історії України», присвячена 160-й річниці капітуляції Росії у Кримській війні 1853–1856 рр. (Київ, 8.10.2015 р.; організатори – Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України, Національний заповідник «Софія Київська»);

– Всеукраїнська наукова конференція «Історія Степової України XVII – XX ст.» (Запоріжжя, 15–16.05.2015 р.; організатори – Запорізький національний університет, Запорізьке наукове товариство ім. Я. Новицького, Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України, Східний інститут українознавства ім. Ковальських – Запорізьке відділення);

– круглий стіл «Україна в Другій світовій війні: проблеми і перспективи дослідження історичних джерел» (Київ, 15.10.2015 р.; організатор – Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України) тощо.

Розглянуті приклади засвідчують інтенсифікацію в українському науковому середовищі процесу створення необхідної для успішного протистояння російським маніпулятивним впливам наукової бази, яка слугуватиме основою як для вироблення відповідної національним інтересам України державотворчої політики, так і для конструювання сучасної національної свідомості.

Популяризація обґрунтованих у науковому середовищі актуальних сьогодні для України інформаційних смислів відбувається завдяки діяльності численних інформаційних і культурних інституцій та громадських об'єднань і організацій шляхом публікації відповідної літератури, організації виставок, презентацій, проведення концертів, зустрічей тощо, які здійснюються як за рахунок державної підтримки, так і за підтримки бізнесових структур та громадським коштом.

У першу чергу варто згадати публікацію та популяризацію розрахованої на широкий загал **книжкової продукції**. Примітно у зв'язку з цим, що протягом 2014 р. вийшли друком і були презентовані громадськості такі книжки, як «Путінократія» німецького журналіста Б. Райтшустера (одразу в російському та українському перекладах); «Український Донбас. Обличчя регіональної ідентичності» польської дослідниці М. Студенної-Скрукви (переклад здійснено за підтримки Лабораторії законодавчих іні-

ціатив та фонду «Відродження»; 27.03.2015 р. в рамках презентації книги в «Книгарні Є» було організовано дискусію «Регіональна ідентичність Донбасу»). Присвячені подіям Євромайдану, Революції гідності й війні на Сході України «Літопис самовидців: дев'ять місяців українського спротиву» О. Забужко (хроніка з соціальних мереж та блогів); «Майдан. (Р) Еволюція духу» А. Мухарського, до якої увійшли 200 світлин, інтерв'ю з очевидцями, статті українських філософів та письменників, революційна поезія; збірка «Слово Майдану» О. Виноградова, що складається зі ста оповідань учасників і очевидців – спогадів представників майже всіх служб, підрозділів, напрямів і рухів Майдану; «Маятник революції» Д. Савченка; «Повстанська абетка» – видання в рамках однойменного благодійного арт-проекту, ініціаторами якого виступили художниця П. Мороз та студія LLIWELL studio of creation; поетична збірка М. Слабошпицького «Гамбіт надії»; упорядковані письменником В. Карп'юком збірки «Євромайдан: хроніка відчуттів» (автори – Т. Прохасько, І. Ципердюк, Ю. Андрухович, С. Жадан, Ю. Винничук) та «Євромайдан. Лірична хроніка», до якої увійшли вірші 31 поета, написані українською та російською мовами.

Героям Небесної сотні присвячені видання «Небесна сотня: антологія майданівських віршів» (до збірки увійшли вірші, написані як поетами-аматорами, так і відомими авторами, серед яких Д. Павличко, М. Савка, Іздрік, О. Ірванець та ін.); «Небесна сотня» (під ред. К. Васильцова), у якій представлено хроніку Євромайдану, життєписи героїв, спогади їхніх родичів, близьких, друзів та побратимів; книга-реквієм «Небесна сотня» Р. Савчака, яка містить світлини загиблих людей, а також інформацію про те, хто вони і звідки [57].

Традиційно впливовим інструментом поширення ідейно-політичних смислів залишається **кінематограф**. У зв'язку з цим слід позитивно відзначити активізацію залучення засобів кінематографа до популяризації вітчизняної історії, висвітлення її маловідомих сторінок та осмислення українського сьогодення – вихід на екрани країни науково-популярних та художніх фільмів відповідної тематики. Вітчизняним проривом у цьому контексті стали повнометражні художні фільми за мотивами реальних подій «Той, хто пройшов крізь вогонь» (2012 р.) режисера М. Ілленка, та «Поводир» (2014 р.) режисера і сценариста О. Саніна. Показово, що історичну драму «Поводир» лише за перший тиждень прокату переглянули

понад 90 тис. глядачів [18]. За підтримки громадськості завершується створення ще одного кінопроекту: короткометражного художнього фільму «Міна» (Once upon a mine), присвяченого подіям на Сході України. Прем'єра фільму запланована на Міжнародному кінофестивалі в Каннах. Творча група проекту вважає художню форму подачі найбільш зрозумілою для глядача: «Інформаційні повідомлення не передають і частки тих емоцій і потрясінь, що вирують в епіцентрі конфлікту. Можливо, саме тому чимало людей у мирних містах України та Європи сприймає війну на Донбасі відсторонено та стримано, як щось далеке. Ми ж хочемо дати можливість глядачам відчувати, прожити, зануритись у реальність, у якій сьогодні живуть мільйони українців. Фільм «Міна» – це наша спроба відображення дійсності через художню форму, яка завжди була простішою та зрозумілішою для глядача» [16].

На сайті фільму повідомляється, що його виробництвом займалася компанія Telmino Entertainment, проект підтримали Державне агентство з питань кіно та Міністерством культури України, а також деякі благодійні організації.

У форматі документального кіно варто відзначити показ із 30.10. 2014 р. на телеканалі «Україна» документального циклу фільмів І. Кобрини «Україна в пошуках себе», які присвячені етапним подіям і періодам в історії України, та прем'єру у 2014 р. напередодні річниці створення Української повстанської армії документального фільму «Хроніки УПА 1942–1945» режисера Т. Химича, який презентує історію українського повстанського руху через свідчення його учасників.

Широкого суспільного резонансу набула створена 2014 р. волонтерами за підтримки громадської ініціативи «Не будь байдужим» короткометражна стрічка «Холодний Яр. Воля України – або смерть!» за твором Ю. Горліс-Горського «Холодний Яр», знята спільно з продакшн-студією «Диваки production». Записаний на дисках фільм поширювали в школах, зокрема планувалось його підпільне поширення на окупованих територіях Донбасу і в Криму, влаштовували перегляди у звільнених українською армією містах, для вояків АТО.

У 2015 р. помітною подією став показ 14 березня в Харкові документальної кінострічки «Герої не вмирають», знятої за участю харківських журналістів про земляків з Майдану. Стрічка створена групою харківських

кінодокументалістів на основі спогадів рідних, друзів, а також фотографій із сімейних архівів та відеокадрів, що відобразили події на Майдані [61].

У контексті розгляду інструментів здійснення державотворчої інформаційної політики не можна оминати увагою інтернет-комунікацію, яка набуває дедалі більшого поширення й охоплює інтернет-сегменти вітчизняного інформаційного простору та інформаційних просторів інших країн.

У зв'язку з цим варто відзначити, що в інтернет-середовищі протягом 2013–2014 рр. розгорнулася кампанія з протидії негативним інформаційним впливам та ідеологемам, нав'язуваним українській спільноті з боку Росії. Одним з інструментів цієї кампанії стала підготовка і підтримка функціонування відповідних інтернет-проектів, як-от «Лікбез. Історичний фронт», «Відкрита школа історії» і «Стопфейк», які розвінчують спродуковані в Росії та поширювані в інтернет-просторі неправдиву інформацію і міфи й цим сприяють делегітимації тих територіальних змін в Україні, які наразі любіє РФ.

Організатори інтернет-проекту «**Лікбез. Історичний фронт**» зазначають, що його метою «є інформування всіх зацікавлених – жителів України, Росії чи інших країн світу, про ключові суперечки з приводу того «що таке Україна», «що таке історія України» і що таке «територія України», «чим Україна відрізняється від Росії», «у чому різниця історичних позицій України і Росії на тлі їх протистояння», «як сформувалися українська ідентичність і український народ», «як і на яких підставах сформувалася українська територія». «Ми викладаємо основні міфи або стереотипи і даємо відповідь, засновану на фактах і документах. Наш читач може сам робити з цього висновки і використовувати отриману інформацію так, як йому заманеться. Наше завдання – не нав'язати якусь ідею, а надати інформацію» [69].

Проект функціонує завдяки консолідації зусиль і партнерській взаємодії представників Наукового гуманітарного товариства (ініціатор проекту, www.nestor-ua.org), Інституту національної пам'яті (www.memory.gov.ua), Інституту історії України НАН України (www.history.org.ua), сайту «Історична правда» (www.istpravda.com.ua). Як пояснюють його засновники, формат академічних інтернет-публікацій українських наукових установ явно недостатній через їхні великі обсяги, складність сприйняття звичайною людиною і виключну україномовність [44]. Враховуючи потребу

в достовірній об'єктивній інформації не лише українців, а й мешканців Росії та далекого зарубіжжя, сьогодні проект функціонує у трьох мовних версіях – українській, російській та англійській, що засвідчує спрямованість його впливу як на вітчизняний інформаційний простір, так і на російський та інформаційний простір інших зарубіжних країн.

За задумом засновників, інтернет-сайт «Лікбез. Історичний фронт» містить достатній обсяг інформації про історію України, формування української ідентичності, країни, держави і народу, витоки та хід російсько-українських відносин. Це – своєрідний «довідник-цитатник», підготовлений істориками, співробітниками авторитетних наукових інститутів та університетів, які відповідають за зміст публікацій своєю професійною репутацією.

Згодом ГО «Патріотичні ініціативи» та організатори проекту «Лікбез. Історичний фронт» у партнерстві з Інститутом історії України НАН України, Українським інститутом національної пам'яті, історичним факультетом Київського національного університету ім. Т. Шевченка, Національним музеєм історії України під патронатом Адміністрації Президента України розробили і презентували проект «**Відкрита школа історії**», спрямований на поширення історичних знань та дослідження можливості використання досвіду України у розв'язанні проблем сьогодення (<http://press.unian.ua/event/7398-p-rezentatsiya-vseukrainskogo-proekta-otkryitaya-shkola-istorii.html>).

Проект реалізується у семи містах України (Київ, Львів, Дніпропетровськ, Харків, Одеса, Вінниця, Запоріжжя) з 30 жовтня 2015 р. по 31 жовтня 2016 р. Мета проекту – створення платформи громадянської освіти та суспільного діалогу в галузі історії, а також поширення демократичних цінностей. «Відкрита школа історії» передбачає суспільний діалог та поширення знань про проблеми історії України, її міжнародних зв'язків та демократичної традиції серед усіх верств населення. На заходах, що проводитимуться у форматах лекцій та дискусій, розглядатимуться питання формування України, її державності, міжнародних відносин та демократичного розвитку. Важливим вектором проекту буде визначення місця України в геополітичному контексті сучасності, а також дослідження міжнародних відносин України, їх минуле, сьогодення та майбутнє.

Що стосується сайту для перевірки фактів Stopfake.org, то цей проект був ініційований і розпочатий 2 березня 2014 р. випускниками і студентами

Могілянської школи журналістики і програми для журналістів та редакторів Digital Future of Journalism, до яких згодом долучились інші журналісти, маркетологи, програмісти, перекладачі та ін. Головною метою співтовариства є перевірка і спростування перекрученої інформації і пропаганди про події в Україні, яка поширюється в ЗМІ. Діяльність групи спрямована на збереження України як самостійної та незалежної держави.

Проект існує на гроші читачів, які надходять у вигляді пожертвувань. Крім того, фінансову підтримку проекту у 2015 р. надали Міжнародний фонд «Відродження» та «Національний фонд на підтримку демократії» (NED) [37].

Важливою віхою в поширенні української позиції стосовно подій, що відбуваються, та збільшенні української присутності у світовому інформаційному просторі став запуск іншомовних інформаційних проєктів, безпосередньо орієнтованих на західну аудиторію.

У першу чергу варто згадати початок роботи англomовного каналу Ukraine Today (Україна сьогодні) і підготовку до запуску багатомовного проєкту Ukraine Tomorrow (Україна завтра).

Ukraine Today – український інформаційний телеканал, мовлення якого було розпочато 24 серпня 2014 р. Це був перший український телеканал, який вів цілодобове мовлення англійською. Генеральним продюсером телеканалу була призначена Т. Пушнова, яка з вересня 2011 р. також обіймає посаду шеф-редактора інформаційної служби ТСН на телеканалі 1+1. Головний редактор Ukraine Today – П. Дікінсон – засновник журналу What's On і колишній генеральний директор бельгійського телеканалу Jewish News One. Каналу видана ліцензія за запитом ТОВ «УНІАН-ТБ», разом з яким канал входить до групи медіа-холдингу «1+1 медіа», що належить олігархові І. Коломойському [72]. Головна мета каналу – висвітлення подій в Україні та Східній Європі для міжнародної аудиторії. З 10 жовтня 2014 р. функціонує веб-сайт каналу – uatoday.tv, а ще до цього було відкрито акаунти Ukraine Today у соціальних мережах Facebook, Twitter, YouTube.

З 1 квітня 2016 р. у зв'язку із запуском міжнародного мовлення державним телебаченням України телеканал припинив телемовлення і перейшов у формат інтернет-ресурсу.

Багатомовний проєкт **Ukraine Tomorrow** ініційовано в рамках коаліційної угоди, яка увійшла до програми дій уряду на 2015 р. Міністерством інформаційної політики напрацьовано законопроект «Про систему

іномовлення України», що був оприлюднений у червні 2015 р. й ухвалений Верховною Радою 8 грудня 2015 р.

«Ми цей документ пропрацювали і подаємо до Верховної Ради у термін, що виходить з дорожньої карти. На БТБ (Банківське ТБ) і УТР буде створений канал Ukraine Tomorrow... Далі, з паралельним прийняттям закону про іномовлення, думаю, протягом місяця ми запустимо канал Ukraine Tomorrow. У світі є 30 млн українців і людей, які ідентифікують себе українцями, а також сотні мільйонів людей, які говорять російською мовою.

Ключова важлива тема – щоб ми дали їм альтернативне джерело інформації. Наприклад, моя мати живе за кордоном, і у неї в кабельній мережі з 50 каналів сім російських і жодного українського. Наш канал буде виходити російською, українською, англійською, будуть програми кримськотатарською мовою», – зазначив Ю. Стець в інтерв'ю «Економічній правді» [54].

Говорячи про роль ЗМІ та соцмереж у здійсненні державотворчої інформаційної політики, варто звернути увагу на термінологічний аспект – ті назви і словосполучення, лексеми і терміни, за допомогою яких в інформаційному просторі відбувається конструювання або руйнація певних дискурсів. Наприклад, у деяких ЗМІ, і вітчизняних у тому числі, широко вживаною неофіційною назвою відомого мовного закону Ківалова – Колесніченка стала назва «Закон про заборону російської мови». Використання саме такої назви, при тому, що насправді 23 лютого 2014 р. Верховна Рада ухвалила Закон «Про визнання таким, що втратив чинність, Закону України «Про засади державної мовної політики»», дало змогу недобросовісним ЗМІ маніпулювати громадською думкою і створити інформаційне підґрунтя для суспільного обурення через імовірну заборону російської мови та поширення націоналізму тощо і легітимізації антиурядових повстань і протестів навесні 2014 р.

Те саме стосується і термінів, за допомогою яких висвітлюються нинішні події на Донбасі.

Показовою в цьому аспекті є стаття В. Скачка «Киев – Москва: страх неолитархичности Новороссии» (Версии.com, 8.10.2014), автор якої стосовно української влади та українців послуговується відповідно словосполученнями «обнаглевшие киевские деляги», «киевская власть» (на противагу – «российские власти») та «свидомые укры», стосовно українських військ,

що беруть участь у АТО, – «війська АТО» (у лапках у тексті статті) або «т. наз. АТО», стосовно конфлікту на Сході України – «гражданская война», «российская агрессия» (у лапках у тексті статті), «“Захват Донбасса” Россией», стосовно самопроголошених ДНР, ЛНР – «созданные по инициативе населения», стосовно збройних загонів на східних територіях, невідконтрольних українській владі, – «ополченцы» [51].

Порівняння дискурсів стосовно подій на Сході України, що просуваються, з одного боку, проросійськими, з іншого – проукраїнськими ЗМІ, дало змогу виокремити основні назви і словосполучення, терміни і лексеми, що використовуються найактивніше. У дискурсі проукраїнських ЗМІ окремі території Донецької та Луганської областей визначаються як самопроголошені республіки, так звані ДНР та ЛНР, встановлена там влада – як окупаційна влада, незаконні збройні формування – як терористи, сепаратисти, бойовики.

У дискурсі проросійських ЗМІ стосовно тимчасово окупованих територій Донецької та Луганської областей використовуються назви ДНР, ЛНР, Новоросія, стосовно української влади і українського народу відповідно – київська хунта, київська влада та бандерівці, фашисти/нацисти, укри, стосовно незаконних збройних формувань в окремих районах Донбасу – ополченці, повстанці, стосовно ЗСУ – карателі, найманці.

Міністерство інформаційної політики висловило невдоволення роботою окремих приватних українських ЗМІ у питанні висвітлення конфлікту на Донбасі й анонсувало розробку «Словника нейтральної термінології» із залученням українських журналістів, медіа-експертів та фахівців міністерства.

Зокрема, заступник міністра інформаційної політики України Т. Попова аргументувала необхідність такого словника тим, що українським ЗМІ у своїй риториці не слід уподібнюватися російській пропаганді. У свою чергу виконавчий директор Інституту масової інформації О. Романюк заявила, що некоректне використання термінології журналістами знижує рівень довіри до ЗМІ з боку населення України. Для прикладу О. Романюк звернула увагу на невдоволення громадян, які через події на Донбасі були змушені залишити свої домівки, використанням журналістами стосовно них терміна «тимчасові переселенці», адже багато хто з тих, хто поїхав, не планують повертатися.

Наразі експерти пропонують щодо ситуації на Донбасі вживати терміни «військовий конфлікт», «збройне протистояння», «конфлікт на Сході України», «зона АТО», «зона конфлікту», «військова агресія (Росії)», «гібридна війна», стосовно сторін конфлікту – «бойовики», «проросійські сепаратисти», «озброєні сепаратисти», «іноземні (проросійські) найманці», «т. зв. ДНР/ЛНР або угруповання «ДНР/ЛНР»», «т. зв. (самопроголошений) народний губернатор», «ВСУ, армія України, добровольчі батальйони, офіційний Київ» [27].

У 2015 р. Г. Москаль, на той момент губернатор Луганської області, закликав українську громадськість відмовитися від термінів, що принижують населення Донецької і Луганської областей. Зокрема, Луганська обласна державна адміністрація закликала громадськість та представників ЗМІ не використовувати мовні штампи, взяті з російського телебачення і соціальних мереж. У Луганській ОДА заявили, що було б коректніше утриматися від образливих назв на зразок «лугандонія», «луганда», «лугандони», «лугамбе» і використовувати замість них терміни «тимчасово окупована територія», «територія, непідконтрольна українській армії». «Насадження мовних стереотипів є одним із способів маніпулювання громадською думкою та викривленням реальної картини дійсності. Наші журналісти не повинні опускатися до рівня російських пропагандистів, а навпаки – називати речі своїми іменами», – заявив Г. Москаль [31].

Ця ситуація актуалізує питання моніторингу і контролю за змістовим наповненням вітчизняного інформаційного простору з метою протидії ворожим інформаційним впливам та запобігання їх поширенню. Зокрема шляхом блокування сайтів та припинення діяльності ЗМІ, які оприлюднюють матеріали, що містять антиукраїнську пропаганду та неправдиву інформацію про події в Україні, організації коментування інформації популярних українських, російських, західних ЗМІ (як-от: «НТВ», «Дождь», «Эхо Москвы», Deutsche Welle, The Financial Times тощо) та політиків (наприклад А. Меркель, Д. Медведєва) на форумах та в соціальних медіа. Або забезпечення оперативного реагування у формі збурення в медіа-середовищі «інформаційних хвиль» відповідно до оперативних інформаційних приводів (як-от інформаційна хвиля Danke Frau Ribbentrop та #DankeFrauRibbentrop, створена проукраїнськими користувачами соціальних мереж відповідно Facebook і Twitter 14 липня 2014 р. у зв'язку з позицією федерального канцлера Німеччини А. Мер-

кель стосовно України. Тоді, після зустрічі з президентом РФ В. Путіним, влада ФРН закликала Київ вступити в діалог із сепаратистами на Сході країни). В інтернет-середовищі принциповим є моніторинг відображення української позиції ресурсами світового значення, як-от Вікіпедія та геосервіси.

Так, англomовна Wikipedia у статті стосовно Криму станом на 10 липня 2015 р. визначала дії Росії у 2014 р. на півострові як анексію [68], незважаючи на те, що у відповідній статті російськомовної Вікіпедії на цей самий час ішлося про «входження Республіки Крим і міста Севастополя до складу Російської Федерації на правах суб'єктів Російської Федерації» [26].

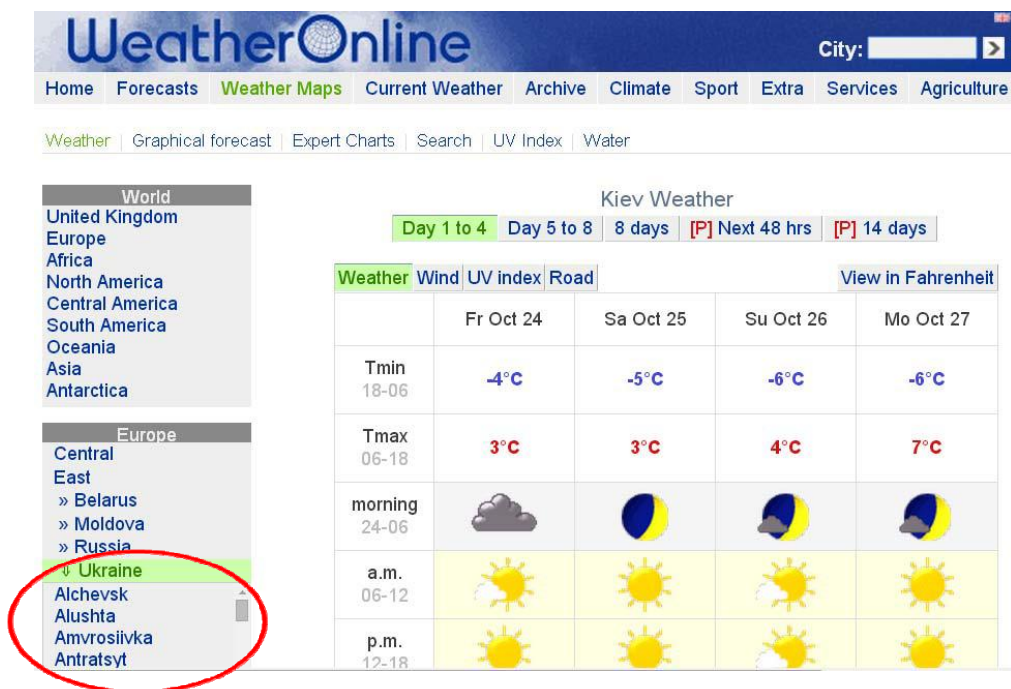

Рис. 1.1. Британський інтернет-ресурс про погоду WeatherOnline

Джерело: <http://www.weatheronline.co.uk/Ukraine/Kiev.htm>

Свою чергою популярний британський інтернет-ресурс про погоду WeatherOnline до переліку українських міст продовжує включати Алчевськ,

Амвросіївку, Алушту, Антрацит, Армянськ, Бахчисарай та інші тимчасово окуповані українські міста Сходу України та анексованого Криму (див. рис. 1.1). У сервісі карт Google станом на 10 липня 2015 р. Крим позначений спірною територією. У російській версії сервісу Крим вважається частиною Росії.

На цей самий час OpenStreetMap і National Geographic відображають Крим як спірну територію, що відокремлена як від Росії, так і від України. HERE, навпаки, позначає Крим без жодних кордонів як з боку України, так і з боку Росії.

Сервіс компанії Yandex «Яндекс.Карты» відображає карту Криму залежно від того, яку офіційну позицію займає країна, де перебуває користувач. При заході на Yandex.ru з Росії Крим відображається як її територія. При заході з Криму на домені Yandex.ua півострів показаний як український, а на Yandex.ru – як російський. При заході на Yandex.ua з України півострів показаний як український. Для інших країн Крим вказано російським. Компанія пояснила цей крок так: «Ми працюємо для своїх користувачів з різних країн і відображаємо для них ту дійсність, яка їх оточує».

Bing Maps показують, що Крим є частиною України.

На картах Mail.Ru Крим належить Росії.

З огляду на такі розбіжності, доречним є офіційне висловлення незгоди і протесту українською стороною у разі ігнорування суверенних прав та інтересів України. Показовим у зв'язку з цим є випадок з офіційним відеороликом чемпіонату світу з футболу-2018, оприлюдненим Міжнародною федерацією футболу (ФІФА), у якому Крим зображено частиною Росії. Це відео було розміщено на офіційному сайті організації та на офіційному каналі FIFATV на YouTube. Інцидент викликав обурення з боку футбольних функціонерів, а також представників офіційної влади України, зокрема, радник голови СБУ, колишній голова організаційного комітету Євро-2012 в Україні М. Лубківський закликав Федерацію футболу України, Міністерство молоді та спорту подати позов на ФІФА з приводу цього відеоматеріалу. Про це він написав на своїй сторінці у Facebook. «Вважаю за необхідне застерегти всі зарубіжні ЗМІ, картографічні та геодезичні організації, зокрема ті, що займаються друком карт, про відповідальність за зображення карти Російської Федерації з частиною української території. Юристи, підключайтеся!!! Якщо не будемо жорстко реагувати на такі речі, від нас

скоро нічого не залишиться!!!», – написав він [70]. Незабаром у ФІФА відреагували на ситуацію, прибравши неприємні епізоди з презентації. «Коли цей прикрий інцидент був доведений до нашої уваги, ми негайно вилучили відповідний короткий відеоряд. Ми шкодуємо про незручності, викликані цим прикрим інцидентом, і запевняємо Вас, що будемо в майбутньому більш уважними до матеріалів, вироблених третіми сторонами», – зазначили у ФІФА [60].

Крім роботи в мережевому середовищі, важливим компонентом державотворчої інформаційної політики має стати формування мотивації вітчизняної громадськості та українських діаспор щодо долучення до здійснення просвітницьких заходів у напрямі популяризації української позиції за кордоном.

Показовим у зв'язку з цим є проект «Розкажи світові про Україну», реалізований за участі громадськості МЗС України до 24-ї річниці незалежності України у серпні 2015 р. Суть проекту полягала в поширенні громадянами цікавої та об'єктивної інформації про Україну, підготовленої МЗС. «Відчуйте себе дипломатом та донесіть правду про Україну в усі куточки світу: просто поширюйте інформацію, що публікуватиме МЗС у рамках проекту «Розкажи світові про Україну», серед ваших друзів і колег, перекладайте це повідомлення різноманітними мовами світу, поширюйте його», – ішлося в повідомленні МЗС [28].

Раніше, наприкінці 2014 р. у Європарламенті експонувалась організована уповноваженою Президента України з мирного врегулювання конфлікту в Донецькій і Луганській областях І. Геращенко та Національною спілкою журналістів України (НСЖУ) фотовиставка «Донбас: війна та мир», на якій було представлено понад 60 робіт українських журналістів, фотографів, волонтерів, бійців добровольчих батальйонів. Експозиція фоторобіт була покликана продемонструвати євродепутатам та гостям Європарламенту реалії нинішнього воєнного Донбасу.

«Нам потрібно активніше просувати правду про ситуацію на Сході країни – як усередині України, так і назовні. Європейський Союз має знати правду. Україна сьогодні знаходиться на передовій, захищаючи європейські цінності. ... Україна прагне миру, прагне бути європейською, демократичною, незалежною державою. І в цих прагненнях нам потрібна підтримка цивілізованого світу», – підкреслила уповноважена Президента України

з мирного врегулювання конфлікту в Донецькій і Луганській областях І. Герашенко [65]. Зі свого боку підприємець І. Ліскі, який надав виставці спонсорську підтримку, наголосив, що основною метою виставки було залучення уваги європейської спільноти до ситуації на Сході України, адже в Європі мають знати правду про те, що дійсно відбувається на теренах Донбасу. «Ми повинні протиставити російській пропаганді, яка крокує світом, правдиву інформацію. Інформаційний фронт – це теж фронт, де наша зброя – правда», – підкреслила куратор виставки Наталя Гумба (Іщенко) [65].

Такі акції, як висловлювання протесту в Лондоні представниками української діаспори – активістами «Лондонського Євромайдану» – проти співачки Валерії, яка підтримала анексію Криму Росією [53], протест активіста Р. Торговицького проти політики Кремля і президента РФ у Metropolitan Opera у Нью-Йорку [62], інші, спрямовані проти російських діячів культури – підписантів відомого листа на підтримку агресивної політики В. Путіна, акції, які активісти влаштовують перед їхніми концертами [5], марші на підтримку України, які проводяться у великих містах зарубіжних країн, створюють інформаційні приводи і утримують українську проблематику в мейнстрімі порядку денного ЗМІ, сприяють формуванню образу українців як громадян, відповідальних за долю країни, а отже, гідних підтримки.

Показово у зв'язку з цим збільшення кількості прихильників позиції України серед зарубіжної громадськості. Так, за словами українського піаніста П. Гінтова, протестні акції призводять до позитивних зрушень: «На кожному протесті до нас підходять люди, які кажуть, що нічого не знали про підтримку артистами політики Путіна, і що, якби вони знали, то не прийшли б на концерт. Кілька разів траплялися такі, які, поговоривши з нами, розверталися і йшли додому. Багато з тих, хто підходить, цікавляться, як можна допомогти Україні і куди можна перерахувати пожертвування. Цих людей не багато відносно загальної кількості тих, які прийшли на концерт, але вони є кожного разу» [32].

Таким чином, консолідованими зусиллями держави і громадськості, злагодженою діяльністю в різних напрямках (консолідація вітчизняного інформаційного простору, вплив на інфопростір потенційних противників та світовий інфопростір у формуванні міжнародного ставлення до України та її відносин з іншими суб'єктами міжнародної політики) і площинах (офі-

ційна, дипломатична, наукова, культурно-освітня, громадська) забезпечуватиметься реалізація державотворчої інформаційної політики, спрямованої на створення і зміцнення інформаційного підґрунтя для надійного захисту незалежності й суверенітету, всебічного розвитку України.

Таким інформаційним підґрунтям і водночас інформаційною моделлю державного розвитку є національний інформаційний простір, формування, функціонування і захист якого становлять предмет державотворчої інформаційної політики, а тому мають здійснюватись не лише державою як головним суб'єктом державної інформаційної політики, а й недержавними/неурядовими суб'єктами (бізнесом, ЗМІ, науковими і технологічними установами, громадськими організаціями).

Основою для партнерської взаємодії держави і громадянського суспільства у процесі здійснення державотворчої інформаційної політики є застосування продуктивного підходу до управління інформаційно-комунікаційними потоками та духовна консолідація суспільства, у першу чергу національної еліти як рушія національного розвитку, на засадах ідеології державотворення.

Налагодженню ефективної партнерської взаємодії між державою і громадянським суспільством в інформаційній сфері сприятиме інституціоналізація такої взаємодії у вигляді Координаційної ради при Міністерстві інформаційної політики, до якої мають увійти як урядовці, так і науковці, громадські діячі та експерти, а також забезпечення відповідної законодавчої бази, яка формалізувала б напрями і форми такої взаємодії.

1.3. Інформаційно-аналітичні структури як суб'єкти державотворчої інформаційної політики

Впливовими суб'єктами державотворчої інформаційної політики, значення яких в Україні наразі недооцінене як органами державної влади, так і громадськістю, є інформаційно-аналітичні структури, зокрема й інформаційно-аналітичні підрозділи, створені в структурі бібліотечних установ. Адже процес ухвалення управлінських рішень, у тому числі й стосовно здійснення інформаційної політики, потребує відповідної інформаційної бази, яка давала б змогу сформулювати уявлення суб'єкта політики про

проблеми і завдання, які потребують вирішення, фактори, що впливають на проблему, наявну суспільно-політичну практику, історичний досвід, специфічні риси певного соціуму, його політичної свідомості тощо з метою визначення стратегічних шляхів і тактичних засобів реагування.

Ступінь адекватності визначення суб'єктами ухвалення управлінських рішень стратегічних і нагальних суспільних потреб значною мірою залежить від того, наскільки повним сформується їх уявлення про процеси, що відбуваються в державі та світі, тобто від ступеня їх перебування в інформаційному контексті суспільно-політичних процесів.

В умовах інформаційного протистояння, яке супроводжується поширенням інформації маніпулятивного характеру, дезінформації та недостовірної інформації, питання формування інформаційної бази для прийняття управлінських рішень стає проблемою, від ефективності розв'язання якої може залежати не лише локальний результат протистояння (наприклад іміджеві здобутки або втрати), а й безпосередньо існування політичної системи та навіть держави.

Отже, якісне інформаційне забезпечення процесу прийняття управлінських рішень, формування відповідної інформаційної бази, підготовленої за безпосередньої участі інформаційно-аналітичних структур, є необхідною умовою ефективної управлінської діяльності.

Відзначаючи посилення на сучасному етапі ролі інформаційно-аналітичних структур, координатор Інформаційно-аналітичного центру студентів, аспірантів та викладачів факультету міжнародних відносин Львівського національного університету ім. І. Франка О. Роговик розглядає їх як суб'єктів суспільно-політичних процесів: «У глобалізованому світі аналітичні центри вже давно не є спостерігачами. Вони є суб'єктами процесів. Аналітичні центри не тільки беруть участь у прийнятті важливих рішень та є інструментами інтелектуального забезпечення політики, не тільки виконують важливу місію з просвіти громадян, вони ще є суб'єктами демократичного процесу і є суб'єктами громадського тиску, контролю та ініціативи. Вони є просторами народження ідей, практичних схем та моделей втілення їх на практиці» [47].

На суб'єктності аналітичних центрів у здійсненні політики наголошують О. Новакова та Н. Пашина, які, констатуючи вплив неурядових аналітичних центрів України на громадську думку, формування оцінок

суспільством дій влади і політичних сил, прямо визначають їх як один із суб'єктів суспільно-політичного процесу в Україні [34, с. 31–32]. Ще раніше Д. Смит (J. A. Smith) говорив про інформаційно-аналітичні центри як про складову політичної еліти: «Аналітичні центри є невід'ємним складником поточного політичного процесу як у межах національних демократичних держав, так і у світовому масштабі. В розвинутих країнах аналітичні центри та політичні експерти розглядаються як повноправні учасники публічної політики, а так звані традиційні think tanks – як складова політичної еліти» [Цит. за 67].

Беручи участь у формуванні інформаційної бази для ухвалення управлінських рішень, інформаційно-аналітичні структури виступають опосередкованим каналом комунікації між суб'єктом ухвалення рішення і потрібними для ухвалення цього рішення знаннями, адаптуючи останні під потреби перших у своїх продуктах – звітах, аналітичних статтях, довідках тощо шляхом висловлення певних оцінок, теорій, прогнозів, сценаріїв.

При цьому висловлені оцінки і сценарії будуть тим більш реалістичні, чим тіснішим буде зв'язок між суб'єктом ухвалення рішення та інформаційно-аналітичною структурою, чим більше інтегрованою в процес ухвалення рішення буде інформаційно-аналітична структура, чим більшим обсягом вихідної інформації, відомої суб'єкту ухвалення рішення, володітимуть аналітики.

Разом з тим важливим фактором ефективності продукції, яка готуватиметься інформаційно-аналітичною структурою на замовлення суб'єкта ухвалення рішення, є відносна автономність цієї структури в роботі і фінансуванні від замовника, можливість диверсифікації як проблем для досліджень, так і замовників, що давало б змогу підтримувати функціонування інформаційно-аналітичного центру при дотриманні необхідного рівня професіоналізму.

Як зазначає, посилаючись на засновника і директора Гудзоновського інституту (1961 р.) і системного теоретика корпорації RAND Г. Кана, директор неурядової організації Центр досліджень регіональної політики, координатор Громадянської мережі ОПОРА в Сумській області у 2015 р. О. Хоруженко, «такі організації часто виступають у ролі хлопчика, який крикнув, що “король-то голий”. Уряду потрібні такі структури, тому що він страждає “безсиллям сильних”»: урядовцям занадто часто здається, що все

йде так, як їм хочеться. У результаті рішення приймаються або із запізненням, або на основі браку інформації. Чинovníки бояться виходити за рамки вже схвалених концепцій і зрештою відстають від життя» [66].

Можна говорити про те, що в системі управління інформаційно-аналітичні структури мають здійснювати моніторинг якості рішень, які ухвалюються, з метою контролю відповідності цих рішень рівню наявного теоретичного знання та реальним потребам і, у разі необхідності, коригування політики.

В умовах України, як зазначають фахівці, інформаційно-аналітичні центри, на відміну від державних дослідницьких установ, є мобільнішими, мають більший кредит громадянської довіри і можуть бути своєрідним «інтелектуальним мостом» між владою та суспільством, виступають генераторами нових ідей для влади, пропонуючи аналітичну продукцію, новітні рішення. Наприклад, за участю представників аналітичних центрів готувалися (і готуються) найважливіші стратегічні документи (Концепція національної безпеки України, Стратегія забезпечення економічної безпеки України, Енергетична стратегія України на період до 2030 року, Концепція державної регіональної політики тощо) [47].

За висновком директора політико-правових програм Центру Разумкова Ю. Якименка, головними здобутками неурядових аналітичних центрів в Україні є те, що, працюючи в несприятливих політичних та економічних умовах, вони:

- навчилися самостійно шукати і знаходити шляхи виживання, не втрачаючи при цьому своєї незалежності та об'єктивності;
- досліджували теми, актуальні для здійснення в Україні суспільних трансформацій у напрямі її наближення до європейських стандартів, поєднуючи оперативне реагування на поточні виклики з виробленням стратегічного бачення розвитку країни в різних сферах;
- набули визнання у влади і політичних сил як впливовий суб'єкт суспільно-політичного життя, а також довіри у суспільства як носій і виразник його інтересів;
- справляють постійний вплив на громадську думку, привертають значну увагу медіа, мають високий рівень присутності в інформаційному просторі;

- розширюють міжнародне співробітництво, роблять свій вагомий внесок у позитивне сприйняття України світом і міжнародними організаціями;
- поступово інтегруються в світову експертну спільноту, забезпечуючи належну якість своєї продукції [67].

При цьому, за даними представленою 17 січня 2013 р. у Вашингтоні щорічного звіту Програми аналітичних центрів та громадянського суспільства Університету Пенсільванії, який визначив найавторитетніші дослідницькі установи з питань державної політики у світі 2012 р. (дослідження охопило понад шість тисяч «мозкових центрів» зі 182 країн у 38 категоріях), до числа 150 найкращих аналітичних центрів світу увійшов вітчизняний Центр Разумкова, посівши 84 місце. Центр Разумкова також увійшов до числа 100 найкращих аналітичних центрів за межами США (58 місце) [64].

У списку лідерів серед аналітичних центрів Центральної і Східної Європи – українські Центр Разумкова (8 місце з 60), КНЕУ ім. В. Гетьмана (35 місце) та Міжнародний центр перспективних досліджень (43 місце).

Українські дослідницькі осередки увійшли також до числа найкращих у галузях міжнародної економічної політики (Центр Разумкова), освітньої політики (Центр освітньої політики, Центр освітніх досліджень та Міжнародний центр перспективних досліджень), та серед центрів, які провели найкращі кампанії впливу на державну політику (Український незалежний центр політичних досліджень).

Серед критеріїв, за якими складався рейтинг, були:

- професійний рівень і відданість справі керівництва аналітичного центру;
- професійний рівень і репутація співробітників аналітичного центру;
- якість здійснюваних аналітичним центром досліджень;
- якість та кількість публікацій;
- вплив досліджень і програм аналітичних центрів на осіб, що беруть участь у розробці політик;
- доступ до ключових інституцій та аудиторій;
- результати діяльності/продукти організації;
- використання електронних, друкованих ЗМІ та нових медіа;
- репутація в ЗМІ;
- рівень, різноманітність та стабільність фінансування;
- ефективне управління та розподіл фінансових і людських ресурсів;

- можливість організації ефективно виконувати умови грантових угод і контрактів;
- здатність організації виробляти нові знання, інноваційні пропозиції в галузі політики;
- вплив на суспільство тощо [33].

Тим не менше на сьогодні, як погоджується більшість вітчизняних експертів, у вітчизняній політиці інтелектуальний капітал аналітичних центрів залишається «нерозпізнаним артефактом».

Певною мірою така ситуація пов'язана із нетривалим досвідом взаємодії і відсутністю сталих традицій комунікації інформаційно-аналітичних структур із суб'єктами управлінської діяльності, що, своєю чергою, пояснюється відносно недавнім становленням України як держави на сучасному етапі. Як слушно зазначають з цього приводу В. Горовий та М. Нечай, «порівняно з відповідною практикою держав Заходу, з їх традиційно розвинутою системою соціальних комунікацій, тісно пов'язаних з механізмами державного, в новоутворених країнах цей аспект вирізняється цілим рядом ускладнень».

По-перше, структури, до функцій яких входить інформаційно-аналітичне забезпечення державних органів, мали надавати допомогу в організації державотворення фактично з нуля. Тобто вони, особливо в перші роки існування нової держави, стикаються з необмеженим колом питань, вирішення яких потребує відповідної інформаційної підтримки, пов'язаної з вивченням зарубіжного досвіду, аналізом специфіки власних суспільних, економічних, політичних, культурних процесів, з пошуком оптимальних шляхів оперативного розв'язання завдань державного будівництва.

По-друге, діяльність створюваних інформаційно-аналітичних структур (ІАС), орієнтованих на задоволення запитів державних органів, не могла спиратися на інформаційну інфраструктуру загальносуспільного призначення внаслідок фактичної відсутності останньої в державі. Україна, на жаль, реально не могла використовувати ресурси колишньої союзної системи ДСНТІ, сформованої спільними зусиллями радянських республік, колишніх союзних банків даних, що могли мати прикладне значення для вироблення ефективної внутрішньої і зовнішньої політики нашої країни.

По-третє, помітно ускладнює діяльність ІАС у нових державах несприятлива економічна ситуація перехідного періоду. Слабке матеріально-тех-

нічне забезпечення не дає змоги впроваджувати сучасні технології обробки та аналізу потоків інформації» [8].

Разом з тим більшість експертів вважають головною проблемою, що гальмує розвиток аналітичних центрів, незацікавленість влади у співробітництві з ними, її небажання враховувати їхні напрацювання у своїй діяльності. За словами О. Роговика, «держава часто сприймає запропоновану інтелектуальну продукцію третього сектору як виклик, як настирливе втручання у «свята святих» – процес здійснення державної політики» [47].

Наслідком такої ситуації, на думку експерта, є те, що в Україні сформувався викривлений ринок попиту на аналітику, що проявляється у затребуваності людей, які мають гучніше та авторитетніше прізвище, а не професіональніші й глибші аналітичні ідеї, у конвертації авторитету і прізвищ окремих аналітичних центрів у товар, а продукту таких центрів – у проплачену політичну маніпуляцію.

За висновком О. Роговика, «окремі аналітичні центри України перетворились на закриті клуби застарілих кадрів, що втратили зв'язок з реальністю, яка змінилась. Вони перетворились на інструмент заробляння грошей і забули про свою важливу місію у державі та суспільстві. У контексті революції аналітичний ринок змінився лише по формі, а не по змісту. В Україні існував і продовжує існувати режим внутрішньої та зовнішньої аналітичної окупації. І цей режим є прямою загрозою національній безпеці нашої держави. Це варто розуміти» [47].

На цих самих ризиках наголошує Ю. Якименко, додаючи, що, концентруючись переважно на внутрішніх проблемах, українські інформаційно-аналітичні структури досить повільно інтегруються у світовий контекст, приділяючи менше уваги, ніж їхні колеги з розвинутих країн, світовим та регіональним проблемам, зокрема проблемі безпеки в усіх її вимірах [67].

Факторами негативного впливу на розвиток діяльності вітчизняних інформаційно-аналітичних структур залишаються також недосконала законодавча база та неготовність держави надавати адекватну фінансову підтримку таким центрам чи створювати умови для розвитку їхньої власної фінансової спроможності.

О. Роговик до ризиків діяльності неурядових аналітичних центрів відносить понад те «високий ступінь конфліктності політичних процесів

в Україні протягом останніх років, наявність протистояння між владними інститутами та різними політичними силами. Спостерігаються, хоча поки що не надто виразно, й спроби деяких владних інститутів, політичних партій, бізнес-структур посилити свій вплив на think tanks з метою їх подальшого використання для задоволення власних інтересів» [47].

За збереження означених тенденцій посилюється загроза «одержавлення», «партизації» чи «корпоратизації» інформаційно-аналітичних центрів, після чого виконання ними своєї суспільної ролі буде проблематичним.

Справедливість означених фахівцями тенденцій підтверджує багаторічний досвід діяльності Служби інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади (СІАЗ) НБУВ. Як засвідчує практика, замовників цікавить не стільки розробка стратегій і сценаріїв, теоретична перевірка обґрунтованості проектів рішень, скільки моніторинг ситуації та пошук інформаційного підтвердження правильності обраних тактик. Так, найбільший попит з боку замовників і користувачів сайту «Центр дослідження соціальних комунікацій. СІАЗ. НЮБ. ФПУ» НБУВ мали проекти інформаційно-аналітичних підрозділів НБУВ, які містили зрізи оперативної інформації і виходили або в щоденному режимі, або двічі на тиждень – бюлетені оперативної інформації електронних видань для керівників та їхніх референтів «Резонанс» та «Регіони сьогодні». «Резонанс» (виходить двічі на тиждень) містить інформаційний зріз основних новин у сфері діяльності Верховної Ради, Президента, Кабінету Міністрів України та окремих міністерств, діяльності вітчизняних політичних партій та щодо розвитку економічної ситуації. «Регіони сьогодні» (видання виходить у режимі «сьогодні – на сьогодні») містять останню інформацію, що стосується розвитку соціально-політичної, економічної, культурної ситуації в кожній з областей України, а також у містах Севастополь і Київ.

Що стосується громадськості як суб'єкта процесу управління, то аналіз кількості переглядів підготовлених співробітниками інформаційно-аналітичних підрозділів НБУВ і розміщених на сайті «Центр дослідження соціальних комунікацій. СІАЗ. НЮБ. ФПУ» НБУВ аналітичних матеріалів виявив, що громадян цікавить, з одного боку, проблема виживання, а з іншого – спостерігається інтерес до активізації участі в управлінні. Так, протягом 2015 р. найзапитованішими з боку відвідувачів сайту виявилися такі аналітичні матеріали:

Присяжна Л. «За якими правилами в Україні відбуватимуться місцеві вибори» – 14 676 переглядів;

Ворошилов О. «Новые тарифы на газ для населения в оценках экспертов» – 4324 перегляди;

Дем'яненко Л. «Добровільне об'єднання територіальних громад – позитивні зміни у сфері децентралізації влади» – 3563 перегляди;

Потіха А. «Соціально-психологічна та медична реабілітація учасників АТО» – 3423 перегляди.

Така ситуація актуалізує завдання із забезпечення доступу широкої громадськості до якісної аналітичної інформації з метою розширення її можливостей у напрямі реалізації декларованих державою прав і розкриття управлінського потенціалу.

Потужним потенціалом у розв'язанні проблеми формування інформаційної бази, необхідної для ухвалення управлінських рішень, володіють інформаційно-аналітичні структури бібліотечних установ, передусім національних та парламентських бібліотек.

У «Рекомендаціях для бібліотек урядових департаментів», розроблених Секцією бібліотек урядових департаментів Міжнародної федерації бібліотечних асоціацій ІФЛА (IFLA), стверджується: «Метою урядової бібліотеки є забезпечення тих, хто приймає політичні рішення, розробляє законодавство і визначає політику, різноманітною інформацією, необхідною для виконання їхніх завдань. Ці рішення мають ґрунтуватись на вагомих свідченнях. Інформація в урядових організаціях – це дійсно влада для тих, хто знає де, як і коли можна використати ту чи іншу інформацію. Тому бібліотекар у такій організації має змогу не лише надати послугу, але також відігравати невід'ємну роль у прийнятті рішення» [46].

У зв'язку з цим доречним буде зробити наголос на тому, що передові дослідницькі центри, які є флагманами процесу інформаційного забезпечення органів державної влади, – Дослідна служба Конгресу США (Congressional Research Service, CRS), Бюро дослідницької та правової інформації (Research and Legislative Reference Bureau, RLRB) Японії, Довідковий відділ з права й ухвалення рішень (Law and Decision Making Reference Department, LDMRD) Китаю, в Україні – Служба інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади (СІАЗ) – створені і функціонують як підрозділи національних бібліотек.

З іншого боку, досить показово, що саме ті країни, у структурі національних бібліотек яких успішно функціонують дослідні підрозділи, що здійснюють інформаційний супровід процесу прийняття управлінських рішень – США, Японія, Китай, – відрізняються найвищим рівнем економічного розвитку та політичною стабільністю. (Детальніше про досвід інформаційно-аналітичних підрозділів зарубіжних бібліотек у забезпеченні інформаційного супроводу управлінської діяльності див.: Гранчак Т. «Науково-дослідна діяльність інформаційно-аналітичних підрозділів бібліотек у розвитку національного інформаційного суверенітету» [10]).

Що ж до вітчизняного досвіду функціонування інформаційно-аналітичних підрозділів у структурі національних бібліотек, то слід зауважити, що недосконала нормативно-правова база та брак фінансування не дають змоги таким відділам здійснювати повномасштабні міжпредметні дослідження, обмежуючи дослідницьке поле інформаційно-комунікаційною тематикою. Ті ж питання, що виходять за вказані межі, вивчаються на рівні аналітичних звітів і оглядів, які, незважаючи на їхню актуальність, якість виконання та суспільне значення, не можуть претендувати на статус наукових досліджень.

Водночас, враховуючи посилення інформаційної складової в сучасних суспільно-політичних конфліктах, можна стверджувати, що наукові дослідження тенденцій і специфіки розвитку інформаційного середовища під впливом поширення електронних технологій, результатів інтенсифікації інформаційно-комунікаційних обмінів у глобальних масштабах, підвищення ефективності функціонування соціальних медіа створюють науково-методичне підґрунтя для вироблення державної політики в інформаційній сфері.

У цьому контексті потужним дослідним центром виступає Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. Так, протягом 2011–2014 рр. її дослідницьким колективом проведено 12 відповідних наукових досліджень, результати яких викладено в колективних монографіях, представлених в онлайн-доступі на сайті інформаційно-аналітичних підрозділів НБУВ (http://www.nbuv.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=244&Itemid=403).

Серед розглянутих проблем – розвиток інформаційної основи процесу глобалізації, удосконалення її структури і формування методик викорис-

тання глобальних інформаційних ресурсів в інтересах розвитку соціокультурної сфери України, основні напрями вдосконалення інформаційної діяльності в політичній сфері, у забезпеченні суспільно значущою інформацією наукових установ у контексті інноваційного розвитку України, шляхи активізації міжнародних інформаційних обмінів, зокрема на базі структуризації міжнародних бібліотечних систем та інших великих центрів концентрації інформаційних ресурсів, залучення в цей процес вітчизняних бібліотек, принципи розвитку сучасного інформаційного співробітництва.

Окрема наукова увага приділена розгляду специфіки функціонування соціальних інформаційних мереж як ефективних глобальних інформаційних ресурсів, що здійснюють відчутний вплив на змістове наповнення вітчизняного інформаційного простору, їхньому змісту, особливостям розвитку в системі сучасних соціальних комунікацій, дослідженню тенденцій активізації використання соціальних медіа в сучасній соціальній інформаційній системі, розбудові вітчизняного комунікаційного простору, соціального й науково-освітнього значення інформаційного сегмента соцмереж, а також питанням організації безпеки вітчизняного інформаційного простору в умовах стрімкого розвитку електронних інформаційних технологій.

Пріоритетним напрямом досліджень для наукових інформаційно-аналітичних підрозділів НБУВ залишається вивчення проблеми зміцнення національного інформаційного суверенітету, інфраструктура його забезпечення, організаційно-методологічна база використання, збереження й поповнення суверенних інформаційних ресурсів.

Разом з тим в умовах посилення інформаційного протистояння, інтенсифікації відверто ворожих зарубіжних інформаційних впливів на структуру та наповнення національного інформаційного простору дедалі більшого значення для зміцнення інформаційного суверенітету України набуває інформаційно-аналітичний напрям діяльності національних бібліотек, спрямований на представлення суспільству результатів наукового аналізу подій і процесів, що перебувають у центрі суспільної уваги, специфіки їх відображення різними інформаційними ресурсами відповідно до інформаційної політики провідних політичних акторів.

Підготовка й поширення такого інформаційно-аналітичного продукту через мережу бібліотечних веб-сайтів покликана сприяти формуванню громадянами цілісного уявлення та компетентної позиції стосовно актуальних

суспільно-політичних і соціально-економічних питань, особливо в умовах перетворення національного інформаційного простору на поле інформаційної війни.

Відповідно до положень Кодексу етики бібліотекаря УБА, що передбачає дотримання «нейтральності й неупередженої позиції щодо збирання та організації доступу до інформації й надання послуг», розмежування професійних обов'язків і власних інтересів, «щоб особисті переконання не заважали вільному доступові користувача до інформації» [21], підготовлені експертні матеріали мають містити створену на основі опрацювання широкого кола різноманітних джерел консолідовану інформацію, яка є інформаційною моделлю проблемної області, а не особистих уявлень фахівця чи замовника про проблемну область. Утім, у цьому разі першочергового значення набуває питання фахового пошуку, відбору й оцінки первинних джерел інформації, оскільки зрозуміло, що некоректно відібраний джерельний матеріал у підсумку спричинить помилкові висновки.

Приклад ефективної діяльності в цьому напрямі дає досвід СІАЗ НБУВ. Так, в умовах розгортання суспільно-політичної кризи в Україні, за неповних чотири місяці – з 21 листопада 2013 р. по 4 березня 2014 р. – співробітники служби підготували й представили в бюлетені оперативної інформації електронних видань «Резонанс», що виходить двічі на тиждень, 26 аналітичних оглядів, у яких було висвітлено такі проблемні аспекти ситуації, як перспективи євроінтеграції України та наслідки зміни зовнішньополітичного курсу країни, проблема російських впливів, зокрема в Криму, причини виникнення та очікування Майдану, небезпека розколу країни й проблеми федералізації, зарубіжна реакція на події в Україні, питання переформатування вітчизняного політичного поля та використання інформаційних технологій у політичній боротьбі.

З іншого боку, бібліотечні інформаційно-аналітичні продукти – аналітичні звіти, огляди, експертні оцінки, виконані на замовлення владних структур, стають ефективним інструментом інформаційного супроводу процесу прийняття управлінських рішень, створюючи необхідне інформаційне підґрунтя для усвідомлення управлінцями суспільних очікувань і потреб, наявного балансу вимог та підтримки, основних факторів впливу на ситуацію і механізмів їх використання, можливих сценаріїв розвитку та наслідків їх реалізації.

У зв'язку з цим важливо наголосити, що, на відміну від сформованих при окремих урядових структурах або політичних партіях аналітичних служб та окремих аналітиків, які у вітчизняних реаліях часто забезпечують інформаційне обслуговування не стільки інститутів, скільки окремих політиків, національні бібліотеки за своєю природою орієнтовані на сприяння розвитку національної спільноти. Отже, підготовлений відповідними підрозділами національних бібліотек інформаційно-аналітичний продукт покликаний визначати причини виникнення проблемних ситуацій та оптимальні шляхи розв'язання актуальних суспільно-політичних і соціально-економічних завдань з позицій інтересів національної держави, а не окремих, наділених владними повноваженнями, персон. Результати проведеного інформаційно-аналітичними підрозділами національних бібліотек аналізу проблемних ситуацій мають стати для владних структур та окремих громадян джерелом об'єктивної інформації, ефективне використання якої забезпечить ухвалення адекватних складній ситуації рішень.

При цьому ефективному використанню інтелектуального капіталу інформаційно-аналітичних структур сприятиме налагодження корпоративної взаємодії між ними – координації зусиль, обміну досвідом та інформацією, спільної реалізації проектів в умовах рівних можливостей, забезпечених державою. Така корпоративна взаємодія стане організаційно-технологічною основою для синергії інтелектуальних капіталів різних інформаційно-аналітичних служб і формування у підсумку потужної інтелектуальної платформи процесу ухвалення управлінських рішень, здійснення внутрішньої та зовнішньої політики і вирішення питань національної безпеки, ефективної комунікації між державою та громадянським суспільством.

Висновки до розділу 1

Зростання з поширенням інтернет-технологій інтенсивності інформаційно-комунікаційних процесів, посилення зовнішніх інформаційних впливів на національний інформаційний простір актуалізують проблему ефективного управління інформаційно-комунікаційними потоками, результатом розв'язання якої має стати, з одного боку, забезпечення національного інформаційного простору від негативних інформаційних впливів, посилення його стійкості, з іншого – консолідація національного інформаційного простору на основі ідеології державотворення, створення інформаційного підґрунтя для подальшого розвитку національної спільноти.

Інструментом розв'язання зазначеної проблеми є державотворча інформаційна політика, здійснення якої передбачає партнерську взаємодію держави і громадянського суспільства. У сучасних умовах російсько-українського протистояння реалізація державотворчої інформаційної політики має відбуватись як на рівні національного інформаційного простору, у якому можна виокремити регіональний сегмент, так і на міжнародному рівні, з виокремлення інформаційних зв'язків з інфопростором Російської Федерації.

Необхідною умовою успішної реалізації зазначених напрямів є здійснення комплексу заходів у різних площинах – офіційній, дипломатичній, науковій, культурно-освітній, громадській, створення і підтримка функціонування стійких мережевих зв'язків між різноманітними інформаційними установами, органами державної влади, громадськими інституціями, інтеграція на основі інтернет-технологій державних і національних інформаційних ресурсів.

Запорукою ефективності державотворчої інформаційної політики є її реалізація на основі інтелектуальної платформи, сформованої в результаті синергії науково-аналітичного капіталу різних інформаційно-аналітичних структур, з інституційним вираженням у вигляді координаційної ради при Міністерстві інформаційної політики, до якої входили б як урядовці, так і науковці, громадські діячі й експерти.

БІБЛІОТЕКА В СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ПРОЦЕСАХ: НАПРЯМИ ДІЯЛЬНОСТІ

2.1. Особливості використання бібліотечно-інформаційного потенціалу у розвитку електронного урядування в Україні

Одним із шляхів забезпечення ефективної партнерської взаємодії у сфері реалізації інформаційної політики між державою та громадянським суспільством є розвиток електронного урядування із широким використанням у процесі його здійснення інформаційного потенціалу бібліотечних установ. Питання використання бібліотечно-інформаційного потенціалу в розвитку електронного урядування є багатоаспектним і складним, воно стосується багатьох напрямів функціонування системи державної влади всіх рівнів та органів місцевого самоврядування на принципах електронного урядування. У зв'язку з цим, розвиток бібліотечно-інформаційної діяльності узгоджується з інформаційною політикою сфери державного управління, з перспективними напрямами її оптимізації, з її завданнями та принципами організації, відповідно до яких вносяться корективи чи запроваджуються нові підходи в реалізацію бібліотечної практики. Нова стратегія оптимізації діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування пов'язана із впровадженням політики електронного урядування, із розбудовою його інформаційної інфраструктури. Метою розбудови інформаційної інфраструктури електронного урядування є розвиток електронних інформаційних комунікацій між владними структурами, органами місцевого самоврядування та українським суспільством на основі широкого використання інформаційно-комунікаційних

технологій. Упровадження Концепції розвитку електронного урядування в Україні, схваленої Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13.12.2010 р. № 2250-р, є одним із основних правових механізмів реформування державного управління, які надають нові можливості встановлення безпосередньої електронної інформаційної взаємодії влади з громадянами, економічними структурами [58].

Науково-прикладні аспекти розвитку бібліотечно-інформаційної діяльності відповідно до інформаційної політики сфери державного управління на принципах електронного урядування досліджувалися такими зарубіжними та вітчизняними науковцями, як Д. МакМенемі, А. Поултер, О. Архипська, Л. Галаган, Я. Сошинська, Р. Щербан, В. Пальчук та ін.⁷ Стратегією просування механізмів електронного урядування в Україні є використання наявної системи бібліотек, оскільки вони безкоштовні та відкриті для громадськості. На сьогодні публічні бібліотеки позиціонують себе як сучасні інформаційні центри, які використовують інформаційний потенціал у сприянні розвитку електронного урядування, реалізуючи право кожного громадянина на встановлення інформаційної взаємодії з органами державної влади та місцевого самоврядування. Зокрема, в Україні успішно реалізується Ініціатива «Публічні бібліотеки – мости до електронного урядування», яка є частиною Національного плану дій у рамках «Партнерства «Відкритий

⁷ Архипська О. І. Впровадження Ініціативи «Партнерство “Відкритий уряд” за напрямом “Впровадження технологій електронного урядування та розвиток електронної демократії”» / Влада – бібліотека – громада: приєднуємося до електронного урядування: практичний посібник для бібліотек з надання послуг електронного урядування. – Режим доступу: http://ogp.gov.ua/sites/default/files/library/Vlada-biblioteka-gromada_posibnik.pdf; Галаган Л. Специфіка інформаційного забезпечення органів державної влади в Україні в контексті впровадження електронного урядування. – Режим доступу: <http://conference.nbuv.gov.ua/report/view/id/298>; МакМенемі Д., Поултер А. Предоставление электронных услуг: руководство для публичных библиотек и центров обучения / пер. с англ. – М.: Омега-Л, 2006. – 246 с.; Пальчук В. Шляхи активізації участі сучасних бібліотек в інформаційному супроводі реалізації концепції електронного урядування в Україні // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – К., 2014. – Вип. 39. – С. 122–137; Сошинська Я. Доступ громадян до офіційної інформації: роль бібліотек: виступ на науково-практичній конференції «Дні інформаційного суспільства-2012», Національна академія державного управління при Президентіві України, 24 квітня 2012 р., Київ, Україна / Влада – бібліотека – громада: приєднуємося до електронного урядування: практ. посіб. для бібліотек з надання послуг електронного урядування. – Режим доступу: http://ogp.gov.ua/sites/default/files/library/Vlada-biblioteka-gromada_posibnik.pdf; Щербан Р. Реалізуємо право на дуступ до електронного уряду // Бібл. форум України. – 2011. – № 2. – С. 9–12.

Уряд», затвердженого Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 05.04.2012 р. № 220-р та реалізується за підтримки Ради міжнародних наукових досліджень та обмінів (IREX) у рамках програми «Бібліоміст» [59]. В Україні реалізація зазначеної ініціативи є актуальною для забезпечення вільного доступу до офіційної та правової інформації, встановлення інформаційної взаємодії громадян із владою через бібліотеки, навчання бібліотекарів користуванню ресурсами та технологіями електронного урядування, популяризації його переваг.

Водночас активізація інформаційного процесу розвитку електронного урядування в Україні та участь бібліотек у ньому потребує додаткових спеціальних досліджень і наукового осмислення, а також узагальнення досвіду сучасної бібліотечної практики в наповненні електронних інформаційних комунікацій оптимальними обсягами інформаційно-інтелектуальних ресурсів з питань електронного урядування, у використанні можливостей інформаційно-комунікаційних технологій для своєчасного встановлення електронної інформаційної взаємодії органів державної влади та місцевого самоврядування всіх рівнів із суспільством.

Новітні інформаційно-комунікаційні технології принципово розширюють можливості інформаційної взаємодії, створюють передумови для функціонування органів державної влади та місцевого самоврядування в інтерактивному режимі.

Серед цих напрямів доцільно виділити такі:

- забезпечення інформаційної відкритості, тобто створення умов для доступу кожного громадянина до інформації щодо діяльності органів державної влади;

- формування ефективного механізму інформаційної взаємодії між органами державної влади всіх рівнів, місцевого самоврядування та громадськістю, бізнесом у процесі прийняття рішень, участь громадян та їхніх об'єднань у розробці та реалізації державної політики як у центрі, так і на місцях;

- підтримка функціональної інтерактивної взаємодії органів державної влади всіх рівнів, місцевого самоврядування з кожним громадянином, бізнесом, громадською організацією, що передбачає перехід надання електронних форм адміністративних послуг населенню та взаємовідносин із суб'єктами економічної діяльності.

Ефективність функціонування вищезазначених напрямів багато в чому визначає стан відносин між органами державної влади, місцевого самоврядування та громадянами, бізнесовими структурами, суспільством загалом на принципах електронного урядування. Тобто рівень контрольованості діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування з боку громадськості; прозорості урядової політики для громадян і суспільства загалом. Цим забезпечується право кожного громадянина на отримання повної, достовірної та всебічної інформації про функціонування влади, ним обраної, про її плани та можливі напрями дій. Необхідно наголосити, що забезпечення інформаційної відкритості державної влади є двостороннім процесом. З одного боку, існує суспільна потреба в забезпеченні дистантного доступу громадян до офіційної та правової інформації про діяльність влади та органів місцевого самоврядування. З іншого – це своєчасне інформування владою, усіма її гілками громадян, інститутів громадянського суспільства, бізнесових структур із питань, які необхідні для реалізації їхніх прав.

Необхідність вирішення цих завдань зумовила формування нового бачення стосовно вдосконалення бібліотечно-інформаційної діяльності в рамках участі бібліотек у процесі оптимізації сфери державного управління та роботи органів місцевого самоврядування на принципах електронного урядування. Насамперед це пов'язано з необхідністю створення такої сукупності структурованих електронних науково-аналітичних ресурсів з питань електронного урядування, яка б стала однією з основ інформаційної взаємодії органів державної влади та місцевого самоврядування всіх рівнів із суспільством. При цьому варто зауважити, що у зв'язку із сучасною тенденцією істотного зростання ролі науково-аналітичних ресурсів у будь-якій суспільній діяльності, особливо в наповненні електронних інформаційних комунікацій між владними структурами, органами місцевого самоврядування та українським суспільством, доцільно враховувати ряд особливостей.

По-перше, в останніх бібліотекознавчих дослідженнях особлива увага приділяється тим науково-прикладним напрацюванням, результати яких швидко впроваджені в бібліотечну практику та підтвердили свою ефективність у розвитку електронних інформаційних комунікацій між владними структурами, органами місцевого самоврядування та громадянами,

бізнесом. В Україні цей процес забезпечується передусім відповідними електронними науково-аналітичними ресурсами, які вводяться в систему соціальних інформаційних комунікацій, а також відповідними технологіями обробки інформації, її передачі та зберігання. Така особливість пов'язана з необхідністю швидкого наповнення електронних інформаційних комунікацій оптимальними обсягами науково-аналітичних ресурсів з питань електронного урядування для своєчасного встановлення електронної інформаційної взаємодії органів державної влади та місцевого самоврядування всіх рівнів із суспільством. Навіть незначний період без наповнення електронних інформаційних комунікацій оптимальними обсягами таких науково-аналітичних ресурсів поступово знижує рівень ефективності та своєчасності у важливих напрямках електронної інформаційної взаємодії органів державної влади та місцевого самоврядування всіх рівнів із громадянами, економічними структурами. Оскільки дедалі відчутніше набуває свого вагомого значення у вдосконаленні діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування на принципах електронного урядування впровадження нових підходів, що передбачають перехід від простого інформування громадськості чи владних структур до забезпечення багатосторонніх електронних інформаційних комунікацій: від влади до громадян і від громадян до влади, між владними структурами, між громадянами у вирішенні питань державного чи місцевого значення. Особливість цих підходів полягає в організації багатосторонніх інформаційних потоків в електронних інформаційних комунікаціях між суб'єктами електронного урядування, що забезпечує можливість швидкого взаємовпливу на основі взаємообміну ідеями щодо основних напрямів розвитку різних сфер українського суспільства, інформацією про законотворчі рішення, про діяльність владних структур та органів місцевого самоврядування тощо.

У зв'язку з цим, активізація бібліотекознавчих науково-прикладних досліджень участі бібліотек в інформаційному процесі розвитку електронного урядування у дедалі більшій мірі пов'язується з принципово новими засадами «інституалізації діалогу влади та суспільства» [20], який містить сприяння розвитку багатосторонніх електронних інформаційних комунікацій: від влади до громадян і від громадян до влади, між владними структурами, між громадянами. При цьому перспективність впровадження нових підходів неможлива без використання потенціалу інформаційно-

комунікаційних технологій в частині оптимізації участі бібліотек в інформаційному процесі підтримки вищезазначених багатосторонніх електронних інформаційних комунікацій. Адже електронне урядування передбачає використання можливостей інформаційно-комунікаційних технологій (Інтернет та інших інформаційних мереж, комп'ютерних технологій, сучасних методів обробки інформації тощо) з метою активізації електронної інформаційної взаємодії держави, бізнесу та громадян, а також тих структур, які на інформаційно-технологічному рівні підтримують цей процес.

З метою активізації та популяризації участі бібліотечних інституцій в процесі налагодження електронної інформаційної взаємодії громадян і органів державної влади та місцевого самоврядування видано практичний посібник «Влада – бібліотека – громада». Видання підготовлено Центральною бібліотекою ім. М. Л. Кропивницького (Миколаїв) у рамках впровадження Ініціативи «Партнерство «Відкритий Уряд», виконання умов меморандуму між Державним агентством з питань електронного урядування України, Національним центром електронного урядування та програмою «Бібліоміст» Ради міжнародних наукових досліджень та обмінів – IREX з реалізації програми «Публічні бібліотеки – мости до електронного урядування». Посібник знайомить з основними засадами розвитку електронного урядування в Україні та світі, практичним досвідом бібліотек країн із різним рівнем упровадження електронного урядування, містить рекомендації та іншу корисну інформацію про організацію доступу до послуг електронного урядування в бібліотеках України. Участь у підготовці збірки брали й міжнародні експерти Естонії, Латвії, США, Росії, Казахстану та Білорусі. Використано матеріали Російської, Американської та Української бібліотечних асоціацій щодо ролі бібліотек у наданні доступу до інформації та отриманні електронних послуг. Проаналізовано діяльність Всеукраїнської мережі пунктів доступу громадян, створеної в рамках Програми сприяння парламенту II за підтримки Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) [11].

Важливо звернути увагу на те, що значна результативність від бібліотечної практики в інформаційному процесі розвитку електронного урядування досягається тоді, коли бібліотеки активізують свою діяльність за підтримки органів державної влади різних рівнів чи місцевого самоврядування, або в рамках виконання міжнародних програм. В Україні Іні-

ціатива «Публічні бібліотеки – мости до електронного урядування» реалізується на виконання Плану дій міжнародної Ініціативи «Партнерство «Відкритий Уряд» у рамках підписаного Меморандуму про співпрацю між Державним агентством з питань електронного урядування України, Національним центром електронного урядування та Програмою «Бібліоміст» Ради міжнародних наукових досліджень й обмінів – IREX за підтримки Міністерства культури України, Української бібліотечної асоціації. Як приклад цьому твердженню служить напрацювання Централізованої бібліотечної системи для дорослих м. Миколаєва. У рамках виконання міської програми «Електронне урядування та електронна демократія в місті Миколаєві на 2010–2015 роки» відбувається навчання бібліотечних працівників Централізованої бібліотечної системи для дорослих м. Миколаєва в «Школі е-урядування». Фахівці Централізованої бібліотечної системи для дорослих м. Миколаєва оволодівають навичками тренерів-консультантів центрів обслуговування громадян з метою їхнього навчання інструментам е-урядування, надання їм практичної та методичної допомоги. Центри являють собою комплекс інтернет-послуг для громадян з доступу до офіційної інформації, здійснення інтерактивного спілкування з владою, навчання інформаційній грамотності та підвищення рівня інформаційної культури. Навчання організовано при сприянні Миколаївської міської громадської організації «Фонд розвитку м. Миколаєва» за підтримки Міжнародного Фонду «Відродження». Курс навчання у «Школі е-урядування» розроблений на підставі навчальної програми Української бібліотечної асоціації «Бібліотеки та електронне урядування» [2]. Цей досвід був відзначений на міжнародному рівні. Зокрема, Центральна бібліотека ім. М. Л. Кропивницького (м. Миколаїв) стала переможцем премії «Інновації» Міжнародної програми інновацій публічних бібліотек (EIFL–PLIP) за надання електронних послуг і розбудову електронного урядування.

Співпраця бібліотек з місцевими центрами обслуговування громадян надає можливість створювати багатоаспектні масиви інформаційно-інтелектуальних ресурсів для інформаційної взаємодії з органами місцевого самоврядування.

Ефективність науково-аналітичних ресурсів з питань електронного урядування також здебільшого залежить від рівня впровадження в суспільну практику результатів нормативно-правових урядових рішень,

законодавчих ініціатив після їхнього громадсько-експертного обговорення, що, у свою чергу, потребує відповідного потенціалу в розбудові інформаційної інфраструктури для підтримки електронних інформаційних комунікацій між суб'єктами електронного урядування, а це є, насамперед, посиленням при оптимальному фінансуванні, техніко-технологічному, нормативно-правовому, організаційно-методичному забезпеченні інформаційних центрів, що обслуговують цей процес. У цьому питанні важливо зазначити, що в урядовій Концепції електронного урядування в Україні, схваленій Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13.12.2010 р. № 2250-р, значно звужена роль бібліотечних установ як сучасних інформаційних центрів у пункті визначення для них завдань, що передбачають лише «забезпечення передачі та довгострокового зберігання електронних документів у державних архівах, музеях, бібліотеках, підтримки їх в актуалізованому стані та надання доступу до них» [58]. Такий висновок сформований під впливом сучасного досвіду бібліотечної діяльності в організації, управлінні інформацією та знаннями, забезпеченні дистантного доступу до національних науково-аналітичних ресурсів на базі широкого використання можливостей інформаційно-комунікаційних технологій, виробництві різноманітних тематичних інформаційно-аналітичних продуктів, створенні багатоаспектних баз даних, що акумулюють у собі різні галузі знань, розширення нових форм комунікації як у межах нашого суспільства, так і поза ним. Відповідно, організація сукупності інформаційних ресурсів переданих на зберігання, передбачена урядовою Концепцією, технічне та програмне забезпечення їхнього збереження, обробки та поширення в суспільстві через локальні та глобальні мережі далеко не повний, як про це говорить наявний практичний досвід, перелік можливостей бібліотечних установ у сприянні розвитку електронного урядування. У цьому контексті бібліотечним закладам у процесі їхнього розвитку в напрямі до сучасних інформаційних центрів національної інформаційної сфери необхідно активно включатися в процес удосконалення інформаційної інфраструктури електронного урядування, розвитку різноманітних форм електронних інформаційних комунікацій між владою та громадянами, громадськими інститутами.

Системність проблем, що виникають у процесі підтримки розвитку електронних інформаційних комунікацій між суб'єктами електронного урядування, не дає змоги самотійно інформаційним центрам, у тому числі

бібліотекам, вирішувати їх без участі партнерів чи залучення їхнього досвіду. Оскільки впровадження принципів електронного урядування зовсім не обмежується взаємозв'язком держави та громадянина. Не меншу роль відіграє налагодження ефективної координації дій владних структур між собою, підвищення швидкості та ефективності електронної інформаційної взаємодії між громадянами на основі використання інформаційно-комунікаційних технологій. Таке твердження пов'язане з основними складовими визначення електронного урядування, яке містить: використання інформаційно-комунікаційних технологій для підвищення якості та доступності державних послуг у поєднанні з організаційними змінами; зміну кваліфікації держслужбовців для поліпшення обслуговування громадян; зміцнення демократичних принципів в управлінні та підвищення ролі суспільства в державних процесах [65].

У зв'язку з цим, реалізація всього спектра сучасних актуальних науково-прикладних форм і видів участі бібліотек в інформаційному процесі розвитку електронного урядування, як правило, є доволі затратною для інформаційних центрів з невеликими фінансовими можливостями. Ці бібліотечні заклади орієнтуються на ті напрями науково-прикладної діяльності, що їм дозволяють власні можливості чи можливості партнерів. В іншому разі науково-прикладні дослідження участі бібліотек в інформаційному процесі розвитку електронного урядування здійснюються переважно дуже не рівномірно та перебувають на різних стадіях упровадження. Сукупний вітчизняний бібліотечно-інформаційний потенціал у поєднанні з інформаційно-комунікаційними технологіями, методами та умовами, що дають змогу його активізувати та ефективно використовувати в інформаційному процесі розвитку електронного урядування, здебільшого, є нескоординованим, малоефективним. Це зумовлює значні проблеми в наповненні електронних інформаційних комунікацій між суб'єктами електронного урядування, що робить їхню інформаційну взаємодію нерівномірною, створює небажані внутрішньосупільні суперечності, підвищує ризики прийняття небажаних (помилкових) рішень на різних рівнях державного управління.

Як уже зазначалося вище, можливості бібліотек в інформаційному процесі розвитку електронного урядування зростають, коли вони свою діяльність організують за підтримки партнерів, зокрема, органів державної влади чи місцевого самоврядування, або в рамках виконання міжнародних

програм. У м. Миколаїв органи місцевого самоврядування прийняли п'ятирічну міську програму «Електронне урядування та електронна демократія в місті Миколаєві на 2010–2015 роки», розроблену за участі провідних експертів, громадських організацій, зокрема Фондом розвитку Миколаєва. На базі 18 бібліотек міста працюють центри обслуговування громадян, що є унікальною для України технологією з надання інформаційних, а згодом й адміністративних послуг. Завдяки роботі цих центрів громадяни отримують доступ до міських електронних баз і можливість інтерактивного діалогу з владою за допомогою віртуальної приймальні «Запитай у влади» [43]. Відкриття в міськвиконкомі Центру надання адміністративних послуг спонукало бібліотеки міста на основі вже відпрацьованих методик розширювати інтерактивні форми електронної інформаційної взаємодії громадян із владою через організацію онлайн-доступу до користування електронними чергами, прийомом громадян за принципом «єдиного вікна». Такі кроки здійсненні з метою оптимізації прийняття та виконання управлінських рішень, наближення місцевої влади до громади.

У рамках виконання міського проекту в м. Чернігів створено юридичний ресурсний центр, у якому бібліотекарі відпрацьовують науково-прикладні методики забезпечення користувачів онлайн-доступом до нормативно-правових актів, у тому числі з питань пенсійного забезпечення. У Мелітополі Центральна міська бібліотека ім. Лермонтова спільно з Управлінням стратегічного розвитку міськради створили з онлайн-доступом інформаційний ресурс у вигляді карти міста, відзначивши на ній туристичні сервіси (готелі, ресторани, супермаркети, місця відпочинку та пам'ятки), а також вказавши їхні веб-сайти та контактну інформацію. Інформаційний ресурс також містить інформацію про інвестиційні можливості (вільні землі, заводи, які виставлені на продаж та інші інвестиційні проекти) [11].

У цьому контексті для розвитку вітчизняної бібліотечної практики в інформаційному процесі розвитку електронного урядування заслуговує на увагу досвід бібліотек зарубіжних країн. За надання електронних послуг і розбудову електронного урядування переможцями премії «Інновації» Міжнародної програми інновацій публічних бібліотек (EIFL–PLIP) стали: Публічна бібліотека графства Шяуляй (Литва) за реалізацію програми навчання електронному урядуванню та Бібліотека Б. П. Хашдеу, за створення юридичних баз онлайн-даних, які забезпечують вільний доступ громадсь-

кості до рішень муніципальної ради м. Кишинів – Публічна правова бібліотека Молдови [70].

У Румунії Національна асоціація публічних бібліотек і бібліотекарів (ANBPR) спільно з Міністерством комунікацій та інформаційного суспільства в рамках виконання Програми IREX «Бібліонет» впровадили науково-прикладні методики використання електронної системи для онлайн-подання звітності з прибуткового податку. Загалом, у рамках виконання Програми IREX «Бібліонет» ANBPR та органи державної влади Румунії шукають інноваційні шляхи використання потенціалу публічних бібліотек з метою забезпечення громадян Румунії перевагами нових послуг електронного урядування, що є вирішальним у подоланні цифрової нерівності в країні [11].

У країнах ЄС розвиток електронного урядування розвивається на принципах електронної демократії. Тому впровадження нових підходів у бібліотечну практику в інформаційному процесі розвитку електронного урядування відбувається відповідно до державного поступу. Наприклад, в Естонії під час парламентських виборів і виборів органів місцевого самоврядування виборці мають можливість, використовуючи організаційний та технічний потенціал бібліотек на основі використання інформаційно-комунікаційних технологій, здійснити свій вибір. Електронні вибори проводяться за кілька днів до традиційних «паперових», і є способом голосування на принципах електронної демократії.

У Латвії Вентспільська головна бібліотека впровадила організаційні, техніко-технологічні підходи, що надають можливість користувачам пройти авторизацію для отримання електронного цифрового підпису, який є унікальним електронним підтвердженням ідентифікації особистості та додається до електронного документа. Відповідно до законодавства при спілкуванні з державними та місцевими органами влади разом з електронним підписом повинен використовуватися штамп часу (Time Stamp), електронним чином фіксуючи та підтверджуючи час підписання конкретного документа. Електронний підпис є електронним форматом, еквівалентним підпису на паперовому документі, поставленому вручну, і він підтверджує належність конкретній фізичній особі, що представляє юридичну особу [11].

Фактично можна констатувати, що актуальності набуває застосування в бібліотечній практиці «інтерактивних технологій, сутність яких

полягає в організації постійної активної електронної інформаційної взаємодії між органами державної влади, місцевого самоврядування та громадянами» [23].

Участь бібліотек в інформаційному процесі розвитку електронного урядування розвинуло бібліотечно-інформаційну діяльність у напрямі впровадження нових форм дистантного обслуговування – забезпечення доступу до баз даних офіційної та правової інформації регіонального та державного значення, які перебувають за межами бібліотеки, а також впровадження нових форм інтерактивної електронної інформаційної взаємодії між громадянами і органами державної влади та місцевого самоврядування на основі використання можливостей інформаційно-комунікаційних технологій у бібліотечній практиці.

Як зауважують зарубіжні дослідники М. Фергюсон, Д. Рейн, співробітники Інституту досліджень місцевого урядування при Бірмінгемському університеті, електронне урядування – це більше ніж просто технологічно модернізовані або підключені до Інтернету державні служби. Шлях до системи електронного урядування прокладається тільки тоді, коли уряди та громадяни в усьому світі починають експериментувати та вчитися використовувати нові інформаційні та технологічні засоби. Сфера електронного урядування містить у собі нові методи керування, нові шляхи обговорення та прийняття рішень з питань стратегій та інвестування, нові способи здобуття освіти та ознайомлення з громадською думкою, а також нові схеми організації й надання інформації та послуг [71, с. 118]. Їхні слова підтверджують те, що електронне урядування є однією з основних форм реформування державного управління, бо саме вона надає потенціал електронної інформаційної взаємодії уряду з громадянами, відкриває нові можливості для такої взаємодії на основі використання можливостей інформаційно-комунікаційних технологій.

Наразі в розвинутих країнах світу простежується тенденція до розширення спектра послуг, які пропонують уряди в Інтернеті. Це дає змогу вдосконалити процес державного управління та одночасно зробити більш прозорою діяльність владних структур, органів місцевого самоврядування, розширити нові форми електронних інформаційних комунікацій з громадянами. У зв'язку з цим, у сучасних вітчизняних дослідженнях акцентується увага на створенні та вдосконаленні, відповідно до урядової Концепції

розвитку електронного урядування в Україні, єдиного веб-порталу органів виконавчої влади, як центральної частини електронної інформаційної системи електронного урядування, призначеної для інтеграції інформаційних ресурсів веб-сайтів (веб-сторінок) центральних і місцевих органів виконавчої влади, доступу до інформації та надання електронних державних послуг через мережу Інтернет. Подібний розвиток зазнають й веб-ресурси інших органів державної влади (законодавча, судова, Президент України) та місцевого самоврядування.

У цьому контексті, з урахуванням сучасних тенденцій участі бібліотек в інформаційному процесі розвитку електронного урядування на основі інформаційно-комунікаційних технологій для дослідників у галузі бібліотекознавства виглядає перспективним з метою підтримки процесу вдосконалення організації доступу та орієнтації в масивах офіційної інформації веб-ресурсів владних структур створення електронного інформаційно-інтелектуального базису як своєрідної платформи для навігації державними інформаційними ресурсами глобальної мережі. Мова йде про створення навігаційно-аналітичної ресурсної бази, що має охоплювати інформацію (знання) про інтегровані інформаційні ресурси інформаційно-комунікаційної веб-мережі органів державної влади, створюваної відповідно до урядової Концепції розвитку електронного урядування. Така навігаційно-аналітична ресурсна база сприяла б орієнтації громадян відповідно до їхніх суспільних потреб у структурі відкритої державної інформації, у наявних електронних державних послугах, що надаються через мережу Інтернет, а також покращенню рівня електронних інформаційних комунікацій влади з громадянами [49, с. 122–137].

Таке завдання впливає з динамічного розвитку веб-ресурсів органів державної влади та місцевого самоврядування, у яких громадянам необхідно знайти потрібну для них інформацію нормативно-правового характеру, встановити інтерактивну комунікацію в режимі онлайн з конкретним відомством чи посадовою особою, іншими громадянами при обговоренні в інтегрованій веб-мережі органів державної влади питань законотворчого характеру, пріоритетів розвитку різних сфер життєдіяльності українського суспільства тощо. Основний вектор розвитку інтернет-ресурсів органів державної влади спрямований на вирішення завдання встановлення електронної інформаційної комунікації з громадянами, залучення їх до громадської

активності в обговоренні різних пріоритетів розвитку всіх сфер українського суспільства. Такий підхід сприяє порозумінню влади з громадськістю, що дає можливість отримати підтримку з боку громадян стосовно впровадження урядових проектів і програм у життєдіяльність українського суспільства, забезпечити прозорість у діях представників владних структур, підконтрольність громадськості у вирішенні суспільних питань, звітування влади про хід виконання бюджету, про основні напрями розподілу коштів та їхнього використання та ін.

Коли бібліотеки починають використовувати у своїй практиці технології онлайн-сервісів, вони пропонують не тільки безкоштовний доступ до Інтернету, необхідний для того, щоб користуватися ресурсами електронного урядування, а й спеціалізовані послуги з пошуку офіційної та правової інформації онлайн і навчання щодо користування інструментарієм електронного урядування. Зокрема, у рамках реалізації Програми сприяння парламенту України ІІ (проект Агентства США з міжнародного розвитку, який діє в Україні) Українська бібліотечна асоціація за проектом «Мережа пунктів доступу громадян до офіційної інформації в бібліотеках» проводить навчання бібліотекарів у бібліотеках тому, як пропонувати ці послуги через мережу Пунктів доступу громадян [23].

Подібні підходи у своїй практиці активно застосовують бібліотеки інших країн. Зокрема, Карагандинська обласна універсальна наукова бібліотека ім. М. В. Гоголя випустила ряд науково-методичних праць з рекомендаціями методик презентації з популяризації порталу «Електронний уряд Республіки Казахстан» (<http://www.e.gov.kz>) казахською та російською мовами. Крім того, центральні бібліотеки Казахстану відпрацювали ряд методик з інформування про можливості та перспективи розвитку електронного уряду, його основні напрями, організували Дні інформації, проводили тренінги, семінари, консультації користувачів про адміністративні послуги, які надаються державним порталом «Електронний уряд Республіки Казахстан» (www.e.gov.kz), порталом Міністерства освіти і науки РК (<http://www.edu.gov.kz/ru/>) і т. д. З користувачами проводилися індивідуальні та групові консультації, тренінги: «Державні онлайн-послуги електронного уряду», «Пошук інформації на порталі Податкового комітету про наявність ідентифікаційного номера в базах даних податкових органів» тощо. Випущено ряд інформаційних оглядів, що висвітлюють інтерактивні адміністративні

послуги електронного уряду, багатоаспектні форми інформаційної взаємодії державних органів влади та громадян у режимі онлайн. Підготовлено інформаційні матеріали зі списками адрес сайтів міністерств, відомств, департаментів, агентств і т. д. [11].

Вентспілська бібліотека (Ventspils Library, Латвія) відпрацювала методики консультаційної підтримки на базі регіонального навчального центру Вентспілської бібліотеки щодо використання онлайн-сервісів об'єднаного веб-порталу послуг національного уряду та місцевої адміністрації (www.latvija.lv) [11].

Ще одним істотним фактором, який доцільно враховувати в бібліотечній практиці в процесі наповнення інформаційно-інтелектуальними ресурсами з питань електронного урядування електронні інформаційні комунікації між владними структурами, органами місцевого самоврядування та українським суспільством, є наслідки функціонування соціальних мереж, які здебільшого, заповнюються стихійною інформацією. Ця інформація служить для наповнення електронних комунікацій соціальних мереж, стає базою для здійснення електронної інформаційної взаємодії між різними соціальними групами в електронному середовищі, у тому числі для обговорення шляхів вирішення проблем різних сфер держави, урядових рішень, законодавчих ініціатив. Безумовно, до певної міри, це можна розглядати як позитивний фактор здійснення нового ефективного суспільного інтеграційного механізму для електронної інформаційної комунікації. Проте до певної міри, оскільки наповнення соціальних мереж стихійною інформацією з різних аспектів електронного урядування може негативно впливати на якість електронних інформаційних комунікацій, їхню повноту, тобто залучення якомога більшого кола профільних органів державної влади, місцевого самоврядування, громадських організацій, бізнесу до електронної інформаційної взаємодії у вирішенні загальносуспільних проблем чи прийнятті рішень. З одного боку, продукування стихійної інформації, яка може мати відношення до різних питань електронного урядування, у соціальних мережах говорить про новий якісний електронний інструмент громадянського самовияву у вирішенні питань державного значення. З іншої – така інформація може бути низькоякісною, містити непрофесійні думки, бути невідповідною до нового рівня інформаційної взаємодії громадянськості в електронному середовищі при розв'язанні проблем розвитку

держави. Більше того, наповнення соціальних мереж неякісною, недостовірною стихійною інформацією, що стосується різних аспектів електронного урядування, зумовлює виникнення в інформаційному просторі інформаційного збурення, яке отримує на основі інформаційно-комунікаційних технологій можливість швидкодії та активного впливу на формування громадської думки щодо законодавчих ініціатив, прийняття урядових рішень тощо.

У зв'язку з цим твердженням доцільно акцентувати увагу на цілеспрямованих негативних інформаційних впливах на електронні інформаційні комунікації, що шкодять розвитку електронних інформаційних комунікацій у процесі впровадження електронного урядування, і які важливо враховувати в бібліотечній практиці. У цьому контексті необхідно зауважити, що надходження в електронні інформаційні комунікації значних обсягів інформації малої надійності та достовірності, що містять суперечливі дані про функціонування різних сфер українського суспільства, законодавчих ініціатив, урядових рішень, загострюють ситуацію з налагодженням інформаційної взаємодії між владними структурами, органами місцевого самоврядування та українським суспільством у процесі розвитку електронного урядування. Ці процеси породжують інтенсивні інформаційні потоки, що відображають на інформаційному рівні їхню взаємодію в сучасному електронному середовищі, яке дедалі частіше стає об'єктом соціально-керуючих технологій, тобто просування інтересів окремих груп за допомогою спеціально організованих інформаційних впливів. Як зазначають дослідники в галузі бібліотекознавства, зокрема В. Горюхов, відбувається утвердження певних суспільних інтересів за допомогою спеціально організованих інформаційних впливів на соціальні комунікації та інформаційні ресурси держав [14, с. 13]. За таких умов констатується збільшення негативного інформаційного навантаження на електронні інформаційні комунікації між суб'єктами електронного урядування, породжується синдром ентропії (невизначеності) при формуванні уявлення щодо суспільно-економічної, політичної ситуацій у державі, прийнятті державних рішень щодо внутрішніх і зовнішніх векторів розвитку українського суспільства.

Ці чинники негативно впливають на електронні інформаційні комунікації між владними структурами, органами місцевого самоврядування та українським суспільством у процесі розвитку електронного урядування.

Використання бібліотеками можливостей соціальних мереж для налагодження електронної інформаційної взаємодії в українському суспільстві з метою вирішення різноаспектних питань розвитку електронного урядування на основі формування системи електронних комунікацій між органами державної влади, органами місцевого самоврядування, інформаційними центрами та громадськістю відповідає сучасним потребам суспільних відносин.

Активізація інформаційного потенціалу вітчизняних бібліотек у соціальних веб-мережах Twitter, Facebook та інших може значно знівелювати вплив стихійної інформації на електронні інформаційні комунікації між владними структурами, органами місцевого самоврядування та українським суспільством у процесі розвитку електронного урядування. Зокрема, мережа пунктів доступу громадян до офіційної інформації в бібліотеках України має свої сторінки на Facebook, Twitter, що відкриває нові можливості розвитку різноманітних форм електронних комунікацій між громадянами та владними структурами в соціальних мережах, інтеграції урядової інформації в електронне середовище соціуму, активізації участі в обговоренні рішень владних структур і законопроектів. Такі кроки сприяють процесу залучення громадян до нових форм урядування, організації електронного дискусійного майданчику між громадськими інститутами, громадянами в обговоренні державних питань. Веб-адреса мережі пунктів доступу громадян до офіційної інформації в бібліотеках України у Facebook: <http://on.fb.me/xHNrY0>, у Twitter: https://twitter.com/#!/PDG_UBA.

З цією метою активізували свій інформаційний потенціал у соціальних мережах структурні підрозділи Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. Веб-сторінки Служби інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади (далі – СІАЗ), Національної юридичної бібліотеки (далі – НЮБ) та Фонду Президентів України (далі – ФПУ) НБУВ створено в соціальних мережах Facebook та «ВКонтакте»: (<https://www.facebook.com/siazua>, <https://www.facebook.com/fondprezudentiv?fref=ts>, <https://www.facebook.com/nllofua>, <http://vk.com/public.phpsiiaz> та ін.). Через свої веб-сторінки в соціальних мережах СІАЗ, НЮБ, ФПУ вводять в електронні комунікації більші обсяги інформаційно-інтелектуальних ресурсів, що висвітлюють процеси розвитку різних сфер нашої держави,

і відповідно – сприяють обізнаності громадськості, зміцненню комунікативних зв'язків у вирішенні державних питань, обміну думками [76].

Поряд з використанням можливостей соціальних веб-мереж із метою сприяння розвитку електронних комунікацій в українському суспільстві бібліотеки використовують блогосферу. Українська бібліотечна асоціація висвітлює інноваційні підходи в роботі бібліотек та їхні можливості в наданні сучасних послуг, нові бібліотечні проекти впровадження науково-методичних підходів забезпечення доступом до офіційної та правової інформації – як через партнерство з мережею пунктів доступу громадян, так і через свій блог «Доступ громадян до офіційної інформації» (<http://govinfolibrary.wordpress.com>). Зокрема, блог Української бібліотечної асоціації «Доступ громадян до офіційної інформації: роль бібліотек» вводить в електронні комунікації бібліотечно-інформаційні продукти, у тому числі видання Служби інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади, Національної юридичної бібліотеки та Фонду Президентів України НБУВ. До цих видань відноситься: «Громадська думка про правотворення» (бюлетень оперативних матеріалів на базі аналізу правової електронної інформації); «Конституційна Асамблея: політико-правові аспекти діяльності», «Науково-інформаційні ресурси про президентів та інститут президентства», «Україна у відгуках зарубіжної преси», «Інститут президентства в системі сучасних міжнародних відносин» та ін.

Окреслені вище особливості наповнення електронних інформаційних комунікацій інформаційно-інтелектуальними ресурсами бібліотек з питань електронного урядування впливають на процеси електронної інформаційної взаємодії між органами державної влади та місцевого самоврядування всіх рівнів і громадськістю, і є чинниками, що зумовлюють подолання нерівності при впровадженні електронного урядування, при використанні його переваг у розв'язанні загальносуспільних проблем в українському суспільстві.

У цьому контексті варто зазначити, що на початку 90-х років минулого століття в період розбудови української державності набув свого розвитку інформаційно-аналітичний напрям бібліотечної діяльності, у межах якого вироблено та розвинуто взаємопов'язану сукупність організаційно-правових, організаційно-технологічних, програмно-технологічних, інформаційно-технологічних, інтелектуальних принципів, що забезпечують необ-

хідну якість ефективного використання інформаційно-інтелектуальних ресурсів, їхньої семантичної обробки з метою створення консолідованої інформації для сфери державного управління, виробництва інформаційно-аналітичних продуктів для прийняття державних управлінських рішень. Цей комплекс заходів щодо здійснення інформаційно-аналітичної діяльності в межах бібліотечної практики, розробка науково-методичних засад організації ефективного використання державними управлінськими структурами інформаційно-аналітичних продуктів передбачає також введення їх в електронні інформаційні комунікації сфери державного управління. При цьому варто зазначити, що цей комплекс заходів розглядається як інструмент розвитку системи інформаційних зв'язків шляхом оптимізації організації інформаційних масивів баз даних суспільно значущої аналітичної інформації, від якісного рівня введення необхідних і достатніх обсягів якої у сферу діяльності органів державної влади здебільшого залежить інформаційна підтримка суб'єктно-об'єктної системи державного управління, забезпечена взаємозворотними інформаційними обмінами. Це сприяє діяльності владних структур, що базується на знанні ситуації в кожний момент часу, у розв'язанні актуальних проблем суспільного життя, особливо нинішнього періоду значних суспільних трансформацій, інформатизації суспільного життя. Як показує практика, інформаційно-аналітичні структури бібліотек на основі проведення моніторингу інформаційних потоків щодо стану функціонування політичних, соціально-економічних та інших сфер суспільства вже надають відчутну допомогу владним структурам в їхньому інформаційно-аналітичному забезпеченні. Серед різноманітних форм такого забезпечення останнім часом стало виробництво найбільш популярних реферативних, інформаційно-аналітичних, інформаційно-оглядових (тематичних) продуктів різного призначення.

У зв'язку з вищезазначеним необхідно звернути увагу на те, що нова стратегія оптимізації діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування, пов'язана із впровадженням політики електронного урядування, із розбудовою його інформаційної інфраструктури, внесла свої корективи в запровадження нових підходів у реалізацію бібліотечної практики, які підпорядковані новим цілям, відмінним від цілей бібліотечного інформаційно-аналітичного забезпечення владних структур. Реалізація

завдань і принципів організації електронного урядування відкриває додаткові можливості для здійснення електронних інформаційних комунікацій між громадськістю та органами державної влади, між владними структурами та іншими учасниками процесу прийняття державних рішень на основі широкого використання інформаційно-комунікаційних технологій. У сфері державного управління для створення нових засобів доступу до державної інформації та послуг, активізації участі громадян у прийнятті державних рішень, визначенні вектора розвитку країни тощо застосовуються сучасні інформаційно-комунікаційні технології. У зв'язку з цим у мережі Інтернет створюється новий контент, представлений відповідним інформаційним ресурсом і сервісами для обміну інформацією щодо обговорення важливих проектів нормативно-правових актів, інших рішень державного чи місцевого рівнів між учасниками процесу електронного урядування. У цьому процесі логічним виглядає активізація безпосередньої участі сучасних інформаційних центрів, зокрема, бібліотечних закладів у сприянні розвитку інформаційної інфраструктури електронного урядування, електронної інформаційної взаємодії влади та суспільства, налагодженню багатосторонніх інформаційних зв'язків від влади до громадян і від громадян до влади, між владними структурами, між громадянами. У бібліотечно-інформаційній діяльності набуває свого становлення окремий напрям, пов'язаний зі сприянням розвитку електронних інформаційних комунікацій між державою, інститутами громадянського суспільства, бізнесом і громадськістю, оптимізацією участі громадян і впливових громадських інституцій в державному та місцевому управлінні розвитком нашої держави шляхом розширення відповідного контенту бібліотек у мережі Інтернет, виробництва відповідних інформаційних продуктів чи надання послуг.

Таким чином, сьогодні набули свого розвитку та становлення два вищезазначені напрями бібліотечно-інформаційної діяльності, певною мірою схожі за організаційно-правовими, організаційно-технологічними, програмно-технологічними, інформаційно-технологічними, інтелектуальними принципами, що забезпечують необхідну якість ефективного використання інформаційно-інтелектуальних ресурсів з метою створення консолідованої інформації для сфери державного управління та місцевого самоврядування, але водночас підпорядковані різним цілям і завданням

стратегії підвищення ефективності та результативності функціонування сфери державного управління.

Практичним втілення окреслених напрямів діяльності в СІАЗ НБУВ стала розробка на початку 2016 р. спільного з ГО «Товариство дослідників України» проекту з робочою назвою «Децентралізація в Україні: проблеми і здобутки», спрямованого на сприяння реалізації реформи децентралізації та ефективного функціонування територіальних громад. Метою проекту є розробка та забезпечення підтримки функціонування на платформі Центру дослідження соціальних комунікацій НБУВ інтернет-ресурсу «Децентралізація в Україні: проблеми і здобутки», створеного для накопичення, зберігання та ефективного використання різноманітних колекцій електронних документів, які відображають: актуальне законодавство України з питань децентралізації та розвитку територіальних громад, діяльність органів державної влади, політичних партій, громадських організацій, наукового та експертного середовища й осіб, яка пов'язана з реалізацією реформи децентралізації в Україні.

З метою задоволення інформаційно-аналітичних запитів органів державної влади та місцевого самоврядування, громадських організацій, наукових працівників, експертів і громадян інтернет-ресурс «Децентралізація в Україні: проблеми і здобутки» має здійснювати акумуляцію інформаційних матеріалів та їхнє забезпечення довідково-пошуковим апаратом; формування на основі науково-аналітичного опрацювання інформації системи колекцій електронних документів – повнотекстової, бібліографічної та фактографічної.

Підготовлений ресурс має стати платформою комунікації між органами державної влади, громадськістю та експертним середовищем.

Отже, сьогодні справедливо мову вести про те, що:

– бібліотечне інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності владних структур передбачає реалізацію комплексу заходів, які розглядаються як інструмент розвитку системи інформаційних зв'язків шляхом оптимальної структуризації інформаційних масивів баз даних суспільно значущої аналітичної інформації, введення необхідних і достатніх її обсягів у сферу діяльності органів державної влади з метою сприяння обміну інформацією, на основі якого керівництво отримує відомості, необхідні для прийняття ефективних рішень, знання ситуації в кожний момент часу;

– участь бібліотек в інформаційному процесі розвитку електронного урядування пов'язана зі сприянням розвитку електронних інформаційних комунікацій між органами державної влади, місцевого самоврядування та інститутами громадянського суспільства, бізнесом і громадськістю, що, у свою чергу, передбачає активізацію участі громадян і впливових громадських інституцій у прийнятті державних рішень, визначенні вектору поступу країни тощо на основі використання можливостей сучасних інформаційно-комунікаційних технологій. У цьому контексті для розвитку такого напрямку бібліотечно-інформаційної діяльності важливим є вдосконалення всього комплексу технологічних напрацювань, розширення відповідного бібліотечного контенту з питань електронного урядування в мережі Інтернет, виробництво відповідних інформаційних продуктів чи надання послуг, створення нових засобів доступу до державної інформації та послуг, що сприяє активізації участі громадян у державному управлінні. Актуальності набуває застосування в бібліотечній практиці інтерактивних технологій, впровадження нових форм дистантного обслуговування – забезпечення доступу до баз даних офіційної та правової інформації регіонального та державного значення, які перебувають за межами бібліотеки, а також упровадження нових форм інтерактивної інформаційної взаємодії між громадянами та органами державної влади і місцевого самоврядування на основі використання можливостей інформаційно-комунікаційних технологій у бібліотечній практиці.

При цьому доцільно зробити уточнення, що участь бібліотек в інформаційному процесі розвитку електронного урядування має орієнтуватися на задоволення потреб громадськості, бізнесу, як одних із суб'єктів електронного урядування, зокрема у:

– розширенні віддаленого доступу до всіх видів відкритої державної інформації, що відповідає індивідуальній та суспільній значущості;

– забезпеченні високого ступеня обізнаності з наявними інформаційними ресурсами електронного урядування та адміністративними послугами, інформування про права громадян щодо доступу до інформації про функціонування органів державної влади, зокрема через залучення до цієї діяльності громадських організацій, а також введення в суспільний обіг інформаційно-інтелектуальних ресурсів, що синтезують інформацію про урядові рішення;

– інформаційній підтримці участі громадськості та інститутів громадянського суспільства, бізнесу в процесах підготовки та експертизи проектів рішень, які приймаються на всіх рівнях державного управління, на основі ефективного використання представниками громадськості інформаційно-інтелектуального доробку в суспільному та особистому розвитку, у підвищенні правової та політичної культури громадян.

2.2. Інформаційні механізми розв’язання актуальних проблем розвитку економічної сфери

Розвиток інформаційно-комунікаційних процесів протягом останніх десятиріч створив якісно нові умови життєдіяльності суспільства в цілому та розвитку економіки, зокрема. Поширення Інтернету, збільшення обсягів продукуюваної інформації та інтенсифікація інформаційних обмінів у світі та в Україні справляють потужний синергетичний вплив на розвиток інформаційного простору економіки. Останній являє собою складну відкриту систему соціальних комунікацій (у широкому розумінні цього терміна), у процесі функціонування та розвитку якої на основі формальних і неформальних правових норм суб’єкти економіки (економічні агенти) задовольняють свої інформаційні потреби, необхідні для забезпечення їхньої життєдіяльності.

Найістотнішими ознаками інформаційного простору економіки є сукупність суб’єктів інформаційної взаємодії чи впливу; власне інформація, призначена для використання суб’єктами інформаційної сфери; інформаційні інфраструктури, що забезпечують можливість обміну між суб’єктами; суспільні відносини, які формуються як наслідок утворення, передачі, обміну, розповсюдження та зберігання інформації всередині суспільства.

У зв’язку з вищезазначеним важливим питанням є визначення шляхів удосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення розвитку економічної галузі, суб’єктів економічної науки, учасників економічних відносин, включаючи відповідне забезпечення процесу державного регулювання економічним розвитком, особливо в теперішній надзвичайно складній ситуації. Адже багато проблем, що постають перед українською економікою на сучасному етапі, не можуть бути ефективно розв’язані шляхом

простої екстраполяції минулого досвіду (навіть якщо це власний вітчизняний досвід), оскільки цей досвід не дає однозначної конкретної відповіді на запити сьогодення. Вирішення цих завдань вимагає нестандартних підходів. Останні можуть бути сформовані лише на основі критичного аналізу вітчизняної та іноземної практики та формування оцінок і рекомендацій, які б враховували об'єктивні закономірності розвитку суспільства, тобто мали під собою реальну наукову основу. Тому побудова ймовірних сценаріїв економічного розвитку на перспективу потребує належного науково-теоретичного та науково-методичного обґрунтування. Крім того актуалізується завдання розробки технології формування та поширення аналітичної інформації, яка допомагає пересічному громадянину розібратися у нюансах економічних особливостей розвитку країни.

Сукупністю суб'єктів інформаційної взаємодії та впливу в економічній сфері можна вважати:

- підприємства, які не лише виробляють і продають на ринку товари та послуги, а й здійснюють усебічний інформаційний супровід цього процесу, вступаючи у відповідні відносини з іншими суб'єктами національної та/або світової економіки;

- державу, як в аспекті її економічної політики стосовно інших суб'єктів національної та світової економіки, так і в контексті здійснюваного нею відповідного інформаційного супроводу цієї політики;

- систему вітчизняних наукових установ, що працюють у сфері економічних досліджень, інформаційно-аналітичні центри (фонди, різні дослідницькі структури, що працюють у стилі «фабрик думки» тощо);

- політичні партії, та інші громадські організації, що через систему ЗМІ пропагують нові економічні проекти, відповідним чином наповнюючи інформаційний простір та ін.;

- населення (домогосподарства), яке в процесі своєї життєдіяльності вступає не лише у суто економічні, а також й інформаційні відносини з іншими суб'єктами економіки.

Причому «зіткнення інтересів різних суб'єктів у сфері фінансових відносин спричинює поширення інформаційно-психологічних операцій, війн і дезінформації у цій сфері» [37, с. 64]. Постійно зростаюче ускладнення внутрішньо суспільних інформаційних обмінів, насадження політико-економічної революційної необхідності не сприяють виникненню довіри

у населення до тих реформ, які пропонують державні менеджери, особливо у сфері фінансів. Така ситуація не дає змоги населенню стати партнером для держави в реформуванні та спричинює спротив, який може набувати різних форм, як-от: податковий або фінансовий майдани, зібрання та мітинги підприємців, протести вкладників або позичальників банків, невдоволення валютною політикою тощо.

Щодо власне інформації, призначеної для використання суб'єктами інформаційної сфери, необхідно звернути увагу на її якість, доступність і види джерел. Сьогодні існує широкий спектр друкованих, теле- та радіо-програм, Інтернет. Проте зважаючи на те, що засоби масової інформації висвітлюють точку зору певної політичної сили, а в Інтернеті ведеться інформаційна війна, виникає необхідність донесення якісної та правдивої інформації до її споживача.

На цьому, зокрема, наголошує В. Горюхов: «Сьогодні зросла потреба в користуванні інформацією всіх рівнів складності в управлінських структурах, від яких у нових умовах вимагалось прийняття самостійних, точних і ефективних рішень. Нової організації інформаційного забезпечення потребували ринкові перетворення. У зв'язку з демократичними перетвореннями в суспільстві, швидкою розбудовою численних політичних партій, появою значної кількості інших громадських організацій, зростають їхні інформаційні запити, формуються інформаційні бази цих структур і, відповідно, розвивається інформаційний ринок» [13, с. 25].

Наступним елементом поняття «інформаційного простору» є інформаційна інфраструктура, що забезпечує можливість обміну між суб'єктами, помітне місце в якій посідають наукові бібліотеки.

Концепція трансформації бібліотеки в загальнодержавний науково-інформаційний комплекс, реалізована на прикладі Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського НАН України, була розроблена О. Онищенко – засновником інформаційного підходу у вітчизняному бібліотекознавстві, який досліджує роль бібліотек як універсальних інформаційних центрів у соціокультурних процесах, що відбуваються в державі, формуванні в Україні інформаційного, громадянського суспільства.

За концепцією О. Онищенко, в умовах переходу до суспільства знань наукова бібліотека покликана не лише здійснювати традиційні бібліотечні функції збирання, систематизації, збереження документальної спадщини

суспільства та надання до неї доступу. Вона має взяти на себе виконання функції науково-дослідного, інформаційного, видавничого та культурно-освітнього центру, що забезпечує належний інформаційно-аналітичний супровід суспільного розвитку. Саме в бібліотеках продукується синтезована інформація, яка стає затребуваним інформаційним джерелом у процесі прийняття рішень економічного, політичного, науково-гуманітарного характеру [48, с. 22].

Варто зазначити, що інформаційно-аналітична діяльність бібліотек – відносно новий напрям їхньої роботи, який в Україні почав розвиватись із набуттям державної незалежності. Тому на сьогодні проблема наукового супроводу аналітичної діяльності у сфері економіки на основі ресурсів національної бібліотеки досліджена порівняно слабо й, по суті, фрагментарно. Так, окремі питання інформаційного забезпечення економіки розглядаються деякими фахівцями з бібліотекознавства (В. Брежнева, В. Мінкіна, Н. Струкова) [6, 69].

Водночас дуже мало фахівців з питань бізнесу та економіки приділяють увагу бібліотекам як постачальникам інформації для зазначених сфер життєдіяльності суспільства (А. Доронін, В. Зартарьян, Ч. Хант) [23, 73]. У ряді робіт О. Пархоменка на прикладі науково-технічної інформації подається теоретичне обґрунтування інформаційно-аналітичної діяльності саме як наукової, що пов'язує між собою сфери фундаментальної та прикладної науки. Однак механізми цих зв'язків у практичному плані не розглянуто [50]. А деякі інші фахівці з науково-технічної аналітики розглядають національні, обласні, спеціалізовані та універсальні бібліотеки як інституції, що створюють інформаційну інфраструктуру інноваційної діяльності в Україні [1]. Однак це питання висвітлено ними на декларативному, а не на процедурному рівні. Отже, можливості бібліотек у сфері науково-аналітичного супроводу розвитку української економіки на сьогодні вивченні недостатньо та потребують додаткової наукової уваги.

Суспільні відносини, які формуються як наслідок утворення, передачі, розповсюдження, зберігання інформації та обміну нею, найбільше впливають на спільноту та мають дуже короткий часовий діапазон реакції. Невдоволення, яке виникає після поширення негативної інформації, має миттєву протидію з боку учасників економічних відносин і довгострокові

наслідки. При цьому економічні відносини створюють інформаційне поле, яке необхідно розглядати як стратегічну складову загального інформаційного простору держави. Те, яким чином інформація може бути використана для негативного впливу на ситуацію в економічній сфері держави, наочно демонструє сучасний стан економіки України, зокрема її фінансової системи. Основними факторами, що впливають на рівень напруження, яке ми спостерігали протягом 2013–2015 рр. у цій сфері, можна назвати:

- недосконалість у системі державного управління та регулювання фінансових ринків;

- відсутність ефективної судової практики в питаннях покарань за поширення викривленої та неправдивої інформації;

- недосконалість управлінської складової в менеджменті фінансових компаній (банки, страхові компанії, ломбарди, кредитні спілки тощо) та відсутність законодавства про особисту відповідальність власників компаній за фінансовий результат діяльності (особливо у випадку банкрутства);

- низький рівень фінансової грамотності населення. Як наслідок – неспроможність зіставити персональні фінансові можливості із зобов'язаннями, які споживачі беруть перед фінансовою установою;

- домінування маркетингових рішень, рекламних заходів, інформаційних повідомлень над правдивою інформацією, що призводить до введення в оману споживачів таких послуг. Серед них: адаптація інформації під запити споживача, дезінформація з метою отримання прибутку, викидання дезінформації направленої проти конкурента. Відсутність судової практики застосування відповідальності за такі дії;

- неякісний консалтинг у сфері фінансових послуг, який надає саме фінансова установа.

Значення забезпечення ефективних інформаційно-комунікаційних процесів у фінансовій сфері наочно ілюструє теорія рефлексивності, сформульована відомим фінансистом Дж. Соросом, яка базується на тезі, що соціальна психологія не лише формується під впливом економічних та інших суспільних відносин, а й сама ця психологія активно впливає на перебіг означених процесів. Погляди, що є панівними у певному соціумі можуть прискорювати або навпаки вповільнювати ті чи інші суспільні процеси. Тобто існує рефлексивний механізм подвійного зворотного зв'язку між реальністю та уявленнями учасників суспільних процесів про цю реальність.

Коротко та у найбільш загальному плані основні положення теорії рефлексивності можна викласти наступним чином. Люди діють на підставі своїх уявлень про ситуацію (реальність). Ці уявлення певною мірою можуть відрізнятись від реальності. Тобто уявлення учасників ринкових та інших суспільних процесів за своєю природою можуть бути помилковими в оцінці ситуації та спричинити відповідно неоптимальну їхню реакцію. Як наслідок (на ринку, у політиці тощо) складається ситуація, що відхиляється від стану рівноваги. Помилкові уявлення та неоптимальний характер дій учасників ринкових та інших суспільних процесів можуть поступово взаємно посилюватися, а їхній результат – накопичуватися. Такі умови, далекі від стану рівноваги, за яких уявлення суб'єктів про реальний стан речей не відповідають дійсності, можуть існувати доволі довго. Однак настає переломний момент, коли помилковість поглядів і неадекватність реакції учасників суспільних процесів стають очевидними. Відбувається більш-менш радикальна зміна поглядів і поведінки відповідних суб'єктів, а сам економічний чи інший суспільний процес у результаті може змінити, причому іноді на протилежне, своє спрямування та цілий ряд інших своїх параметрів. Ключова відмінність висунутої Дж. Соросом теорії рефлексивності від поглядів, які доволі довго були панівними в економічних відносинах, полягає у підході до стану рівноваги економічних процесів. Теорія рефлексивності стверджує, що стан рівноваги є лише моментом руху. До того ж у багатьох випадках суспільні процеси не прагнуть автоматично до стану рівноваги. Останнього можна досягнути завдяки цілеспрямованому регулюючому впливу [51].

З позиції теорії рефлексивності нинішні фінансові проблеми України здебільшого обумовлені саме минулими процесами у фінансовій сфері, які, в основному, неадекватно оцінювались суспільством. Так, штучне підтримання стабільного курсу гривні протягом 2011–2013 рр., попри усталено зростаючий дефіцит торговельного балансу й так само усталене скорочення офіційних (золотовалютних) резервів Національного банку України відбувалось на тлі зростання українського зовнішнього боргу, включаючи державний борг. Тобто фінансово-економічна ситуація в Україні дедалі більше ставала потенційно нестабільною. Згодом склалася ситуація, коли для порушення штучно підтримуваної рівноваги було достатньо лише соціального поштовху.

Як відомо, такий поштовх стався наприкінці 2013 – на початку 2014 р. Відтоді латентна фінансова нестабільність в Україні стала очевидною. А поширення панічних настроїв серед населення (домогосподарств) лише погіршувало ситуацію.

Варто зауважити, що у випадках викривлення інформаційного компоненту фінансових комунікацій, існування багатьох векторів його розповсюдження, неправдивості та необ'єктивності поширюваної інформації, низького рівня освіти та відсутності інформаційної грамотності суб'єктів комунікаційного процесу виникає загроза загальнодержавній інформаційній політиці.

Викривлення інформації у фінансовій сфері може призводити до негативних результатів, що викликають суспільне напруження: розбрату, економічного падіння, валютної війни. У менш радикальному вигляді негативними наслідками інформаційних «вкидів» можуть стати розбалансування валютного курсу, банкрутство банків, масові протести.

Наприклад, у березні 2014 р. неправдиве повідомлення, опубліковане в китайському аналозі Twitter Sina Weibo, призвело до різкого падіння курсу біткойну на найбільших біржах Китаю, яке відбилосся й на інших ринках. Ішлося про те, що Народний Банк Китаю вимагатиме від місцевих банків закрити всі рахунки біткойн-компаній і, починаючи з квітня, штрафуватиме банки за будь-які фінансові транзакції з біткойн-біржами. Інформація швидко поширилась як факт через ряд інформаційних служб, зокрема агентством Bloomberg, і тому реакція ринків була швидкою та болючою.

Ще одним прикладом небезпеки для стабільного функціонування банківсько-фінансової сфери може стати поширення неправдивої інформації, спрямованої проти конкретних фінансових установ із використанням таких інструментів як смс-повідомлення, негативні повідомлення в соціальних мережах або створення «інформаційних приводів» для професійної журналістської спільноти. Фінансові комунікації в результаті подібних подій зазнають негативних впливів. У результаті суспільні відносини, що формуються як наслідок утворення, передачі, розповсюдження, зберігання та обміну руйнуються або деформуються, що призводить до виникнення недовіри до фінансової системи країни.

В українських реаліях, фінансова система через політичні та економічні проблеми схильна до доволі значних коливань. Наголосимо хоча б на тому

факті, що за 2012–2014 рр. банківська система країни з різних причин втратила близько 43 банків. Інформаційні «вкиди», як зовнішні, чого не можна виключати в умовах «гібридної» війни, так і внутрішні, приводів для яких сучасний стан країни дає достатньо багато, є загрозою не лише фінансовій та економічній безпеці, а й національній безпеці загалом. Адже банківська система є елементом економічного базису суспільства, що розвивається за законами ринкової економіки. Вона внутрішньо організована, взаємопов'язана та має свою специфіку, яка проявляється в її функціях, а саме: створення грошей та регулювання грошової маси; трансформаційна та стабілізаційна функції. Отже, у разі серйозного порушення її регуляторної та стабілізаційної функцій ця система може не втриматися.

В українських реаліях сьогодення не менш стратегічного значення набувають інформаційно-комунікативні процеси в нафтогазовій сфері економіки. Нафтогазові ринки стають дедалі більш глобалізованими і на них діють надзвичайно потужні гравці. Економічний потенціал деяких великих приватних суб'єктів міжнародних нафтогазових ринків порівнюваний з економічним потенціалом окремих держав. Суб'єкти цих ринків прагнуть реалізувати свої інтереси, що можуть частково або повністю суперечити інтересам України. Як приклад, можна згадати російсько-українські відносини у газовій сфері. Зміни, які плануються або потенційно можуть статися на міжнародних нафтогазових ринках, зачіпають економічні та політичні інтереси потужних суб'єктів і лише посилюють асиметричність інформації, притаманну цим ринкам. Від такої асиметрії інформації, як правило, більше потерпають відносно слабші учасники ринків, до яких поки належить й Україна. Високий ступінь залежності вітчизняної економіки від ситуації на міжнародних нафтогазових ринках обумовлює актуальність аналізу невизначеності на них. У таких умовах посилюються вимоги до якості ухвалення управлінських рішень у процесі управління державою розвитком економічної сфери. Досягти ж високих стандартів управління можна лише за належного інформаційно-аналітичного забезпечення підготовки та ухвалення управлінських рішень.

Інформаційно-аналітичне забезпечення управлінської діяльності – це системна єдність процесів збору, обробки та аналізу інформації, що здійснюється в інтересах визначення поточного стану та тенденції зміни суб'єкта та об'єкта управління, середовища їхньої взаємодії, а також з ме-

тою синтезу прогностичних моделей та прогнозів змін ситуації в системі, що сформована сукупністю суб'єкта та об'єкта управління [39, с. 204–205].

При цьому варто звернути увагу на те, що радикальні зміни в інформаційному супроводі економічної діяльності, пов'язані з широким розповсюдженням Інтернету, привели до швидкого збільшення числа всіх типів суб'єктів економіки (підприємств, домогосподарств/населення та органів державної та місцевої влади і управління), що мають доступ до Інтернету. Відповідно зростає і їхній доступ (потенційний та реальний) до великих обсягів різноманітних повідомлень. Причому сучасні інтернет-технології, на відміну, наприклад, від телевізійних технологій ХХ ст., дали змогу збільшувати кількість продуцентів різноманітних повідомлень карколомними темпами.

Адже інтернет-технології дають змогу одержувачу (реципієнту) інформації, через висловлювання своєї думки у соціальних мережах, у коментарях до повідомлень на різних сайтах, самому перетворюватись на джерело нових повідомлень. Як наслідок насиченість інформаційного простору новими повідомленнями швидко зростає. Оскільки у великих масивах подібних нових повідомлень, що є своєрідною «ланцюговою реакцією» на інформаційні імпульси, що надійшли з першоджерел, то вони, як правило, містять значно більше повторів повідомлень про події та/чи коментарів до них, ніж нових фактів, що доповнюють інформацію з першоджерел. Хоча, якщо коментарі мають характер ґрунтовних професійних оцінок і прогнозів, то їхній аналіз може сприяти продукуванню якісно нової інформації про ті чи інші явища та процеси.

Отже, якщо оцінювати умови аналітичної роботи з позицій саме комунікативного підходу до інформаційно-аналітичної діяльності, то варто врахувати, що при підготовці відповідних інформаційних продуктів аналітику доведеться не лише досліджувати неупереджені факти з метою виявлення об'єктивних закономірностей та тенденцій розвитку певних соціально-економічних явищ і процесів, а й долати наслідки викривлення відомостей, зібраних для підготовки цих документів. Причому зазначене викривлення інформації може мати як свідомий (внаслідок, наприклад, спеціальних інформаційно-психологічних операцій), так і несвідомий характер.

З наведеного випливають два логічних ланцюжки подальшого дослідження інформаційно-аналітичної діяльності у сфері економіки, актуальність

яких з поширенням Інтернету лише зросла. Один з них – формування прагматичного шуму при підготовці оглядових й аналітичних матеріалів з економічної тематики та проблеми його подолання. Другий – оцінка та прогнозування поведінки економічних агентів, як імовірна реакція на збурення в інформаційному просторі економіки, обумовлені тими чи іншими повідомленнями в Інтернеті.

Прагматичний інформаційний шум – це зрозуміле, але не потрібне одержувачу повідомлення або його частина. Хоча генеза та природа прагматичного інформаційного шуму відмінні від інших типів інформаційних шумів (синтаксичного, або фізичного, і семантичного), функціонально всі вони пов'язані між собою в процесі комунікації [32, с. 358–362], а отже – і інформаційно-аналітичної роботи.

Дослідження інформаційно-аналітичного процесу показало, що суто кількісно й наближено обсяг прагматичного інформаційного шуму, що формується при підготовці аналітичних продуктів з економічної тематики можна визначити як різницю між сукупним обсягом повідомлень, які були зібрані для підготовки аналітичного продукту та кінцевим обсягом цього продукту. При такому методі обчислення обсяг прагматичного шуму, як показує практика інформаційно-аналітичної роботи, може становити 93–96 % від сукупного обсягу зібраних повідомлень, а обсяг аналітичного продукту – 4–7 %. Утім, зазначений метод обчислення, загалом, відображає лише тенденцію щодо співвідношення інформації та прагматичного інформаційного шуму в сукупному обсязі повідомлень, що використовуються для підготовки аналітичних продуктів з економічної проблематики. Водночас такий підхід завищує обсяг прагматичного шуму, оскільки не вся зібрана інформація, що використовувалась для підготовки відповідного аналітичного продукту, безпосередньо ввійшла до його кінцевої форми.

Невідповідність частини зібраних повідомлень темі аналітичного продукту є наслідком різного тлумачення кодів (ключових слів) і контексту повідомлень у процесі комунікації між аналітиком, що готує відповідний продукт, і працівниками, які здійснюють пошук і збір необхідних для цього повідомлень. Повтори ж повідомлень – побічний результат колективного процесу пошуку й збору необхідних відомостей в інформаційному просторі економіки. Після виключення непотрібних для підготовки аналітичного продукту повідомлень, їхній зібраний спочатку масив скорочується.

Причому ступінь такого скорочення буде різним за кількістю та обсягом зайвих повідомлень. У скороченому таким чином масиві раніше зібраних повідомлень виокремлюється та його частина, що використовуватиметься для підготовки відповідного аналітичного продукту. Це, власне, і є потрібна аналітичкова інформація.

Практика інформаційно-аналітичної роботи показує, що підвалини формування прагматичного інформаційного шуму закладаються ще на етапах загального ознайомлення виконавця з проблемою, з якої готується документ, і визначення понять, що використовуються у підготовлюваному документі й одночасно виконують функції ключових слів у процесі пошуку та збору повідомлень.

Причому, наприклад, сама по собі змістовно більш широка тема «Розвиток газової сфери України у контексті останніх зрушень на міжнародних ринках газу», що для свого висвітлення вимагає аналізу більшого числа пов'язаних з нею питань, потенційно містить більше прагматичного інформаційного шуму, ніж змістовно вужча тема «Проблеми морського видобутку нафти й газу в Росії». Тому першу тему можна відносити до категорії інформаційно насичених (таку, коли існує висока частка повідомлень за темою запиту в сукупному масиві повідомлень, що обробляються), а другу – до інформаційно дефіцитних (коли частка повідомлень за темою запиту в сукупному масиві повідомлень, що обробляються – низька). Інформаційно насичені теми аналітичних робіт, як такі, одночасно потенційно містять і більше прагматичного інформаційного шуму, ніж інформаційно дефіцитні.

Наприклад, із 459 повідомлень, зібраних фахівцями Служби інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського для аналітичної записки на тему «Розвиток газової сфери України у контексті останніх зрушень на міжнародних ринках газу», для подальшої підготовки відповідного аналітичного матеріалу було використано 295 повідомлень або 64,3% від їхнього початкового числа, а по темі «Проблеми морського видобутку нафти й газу в Росії» було використано 87,9% повідомлень від загального числа зібраних. І хоча кількість повідомлень далеко не завжди прямо пропорційна обсягу інформації, що використовується для підготовки аналітичних матеріалів, однак, загалом, зазначена залежність між інформаційною

насиченістю тематики аналітичного матеріалу та обсягами прагматичного шуму, що формується при його підготовці, зберігається. При роботі з матеріалами на економічну тематику ця закономірність проявляється, як правило, особливо чітко через складність самого предмета аналізу.

Певному зменшенню обсягів прагматичного інформаційного шуму може сприяти використання в інформаційно-аналітичній роботі більш досконалого програмного забезпечення. Наприклад, для семантичного аналізу великих масивів повідомлень компанія Asetic разом із вченими Паризького університету розробила пакет прикладних програм Tropes, що дає змогу відбирати інформацію відповідно до змістовно пов'язаних ключових слів і понять, Так, назва літака типу «Міраж» співвідноситься зі словами «літак», «винищувач» [22, с. 171–172]. Тому, текст, що містить, наприклад, слово «міраж» як природне явище, не буде залучений для аналізу проблем літакобудування, що зменшує обсяг потенційного прагматичного шуму на етапі пошуку та збору відомостей.

Нині в українських реаліях можна запропонувати такі заходи з подолання прагматичного шуму при підготовці аналітичних продуктів на економічну тематику, безпосередньо пов'язані з використанням Інтернету:

- чітке визначення кола питань, що підлягають дослідженню в процесі підготовки аналітичного продукту дає змогу скоротити обсяги потенційного прагматичного інформаційного шуму завдяки не допущенню збору зайвих повідомлень до джерельної бази подальшого аналізу;

- представлення переліку ключових слів і словосполучень для пошуку повідомлень, як системи понять з відповідними змістовними та хронологічними відносинами, спрямованими на скорочення обсягів потенційного прагматичного інформаційного шуму на етапі пошуку та збору відомостей, необхідних для підготовки аналітичного продукту;

- регулярні внутрішні групові комунікації між аналітиками та працівниками, що здійснюють пошук і збір основної частини відомостей для підготовки аналітичних продуктів дають змогу зменшити на цих етапах обсяги накопичення потенційного прагматичного інформаційного шуму [38, с. 62];

- застосування пошуку інформації в Інтернеті з акцентом на унікальні ключові слова (словосполучення) [44, с. 48–49].

Також важливим напрямом роботи з інформаційно-аналітичного забезпечення процесу ухвалення управлінських рішень в економічній сфері

на сучасному етапі є, також, оцінка та прогнозування обумовленої тими чи іншими повідомленнями в Інтернеті поведінки економічних агентів як імовірної реакції на збурення в інформаційному просторі економіки. У цьому випадку йдеться про рефлексивні за своєю природою процеси, науковий інтерес до яких останнім часом зростає. До того ж подібна реакція економічних агентів на повідомлення у мережі Інтернет нині доволі часто використовується для проведення тих чи інших інформаційно-психологічних операцій в економіці.

Як зазначалось вище, особливо вразливою для подібного впливу є фінансова сфера, що пов'язано з її високою мобільністю, наявністю великої кількості учасників та їхньою фінансовою нерівністю, інформаційною асиметрією тощо.

Загалом, інформаційно-аналітична робота з широким використанням інтернет-технологій надає доволі хороші можливості для раннього прогнозування ймовірних негативних збурень у фінансовій сфері та в економіці України загалом, виявляти, так би мовити, зони потенційної фінансової нестабільності, а також суб'єктів, що можуть бути так чи інакше у подібній нестабільності зацікавлені.

Причому в останньому випадку, наприклад, мова може йти і про певні інформаційно-психологічні операції, які формально в рамках чинного законодавства намагаються проводити за участю деяких ЗМІ. У цьому контексті варто згадати цілеспрямоване безплатне розповсюдження деяких газет з розміщенням на перших шпальтах панічних оцінок щодо падіння курсу гривні та стрімке подорожчання долару США та євро у лютому – березні 2015 р. До речі, використання досягнень інтернет-технологій дає змогу відслідковувати відносини таких розповсюджувачів інформації, яка є провакативною щодо стабільності фінансово-економічної ситуації в Україні, з іншими суб'єктами як у нашій державі, так і за її межами.

У процесі становлення конструктивної думки стосовно економічних процесів у суспільстві, поширення достовірної, об'єктивної та актуальної інформації з питань розвитку економічної сфери потужним інформаційно-комунікаційним потенціалом володіють бібліотеки, інформаційно-аналітичні підрозділи яких беруть участь у забезпеченні наукового супроводу аналітичної діяльності у сфері української економіки. Когнітивні (пізнавальні) аспекти такого супроводу полягають у наступному:

- теоретично-методичне забезпечення аналізу системних явищ і процесів транзитивної (перехідної) економіки;
- теоретично-методичне забезпечення аналізу конкретних економічних проблем;
- наукова рефлексія аналітичної діяльності у сфері економіки.

При цьому результатом наукового супроводу процесу підготовки конкретних аналітичних продуктів з економічної проблематики на основі ресурсів національної бібліотеки є не лише окремі наукові продукти, а й належний якісний рівень підготовлюваних аналітичних продуктів як таких. Тобто присутність наукових знань у відповідних аналітичних продуктах у цьому випадку має латентний характер.

Результати ж дослідження практичного досвіду наукового супроводу процесу підготовки конкретних аналітичних продуктів з економічної проблематики самі по собі можуть систематизуватись та узагальнюватись окремо, як науково-методичні матеріали з інформаційно-аналітичної діяльності.

Системний аналіз складних економічних об'єктів передбачає їхню певну ієрархію. Тобто при визначенні (формулюванні) проблеми та її дослідженні застосовується принцип «від загального до окремого». З одного боку, це означає, що відповідним чином може бути поділена тематика замовлень на підготовку аналітичних матеріалів з економічної проблематики. А з іншого, у процесі підготовки конкретних аналітичних матеріалів, функції їхнього теоретично-методичного забезпечення виконує дослідження системних явищ і процесів транзитивної (перехідної) економіки, процедура якого безпосередньо не висвітлюється у представленій замовникові редакції виконаної аналітичної роботи.

Для розв'язання подібних проблем американськими фахівцями зі стратегічної розвідки ще у середині минулого століття було запропоновано підхід до процедури підготовки аналітичних документів, як до процесу творчого мислення, що відображає, по суті, змістовно-аналітичний аспект інформаційної діяльності. Причому потреба у творчому мисленні виникає, насамперед, при вирішенні нестандартних завдань, що вимагають відповідного підходу. Адже дослідник повинен уже на ранніх стадіях своєї роботи, а саме – уже на етапі збору необхідної інформації побудувати робочу гіпотезу стосовно найважливіших чинників, що діють у досліджуваній

ним сфері. Прийнята на початку робоча гіпотеза буде виконувати функції своєрідного орієнтира у всій організації інтелектуального процесу, аж доки аналіз об'єкта дослідження не дасть змогу побудувати нову, досконалішу гіпотезу [52, с. 130–133].

Зазначене має безпосереднє відношення до теоретично-методичного забезпечення аналізу системних явищ і процесів української економіки, який за своєю природою має перехідний (транзитивний) характер. Так, при аналізі макроекономічних проблем в Україні необхідно враховувати не лише сучасний стан і перспективи розвитку відповідного міжнародного середовища (наприклад, світові ринки товарів, грошей та капіталів, європейський та інші міжнародні ринки газу, умови та правила міжнародної торгівлі тощо), а й розуміти закономірності розвитку світової економіки та місце, що посідає в ній українська економіка. Тобто, по суті, ідеться про парадигму сучасної економічної науки, як про систему фундаментальних теорій, уявлень і понять, на основі яких здійснюється постановка проблеми дослідження та готується відповідний аналітичний матеріал.

Таким чином розвиток фінансово-економічної ситуації в Україні може бути ефективно прогнозований лише на підставі адекватних уявлень про механізми функціонування та розвитку світової економіки. Як підкреслив, наприклад, відомий фінансист Дж. Сорос, «ми всі є елементами світової капіталістичної системи, яка характеризується не лише вільною торгівлею, а й, що важливіше, вільним рухом капіталу... Систему можна розглядати як гігантську систему циркуляції, яка всмоктує капітал з фінансових ринків та інституцій в центрі та перепомпує його на периферію – прямо, у формі кредитів і портфельних інвестицій, або непрямо, через мультинаціональні корпорації», причому «країни конкурують з метою залучення та утримання капіталу, а створення привабливих для капіталу умов переважає за значенням інші соціальні цілі» [66]. Дж. Сорос також наголошує, що «взаємини між центром і периферією також нерівноправні», а «збої у глобальній капіталістичній системі непропорційно більше впливають на периферію, ніж на центр» [67, с. 11, 123, 144].

Водночас у світовій капіталістичній системі існує доволі чітка циклічна залежність між динамікою технологічних революцій та функціонуванням фінансового капіталу. Однак зазначена залежність стосується, насамперед, «центру» світової капіталістичної системи. Економіка країн, що знаходяться

на її периферії, до якої належить й Україна, функціонує за законами навздоганяючого розвитку [51]. Тому, мабуть, саме з таких позицій треба оцінювати тезу доктора економічних наук С. Корабліна про те, що «при сформованих структурних пріоритетах довгостроковий тренд на девальвацію гривні збережеться, незалежно від характеру монетарної політики. Навіть якщо вона буде бездоганною та поєднуватиметься з ідеально збалансованим бюджетом, курс гривні невблаганно падатиме щодо інших, більш благополучних валют. Просто тому, що темпи зростання української економіки залишатимуться нижчими від загальносвітових: за час життя гривні реальний ВВП України зріс на 53 %, а світовий – на 100 %» [34].

Наведені вище міркування спираються на ґрунтовну та велику за обсягом інформації доказову базу (що відображено у відповідних посиланнях до цієї роботи) та служать теоретично-методичною основою для підготовки аналітичних робіт з відповідної тематики. Але в матеріалах, що надаються замовникові, їхня суть у разі необхідності буде виражена хіба що кількома реченнями. Однак це аніскільки не зменшує визначальної ролі фундаментальних наукових джерел інформації в роботі аналітика.

З позицій системного підходу галузеві (секторальні) економічні процеси в Україні повинні розглядатись як проекція загальних закономірностей розвитку національної економіки, що має, як зазначалось вище, транзитивний (перехідний) характер на конкретні умови функціонування тієї чи іншої галузі (сектора) економіки. У цьому випадку теоретично-методичні джерела для підготовки відповідного аналітичного матеріалу як загального, так і галузевого плану, як правило, також залишаються, так би мовити, «поза кадром». Утім, їхнє науково-практичне значення від того не зменшується.

Наприклад, саме на основі аналізу джерел з теоретичної економіки загального та галузевого характеру доволі легко та цілком логічно можна пояснити, по суті, діаметрально протилежне ставлення Європейського Союзу до російських газотранспортних проєктів «Північний потік» і «Південний потік». Якщо реалізація проєкту «Північний потік» сприяла безперебійним поставкам російського газу до Європейського Союзу за одночасного підтримання конкуренції на його газовому ринку, то реалізація проєкту «Південний потік» – ні, оскільки зміцнювала позиції російського «Газпрому» на європейському газовому ринку.

У випадку наукової рефлексії аналітичної діяльності у сфері економіки, як такої, об'єктом дослідження стає сам процес аналітичної роботи. А її метою – подолання негативного впливу механізмів імовірного свідомого та несвідомого викривлення інформації при підготовці відповідних аналітичних продуктів. Зазначені продукти повинні на належному науково-практичному рівні об'єктивно відображати соціально-економічну реальність і визначати ймовірні перспективи їхнього розвитку. Тому рефлексія аналітичної діяльності передбачає: оцінку механізмів коректного сприйняття як такого змісту повідомлень; оцінку джерел інформації та контроль коректності внутрішніх комунікацій, пов'язаних з підготовкою аналітичного матеріалу. По суті, ідеться про наукову організацію інформаційно-аналітичної роботи.

Розглядаючи проблему коректного сприйняття інформації, треба звернути увагу на соціально-психологічні механізми цього процесу. Адже, наприклад, при подачі інформації нерідко експлуатується стереотип авторитету, коли акцент робиться на титулах відправника інформації (автора публікації, повідомлення тощо), а його висловлювання часто подаються як аксіоми, без їхнього критичного аналізу. У таких випадках експерти радять з'ясувати ступінь компетентності (професіоналізму) джерела інформації саме з того питання, яке обговорюється [75, с. 202–214]. Психологічні питання інформаційно-аналітичної роботи заслуговують на окреме дослідження. У контексті ж теми цієї роботи ми звертаємо на них увагу як на один з аспектів наукового супроводу аналітичної діяльності у сфері економіки.

Для запобігання використанню недостовірних відомостей при підготовці аналітичних документів треба враховувати причини, характер і механізми їхнього ймовірного викривлення у різних джерелах. Ідеться, в основному, не про відверту фальсифікацію, яка відносно легше виявляється фахівцями, а про часткове спотворення інформації. Об'єктом такого рефлексивного аналізу, насамперед, стають різні типи друкованих, електронних видань (наукових, ділових, громадсько-політичних тощо) і статистичних джерел. Базову роль у цьому процесі відіграватиме цільова функція відповідного джерела інформації, оскільки саме вона визначає освітні, професійні та інші характеристики аудиторії цього джерела та справляє вирішальний вплив на інтереси відправників повідомлень (комунікаторів),

а отже – і на ймовірні механізми та ступінь викривлення відомостей з того чи іншого джерела інформації.

Так, цільова функція наукових видань полягає в об'єктивній подачі інформації про стан, закономірності та перспективи розвитку певних об'єктів, що й визначає відповідні інтереси відправників інформації. Певне викривлення інформації у цьому випадку все-таки ймовірно. Його механізми та ступінь пов'язані із впливом наукових шкіл, до яких фактично відноситься чи тяжіє відправник інформації, панівними для цього суспільства та (чи) певної соціальної групи настановами та стереотипами, індивідуальними характеристиками автора, випадковими похибками тощо. Важливо підкреслити, що тут імовірні механізми викривлення інформації мають переважно ненавмисний характер. Відповідно й ступінь викривлення суті інформації у наукових виданнях, як правило, значно менший, ніж в інших типах видань. Оцінка достовірності представлених повідомлень здійснюється на основі законів логіки, методології цієї галузі наукових знань і, якщо це дає змогу зробити представлений матеріал, із застосуванням математичного апарату.

Цільова функція ділових та інших аналітичних видань полягає у наданні своїм читачам як популярної, так і фахової інформації з питань економіки та бізнесу. При цьому інтереси засновників, власників видань, їхня інформаційна політика прямо чи опосередковано обумовлюється їхніми комерційними цілями. Тому в інформаційних матеріалах таких видань у пострадянських суспільствах вагоме значення може належати лобюванню особистих, групових чи корпоративних інтересів певних юридичних і фізичних осіб, виконанню певних PR-функцій. Як правило, у цих виданнях цілеспрямоване викривлення інформації, коли воно має місце, здійснюється з урахуванням високого освітнього рівня та критичного способу мислення їхньої читацької аудиторії. Відносно частіше в них викривлення інформації відбувається за рахунок замовчування якихось істотних характеристик процесів та явищ. При цьому акценти повідомлень нерідко робляться на інших, іноді другорядних їхніх аспектах проблем, що аналізуються. Використовуються також різні форми напівблефу тощо. Кваліфіковані журналісти та редактори ділових та аналітичних видань у разі потреби враховують притаманні їхній читацькій аудиторії настанови та стереотипи. Застосовуються й інші «тонкі» прийоми викривлення інформації.

Звичайно, ідеться лише про часткове спотворення достовірності повідомлень, яке має місце у зазначених виданнях й відбувається, насамперед, при недостатньо кваліфікованому засвоєнні їхнього змісту. Причому попри певне застосування маніпулятивних технологій, у ділових й аналітичних виданнях є доволі багато корисної концептуальної інформації, не говорячи вже про величезний масив різноманітних фактів соціально-економічного змісту та неупереджених і кваліфікованих коментарів до них. Механізми оцінки достовірності інформації з ділових й аналітичних видань базуються на законах логіки, які у разі наявності відповідних кількісних показників можна поєднувати з методами статистичного аналізу.

Цільова функція громадсько-політичних видань служити засобами масової інформації, чи навіть комунікації, у суспільстві визначає соціальні характеристики їхньої аудиторії: соціально-групові, вікові, професійні, освітні тощо. Тому більша частина їхнього обсягу заповнена повідомленнями фактів, а значно менша – аналізом подій. При цьому не треба плутати аналіз фактів і коментарі подій. У першому випадку розглядаються причинно-наслідкові зв'язки і на цій підставі здійснюється оцінка та (чи) прогноз явищ і процесів. У другому випадку ми переважно маємо справу із судженнями про події, включаючи емоційне ставлення до них автора. Правда, рівень оцінки та прогнози явищ і процесів у громадсько-політичних виданнях відповідають середньому освітньому рівню їхньої аудиторії, а отже, їхній професійний рівень нижчий, ніж в аналітичних і ділових виданнях, не говорячи вже про наукові.

Ступінь достовірності статистичної інформації залежить від способу її збирання (звичайно за умов добросовісного його здійснення). Чим більше процедур обробки зазнає інформація на шляху від першоджерела, що у статистичній формі описує певне явище, до споживача, тим більше потенційні можливості для викривлення кінцевої інформації. У цьому плані ймовірність викривлення вторинної статистичної інформації завжди вища, ніж первинної. Ступінь достовірності інформації також залежить і від механізму отримання первинних даних. Наприклад, достовірність інформації, отриманої в результаті суцільного обстеження вище, ніж вибіркового. Адже до викривлення інформації може спричинити саме механізм подальшої екстраполяції результатів вибіркового обстеження. Цей чинник обов'язково повинен враховуватись у процесі організації інформаційної діяльності

зацікавлених осіб. Таким чином, в інформаційно-аналітичному процесі наукові видання будуть забезпечувати його теоретично-методичну основу, ділові та аналітичні видання – концептуальну та фактичну інформацію, а громадсько-політичні видання та статистичні джерела – переважно фактичну інформацію. При цьому одночасне використання інформації з різних джерел поліпшує оцінку її достовірності.

Поряд із змістовними важливе значення мають ще й організаційні аспекти наукового супроводу аналітичної діяльності національної бібліотеки у сфері економіки. Мова, по суті, йде про наукову організацію інформаційно-аналітичної роботи. Специфіка зазначеного наукового супроводу (яка водночас відображає конкурентні переваги національної бібліотеки порівняно з іншими інформаційними посередниками) полягає у використанні переваг колективної роботи з інформацією порівняно з роботою суто індивідуальною. Таким чином відповідний аналітичний продукт стає втіленням суспільного поділу праці на рівні відповідного трудового колективу. Однак колективне, за своєю природою, виготовлення конкретного аналітичного продукту (навіть якщо за його підготовку відповідає окремий аналітик) має як позитивні, так і негативні сторони. Для ефективного використання позитивного потенціалу колективної інформаційно-аналітичної роботи, за одночасного усунення її можливих негативних наслідків, й потрібна відповідна наукова організація праці.

Саме колективна форма інформаційно-аналітичної роботи дає можливість ефективно поєднувати процеси спеціалізації та кооперації праці при підготовці відповідного аналітичного продукту. Це, наприклад, дає змогу успішно розв'язувати дилему між достовірністю інформації та своєчасністю її подачі. Своєчасність отримання інформації, багато в чому визначає її цінність для користувача взагалі. Значення своєчасного подання інформації особам, що приймають рішення, може бути настільки великим, що заради нього буде варто навіть дещо поступитися достовірністю повідомлень [78, с. 76]. Звичайно, мова йде не про істотну зміну змісту повідомлення, а лише про певне зниження ступеня його точності. Оскільки достовірність інформації визначається її здатністю відображати відповідні об'єкти з належним ступенем точності. Таким чином розв'язання дилеми «достовірність (теза) – своєчасність (антитеза)» полягає в «синтезі» цієї суперечності (інформація для органів управління), перетворенні її на триаду.

Не менш важливим є досвід бібліотек із адвокації. Цей термін можна перекласти як політичний процес, ініційований особою або групою осіб, що має на меті впливати на прийняття рішень у політичних, економічних, соціальних системах і закладах. Проте він має й інше трактування. А саме – «змінювати» думку інших. І в цьому процесі важлива роль відводиться саме таким інформаційним осередкам як бібліотеки та аналітичні центри. Створені ними інформаційні бази, підготовлені аналітичні матеріали дають змогу широкому загалу скористатись достовірною інформацією з питань економіки, фінансів тощо.

Т. Гранчак з цього приводу справедливо зауважує, що «значення бібліотеки як суб'єкта політичної комунікації зростає в сучасних умовах збільшення обсягів інформаційних потоків, коли для окремої особистості ускладнюється можливість пошуку та адекватного сприйняття нової інформації. Для збереження активної ролі громадськості в суспільно-політичному процесі, запобігання передачі функції інтерпретатора соціального контексту “інформаційній еліті” – мережі інститутів, організацій, асоціацій, освітніх установ, груп інтересів тощо – доцільно використання досвіду просвітницької діяльності бібліотек, які мають бути в центрі складної мережі взаємин, що визначають співтовариство, і добре інтегровані в співтовариство, якому служать» [15, с. 234]. Те саме справедливо й стосовно комунікації в економічній сфері.

У цьому контексті доречним є звернення до досвіду Національної юридичної бібліотеки, Служби інформаційно-аналітичного забезпечення та Центру науково-бібліографічної інформації Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського, які об'єктивним інформуванням громадськості стосовно подій в економічній сфері та наявної достовірної науково-теоретичної інформації економічного характеру намагаються мінімізувати впливи негативних процесів інформаційного «розгойдування» економічного сектору та нагнітання деструктивних настроїв. Зокрема, варто згадати підготовку та поширення зазначеними структурами НБУВ через адресну доставку та шляхом представлення на власному веб-сайті (<http://nbuviar.gov.ua>) інформаційно-аналітичних матеріалів з економічної проблематики, ведення відповідних рубрик в інформаційно-аналітичних виданнях «Резонанс» (виходить двічі на тиждень), «Україна: події факти, коментарі» і «Громадська думка про правотворення». Так, протягом 2014 р. у випусках

видань інформаційно-аналітичних підрозділів НБУВ було опубліковано 50 аналітичних матеріалів з економічної проблематики.

Окремої уваги вартий покажчик, підготовлений у 2015 р. Центром науково-бібліографічної інформації НБУВ на допомогу економістам, історикам, бібліотечно-інформаційним працівникам, усім, хто цікавиться проблемами подолання кризових явищ в економіці, «Світова економічна криза: причини, наслідки, шляхи подолання: бібліогр. покажч. (2008–2012)» (уклад.: Т. В. Добко, В. Ю. Радченко, В. А. Шкаріна, С. М. Горбань, Ю. С. Левченко. – Київ, 2015. – 552 с.). У покажчику представлено монографії, збірники, матеріали наукових конференцій, автореферати дисертацій та дисертації, статті з періодичних і продовжуваних видань, нормативно-правові документи, електронні ресурси з питань подолання кризових явищ в економіці України та інших країн світу. Включено понад 3200 бібліографічних записів, що висвітлюють широке коло проблем сучасної економічної кризи, причин, наслідків і шляхів її подолання, видані українською та російською мовами, які переважно зберігаються у фондах Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. Матеріал викладено у розділах: «Проблеми дослідження причин прояву і шляхи подолання економічної кризи», «Кризові явища у світовій економіці», «Україна і світова економічна криза», «Міждержавні об'єднання та країни світу в період економічної кризи», «Розвиток антикризового управління в економічній сфері».

Електронна версія покажчика доступна у «Науковій електронній бібліотеці» на веб-порталі НБУВ.

Крім того, позитивним є досвід співпраці бібліотеки як наукового закладу з представниками різних професійних об'єднань. Ці об'єднання безпосередньо зацікавлені в тому, щоб галузь працювала з достовірними інформаційними матеріалами, які ставали б інформаційною базою для ухвалення обґрунтованих виважених рішень. Саме вони можуть надавати бібліотечному сервісу професійно обґрунтовану інформацію, готувати моніторинг законодавства за галузевою або іншими ознаками. Зокрема, інформаційно-аналітичними підрозділами НБУВ станом на 2016 р. налагоджено партнерство з «Українським союзом промисловців і підприємців», благодійним фондом Save lives together foundation, юридичною компанією «Сфімов та партнери». Прикладом кінцевого продукту може служити моніторинг законодавства, який систематично виходить в аналітичному виданні

«Громадська думка про правотворення». Інформація для такого моніторингу готується раз на тиждень співробітниками юридичної компанії, фахівцями у певній сфері права. Розподіляється за актуальними напрямками. Моніторинг складається з кількох рубрик, що поєднують усі нормативні документи та зміни до них у процесі правотворчої діяльності та дає йому стислу характеристику. Крім якості підготовленої інформації, дуже важливим аспектом є її своєчасність.

Наявний досвід такої співпраці показує, що об'єднання зусиль інформаційно-аналітичних структур бібліотек із професійними об'єднаннями банкірів, страховиків, юристів, політологів сприяє розширенню науково-інформаційної бази економічної діяльності в країні, розвитку національного інформаційного простору та суспільства. Спільна практика підготовки інформації та залучення партнерів серед бібліотечних працівників, аналітиків, безпосередніх учасників економічних відносин, державних службовців до її використання надає можливість створювати суспільні відносини, яким будуть характерні такі риси як виваженість, достовірність, об'єктивність. Це приведе до мінімізації інформаційних ризиків розвитку економіки, підвищенню свідомості користувачів бібліотек і сприятиме підвищенню економічної компетентності населення.

2.3. Робота бібліотек з регіональною періодикою в контексті розвитку електронного інформаційного середовища

Інформаційний простір України значно розширився та набув нових властивостей після того, як лівова частка інформаційних потоків перемістилася в Інтернет. Комп'ютерні технології створили умови для появи поряд із друкованими виданнями додаткової площини функціонування інформаційних масивів у мережі та викликали до життя нові електронні форми текстової інформації: електронні ЗМІ та книги, електронні архіви та бібліотеки, веб-сайти владних структур, установ і підприємств тощо.

Поява та широке впровадження в практику нових технологій позначилися на всіх процесах створення, оформлення та передачі інформації. Ознакою та перевагою електронного середовища стали: стрімке прискорення руху інформаційних потоків, подолання географічної обмеженості,

наявність нових сервісів, полегшення доступу до інформації для користувача та здешевлення підготовки книжкових і періодичних видань.

Ці процеси мали безпосередній вплив на розвиток і функціонування ЗМІ. Із середини 90-х років відбувся розподіл монолітного друкованого масиву ЗМІ на електронний та паперовий сегменти, змінився видовий та кількісний склад масиву видань. Нині електронна періодика стала невід'ємною частиною інформаційного простору, одним з каналів передачі інформації, вона має свого постійного читача та виконує свою функцію у суспільстві.

Нові умови циркуляції інформаційних потоків виводять на інший рівень роботу бібліотеки як інституту, на який покладено суспільну функцію акумулювання, зберігання та надання читачеві доступу до інформаційних джерел. На сьогодні бібліотека, крім традиційних форм роботи з друкованими виданнями, активно працює в електронному інформаційному просторі, розширює межі охоплення джерел, здійснює роботу з читачем через внутрішньобібліотечну електронну мережу та Інтернет. Вихід бібліотеки в Інтернет зробив можливою роботу бібліотечного працівника із сучасною періодикою в усій її багатоманітності.

Періодичні видання становлять найбільш мобільну та оновлювану частину бібліотечного фонду, звертаючись до якої читач дізнається про останні події, що відбуваються в суспільстві. «Газети постійно відбирають соціально значущу для сучасників інформацію, щодня оприлюднюють відомості про найважливіші події, явища, політичні процеси сучасної історії. Повідомлення газет є безпосереднім синхронним відображенням дійсності... Очевидно, функція, яку газетна періодика виконує в історичній діяльності, визначає її можливість як історичного джерела: через відображення окремих рис і властивостей об'єктів дійсності давати уявлення про них у цілому», – зазначає історик, дослідник українського пресознавства Г. Рудий [62].

Не втрачає значення важливість роботи бібліотекаря з виданнями, які присвячені суспільному розвитку та історії свого регіону. Не можна не погодитися з думкою про важливість роботи бібліотек з літературою краєзнавчої тематики О. Волохіна, який працює над створенням електронного зібрання Кіровоградської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Д. Чижевського. Він зауважив: «Ніхто і ніде у світі не зможе краще нас висвітлити та акумулювати інформацію про книги, друковані твори, істо-

ричні та сучасні особистості, які мають відношення до території, де ми знаходимось» [12]. Продовжуючи цю думку, додамо, що саме бібліотека покликана наближувати до читача та популяризувати не лише книжкові, а й періодичні та продовжувані видання про розвиток і життя свого регіону, а в контексті поширення нових інформаційних технологій та появи електронного середовища має працювати і з електронними джерелами про свій край.

Регіональна періодика становить значний масив інформаційного продукту та займає своє достойне місце за тією роллю, яка їй відведена в суспільстві. Виступаючи як підсистема ЗМІ держави, регіональна преса має свою сферу розповсюдження, обслуговує інформаційні потреби тієї читачької аудиторії, яка проживає, переважно, у регіонах. У регіональних виданнях основна увага приділяється місцевим проблемам, часто при висвітленні загальнонаціональних подій інформація пропускається через призму регіональних інтересів. Регіональну інформацію можна представити «як сукупність локальної, що володіє актуальністю в конкретному соціальному просторі та середовищі інформації, і циркулює в межах одного регіонального ринку» [60].

Регіональні ЗМІ є важливим інструментом формування та підтримки локальної ідентичності, належності до певної місцевості. Через регіональні ЗМІ політики, ключові особи регіону звертаються до громадян. Порядок звернення до громадян посадовців і провідних фахівців органів управління та висвітлення інформації про державну політику та її особливості на місцевому рівні засобами регіональних ЗМІ обґрунтовано та закріплено Законом України «Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації» [47].

Очевидно, що преса здійснює свій вплив на формування громадської думки і може відігравати як позитивну, так і негативну роль, адже через публікації журналісти мають змогу сприяти створенню системи ефективних відносин у суспільстві, пропагуючи терпимість, толерантність, взаємоповагу, підтримувати соціальну рівновагу, або, навпаки, підсилювати соціальну напруженість у регіоні через формування почуття неприязні і, навіть, ненависті до різних соціальних груп та інститутів, роздмухування міжетнічних і міжконфесійних конфліктів.

На сьогодні регіональна періодична преса представлена друкованими газетами та журналами, а також електронною періодикою, яку можна розподілити на електронні версії друкованих видань і електронні ЗМІ, що представлені виключно в електронному просторі.

Найбільш загальне уявлення про стан, рух і динаміку змін у регіональних друкованих засобах масової інформації протягом останніх десятиріч можна скласти, звернувшись до мови статистики. Книжкова палата України подає інформацію про друковані ЗМІ в нашій країні, кількісні зміни видань та їхніх накладів, типологічне наповнення, територіальний розподіл, мову, цільове призначення тощо.

Таблиця 2.1

Випуск періодичних видань у 1991–2014 рр.**

	1991	1995	2000	2005	2010	2013	2014
Газети*	1909	1923	2667	2974	2347	2270	2169
Журнали	161	324	757	1272	1810	2415	2403

* До кількості назв газет включено додатки, які можуть розповсюджуватись як з основним виданням, так і без нього.

** Друк України (2014): Стат. зб. – К., 2015. – С. 47, 129.

Про обсяги української періодики можна судити з таких цифр: у 2014 р. в Україні вийшло друком 2,2 тис. газет і 2,4 тис. журналів. Наведені вище статистичні дані дають можливість по роках прослідкувати динаміку збільшення масиву друкованих ЗМІ. Характерно, що протягом двох останніх десятиріч масив журнальних видань зростав значно динамічніше, ніж газетних (див. табл. 2.1). Очевидно, що такі обсяги та різноманіття друкованих ЗМІ – достатня умова для задоволення різнобічних інтересів українського читача, а також для формування фондів бібліотечних установ при відповідному фінансуванні.

Аналіз динаміки кількісних коливань друкованих ЗМІ показує, що за період незалежності України змінилося співвідношення сегментів загаль-

ноукраїнської та регіональної преси за рахунок відносного збільшення першого (див. табл. 2.2). З 1991 р. кількість центральних газет зросла у 14 разів, водночас як регіональних – дещо зменшилась. Станом на 2014 р. у загальному масиві газетних видань центральна періодика становила 14,5% (309 назв), регіональні видання – 72,2% (1538 назв).

Таблиця 2.2

Випуск газет за сферою розповсюдження у 1989–2014 рр.

	1989	1991	1995	2000	2005	2010	2013	2014
Всеукраїнські газети	19	22	125	351	356	298	324	309
Регіональні газети (республіканські, обласні, міські, районні, низові, приватні)	1783	1404	1588	2236	2158	1681	1595	1538
Рекламно-інформаційні газети	0	0	159	285	315	249	242	220
Інші	0	281	130	169	92	79	76	67
Усього	1783	1707	1877	2587	2921	2307	2237	2134
Крім того додатки	20	202	46	80	53	40	33	35
Разом	1783	1909	1923	2667	2974	2347	2270	2169

Друк України (1986–1990): Стат. зб. – К., 1999. – С. 34–35; Друк України (1991–1996): Стат. зб. – К., 1998. – С. 40–41; Друк України (2000): Стат. зб. – К., 2001. – С. 23; Друк України (2005): Стат. зб. – К., 2006. – С. 126; Друк України (2010): Стат. зб. – К., 2011. – С. 134; Друк України (2013): Стат. зб. – К., 2014. – С. 143; Друк України (2014): Стат. зб. – К., 2015. – С. 131.

Регіональну газетно-журнальну періодику можна типологізувати за рядом критеріїв, зокрема, за ознакою власності (бюджетна, комерційна),

цільовим призначенням (громадсько-політичні, партійні, виробнично-практичні, рекламно-інформаційні видання та ін.), сферою розповсюдження та рівнем охоплення аудиторії (обласні, районні, міські, низові), читацькою адресою (для жінок, молоді, дітей та ін.), мовною ознакою тощо. Засновниками значної частини регіональних періодичних видань виступають державні органи влади, територіальні адміністрації. Партійна регіональна преса представлена політичними партіями та організаціями, громадськими рухами.

За два останніх десятиліття у структурі періодичних видань відбулися певні зміни. З 1992 р. Книжкова палата фіксує появу приватних газет, які на сьогодні становлять близько 13% масиву регіональної преси (284 видання у 2014 р.). У цьому сегменті з'являються ділові, комерційні видання, які засновані приватними особами, комерційними, акціонерними компаніями та отримують матеріальну підтримку від бізнесових структур. З якісними змінами впорядкування аграрного сектора української економіки та припиненням існування колгоспів і радгоспів в Україні перестали виходити колгоспні газети, які до кінця 80-х років становили близько 20% регіональної періодики. Водночас з'являються видання, розраховані на читацьку аудиторію фермерів і приватних землевласників.

Співставлення загального річного тиражу цих сегментів, виявляє певну закономірність. Так, не зважаючи на таку велику кількісну перевагу регіональних газет над загальноукраїнськими, їхній загальний річний тираж мало відрізняється. Річний тираж центральних і регіональних газет становив, відповідно, 1,23 і 1,18 млрд примірників. Це підтверджує, що попри таку велику різноманітність назв, регіональна періодика виходить значно меншими накладками, зважаючи на менші читацьку аудиторію та попит, а також матеріальні труднощі, які переживають редакції вітчизняної періодики. Економічні труднощі, з якими стикаються редакції українських ЗМІ протягом останнього часу, позначилися на зменшенні накладів періодичних видань, для порівняння у 2013 р. річний тираж центральних і регіональних газет становив відповідно 1,62 і 1,39 млрд примірників.

Стосовно мовної ситуації в друкованих ЗМІ простежується тенденція до збільшення відсотка періодики, яка виходить українською мовою. Також з року в рік збільшується кількість видань різними мовами. З початку 90-х років в Україні почали виходити періодичні видання німець-

кою, польською, румунською, кримськотатарською та іншими мовами. Водночас характерною відмінністю мовного складу сучасних українських друкованих ЗМІ є поява двомовних і багатомовних періодичних видань, які становлять значну частину її загального масиву. У цих виданнях поряд з українською, матеріали подаються англійською, російською, молдавською, польською, угорською, болгарською мовами тощо.

На сьогодні редакції українських друкованих періодичних видань б'ють на сполох, зазначаючи, що значні фінансові труднощі істотно ускладнили підготовку видань. Деякі видання закриваються, не витримавши фінансових труднощів. Редактори газет Чернігівщини під час чергового засідання громадської організації «Асоціація регіональних ЗМІ», яке проходило в березні 2015 р., акцентували на тому, що «незначна (а інколи й повністю відсутня) бюджетна підтримка, скорочення доходів від реклами, стрімке зростання вартості паперу, поліграфії та послуг з розповсюдження газет ставлять місцеві видання під загрозу закриття», відмічається також, що знецінення гривні призвело до підвищення ціни паперу в кілька разів, унаслідок чого його вартість стає практично недоступною для газет. Крім того, журналісти заявляють, що негативний вплив на фінансову спроможність місцевих ЗМІ справляє застосування адмінресурсу, що проявляється в скороченні коштів місцевими органами влади на періодичну пресу для висвітлення їхньої діяльності, як це передбачено українським законодавством [61]. Про скорочення регіональних ЗМІ говорять і статистичні дані за останні роки (див. табл. 2.1, 2.2).

Скрутні умови, у яких опинилися редакції, позначаються на недостатньому кадровому забезпеченні. «Регіональна преса або сайт, це абсолютно унікальна кухня, у якій зазвичай працює троє з реально необхідних 15 працівників», – зазначає журналістка А. Дзюбак, яка досліджувала питання якості регіональних ЗМІ. Редакціям регіональної періодики бракує високопрофесійних журналістів, вузькогалузевих спеціалістів, а це позначається на якості публікацій. Журналісти регіональних ЗМІ «розпиляються» і не мають змоги готувати ґрунтовні матеріали, досконально вивчивши проблематику [19]. Але незважаючи на те що фахівці відмічають таку ваду регіональних ЗМІ, як порівняно нижчий кваліфікаційний рівень публікацій, варто зауважити, що це важливе джерело інформації про місцеві події, які викликають жвавий інтерес у місцевих жителів, адже регіональна преса

за змістом дає цінну інформацію, розкриваючи події та процеси на місцях, подаючи «регіональний зріз» розвитку суспільства.

Періодичні видання, у тому числі й регіональні ЗМІ, систематично мають надходити за підпискою до бібліотечного фонду та є затребуваним ресурсом українського читача. На жаль, фінансові обмеження є причиною того, що бібліотеки не мають змоги комплектувати свої фонди в достатній мірі, а інколи взагалі позбавлені можливості здійснити річну підписку бажаних періодичних видань, замовити книжкові видання. Бібліотекарі констатують, що несприятлива ситуація з фінансуванням бібліотек стає причиною ускладнень у здійсненні річної підписки, що відбивається на якості бібліотечних фондів. Позначилося на фінансуванні бібліотек і погіршення економічної ситуації в цілому в країні протягом останніх років. Так, у 2014 р. повністю було відсутнє фінансування на поповнення бібліотечних фондів новими, запитуваними виданнями в усіх публічних бібліотеках м. Києва. Книжкові та періодичні видання, які надійшли минулого року до фондів київських бібліотек – виключно «результат роботи по залученню додаткових джерел комплектування», а це 115 тис. примірників документів, з яких 16,2 тис. періодичних видань [56, с. 5].

Фінансування київських бібліотек 2014 р. – форсмажорна ситуація. У цілому ж ситуація з підпискою періодичних видань у публічних бібліотеках українських міст краща, ніж у сільській місцевості. Саме сільські бібліотеки, які загалом становлять 80 % усіх публічних бібліотек країни, відчувають особливу скруту у здійсненні річної підписки газет і журналів [10, с. 4]. Попри те, що фонди бібліотек старіють, втрачають актуальність, не поповнюються новою літературою в достатньому обсязі та перетворюються на нагромадження морально застарілих і фізично зношених документів, обстеження стану комплектування, яке було здійснено Національною парламентською бібліотекою України, виявило, що 7 % сільських бібліотек узагалі не виписують періодичну пресу. В Україні нараховується близько 14,7 тис. сільських бібліотек, отже, понад 1 тис. бібліотечних закладів сільської місцевості на період обстеження не виписували жодного періодичного видання. В окремих регіонах України ситуація з передплатою просто критична. Дослідниця розвитку бібліотечного обслуговування у сільській місцевості О. Мастіпан відмічає, що на кінець 2013 р. без періодики лишалися 27 % сільських бібліотек Херсонської області, 19 % –

Житомирської області, 15 % – Дніпропетровської, Луганської, Харківської, Черкаської областей [42, с. 16].

Труднощі з річною підпискою стають зрозумілі, якщо взяти до уваги вкрай незадовільний матеріально-технічними стан забезпечення сільських бібліотечних закладів. Так, на кінець 2013 р. майже 60 % бібліотек не мали опалення, у 5% книгозбірень було відсутнє освітлення, капітального ремонту потребувала кожна п'ята бібліотека [42, с. 17].

Щодо обсягів передплати, то навіть за наявності здійснення річної підписки на періодику кожна четверта бібліотека на селі отримувала протягом року лише одну-три назви.

Програма поповнення бібліотечних фондів, затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 1 липня 2002 р. № 900, визначає як умовну норму кількості передплачених назв 10 і більше видань. Відмічається, що для більшості книгозбірень, а саме 43 %, типовою є передплата чотирьох назв і лише 25 % сільських бібліотек має передплату, яка відповідає умовній нормі, затвердженій постановою уряду [42, с. 16]. Зважаючи на вкрай складну ситуацію, бібліотеки намагаються самі здійснювати пошук коштів через спонсорство, благодійництво, платні послуги, спрямовуючи їх на першочергові потреби, у тому числі й для здійснення підписки періодики. Усе це говорить про те, що сільська бібліотека за нинішніх умов потребує підвищеної уваги з боку влади.

Поряд із традиційним друкованим сегментом ЗМІ в українському суспільстві на сьогодні дедалі більшої ваги набуває електронна періодика.

Дослідники соціальних комунікацій відмічають, що на сьогодні в Україні відбувається закономірний процес переформатування інформаційного простору. При цьому розподіл періодики на електронний та друкований сегменти – лише одна з рис тих глибинних зрушень, які відбуваються протягом останніх десятиріч. Загалом спостерігається тенденція до загального збільшення електронних ЗМІ.

Електронна періодика набула нових властивостей, яких позбавлені друковані газети та журнали. Перевагою електронних ЗМІ є те, що переважна кількість текстових джерел відкривається безплатно, є можливість отримувати оперативну інформацію в режимі онлайн. Значно менше зусиль витрачається на з'ясування питань, які виникають у процесі читання: використання пошукового апарату Інтернету, а також гіперпосилань і гіпертексту,

що переміщають користувача з одного документу на інший, щойно той «натисне» на виділений текст, дають змогу отримати додаткову інформацію «тут і зараз». Працюючи в мережі, користувачі мають змогу використовувати гіперпосилання, закладки, електронний зв'язок з редакцією, залишати коментарі після публікації, ознайомитись з відео- та аудіоматеріалами, які містять додаткову або більш поглиблену інформацію та подаються після публікації тощо. Інтернет наблизив інформацію про розвиток регіонів до читача, подолавши географічну обмеженість розповсюдження друкованої регіональної преси, відкрив цей ресурс, раніше доступний тільки жителям певної місцевості, для широкого загалу.

Дослідники відмічають труднощі у визначенні розміру українського сегмента медіа-ринку, що функціонує в Інтернеті. Одна з причин цього – надзвичайні обсяги інформації, неймовірна рухливість і динамічність інформаційного середовища. «На сьогодні практично неможливо визначити точну кількість медіа-ресурсів в українському Інтернеті, де постійно з'являються мережеві версії традиційних газет, журналів, теле- і радіопрограм, створюються нові мережеві видання. Важливою особливістю українського ринку мережевих ЗМІ є його нестабільність: у середньому 20–40 % електронних медіа знаходяться у “групі ризику” – чи новостворених, чи тих, що закриваються», – пише І. Артамонова [74, с. 45]. Читачі, як правило, звертаються до обмеженого числа найпопулярніших інтернет-видань, відкривають веб-сайти за рекомендацією інших осіб, або діють методом вільної вибірки.

Економічні негаразди порівняно менше позначились на роботі електронних періодичних видань, які набувають дедалі більшої популярності в українського читача. Ступінь комп'ютеризації українського суспільства говорить про відкриття доступу дедалі більшій кількості українських громадян до електронного ресурсу, у тому числі й до електронних ЗМІ. За повідомленням прес-служби Інтернет асоціації України з посиланням на дані соціологічного дослідження агентства InMind, на середину 2015 р. вдома доступ до Інтернету мали 61 % українців, а 21,8 млн осіб становили інтернет-користувачі, які виходять у мережі раз на місяць і частіше. Отже, дедалі більше наших співгромадян набувають навички роботи в електронному просторі, за допомогою якого спілкуються, отримують інформацію, навчаються, здійснюють бізнес-проекти, знайомляться з текстовими матеріалами тощо [16].

Цілком очевидно, що не зважаючи на всі переваги та прогресивність такого виду ЗМІ, як електронна періодика, в українському суспільстві мають місце загальні відмінності у використанні цього ресурсу в різних місцевостях і соціальних угрупованнях. Український соціолог Ю. Фінклер, одним із напрямів наукової уваги якого є соціологія масової комунікації, запропонував виділити окремі соціуми читачів української регіональної преси, що дає змогу визначити найбільш загальні тенденції читацького попиту та поширення періодики, підійти до виявлення закономірностей взаємозв'язку між типологічним і тематичним наповненням регіональної преси та демографією, сферою діяльності населення, можливостями доступу до електронного ресурсу тощо. У цьому контексті цікавим є розгляд відмінностей читацьких уподобань і можливостей міського та сільського населення. Дослідник запропонував структуру з кількох компонентів, розмежувавши жителів великих міст, сільських регіонів, а також територій, на яких розташовані невеличкі міста з прилеглою до них сільською місцевістю [72].

Міський соціум характеризується переважанням працездатного населення, відмічається велика частка населення, що має вищу або середньо-технічну освіту. Інтереси цієї аудиторії – економічна та політична інформація достатньо високого рівня, інформація культурологічного спрямування, не обмежена рамками регіону, зарубіжні новини та різноманітні повідомлення, які формують загальний світогляд і заповнюють дозвілля. Найбільшою популярністю користуються щоденна газета, яка містить оперативні інформаційні новини та тижневе видання, яке містить менше оперативної інформації та більше аналітичних і розважальних матеріалів.

Сільськогосподарський соціум представлений жителями сільської місцевості, працівниками аграрної сфери та переробних підприємств, безпосередньо пов'язаних із сільськогосподарським виробництвом. У цій групі дещо більшу частку становить населення передпенсійного та пенсійного віку, кількість осіб, що мають вищу освіту та зайняті на висококваліфікованій роботі в промисловості, нижча, ніж у середньому по Україні, тут менше інтелігенції, студентів, висококваліфікованих працівників. По цій групі виявляється підвищений інтерес до новин свого регіону, традиційної народної культури та релігійного життя, господарсько-побутових питань, моральних, сімейних проблем. Читач ставиться з увагою до офіційної політичної

інформації, а також цікавиться які наслідки політичні події, адміністративні рішення будуть мати для розвитку регіону. Відмічається, що ставлення цього соціуму до інформації, яка подається пресою, менш критичне, більш довірливе, ніж у першій групі.

Аналіз міського та сільського соціуму за схемою, запропонованою дослідником, дає можливість висловити припущення, що більш активними читачами електронної періодики на сьогодні та у недалекому майбутньому будуть виступати представники українських міст. Це можна обґрунтувати виходячи з того, що в цій групі порівняно велике залучення до інтелектуальної праці, більше студентства та молоді, більше навичок і можливостей для роботи з комп'ютером і користування Інтернетом, у містах краще розвинуті мережі інтернет-комунікацій, а професійна діяльність містян дедалі частіше передбачає залучення комп'ютерної техніки. Крім того, у містах спостерігається більш активний попит на щоденну газету, використання ж електронної періодики краще відповідає читацькому запиту ознайомлення з останніми новинами. Сільськогосподарський соціум, що на сьогодні має менше навичок і можливостей для доступу до Інтернету, імовірно, віддасть перевагу друкованим виданням.

Зважаючи на те що ринок інформаційних послуг не є неосяжним і має певні межі, можна припустити, що саме на територіях, де проживають представники міського соціуму буде спостерігатись певне скорочення друкованої регіональної періодики, при частковому витісненні та заміні її електронним ресурсом. Висловлене припущення побічно підтверджує і рівень поширення Інтернету в українському суспільстві. Соціологи акцентують увагу на тому, що головні осі розбіжностей у поширенні Інтернету в Україні залишаються незмінними, це вік користувачів і тип поселення. Сільська місцевість відстає в поширенні Інтернету. На середину 2015 р. серед українських «регулярних користувачів» Інтернету (які, згідно з умовами соціологічного дослідження, проведеного агентством InMind, виходять у мережу один раз на місяць і частіше) у сільській місцевості проживало 24%, у містах – 76% [16].

Сучасний бібліотекар працює та надає допомогу читачеві в роботі як з друкованими, так і з електронними джерелами через веб-сайт і безпосередньо в бібліотеці. Нові форми роботи в електронному середовищі охоплюють усі ланки бібліотечної діяльності. Це, насамперед, створення

бібліотеками власних веб-сайтів з метою інформування читача про свою установу, надання доступу до електронного каталогу бібліотеки та електронних колекцій документів, повідомлення про електронні виставки та бібліотечні заходи, зворотний зв'язок із читачем, нарешті, взаємодія з іншими закладами в системі бібліотечної мережі й методичний супровід.

Читач поступово привчається до того, що бібліотечний веб-сайт – це додаткова можливість комунікації із закладом, зручний сервіс, який дає змогу отримати потрібну інформацію або долучитися до електронних колекцій документів. У 2014 р. віртуальні відвідування веб-сайтів публічних бібліотек м. Києва становили 1,3 млн, при цьому показник фізичних відвідувань становив 3,7 млн. Показник віртуальних візитів говорить про те, що така форма комунікації впевнено стверджується в українському суспільстві, а сторінки бібліотечних веб-сайтів користуються попитом в українського читача та стають частиною активно використовуваного інформаційного простору [56, с. 4].

Зауважимо, що з електронними джерелами читач також може ознайомитись, працюючи в інтернет-центрах, які відкриваються в бібліотеках. Велика їхня кількість почала працювати завдяки міжнародній програмі «Бібліоміст», початок реалізації якої в Україні припадає на 2009 р. Інформація про роботу інтернет-центрів міститься на веб-сайтах бібліотечних закладів.

Наприклад, Бережанська центральна районна бібліотека ім. Т. Шевченка Тернопільської області повідомляє про те, що в її інтернет-центрі для користувачів працює сім робочих комп'ютерів, доступ до Інтернету надається безкоштовно в порядку загальної черги, а кваліфіковані спеціалісти здійснюють консультації щодо основ роботи та особливостей пошуку інформації в мережі Інтернет [63].

Бібліотекарі розповідають про перший досвід роботи таких центрів, зазначаючи, що цей новий сервіс бібліотечного обслуговування значно розширив коло читачів. «Багато читачів уперше сіли за комп'ютер у нашому інтернет-центрі. Для таких користувачів обов'язково надаються консультації. І вони приходять до нас знову й знову», – повідомляється на веб-сайті Королівської селищної бібліотеки-філії для дорослих у Закарпатській області. Зазначається, що запитання, з якими звертаються відвідувачі інтернет-центру, різноманітні: від типових, простих до найскладніших, серед

них є і «перегляд політичних та економічних новин» – пошук інформації з електронних ЗМІ [64].

Працюючи з періодичними виданнями, бібліотекарі влаштовують виставки, у тому числі й електронні, складають рекомендаційні бібліографічні та вебліографічні списки джерел, здійснюють друковані та електронні добірки фактографічного матеріалу, створюють картотеки статей. Наприклад, на веб-сайті Публічної бібліотека ім. Л. Українки м. Києва розміщено добірку фактографічної інформації про столицю «Київ на сторінках періодики». Тут подається інформація про Генеральний план розвитку міста, суспільно-політичне та культурне життя, міські цільові програми, статистичні дані тощо [30].

Прикладом електронного списку регіональної періодики може служити рубрика «Краєзнавчі видання» веб-сайту Вінницької обласної універсальної бібліотеки. Список містить шість журналів і 13 газет. Усі видання в списку мають вигляд гіпертексту та дають змогу перейти безпосередньо до видання [35]. Рекомендаційний список електронних ЗМІ пропонує читачам і Кіровоградська обласна універсальна наукова бібліотека. На веб-сайті установи розміщено список центральних і регіональних ЗМІ [55].

Пошук друкованих періодичних і книжкових джерел читач має можливість здійснювати через електронний каталог, до якого відкривається доступ через бібліотечні веб-сайти. Водночас непоодинокі випадки, коли через веб-сайт важко знайти рекомендаційні списки електронної періодики, у тому числі й регіональної. Кожен бібліотечний веб-сайт – неповторний, укладачі створюють їх творчо, рубрики та підрубрики, які представляють подібний ресурс, на різних веб-сайтах мають різну назву, але відсутність уніфікації ускладнює для читача пошук необхідної інформації. На наш погляд, уніфікація базового рубрикатора бібліотечного веб-сайту, простота та стислість назв, максимальна відповідність назви рубрики змісту розміщеного на ній матеріалу – шлях до поліпшення бібліотечного обслуговування та інформування населення. Поряд із цим навіть за наявності списків електронних ЗМІ, на веб-сайтах деяких бібліотек вони потребують доопрацювання, уточнень і перевірки, оскільки містять не відповідні до рубрики видання.

Значний внесок у створення краєзнавчого бібліографічного покажчика на базі джерел періодичних видань зробили співробітники Закарпатської

обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Ф. Потушняка. Інформація про публікації з регіональних ЗМІ становить переважну більшість матеріалів видання. Бібліографічний покажчик «Закарпаття на сторінках преси» виходить чотири рази на рік, усі випуски за період з 2003 р. доступні для читача на бібліотечному сайті [27].

Очевидно, що всі форми роботи, які передбачають електронні носії та способи комунікації, можливі лише на базі комп'ютеризованих бібліотек, які, становлять загалом незначну частину від загальної кількості. Згідно з результатами загальнодержавного дослідження «Вивчення стану забезпечення міського населення України публічними бібліотеками» (2013–2014 рр.), яке було проведене Національною парламентською бібліотекою України, до Інтернет підключено 54,7% (1,92 тис.) міських публічних бібліотек [68]. Зауважимо, що сільські бібліотеки значно поступаються міським у технічному оснащенні.

Газети та журнали інформують населення про основні новини й події, які відбуваються, водночас моніторинг великого масиву ЗМІ дає змогу зібрати цінний матеріал, який може служити справі розкриття тенденцій або загальних процесів суспільно-політичного та економічного розвитку суспільства, здійснювати уточнення та деталізацію подій, розглядати процеси в динаміці, проаналізувати вплив публікацій ЗМІ на формування громадської думки, виявити різні підходи у висвітленні подій тощо. Проблему виявлення та наближення до користувача необхідної інформації з великих документальних масивів вирішують інформаційно-аналітичні структури бібліотек.

Так, Служба інформаційно-аналітичного забезпечення органів влади (СІАЗ) Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського має великий досвід роботи з документальними масивами інформації та виконання тематичних інформаційних запитів. Фахівці СІАЗ готують огляди оперативної інформації про події в політичному, соціально-економічному, науковому житті. Основним джерелом проведення аналізу інформаційного пошуку служби є українські ЗМІ, у тому числі й регіональна періодика, яка більш детально й повно розкриває суспільні процеси, що відбуваються в регіонах. Починаючи з опрацювання інформації друкованих газет у середині 90-х років, і в тому числі, унікального за своєю повнотою на той час зібрання регіональної преси, яка надходила за підпискою до фонду

бібліотеки, на сьогодні служба майже повністю здійснює підготовку своїх матеріалів, використовуючи електронний ресурс. Хронологія матеріалів, які обробляються при підготовці інформаційно-аналітичних бюлетенів СІАЗ, переважно обмежується останніми подіями.

Спеціалісти служби створили список електронних джерел, який містить веб-сайти, що подають загальну інформацію про події в країні, новинні регіональні, зарубіжні веб-сайти, що дає можливість ефективно та оперативно здійснювати пошук потрібної інформації. Загалом на початок 2016 р. список веб-сайтів, які було введено в робочі процеси СІАЗ, містив 924 позиції. Джерельна база, яка використовується при підготовці синтезованого інформаційного продукту СІАЗ, постійно оновлюється, перевіряється та розширюється. Щодо сегмента регіональних ЗМІ, які входять до джерельної бази СІАЗ, у 2011 р. моніторинг здійснювався на базі 307 регіональних веб-ресурсів, на кінець 2014 р. – 466, на початок 2016 р. – 542.

Регіональні веб-ресурси задіяні при підготовці різноманітних тематичних бюлетенів, які готуються силами СІАЗ. Безпосередньо тематиці регіонального розвитку присвячене електронне щоденне видання «Регіони сьогодні», матеріали якого дають змогу дізнатися про політичну, економічну та соціальну ситуацію та основні події в усіх областях України. Інформаційно-аналітичні видання СІАЗ відкриті читачам на веб-сайтах «Центр дослідження соціальних комунікацій. СІАЗ. НЮБ. ФПУ» (www.nbuv.gov.ua) та «Служба інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади» (siaz.ukr) НБУВ. Станом на середину травня 2015 р. бюлетень виставлявся на сайті лише чотири місяці, проте протягом місяця до електронного бюлетеня «Регіони сьогодні» уже зверталось в середньому близько 600 читачів. Показово, що у вересні кількість читачів становила вже близько 5 тис. У цілому ж за дев'ять місяців, протягом січня – вересня 2015 р. кількість читачів видання становила 54,5 тис., при цьому співробітники служби надали читачам доступ до близько 16 тис. публікацій ЗМІ, які були включені до видання.

Така відвідуваність при відсутності штучної «розкрутки» популярності видання говорить про затребуваність ресурсу українським читачем.

Водночас забезпечення доступу до електронних джерел – лише одна ланка роботи бібліотек. У контексті розгляду питання забезпечення поп-

иту користувачів на періодичну пресу виникає питання збереження електронної інформації, яка з Інтернету постійно видаляється, а також доступу до архівів випусків попередніх років, що відкриті для користування в Інтернеті з обмеженнями, або закриті. Фахівці СІАЗ регулярно ведуть роботу зі створення такої бази даних матеріалів ЗМІ за тематикою випусків.

Актуальність цього напрямку роботи СІАЗ була підтверджена в результаті російсько-українського конфлікту на Сході України, одним з наслідків якого стала фактична втрата Україною доступу до тих архівованих даних у вигляді інформації періодики, відео- та радіосюжетів, які були свого часу зібрані в Донецькій обласній універсальній науковій бібліотеці ім. Н. К. Крупської. Частина даних узагалі втрачена у зв'язку з військовими діями.

Понад це, під час збройного конфлікту 2014–2015 рр. на Донбасі процес відбору, обробки та зберігання інформації був перерваний з багатьох причин. Практично всі редакції місцевих ЗМІ були закриті або переформатовані за сепаратистськими пропагандистськими шаблонами.

Сьогодні в Донецьку та Луганську існує нестача централізованої системи збору інформації та архівування даних для того, щоб забезпечити її подальше використання для аналізу подій на територіях за межами державного контролю України.

У таких умовах аналітичний центр ГО «Донецький інститут інформації» виступив з ініціативою створення електронного архіву «Донбас: повний доступ» з метою накопичення, зберігання й ефективного використання існуючого контенту про соціально-економічну ситуацію в окремих районах Донецької та Луганської областей, а також контенту про військові злочини, з подальшою каталогізацією та зручним пошуком для дослідників і користувачів. Враховуючи досвід СІАЗ НБУВ у відборі, систематизації, опрацюванні, збереженні інформації регіональних ЗМІ, високу якість аналітичних матеріалів співробітників СІАЗ, ГО «Донецький інститут інформації» виступив з пропозицією про взаємодію зі Службою в рамках реалізації проекту «Донбас: повний доступ». Створені СІАЗ протягом років колекції електронних документів, що стосуються ситуації на Донбасі, можуть заповнити ті інформаційні лакуни, що з'явилися внаслідок втрати інформації донецьких і луганських ЗМІ.

Отже, виходячи зі специфіки сучасного розвитку інформаційного середовища та завдань бібліотеки, сьогодні бібліотечний працівник має

орієнтуватись у інформаційному просторі Інтернет не гірше, ніж у бібліотечному фонді, і за потреби допомогти читачеві у пошуку необхідної інформації. Очевидно, що повноцінна робота бібліотек у сучасних умовах неможлива без проведення комп'ютеризації бібліотечних закладів. Показово, що на початок 2014 р. комп'ютерне забезпечення мали близько 2 тис. із 18 тис. українських публічних бібліотек. Міжнародні фонди та держава зробили великий внесок в оснащення бібліотечної мережі комп'ютерною технікою, але на сьогодні лише кожна дев'ята бібліотека має змогу працювати з електронним ресурсом і говорити про суцільний доступ до електронних джерел через бібліотечну мережу поки що зарано.

Періодика є важливою складовою бібліотечного фонду. Запорука повноцінного задоволення читацького попиту на друковані періодичні видання, у тому числі й регіональні, – здійснення необхідного фінансування бібліотечних закладів і надання можливості проведення щорічної підписки у достатньому обсязі. За умови наявності комп'ютерного забезпечення бібліотечні працівники мають добре орієнтуватися в інтернет-джерелах, щоб бути здатними направити читача до видань центральних або регіональних ЗМІ, а також пропагувати якісні, ґрунтовні видання, допомогти читачу здійснювати пошук необхідної інформації. Допомагає у роботі і знання електронного ресурсу, баз даних, електронних каталогів з веб-сайтів інших бібліотек.

Кожен із сегментів інформаційного простору – друкована та електронна регіональна періодика – займає свою нішу та має свого читача. Поява додаткового джерела інформації у вигляді Інтернету не заміщує бібліотеку та не зменшує її значення в суспільстві. Позитивний досвід останніх років і початок процесу комп'ютеризації бібліотечної мережі – запорука більш успішної роботи. Цілком очевидно, що читачі через Інтернет можуть самостійно здійснювати пошук інформації, але за бібліотекарем лишається важлива функція навігатора та консультанта у пошуку джерел з бібліотечних фондів друкованих видань і в електронному просторі: у цифрових базах бібліотек, електронних бібліотеках та інтернет-середовищі.

2.4. Забезпечення доступу до фондів, продуктів і послуг бібліотек як чинник консолідації національного інформаційного простору: змістовно-технологічний аспект

Стрімкий розвиток новітніх інформаційних, комп'ютерних, телекомунікаційних технологій приводить до бурхливого розвитку відкритих інформаційних мереж, насамперед Інтернету, та, у свою чергу, дає принципово нові можливості бібліотекам в організації доступу до бібліотечних фондів, продуктів і послуг як чинника консолідації національного інформаційного простору. На сьогодні розбудова національного інформаційного простору є основою соціально-економічного, політичного та культурного розвитку країни, а проведення цілеспрямованої державної інформаційної політики є важливим аспектом підтримки потужного інформаційного потенціалу, який, у свою чергу, є одним з визначальних факторів утримання стабільної позиції будь-якої країни в глобалізованому світі.

Бібліотечні установи мають потенціал бути ефективним елементом загальнодержавної інформаційної політики, адже вони в документному вигляді акумулюють у своїх фондах потрібну для суспільного розвитку інформацію, зберігають її, систематизують таким чином, щоб забезпечити до неї оптимальний доступ, сприяють її циркуляції з наступним використанням для творення нових потрібних суспільству та державному апарату знань. Сучасні тенденції в розвитку мережевих технологій дають змогу бібліотекам, утворивши ще тісніші системні зв'язки, створити єдиний інформаційно-бібліотечний простір, що забезпечуватиме підтримку необхідного для стабільного розвитку суспільства рівня інформаційного потенціалу [77].

Вітчизняними та зарубіжними науковцями дедалі більше уваги приділяється питанню розвитку діяльності бібліотеки в інформаційному просторі в аспекті міжнародного інформаційного співробітництва, її завданням як координатора в процесі ефективного представлення національного інформаційного ресурсу, зокрема наукової думки та історичної спадщини в глобальному інформаційному просторі.

Питання участі бібліотечних інституцій як елементів інформаційної системи країни в реалізації завдань із наповнення національного інформаційного простору та доступу до національних інформаційних ресурсів

у різних аспектах досліджувалося такими науковцями, як О. Онищенко, В. Горовий, Ю. Половинчак, О. Ворошилов, Л. Чуприна [47], Т. Гранчак [15] та ін.

Окремі аспекти дистантного обслуговування у процесі поглиблення демократичних трансформацій, забезпеченні доступу до якісної наукової інформації широких верств населення, використання в інформаційно-аналітичній та довідково-бібліографічній діяльності бібліотек сучасних електронних технологій, розширення ресурсної бази підготовки бібліотечної інформаційно-аналітичної продукції за рахунок використання інформації інтернет-ресурсів, налагодження ефективного комунікативного зв'язку бібліотеки з користувачем у процесі задоволення його інформаційних потреб і необхідності вивчення останніх висвітлюються в працях таких фахівців, як Т. Добко [21], А. Потіха [54], О. Ісаєнко [29], О. Кобєлев [31], К. Лобузін [41] та ін.

Попри значний масив досліджень з цієї теми, забезпечення дистантного доступу до фондів, продуктів і послуг бібліотек як чинник консолідації національного інформаційного простору, потребує більш глибокого та детального розкриття. Адже необхідність відповідати рівню загальносвітового розвитку інформаційної сфери спонукає бібліотечні установи шукати нові підходи у взаємодії із суспільством, адекватно реагувати на його потреби і, забезпечуючи доступ користувачам до потрібної їм інформації, активно просувати, презентувати та популяризувати національні інформаційні ресурси як у вітчизняному, так і у глобальному інформаційному просторі.

Одним з таких підходів є розвиток функціонування дистантного інтернет-обслуговування користувачів.

Дистантне інтернет-обслуговування, як комплекс інформаційних послуг з дистантного обслуговування користувачів на основі інтернет-технологій, на сьогодні є найбільш популярним серед бібліотечних користувачів.

Серед бібліотечних дистантних інтернет-послуг виокремлюють:

– інформування на основі інтернет-технологій через веб-сайт бібліотеки, електронну пошту, чат-сервіси, соціальні медіа, Skype, мобільні додатки про бібліотеку, її послуги, включно з описом фондів і колекцій, нові надходження, віртуальні виставки;

– доступ до електронного каталогу, як основного бібліографічного ресурсу;

– доступ до електронного бібліотечного інформаційного ресурсу (через сайт бібліотеки та віртуальні читальні зали) – локальних бібліографічних баз даних (БД), бібліографічних покажчиків і списків, фактографічних даних, повнотекстових ресурсів, що становлять електронні колекції бібліотеки, інтернет-путівників, електронних бібліотек тощо;

– надання в тимчасове або постійне користування повнотекстових електронних документів (електронна доставка документів – ЕДД [на комп'ютер користувача через електронну пошту, на сервер, на сайт бібліотеки з наступним завантаженням в електронні книжки і читанки, або виведенням на друк], електронний абонемент);

– дистантне довідково-бібліографічне інтернет-обслуговування користувачів;

– проведення комплексних заходів (онлайн-конференцій, семінарів, круглих столів; організація віртуальних виставок);

– консультування.

Надання бібліотеками доступу до бібліотечних фондів, продуктів і послуг шляхом здійснення дистантного інтернет-обслуговування сприяє структуризації та ефективному функціонуванню інформації в різних сферах суспільного буття – науковій, культурній, економічній, політико-правовій, та, відповідно, відіграє важливу роль у розвитку національного інформаційного простору.

Підтримка функціонування наукового сегмента вітчизняного національного інформаційного простору здійснюється бібліотеками шляхом забезпечення доступу користувачам до світової наукової інформації, створення та систематизації власних академічних ресурсів, сприяння інтеграції української наукової думки у світову наукову комунікацію шляхом просування інформації щодо вітчизняних наукових здобутків у світовий інформаційний простір. Надаючи доступ до наукових інформаційних ресурсів і до передплачених ліцензованих інформаційних продуктів (електронних журналів, електронних книг, баз даних – найважливішого ядра світових інформаційних ресурсів, що охоплюють усі галузі знань (наука, техніка, медицина, соціальні та гуманітарні науки), для максимальної кількості користувачів, бібліотеки сприяють розвитку української наукової думки, забезпеченню доступу широких верств суспільства до наукових знань.

Зокрема Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського здійснює технологічну підтримку інформаційного ресурсу «Наукова періодика України». Нова технологічна платформа, програмні рішення, нові правила формування, пошуковий інтерфейс і дизайн цього ресурсу було розроблено К. Лобузінюю, заввідділу інформаційно-комунікаційних технологій НБУВ, доктором наук із соціальних комунікацій.

За висновком дослідниці, розроблені принципово нові технологічні рішення надали користувачам системи (авторам, редакціям, бібліотекарям, читачам) можливість: отримувати повну інформацію про публікацію: журнал, випуск, рік тощо; готувати правильний бібліографічний опис наукових публікацій відповідно до ДСТУ; здійснювати оперативний добір усіх публікацій певного автора за гіперпосиланням у форматі перегляду знайденого бібліографічного опису; проводити розширений пошук за ключовими словами; робити перехід за гіперпосиланням від бібліографічного опису наукової публікації до змісту журналу для перегляду всіх публікацій випуску; попередньо переглядати повний текст публікації без його завантаження на комп'ютер користувача; інтегрувати інформацію «Наукової періодики України» та реферативної бази даних «Україніка наукова»: вести пошук повних текстів через реферативну інформацію та наведення наявних рефератів для бібліографічних описів повних текстів наукових публікацій та ряд інших [40].

Депозитарій «Наукова періодика України» був започаткований як «Загальноакадемічний портал наукової періодики», призначений для представлення відомостей про найновіші результати теоретичної та прикладної діяльності НАН України, інтеграції вітчизняних наукових ресурсів до міжнародної системи наукових електронних комунікацій.

Як зазначає О. Воскобойнікова-Гузєва, «реалізація проекту сприяє зміцненню інформаційної бази для підтримки інноваційної діяльності та супроводження процесу суспільних реформ у державі, включенню національних інформаційних ресурсів у міжнародну систему наукових електронних комунікацій, формуванню позитивного іміджу української науки» [45].

Варто також згадати представлений на сайті НБУВ розділ інтернет-навігатора «Джерела наукової інформації», який містить зібрання бібліографічних, повнотекстових і реферативних онлайн-ресурсів відкритого доступу з природничих, технічних і гуманітарних наук (бібліографічні бази

даних, бібліографічні описи, реферативні огляди, довідкові та інформаційні видання, бібліотечні покажчики, електронні каталоги, колекції повнотекстових документів, віртуальні виставки тощо). У користувачів є можливість отримати тематичну добірку наукових джерел за визначеними розділами, ознайомитись із змістом ресурсу, характером його наповнення (бібліографія, реферативна інформація, повні тексти), перейти за гіперпосиланням до необхідної інформації [18].

Зокрема, на сайті НБУВ представлені такі загальновідомі бази даних, як база даних журналів відкритого доступу DOAJ (Directory of Open Access Journals), яка охоплює понад 9987 журналів і 1,7 млн статей (англійською, іспанською, португальською, французькою, китайською, японською мовами), arXiv.org, що надає відкритий доступ до 1 млн 7428 е-принтів з фізики, математики, комп'ютерних наук, біології, фінансів і статистики, електронна бібліотека дисертацій disserCat, яка дає змогу ознайомитися з понад 750 тис. науково-дослідних робіт (близько 410 тис. дисертацій та приблизно 340 тис. авторефератів), що відображають сучасну російську науку (для більшості дисертаційних досліджень як ознайомлення доступні зміст, вступ і список літератури), електронний архів понад 60 тис. кандидатських і докторських дисертацій, захищених у Німеччині, Dissonline (підтримується Національною Бібліотекою Німеччини), дисертації та інші дослідницькі матеріали від 36 університетів і дослідних інститутів скандинавських країн DiVa, проект OARE (Online Access to Research in the Environment), у базах даних якого представлено близько 2 тис. назв наукових журналів природничонаукової тематики провідних світових видавництв і більш ніж 200 наукових організацій та асоціацій.

У розділі сайту НБУВ «Наукові ресурси» користувач також отримує доступ до електронної повнотекстової колекції авторефератів захищених в Україні дисертацій (1998–2011 рр.) та імідж-каталогу дисертацій, що містить скани каталожних карток, розташованих як у каталожних шухлядах, за роздільниками, а також до наукових тематичних реферативних оглядів за пріоритетними напрямками наукової діяльності:

- нанотехнології у XXI ст.;
- енергетична безпека України та світу;
- «зелена» економіка – економіка майбутнього;
- світова проблема питної води;

– Україна у європейському культурно-цивілізаційному просторі: особистість, національна державність (XIX – поч. XXI ст.).

Крім організації та систематизації вітчизняних наукових ресурсів і надання до них широкого доступу, додатковим напрямом забезпечення бібліотекою необхідного інформаційного підґрунтя для функціонування наукової сфери є створення умов для вітчизняних науковців для користування доступом до передплачених і корпоративних зарубіжних ресурсів.

Так, на сьогодні національні та деякі бібліотеки ВНЗ України дають змогу користувачам отримати з комп'ютерної мережі бібліотеки доступ до різноманітних наукових зарубіжних і вітчизняних баз даних, зокрема SCOPUS, EBSCO, East View, Polpred.com, ELibUkr, BioOne, Springer Science+Business Media та ін., наукових журналів The New England Journal of Medicine (NEJM), Pediatric Neurology Briefs та ін., доступ до електронних каталогів і повнотекстових баз даних зарубіжних бібліотек.

Ще одним, не менш важливим напрямом інформаційного обслуговування користувачів у навігації науковими ресурсами, що на сьогодні працює і в дистантному режимі, є сукупність процесів з доведення до користувачів відповідної бібліографічної інформації. Ідеться про підготовку бібліотеками відповідних інтернет-путівників, вебліографії тощо.

Наповненню національного інформаційного простору науковою інформацією сприяє і забезпечення бібліотеками дистантного доступу до власних наукових видань і видань науково-технічної інформації. На сьогодні поширеними бібліотечно-інформаційними продуктами є наукові та науково-бібліографічні видання, представлені монографіями, збірниками наукових праць, матеріалами науково-практичних конференцій, оглядами науково-дослідної роботи наукових бібліотек тощо. Так, у Національній бібліотеці України ім. В. І. Вернадського видається ряд фахових періодичних видань, серед яких науково-теоретичний та практичний журнал «Бібліотечний вісник» (з 1993 р.), український реферативний журнал «Джерело» (з 1999 р.), а також збірники наукових праць [«Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського» (з 1998 р.), «Рукописна та книжкова спадщина України» (з 1993 р.), «Українська біографістика» (з 1996 р.), «Библиотеки национальных академий наук: проблемы функционирования, тенденции развития» (з 2000 р.), «Українсько-македонський науковий збірник» (з 2005 р.), «Слов'янські обрії» (з 2006 р.)].

Підготовлений Службою інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади (СІАЗ) НБУВ інформаційно-аналітичний бюлетень матеріалів ЗМІ «Шляхи розвитку української науки» висвітлює проблеми підвищення ефективності наукової діяльності, реформування української науки, подає інформацію про здобутки вітчизняної науки та досвід розвитку наукових досліджень в інших країнах. Бюлетень «Соціальні мережі як чинник інформаційної безпеки» ознайомлює користувачів з матеріалами з питань перспектив розвитку соціальних мереж, взаємодії бізнесу та соціальних мереж, проблемами захисту даних, інформаційно-психологічного впливу мережевого спілкування на особистість, маніпулювання в соціальних мережах, використання їх зарубіжними спецслужбами та технології контролю через соціальні мережі.

Надаючи дистантний доступ до зарубіжних наукових баз даних, бібліотеки створюють для користувачів комфортні умови для ознайомлення з передовими світовими науковими здобутками та формування уявлення про пріоритетні напрями наукових розробок. З іншого боку, надаючи за допомогою використання електронних технологій доступ до вітчизняних баз даних іноземним віддаленим користувачам, бібліотеки презентують українську наукову думку в глобальному інформаційному просторі та сприяють інтеграції вітчизняних наукових напрацювань у світову наукову комунікацію.

Широкому інформуванню про передплату бібліотекою доступу до наукових баз даних і ресурсів, нові надходження наукової літератури, підготовку бібліотекою власних наукових інформаційних продуктів сприяє поширення відповідної інформації на сайтах бібліотек і бібліотечних сторінках у соціальних мережах.

Зокрема, сайт НБУВ у повідомленні від 2 вересня 2015 р. інформує про надання з 01.09.2015 р. по 01.10.2015 р. тестового доступу до наукових баз даних ProQuest. Дублювання цієї інформації бібліотечними сторінками у Facebook забезпечує більш широке охоплення аудиторії (станом на кінець вересня повідомлення було поширено користувачами сторінки п'ять разів).

Ефективним, також, є інформування через бібліотечні сторінки у соціальних мережах про нові видання бібліотеки. Так, сторінка Служби інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади (СІАЗ) НБУВ «Репортер Сіаз» у Facebook інформує користувачів про надання через сайт

Центру досліджень соціальних комунікацій НБУВ дистантного доступу до електронної версії 41 випуску Наукових праць Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. Серед іншого у повідомленні зазначається змістовна спрямованість збірника – висвітлення питань розвитку соціальних інформаційних комунікацій в умовах глобалізації, методик управління інформаційно-комунікаційними процесами у державі, забезпечення ефективного науково-інформаційного супроводу суспільних трансформацій, практичних аспектів використання соціальних мереж у науково-інформаційній діяльності, зокрема, у діяльності бібліотек. Розміщене наприкінці повідомлення посилання дає змогу одразу перейти до тексту випуску. Станом на кінець вересня 2015 р. інформація була поширена користувачами сім разів [53].

Форуми та блоги бібліотек, їхні сторінки в соціальних мережах стають зручними платформами не лише для представлення фондів і видань бібліотеки, а й для обговорення актуальних питань розвитку як бібліотечної сфери, так і інших наукових і суспільно значущих тематик, відкритого доступу до напрацювань колег (презентацій, тез доповідей, оглядів зарубіжних публікацій), отримання консультації колег з питань, що викликають науковий інтерес тощо. Коментарі читачів дають змогу краще зрозуміти їхні смаки та інформаційні потреби, фотоматеріали поживляють представлену інформацію, а посилання на інші сайти та ресурси створюють можливості для глибокого розкриття теми. Спілкування на форумах і блогах допомагає загальними зусиллями користувачів форуму сформулювати нові наукові проблеми та обговорити перспективні шляхи їхнього розв'язання [4, с. 438].

Взаємодія соціальних мереж і бібліотек дає можливість останнім просувати свої ідеї та цінності не тільки у власній країні, а й у світі в цілому, така інтерактивна присутність бібліотек у віртуальному просторі дає змогу вивчати потреби користувачів і на основі цього впроваджувати нові затребувані види продуктів і послуг, відкриває можливість співавторства бібліотеки та користувача. Дискусії з актуальних тем сприяють глибшому вивченню проблемних питань і пошуку шляхів їхнього вирішення спільними зусиллями.

Так, відділ довідково-бібліографічного обслуговування НБУВ на своїй сторінці соціальної мережі Facebook інформує про актуальні надходження

до фондів бібліотеки; Центр досліджень соціальних комунікацій НБУВ публікує інформацію про випуски інформаційно-аналітичних бюлетенів СІАЗ, Національної юридичної бібліотеки (НЮБ), Фонду Президентів України (ФПУ), запрошує прийняти участь у наукових конференціях, круглих столах, повідомляє про нові виставки. Таким чином вдається найбільш комплексно представити як фонди бібліотеки, так і різні напрями її діяльності, а також забезпечити адресне задоволення інформаційних запитів користувачів.

Входження провідних українських бібліотек до складу мережових структур міжнародних організацій – членів співтовариств розвитку науки, освіти та культури, що є активними учасниками глобальних інформаційних процесів, дає змогу наповнити національний простір передовими світовими науковими, освітніми та культурними цінностями. Одним з яскравих прикладів такої глобальної взаємодії є проект «Європейська бібліотека» (European Library) участь у якому бере й НБУВ, представлена в ній реферативною базою даних «Україніка наукова» та електронною базою авторефератів дисертацій.

При цьому важливим сьогодні є не лише наповнення національного інформаційного простору новою актуальною науковою інформацією зарубіжного та вітчизняного походження, але й збереження наукової інформації інтернет-середовища для наступних поколінь. З цією метою багатьма національними бібліотеками світу реалізуються масштабні проекти з архівування інформації інтернет-ресурсів.

В Україні «Державною програмою розвитку діяльності Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського на 2005–2010 рр.» завдання цілеспрямованого формування архіву електронних науково-інформаційних ресурсів Інтернет і його представлення в інтранет-середовищі покладено на Національну бібліотеку України ім. В. І. Вернадського. Як зазначає В. Копанева, мета цієї роботи полягає у подальшому викладенні результатів реалізації цього завдання в рамках створення інтранет/екстранет-середовища НБУВ.

Серед джерел формування інтранет-ресурсів бібліотеки дослідниця називає:

– наукові та суспільно значущі публікації українського сегмента глобальних комп'ютерних мереж;

- зарубіжні відкриті електронні архіви наукових ресурсів з пріоритетних напрямів інноваційної діяльності в Україні;
- зібрання публікацій українською мовою, українців та українських інституцій, а також щодо України у світових інформаційних мережах;
- інформацію на компакт-дисках, що підготовлено для використання в локальних комп'ютерних мережах [33].

Надання науково-інформаційних ресурсів інтранет-середовища користувачам сьогодні здійснюється в НБУВ та її філіях, вони доступні також для майже 20 установ НАН України, що підключені до Київського фрагмента телекомунікаційної інфраструктури академії (інститути металофізики, фізики, ядерних досліджень, загальної енергетики, фізичної хімії та ін.), що створений у рамках Програми інформатизації НАН України.

Надалі ці ресурси мають стати складовою розподіленого національного архіву мережевих науково-інформаційних ресурсів, технологія формування якого має базуватися на поєднанні принципів децентралізованої підготовки тематичних зібрань спільними зусиллями провідних бібліотек та інформаційних центрів держави з централізованим формуванням інтегрованого довідково-пошукового апарату [33].

Просуванню наукової думки у фаховому середовищі сприяє використання бібліотеками практики проведення наукових відео-конференцій та вебінарів, що на сьогодні є доволі актуальним, адже не всі науковці мають змогу відвідати ту чи іншу країну-організатора наукового форуму. Тому проведення онлайн-конференцій дає змогу з найменшими фінансовими витратами взяти участь в обговоренні наукових проблем та отримати інформацію, що поки що не представлена в друкованому або електронному вигляді, а існує у вигляді наукових гіпотез і думок, перебувати в потоці останніх наукових тенденцій.

Так, 23 липня 2015 р. за підтримки програми «Бібліоміст» спільно з Асоціацією міст України (АМУ), проектом «Діалог»/Ініціатива захисту прав та представлення інтересів місцевого самоврядування в Україні відбувся вебінар «Децентралізація. Перші підсумки та завдання на найближчу перспективу», організація якого мала сприяти виробленню наукових підходів щодо осмислення актуальних процесів суспільного розвитку та визначення оптимальних шляхів реформування системи держуправління. Учасники відеоконференції мали можливість ознайомитись із презентацією від

команди АМУ, поставити спікерам вебінару запитання стосовно особливостей реформи децентралізації та її впливу на життя місцевих громад, а також обговорити проект пріоритетної моделі децентралізації влади в Україні. Головними питаннями обговорення були: Що таке децентралізація? Чи потрібна Україні така реформа? Чим саме відрізняється запропонована децентралізація від федералізації? Хто контролюватиме органи місцевого самоврядування? Як реформа впливатиме на місцеві громади та забезпечення їх ресурсами? [8].

18 червня 2015 р. Рівненське обласне відділення Української бібліотечної асоціації та Секція «Бібліотечні послуги людям з обмеженими фізичними можливостями» провели всеукраїнський вебінар «Робота бібліотек на допомогу людям з особливими потребами».

Тематика виступів була різноманітна: інтелектуальне дозвілля та навчання людей з особливими потребами, бібліотечне милосердя, співпраця бібліотек і закладів, які опікуються дітьми з особливими потребами, «сонячні діти», інформаційний бюлетень «Інва.net» – на допомогу реабілітації людей з особливими потребами.

У віртуальному заході взяли участь 25 бібліотек України: обласні, центральні районні та міські. Переглянути матеріали вебінару можна у відеоролику, розміщеному в Інтернеті [24].

Професійному розвитку та самоосвіті користувачів сприяє створення та надання доступу бібліотечними інституціями до звукової інформації – підкастинг. Так, Бібліотека Конгресу США створила, зокрема, серію підкастів під назвою «Цифрове майбутнє і ти». Цей вид дистантного обслуговування видається перспективним і для вітчизняних бібліотек.

Додаткові можливості для сприяння бібліотеками провадженню наукових досліджень відкриває використання в бібліотечній діяльності відеохостингу. Найвідомішим і найпопулярнішим відеохостингом в Інтернеті на сьогодні є YouTube.com, отже, цілий ряд бібліотек уже мають свої сторінки в цій мережі, на яких публікують свої відеоматеріали, насамперед навчальні ролики, що покликані допомогти користувачеві зорієнтуватись у бібліотечних продуктах і послугах. Наприклад, Британська бібліотека розмістила на своїй сторінці в YouTube спеціальний відеоролик у допомогу досліднику – «Вивчаючи колекції: дослідник» (Exploring the collections: The Researcher), у якому розповідається, як колекції бібліотеки, у тому

числі колекції оцифрованих документів, можуть бути використанні в процесі роботи над дисертацією (https://www.youtube.com/watch?v=MtFuIs_MIRw) (рис. 2.1).

Рис. 2.1. Вивчаючи колекції: дослідник (Exploring the collections: the researcher)

Джерело: https://www.youtube.com/watch?v=MtFuIs_MIRw

Отже, можна стверджувати, що бібліотечне дистантне інтернет-обслуговування сьогодні стало інструментом актуалізації наукового потенціалу бібліотеки, чинником активізації та прискорення роботи з розвитку наукового сегмента інформаційного простору держави та представлення національної наукової думки в глобальному інформаційному середовищі.

Понад це, введення у широкий суспільний обіг за допомогою дистантних форм обслуговування наявного у бібліотечних фондах документованого ресурсу культурних, духовно-ціннісних надбань попередніх поколінь українського народу сприяє збереженню національних орієнтирів у вітчиз-

зняному інформаційному виробництві, наступності вироблених протягом століть суспільних ідеалів, консолідації українського суспільства, збереженню його національної ідентичності та самобутності, формуванню національного суверенного ресурсу, який забезпечує ефективне функціонування культурної сфери суспільства.

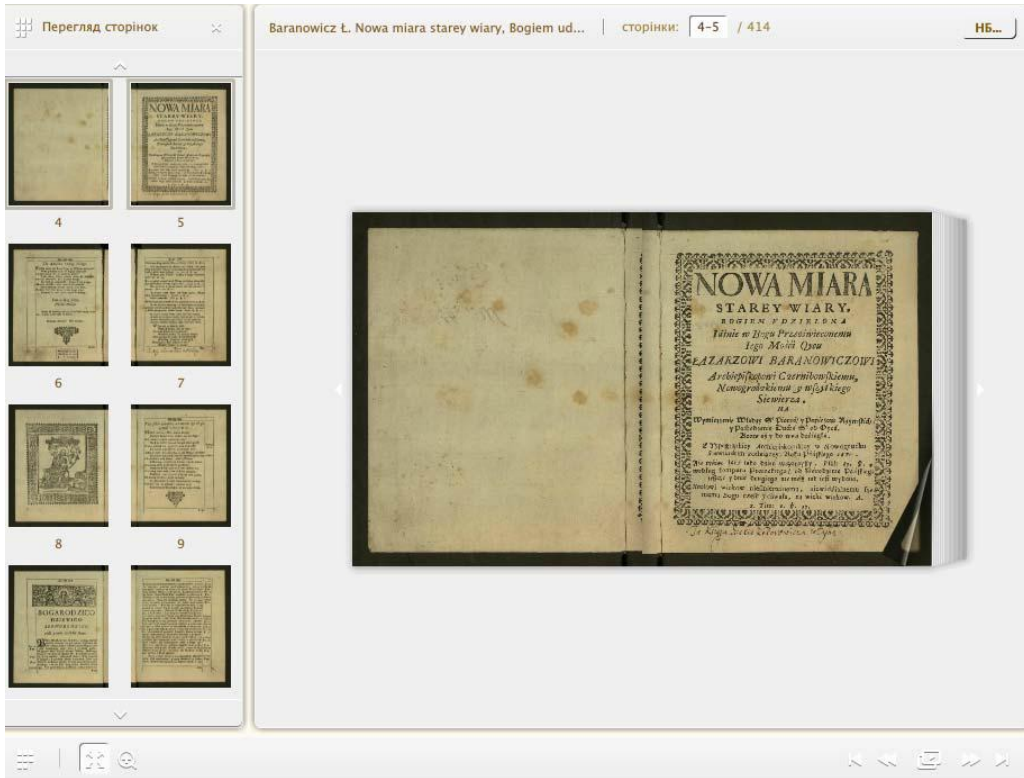

Рис. 2.2. Baranowicz, Łazarz (1620–1693). Nowa miara starey wiary, Bogiem udzielona / Ł. Baranowicz. – [W Nowogrodku Siewierskim]: Z Typographiey Archiepiskopskiejw Nowogrodku Siewierskim zostającey, 167[6]. – 386 с. : рис.; грав.

Джерело: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_ir/cgiirbis_64.exe?Z21 ID=-&I21 DBN=ELIB&P21 DBN=ELIB&S21 STN=1&S21 REF=10&S21 FMT=online_book-&C21 COM=S&S21 CNR=20&S21 P01=0&S21 P02=0&S21 P03=FF=&S21 STR=00003203

Так, на сайті НБУВ окремою платформою представлена Цифрова бібліотека історико-культурної спадщини, яка надає доступ до оцифрованих документів історико-культурних фондів, що зберігаються в Інституті рукопису, Інституті архівознавства, відділах стародруків і рідкісних видань, бібліотечних зібрань та історичних колекцій, зарубіжної українки, образотворчих мистецтв, музичних фондів Інституту книгознавства, відділі газетних фондів і секторі картографічних видань НБУВ (див. рис. 2.2).

Також, провівши значний обсяг підготовчої роботи, Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського презентує наразі на базі власних фондів «Матеріали до Державного реєстру національного культурного надбання: Книжкові пам'ятки». Електронний ресурс, що пропонується, містить описи найцінніших і найдавніших книжкових пам'яток: рукописних книг; інкунабул; палеотипів; стародруків кириличним, громадянським, латинським шрифтом; українських видань до 1860 р. включно.

З метою збереження історико-культурного надбання українського народу НБУВ було ініційовано реалізацію корпоративного проекту «Книжкові пам'ятки України», учасники якого отримали можливість розподілено формувати записи реєстру книжкових пам'яток України: вводити опис документа відповідно до методичних рекомендацій Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського «Матеріали до реєстру» (структура опису стародруку). Станом на вересень 2015 р. до проекту приєдналися Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна, Національна історична бібліотека України та Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова [3].

У свою чергу Національна історична бібліотека України представляє до уваги користувачів повнотекстову «Електронну бібліотеку “Історична спадщина України”» (http://www.nibu.kiev.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=690&Itemid=1948). Представлені в електронній бібліотеці оцифровані документи систематизовані по розділах: Історія України до 1917 р.; Історія України у 1917–1939 рр.; Історія Києва; Генеалогія; Історія науки та освіти в Україні; Історія Церкви в Україні; Пам'ятні, адресні, довідкові книги губерній території України; Статистичні джерела України; Видання церковно-слов'янською мовою; Видання іноземними мовами; Видання воєнної доби 1941–1945 рр.; Шевченкіана; Періодичні видання; Бібліографічні покажчики. При цьому веб-сайти національних бібліотек

представляють у віртуальному просторі не лише безпосередньо бібліотеку, а й державу загалом, надаючи доступ до документів, що містять достовірну інформацію про її історію, культуру та сучасний стан розвитку.

Як зазначає А. Кузнецов, на сьогодні світове розуміння ролі та призначення бібліотеки в ХХІ ст. як культурного, інформаційного та освітнього закладу базується на тому, що доступ до культурних цінностей та участь у культурному житті є фундаментальним правом людини. Показовою в цьому контексті є ініціатива Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського зі створення єдиної інформаційної основи для збереження цифрових колекцій, що відображають шлях історичного розвитку України у культурній, науковій та соціальній сферах, та її активна участь у міжнародному корпоративному проєкті Європейська бібліотека. Понад те, НБУВ є ініціатором проєкту національного масштабу «Пам'ять України у об'єктах національного надбання» [36, с. 183–184].

Водночас забезпечення шляхом використання дистантних форм міжбібліотечної кооперації доступу користувачів до фондів провідних бібліотек Європи та світу запобігає формуванню в суспільстві філософії містечковості та провінціалізму, сприяє розвитку культури в контексті загальносвітових тенденцій. Так, активно розвивається співпраця НБУВ з цифровими сховищами світового культурного надбання: до проєкту «Золота колекція Євразії» Бібліотечної асамблеї Євразії увійшли три об'єкти історико-культурної спадщини з фондів НБУВ – «Київські глаголичні листки» ІХ–Х ст., «Апостол» Івана Федорова 1574 р. та «Кобзар» Т. Г. Шевченка 1840 р. Наступним етапом у напрямі інформаційної культурної інтеграції до єдиного європейського інформаційного простору є участь України в проєкті Європейської цифрової бібліотеки Europeana, що об'єднує відомості про цифрові ресурси бібліотек, музеїв та архівів.

Підвищенню освітньо-культурного рівня громадськості, наступності національної свідомості, представленню України в глобальному інформаційному просторі сприяє ознайомлення користувачів з книжковими колекціями національних історико-культурних пам'яток, художніми, музичними, відеоколекціями бібліотеки, оцифрованою рукописною спадщиною за допомогою такої послуги як «віртуальна виставка».

Як виявило дослідження виставкової діяльності національних бібліотек України, більшість бібліотечних віртуальних виставок присвячені

визначним історичним постатям, пам'ятним датам, актуальним науковим і суспільним питанням. Наприклад, серед презентованих віртуальних виставок НБУВ – виставки «Усе – моє... Все зветься Україна» до 85-річчя з дня народження Ліни Костенко, «Мова – духовне багатство народу», «Постать Пилипа Орлика в українській історії» тощо [26].

Варто відмітити й значущість для представлення культурного сегмента національного інформаційного простору полідокументних електронних колекцій як наукоємного електронного тематичного комплексного ресурсу, організованого з використанням семантичних методів, що дає змогу користувачеві отримати результати, які представляються структуровано, впорядковані за категоріями та дають можливість швидше знаходити потрібну інформацію та сформулювати цілісне уявлення щодо предмету запиту. Зокрема НБУВ надає доступ до таких меморіальних електронних колекцій як електронна колекція «В. І. Вернадський» та електронна колекція «Т. Г. Шевченко».

Масштабним проектом з представлення культурних надбань українського народу стала реалізація корпоративного проекту зі створення «Електронної бібліотеки “Культура України”» (<http://elib.nplu.org/>), координатором якого виступила Національна парламентська бібліотека України. Колекція орієнтована на широкі кола користувачів і ставить на меті вирішення таких завдань як:

- просвітницька, у рамках якої формуються колекції, направлені на поширення знань про культуру України;

- наукова, направлена на сприяння глибокому вивченню теми (предмету) науковцями та фахівцями у сфері суспільних і гуманітарних дисциплін;

- довідкова, направлена на необхідність задоволення потреби в інформації з питань культури; інтеграція культури народів України у європейський та світовий інформаційний простір, зміцнення культурних зв'язків і формування позитивного іміджу України у світі;

- забезпечення рівної можливості безкоштовного доступу користувачів до надбань української культури та мистецтва за допомогою Інтернету;

- надання користувачам якісно нових можливостей роботи з інтегрованим інформаційним ресурсом бібліотек, музеїв та інших закладів культури в єдиній точці доступу; створення електронних копій друкованих докумен-

тів для збереження культурної спадщини, що знаходиться у фондах бібліотек та інших закладів культури та запобігання фізичного зносу документів;

– підвищення ефективності використання документів, розкриття фондів бібліотек, музеїв, архівів та інших закладів культури з питань культури та мистецтв; створення можливості працювати одночасно з одним і тим самим виданням багатьом користувачам [25].

На сьогодні електронна бібліотека «Культура України» складається з чотирьох колекцій: «Культурологія», «Мистецтво» (розділи «Архітектура», «Скульптура», «Живопис», «Графіка», «Декоративно-прикладне мистецтво», «Народні художні промисли», «Музика», «Танець. Хореографія», «Театр», «Цирк. Естрада. Видовищні мистецтва», «Кіномистецтво», «Художня фотографія»), «Етнографія» (розділи «Загальна етнографія», «Краєзнавство», «Народи України», «Київська старовина», «Духовна культура», «Матеріальна культура»), «Заклади культури» (розділи «Бібліотеки», «Музеї», «Архіви», «Культурно-мистецькі освітні установи», «Фонди, товариства, об'єднання, асоціації», «Українські культурні центри за кордоном»). Колекція складається з оцифрованої літератури – електронних аналогів друкованих видань і творів образотворчого мистецтва фондів бібліотек, музеїв, архівів, доступ до яких через їхній незадовільний фізичний стан для користувачів обмежено. Створення цифрових копій таких видань є одним з можливих варіантів їхнього збереження та надання вільного доступу до них через мережу Інтернет усім охочим. Переведення в електронну форму об'єктів відбувається з дотриманням норм чинного законодавства у сфері авторського права та суміжних прав (у разі надання відповідного дозволу автором або особою, яка володіє авторськими правами), або на договірній основі з дотриманням норм чинного законодавства та з врахуванням взаємних інтересів.

У контексті забезпечення більш широкого доступу до культурних фондів бібліотек ефективним є використання бібліотечними інституціями соціальних мереж візуального (графічного та відео) контенту, таких як фото – Flickr.com, Pinterest, Instagram, YouTube, що дають змогу дистантним користувачам максимально легко переглянути та завантажити фото та відеоінформацію і поділитися нею з усім світом.

З позицій можливостей для бібліотеки вигідно представити свої фонди, поповнити інформаційну базу суспільно значущою інформацією, а

також забезпечити користувачеві зручний доступ до документів першість серед соціальних мереж зорового контенту посідають сервіси Flickr.com та Pinterest.

Ще у січні 2008 р. Бібліотека Конгресу США спільно з хостингом фотографій Flickr.com запустила проект, виклавши в мережу понад 3 тис. фотографій з колекцій 30–40-х років минулого століття. Відвідувачів закликали робити мітки (теги), коментувати та залишати нотатки на представлених фотографіях, сподіваючись, що це збагатить не лише культуру та обізнаність суспільства, а й саму колекцію, адже більшість фотографій містила невідомі об'єкти, що ускладнювало надання їхнього повного бібліографічного опису. У результаті за п'ять місяців завдяки започаткованому проекту була оновлена інформація в 127 записах (за даними каталогу).

По суті, проект наочно продемонстрував можливості використання сучасних технологій у процесі оптимізації керування знаннями в бібліотечній сфері, оскільки він створив умови для трансформації «прихованих» знань у наявні з їхнім подальшим оформленням у цьому випадку у вигляді уточнених бібліографічних описів. Забезпечення можливості технічного переходу із зображення до розділу колекцій Бібліотеки Конгресу, у свою чергу, полегшувало користування сайтом бібліотеки і, таким чином, сприяло більш активному залученню потенційних користувачів. З іншого боку, усвідомлення користувачами бібліотеки своєї причетності до створення «нового знання» стало додатковим стимулом для їхнього активного користування бібліотечним інформаційним ресурсом» [5, с. 212].

У 2013 р. Британська бібліотека в рамках проекту «Ілюстрації, яких ніхто не бачив» (Unseen Illustrations) виклала в Інтернет мільйон сканованих ілюстрацій з книг, опублікованих у XVII–XIX ст. Серед опублікованих матеріалів були мапи, художні ілюстрації, листи та копії настінних фресок.

Раніше ці зображення були «приховані» на сторінках книг в архівах бібліотеки та доступні тільки вузькому колу дослідників. Нині ж серія картин з минулого виявилася відкритою всьому світу, оскільки їхнє розміщення на Flickr.com ввело їх у мережевий обіг і створило умови для легкого пошуку пошуковими системами.

Науковці та куратори бібліотеки звернулися із закликом до публіки брати зображення та використовувати їх у будь-яких цілях, оскільки всі терміни дії авторських прав на них уже минули. Про популярність проекту

та ефективність використання бібліотекою соціальної мережі говорить той факт, що за перші дні, після того як перші відскановані зображення були завантажені на сторінку бібліотеки у Flickr.com, вони набрали більше 6 млн переглядів і передруків у новинні та особисті блоги [7].

Сервіс Flickr.com дає змогу переглядати розміщені бібліотекою на сторінці зображення в режимі стріму або потоку (від англ. stream – потік), або перейти до ознайомлення з альбомами, у яких зібрані зображення певної тематики. Причому створені в сервісі альбоми можуть тематично співпадати, а можуть і відрізнятися від сформованих у фондах бібліотеки колекцій. Зокрема альбом Бібліотеки Конгресу «Зустрічай більше скарбів» (Meet More Treasures) презентує зображення з 25 колекцій з фондів бібліотеки (https://www.flickr.com/photos/library_of_congress/sets/72157623-631646607/).

Утім, зазвичай створені бібліотеками на Flickr.com альбоми відповідають наявним у бібліотечних фондах колекціям.

Дещо інший підхід спостерігаємо в мережі Pinterest. У випадку створених у мережі альбомів єдиний принцип систематизації – тематика. Отже, альбом бібліотеки може містити цифрові копії фото, листівок, малюнків, відео, створені різними авторами в різні часи, але об'єднані однією тематикою.

Так, наприклад, представлені Бібліотекою Конгресу дошки (альбоми) «Рибне місце» (Gone Fishing), «Цвітіння сакури» (Cherry Blossoms) або «Читання» (Reading) містять зображення, які зберігаються в різних колекціях бібліотеки, і представляють як фото, так і зображення книжкових обкладинок, ілюстрацій, малюнків, об'єднаних обраною темою.

Разом з тим тематика окремих дошок може передбачати об'єднання однотипних за своїм характером документів. Наприклад, представлена Британською бібліотекою дошка «Понеділок Манускриптів» (Manuscript Monday) містить зображення винятково рукописних документів з фондів бібліотеки.

Підходи різних бібліотек до використання сервісу Pinterest відрізняються. Для одних бібліотек – це платформа для представлення, переважно, їхніх фондів. Зокрема, це стосується Бібліотеки Конгресу, серед 45 дошок якої у Pinterest 43 присвячені тематичному висвітленню документів з фондів бібліотеки – фото, малюнків, плакатів, листівок, газетних

вирізок, книжкових обкладинок, ілюстрацій та сторінок. Більш комплексно використовує сервіс Pinterest Британська бібліотека, яка не лише презентує багатства бібліотечних фондів, а й інформує користувача про широкі можливості, які відкриває перед ним користування бібліотечними продуктами та послугами, особливості користування різними послугами, різні бібліотечні заходи.

Незважаючи на широкий інструментарій та інформаційно-комунікаційні можливості Pinterest, станом на 1 вересня 2015 р. сайти лише п'яти національних бібліотек, актуальні веб-адреси яких розміщені на порталі НБУВ, містили посилання на власні сторінки в цій мережі: Британської бібліотеки, Бібліотеки Конгресу, Національної бібліотеки Ізраїлю, Національної бібліотеки та Національної бібліотеки Нідерландів.

Частково така ситуація пояснюється відносною молодістю Pinterest – платформа була заснована лише 2010 р. Водночас ресурс динамічно розвивається: у 2011 р. його було визнано найбільш швидко зростаючим сайтом. За два роки – на 2012 р. – аудиторія Pinterest нараховувала вже більше 11 млн користувачів, кількість яких продовжує зростати.

Отже, використання інструментарію Pinterest та Flickr.com розширить інформаційно-комунікаційні можливості вітчизняних бібліотек, забезпечить більш широке охоплення аудиторії користувачів і активізує введення в суспільний обіг представлених у документному вигляді духовно-ціннісних скарбів українського народу, сприятиме підвищенню ефективності реалізації національними бібліотеками України своєї історико-культурної місії.

Водночас використання дистантних інтернет-форм обслуговування в бібліотечній діяльності відкриває перспективу для формування єдиного глобального інформаційного-бібліотечного простору, що дає змогу наразі ефективніше координувати спільні проекти, створювати сприятливі умови для функціонування міжнародних програм і надання доступу до зарубіжних інформаційних ресурсів. Як показує сучасна бібліотечна практика, нові технології дають змогу вирішити важливі завдання відповідно до запитів сучасного суспільства: ефективно використовувати нові інформаційні ресурси бібліотек, істотно вдосконалити якість інформаційного обслуговування користувачів, а також забезпечити збереження інтелектуальної та духовної пам'яті народу, спадкоємність державотворчих, національних і культурних процесів у суспільстві.

Окремим напрямом діяльності бібліотек у сучасних умовах є організація інформації економічного спрямування, яка має забезпечити необхідне інформаційне підґрунтя для подолання кризових явищ в українській економіці та сприяти стабільному економічному розвитку. Зокрема, національні бібліотеки України дають можливість ознайомитися з такими науковими розробками стратегічного характеру, як національні доповіді НАН України, що розкривають ключові проблеми соціально-економічного, суспільно-політичного та культурного поступу сучасної України, окреслюють сформоване вітчизняною академічною наукою концептуальне бачення принципово нового курсу здійснення в Україні назрілих модернізаційних перетворень, конкретних завдань і механізмів їхньої реалізації.

Реферативні огляди з економічної тематики, підготовлені працівниками бібліотек і представлені у вільному доступі на сайтах бібліотечних інституцій дають змогу користувачам ознайомитись з актуальними питаннями цього напрямку. Так, користувачі порталу НБУВ мають змогу ознайомитися з оновленим реферативним оглядом «“Зелена” економіка – економіка майбутнього» (<http://www.nbuv.gov.ua/node/1820>), що призначений для ознайомлення широкого кола споживачів інформації з актуальними питаннями, які розкривають проблеми розвитку «зеленої економіки» як нового напрямку в світовій економічній діяльності, що пов'язаний з виробництвом, розподілом, споживанням товарів і послуг на основі гармонійного використання нових інноваційних технологій та природного середовища. Огляд «Енергетична безпека України та світу» (<http://www.nbuv.gov.ua/node/2151>) покликаний ознайомити користувачів з актуальними питаннями, які розкривають проблеми енергетичної безпеки України та світу [46].

Актуальною формою наповнення бібліотеками вітчизняного інформаційного простору кращими національними інформаційними продуктами з економічної проблематики є дистантне інформаційно-аналітичне обслуговування. Адже на сьогодні відмічається збільшення замовлень бібліотечних інформаційно-аналітичних послуг бізнес структурами, що мають потребу в отриманні якісного економічно-спрямованого інформаційно-аналітичного продукту. Задля задоволення їхніх потреб інформаційно-аналітичними службами бібліотек створюються проектні команди, які досліджують стан вітчизняної економіки, світової економіки та її можливі впливи на національну, кризові явища в економіці та шляхи

їхнього подолання, вивчають позитивний зарубіжний досвід ведення економічної діяльності та виробляють рекомендації.

До прикладу, Служба інформаційно-аналітичного забезпечення (СІАЗ) та Національна юридична бібліотека Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського працюють за такими основними напрямками як інформаційно-аналітичні, аналітичні розробки у вузькотематичних напрямках; узагальнення інформації електронних ЗМІ та розробок аналітичних центрів з актуальних питань суспільного життя.

Підготовленні згаданими відділами інформаційно-аналітичні матеріали є у відкритому онлайн-доступі, що дає змогу розширити аудиторію потенційних користувачів бібліотеки, а також підвищити ефективність комунікаційної ролі бібліотечних інституцій. Так, інформаційно-аналітичні бюлетені оперативних матеріалів на базі аналізу електронної інформації «Економічна діяльність: нові орієнтири та ризики» і «Безпека підприємництва» призначені для керівників підприємств, підрозділів, та всіх тих, хто з огляду на свої професійні обов'язки повинен слідкувати за розвитком правової, податкової та інших законодавчих баз. Крім того така форма викладення інформації, яку можна знайти у вільному доступі, може стати зручним інструментом для студентів, керівників різних рівнів компетентності, зацікавлених у вирішенні того чи іншого спірного питання.

Для окремих громадян така інформація, доступ до неї є важливим чинником реалізації особистих майнових і немайнових прав, участі у громадському житті, в управлінні державними справами тощо. Щодо державних службовців – це можливість реалізувати передбачені законом владні повноваження та запорука ефективної реалізації громадянами їхнього права «знати».

Національні бібліотеки, у контексті наповнення національного простору консолідованою інформацією економічного спрямування, доступу до фондів і ресурсів створюють електронні виставки з економічної тематики. Так, НБУВ дає можливість ознайомитися з такими електронними виставками, як «Техніко-економічний аналіз: методи та прийоми економічного дослідження» (<http://www.nbuv.gov.ua/node/2216>) та «Сучасні технології будівельного виробництва» (<http://www.nbuv.gov.ua/node/2012>) [26].

Таким чином, дистантні форми обслуговування, що використовуються бібліотеками, дають змогу забезпечити більш широкий доступ до наукової

та актуальної інформації економічного характеру, її циркуляцію в суспільстві, що сприяє ефективному функціонуванню економічного сегмента національного інформаційного простору в інтересах суспільного розвитку.

Що стосується політико-правового сегмента національного інформаційного простору, то діяльність бібліотек у цій сфері зосереджена, насамперед, на політико-правовому інформуванні, наданні доступу до національних і зарубіжних правових ресурсів і створенні синтезованого інформаційно-аналітичного продукту відповідної тематики. Завдання з поширення правової інформації, сприяння підвищенню рівня правової культури суспільства, подолання правового нігілізму, інформування про захист прав людини покладено на центри правової інформації, що функціонують у багатьох вітчизняних і зарубіжних бібліотечних установах. При цьому варто наголосити, що діяльність таких центрів набуває дедалі більшої популярності в користувачів саме завдяки використанню ними дистантних форм обслуговування – веденню власних веб-сторінок, надання віртуальних довідок і консультацій, створення інтернет-путівників правовими ресурсами інтернет-мережі та ін.

Широкий доступ до інформації політико-правового характеру з використанням дистантних форм обслуговування надає Національна юридична бібліотека НБУВ. З одного боку, дистантні форми доступу до інформації використовуються співробітниками бібліотеки в процесі підготовки інформаційно-аналітичного продукту (зокрема ідеться про використання інформації інтернет-ЗМІ, матеріалів аналітичних центрів, сайтів органів місцевого самоврядування та облдержадміністрацій, сайтів урядових структур, представлених в Інтернет правових баз даних юридичних інститутів та організацій тощо), з іншого – для ознайомлення користувачів з уже підготовленими інформаційно-аналітичними матеріалами, консультаційними матеріалами з питань дотримання прав людини, підприємницької діяльності, баз даних, наявних у бібліотеці та ін.

Серед представлених таким чином ресурсів – бюлетень оперативних матеріалів на базі аналізу правової електронної інформації «Громадська думка про правотворення» (http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=30&Itemid=271). Бюлетень містить новини законотворчого процесу та коментарі вітчизняних і зарубіжних експертів з актуальних правових подій, аналітичні матеріали та матеріали щодо вивчення зарубіжного досвіду розв'язання правових проблем.

У контексті використання дистантних форм для пошуку потрібної інформації, її обробки та сприяння її подальшій циркуляції показовою є наявність у бюлетені рубрики «Щоденник блогера», яка містить інформацію, розміщену в блогах «лідерів думок» – відомих політиків, громадських діячів, експертів, науковців та ін.

Інший бібліотечно-інформаційний продукт, який готується шляхом корпоративної взаємодії Національної юридичної бібліотеки зі Службою інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади та Фондом президентів України НБУВ, – інформаційно-аналітичний бюлетень «Конституційний процес в Україні: політико-правові аспекти» (http://nbuviar.gov.ua/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=31&Itemid=272) дає змогу користувачам ознайомитись з актуальними публікаціями вітчизняних електронних і друкованих ЗМІ з питань конституційного процесу в Україні. У бюлетені висвітлюється робота Конституційної комісії, аналізуються конституційні аспекти формування законодавчої бази України, містяться рекомендації експертів щодо проведення ефективної конституційної реформи, досліджується суспільна думка з цієї тематики.

Практичне значення інформаційно-аналітичних ресурсів, продуктованих підрозділами СІАЗ і НЮБ на базі інформації інтернет-середовища, полягає в сприянні забезпеченню необхідного інформаційного супроводу правових процесів в Україні шляхом узагальнення досвіду результатів наукового аналізу вітчизняних і зарубіжних здобутків у правовій сфері, у забезпеченні доступу всіх категорій користувачів до результатів аналітичного опрацювання широкого кола інформаційних джерел правового та суспільно-політичного спрямування.

Наповненню національного простору якісною інформацією політико-правового спрямування сприяє також підготовка та надання дистантного доступу до тематичних оглядів і баз даних з цієї тематики.

Зокрема, НБУВ надає доступ до огляду наукової літератури з фондів бібліотеки «Україна у європейському культурно-цивілізаційному просторі: особистість, національна державність (XIX – поч. XXI ст.)» (http://nbuv.gov.ua/sites/default/files/all_files/references/201501/vtdo_ro_1_0.pdf), присвяченого «актуальним питанням, які розкривають найважливіші проблеми, пов'язані з розвитком української ідеї в контексті європейського суспільного

розвитку, взаємозв'язків і взаємовпливів, а також ідейних протистоянь між різними ідеологічними концепціями» [46].

Національна парламентська бібліотека України, своєю чергою, надає доступ до політематичної бази даних статей з періодичних видань і бази даних «Політика і політики в дзеркалі періодичних видань України».

Зауважимо, що відкритість інформування про діяльність органів влади та зворотний зв'язок з населенням, зокрема, через бібліотеки, є однією із обов'язкових ознак демократичного суспільства.

В Україні останнім часом на базі бібліотек створюються публічні центри регіональної інформації, що займаються збором, зберіганням і наданням у користування документів з питань діяльності місцевих органів влади, формуванням фондів: офіційних видань районних адміністрацій та органів місцевого самоврядування; опублікованих документів (статистична інформація про стан економіки, екології, здоров'я, демографії, освіти, культури та інших напрямів); неопублікованих видань.

Сьогодні бібліотеки на підтримку ініціативи Міністерства культури України (наказ № 773 від 18.09.2014 р.) «Про реалізацію проекту “Бібліотеки як центри підтримки громади в умовах воєнної загрози: робота з внутрішньо переміщеними особами”», пропонують свої послуги з надання інформації гарячих урядових ліній з питань працевлаштування, житла, правового захисту, медичних послуг і безкоштовного доступу до Інтернету людям, які прибули з Донецької, Луганської областей та АР Крим. Ця робота стала загальнонаціональною та зараз проводиться по всій країні.

З цього питання проходять, починаючи з 2014 р., відеоконференції «Бібліотека – територія єдності», на яких бібліотечні працівники з різних регіонів України обмінюються досвідом роботи з обслуговування внутрішньо переміщених осіб. Такі «відеозустрічі» є корисними у подальшій роботі бібліотек, а залучення до участі в заході фахівців з інших закладів, організацій та установ, які працюють з переселенцями, – працівників управління юстиції, фонду зайнятості, пенсійного фонду та волонтерами – сприяє більш повному та якісному інформаційному забезпеченню цієї категорії користувачів. Поширення записів відеоконференцій через Інтернет (на каналі YouTube) дає можливість бібліотечним фахівцям з усієї країни перейняти отриманий досвід [9]. Координатор діяльності вітчизняних публічних бібліотек – Національна парламентська бібліотека України

надає дистантний доступ через бібліотечний сайт до рубрики «На допомогу переселенцям і біженцям», яка містить правові та інформаційно-довідкові матеріали з цієї тематики, а також до рубрики «Правова допомога учасникам АТО», яка надає доступ до довідника «На допомогу захисникам Батьківщини: права і пільги для учасників АТО і членів їхніх сімей» (http://nplu.org/storage/files/ATO_UA.pdf), розробленого за підтримки Мінсоцполітики, американської компанії Financial Markets Internatoinal, Inc. та ініціативної групи юристів і адвокатів АТО, які надають безоплатну юридичну допомогу бійцям.

Поширення інформації політико-правового характеру та надання доступу до інформаційних ресурсів політико-правового характеру з використанням сучасних інтернет-технологій також серед пріоритетних напрямів діяльності провідних національних бібліотек світу [15].

Загальнодоступність бібліотечних установ та їхні інформаційно-ресурсні можливості, досвід роботи з інформацією дають можливість констатувати, що бібліотеки стали ефективним посередником між інформаційними ресурсами та користувачами. Наповнюючи національний інформаційний простір якісною, достовірною інформацією та мінімізуючи інформаційні шуми, бібліотеки на сьогодні виступають як стабілізуючий соціальний фактор, що забезпечує соціальну стійкість і є вирівнюючим інформаційні можливості різних категорій населення чинником.

Якісне всебічне наповнення національного інформаційного простору, що здійснюється бібліотеками та їхніми інформаційно-аналітичними структурами з використанням дистантних форм, є важливою ланкою в розвитку інформаційного суспільства та представлення України в глобальному інформаційному просторі. Розвиток дистантного інтернет-обслуговування, зокрема шляхом широкого впровадження в бібліотечну практику мережевих технологій та технологій мобільного зв'язку, розширення внаслідок цього можливостей користувачів для отримання потрібних їм інформаційних продуктів і послуг сприятиме демократизації бібліотечної діяльності, формуватиме в суспільній свідомості уявлення про установи інформаційної сфери як про гарантів демократії, центри освіти та культури, що забезпечують вільний та рівний доступ до накопичених людством знань.

Висновки до розділу 2

Пріоритетні напрями діяльності бібліотек у рамках участі бібліотечних установ у реалізації державотворчої інформаційної політики обумовлюються тими сферами суспільного буття, які наразі перебувають у зоні підвищених інформаційних ризиків для України – це і питання налагодження ефективної комунікації між владою та громадянським суспільством, забезпечення відкритості влади, прозорості її рішень і діяльності в рамках реалізації електронного урядування; інформаційне забезпечення ефективної регіональної політики відповідно до потреб державного розвитку; інформаційний супровід економічних процесів у державі; наповнення національного інформаційного простору інформацією, необхідною для збереження української ідентичності, виховання критичного мислення, інтелектуально-наукового зростання нації, поширення демократичних цінностей у суспільстві.

Участь бібліотек в організації системи електронного урядування, пов'язана з необхідністю створення структуризованих електронних науково-аналітичних ресурсів з питань електронного урядування, які стали б інструментом регулювання інформаційних потоків від влади до громадськості і від громадськості до влади, а також з організацією доступу до послуг електронного урядування в бібліотеках України – доступу до офіційної інформації, здійснення інтерактивного спілкування з владою, навчання інформаційній грамотності та підвищення рівня інформаційної культури.

Останнє актуальне і в тому, що стосується мінімізації інформаційних ризиків в економічній сфері. Бібліотеки також надають доступ до достовірної інформації економічної тематики з бібліотечних фондів та інтернет-середовища (путівники інтернет-ресурсами, тематичні бібліографічні покажчики), сприяють циркуляції достовірної, об'єктивної та актуальної інформації з питань розвитку економічної сфери шляхом підготовки та поширення відповідної інформаційно-аналітичної продукції, налагодження комунікації із суб'єктами економічної діяльності та експертним співтовариством.

У рамках «регіонального» напрямку державотворчої інформаційної політики бібліотеками організується навігація ресурсами регіональної періодики – формуються електронні списки періодичних видань,

створюються відповідні електронні каталоги, на базі джерел періодичних видань видаються бібліографічні покажчики. Інформаційно-аналітичними відділами великих бібліотек здійснюється моніторинг регіональних ЗМІ, відбір, систематизація опрацьованої інформації в інформаційно-аналітичних продуктах регіональної проблематики. Створення таких продуктів і їх представлення в електронному вигляді на бібліотечних веб-сайтах забезпечує збереження інформації регіональної періодики, спрощує її використання через систематизацію по тематичних рубриках, регіонах і часу публікації, а також унаслідок забезпечення дистантного доступу до неї.

Загалом шляхом впровадження в бібліотечну діяльність інтернет-технологій – надання доступу бібліотечними інституціями до звукової інформації (підкастинг), організація відео-конференцій та вебінарів, використання відеохостингу, підготовка віртуальних виставок, спрощення доступу до бібліотечних фондів шляхом використання соціальних медіа, у тому числі соціальних мереж візуального контенту, надання інтернет-доступу до науково-аналітичних інформаційних продуктів, створення інтернет-платформ полідокументних ресурсів бібліотеки – відкривають можливості для підвищення рівня критичного мислення в користувачів, актуалізують ту «національну пам'ять», сховищем якої є бібліотечні фонди, інтегрують інформаційні багатства власних фондів до національного інформаційного простору, підвищуючи у тому числі його стійкість до небезпечних інформаційних впливів.

ТРАНСФОРМАЦІЇ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕК В УМОВАХ ПОШИРЕННЯ ІНТЕРНЕТ-ТЕХНОЛОГІЙ

3.1. Оптимізація використання пошукових систем як чинник удосконалення інформаційно-аналітичної діяльності

Сьогодні в умовах стрімкого зростання кількості інформації, яка продукується й поширюється суб'єктами інформаційно-комунікаційних відносин, актуальним завданням у діяльності інформаційно-аналітичних структур стає пошук інформації, потрібної для підготовки інформаційно-аналітичних продуктів, загострюється проблема пошуку інструментів і методик скорочення витрат часу на пошук інформації за релевантністю. Адже провідні пошукові системи при очевидних їхніх перевагах видають значну кількість посилань, які, незважаючи на кількість, густоту й розташування ключових слів, являють собою прості згадки про предмет пошуку і не завжди корелюють із суттю предмета чи наукової проблеми. Глобальна мережа на сьогодні ще не достатньо структурована й «не зібрана».

Пошукові засоби й технології, що використовуються для задоволення інформаційних потреб, визначаються характером розв'язуваного аналітичного завдання, співвідношенням знання та незнання аналітика про досліджуваний об'єкт. Крім того, процес взаємодії користувача – аналітика із системою визначається рівнем уявлень користувача про зміст ресурсу, його якісні показники (повноту подачі, достовірність джерела тощо) і функціональні можливості системи як інструмента роботи з інформацією. У цілому ці чинники зазвичай зводяться до поняття професіоналізму

інформаційного (підготовлений/непідготовлений користувач) і предметних характеристик об'єкта інформаційної діяльності.

Ставлячи за завдання визначити особливості використання пошукових систем і їхньої ролі у вдосконаленні інформаційно-аналітичної діяльності, слід проаналізувати насамперед безпосередньо процес пошуку інформації, який являє собою ряд послідовних кроків, що приводять за посередництва системи до отримання певного результату. Зазначимо, що є непоодинокі випадки, коли результати зроблених за різними виразами запитів збігаються, водночас результати пошуку за одним і тим самим пошуковим запитом відмінні за умови, що цей запит опрацьовується з використанням різних пошукових систем. Така ситуація дає підстави припустити, що різні пошукові системи працюють з різними інформаційними ресурсами, а знайдені документи по-різному упорядковуються. Таким чином, процес відбору інформації в процесі пошуку включає як безпосередньо відбирання, так і перед- та постоброблення [1].

Для досягнення повноти пошуку із заданої проблеми необхідно представити її у вигляді певного запиту, що міститиме опис рішення. Отримана інформація може бути визначена як дані, що близькі за контекстом і включають у себе елементи бажаного результату та дієвості. Такий підхід є основою як для проектування систем автоматизованої обробки інформації, так і для пошукових систем інформації, які включають у себе засоби перетворення даних, засоби зберігання й обробки їхнього контексту [18].

При початковому пошуку користувач-аналітик, який зацікавлений у ефективному результаті, повинен окреслити пошукові поля (ключові слова, предметну область, заголовки, бажаність посилань на повні тексти, авторство тощо), застосовуючи у своїй інформаційно-аналітичній діяльності конструкції пошукової системи тощо [2]. Конструктивність такого окреслення полягає насамперед у тому, щоб з нескінченно великої кількості даних інформаційного поля пошукової системи вибрати ті, які відповідають контексту, тобто необхідні й достатні для вирішення конкретного завдання.

Вибрані дані при цьому будуть тісно пов'язані з контекстом, який, зазвичай, задається у вигляді набору особливих ознак, які, у свою чергу, також являють собою набір певних відомостей. Далі під кожен нову цільову обробку ці дані, що зв'язуються з методом обробки за формою, обробляються прикладною програмою і, у підсумку, отримується результат,

що забезпечує ефективність інформації в реальних умовах інформаційно-аналітичної діяльності.

Фізичному розміщенню даних у пошукових системах передуює опис логічної структури предметної області, створення моделі відповідного фрагмента реального світу, що виділятиме тільки ті об'єкти, які цікавлять майбутніх користувачів і будуть представлені тільки тими параметрами, що матимуть значення при вирішенні прикладних завдань. Пошукова модель, створена пошуковими системами інформації, має мало фізичної схожості з реальністю, але корисна як уявлення користувача-аналітика про реальний світ [31].

Перш ніж описувати машинну реалізацію об'єктів і зв'язків між ними, пошуковій системі необхідно визначити засоби, за допомогою яких зовнішні користувачі-аналітики окреслюють об'єкти пошуку та їхні зв'язки; форму й методи внутрішньомашинної інтерпретації елементів даних пошуку і їх взаємозв'язків; засоби для забезпечення взаємно однозначних поєднань зовнішнього уявлення користувача даних та внутрішньомашинного уявлення про них. У кінцевому результаті за рахунок попереднього вимірювання безлічі абстракцій, спільних для більшості завдань обробки даних, отримується певний компроміс між очікуваннями користувача й пошуковою машиною та забезпечується можливість побудови надійних програм обробки. Користувач, застосовуючи безліч формальних понять, виділяючи сутності і зв'язки, описує об'єкти та зв'язки предметної області, а програміст пошукової системи, використовуючи такі типові абстрактні поняття, визначає відповідні інформаційні структури.

При будь-якому методі відображення предметної області в машинних базах даних в основі відображення лежить кодування, тобто фіксація понять і відносин між поняттями.

Умовне поняття структури пошуку перебуває найближче до так званої концептуальної моделі предметного середовища й часто лежить в основі останньої.

Поняття структури пошуку використовується на всіх рівнях предметної області й реалізується як:

– структура інформації – схематична форма (що забезпечує перехід до атрибутивної форми) представлення складних композиційних об'єктів і зв'язків реальної предметної області, що виділяються як актуально

необхідні для вирішення прикладних завдань, зазвичай без урахування того, чи будуть для неї використані ресурси програмування й пошукової машини. У разі документального визначення предметної області необхідно розглядати ще і структуру тексту, що забезпечує можливість виділення семантично значущих компонентів тексту та визначення їхньої ролі. Ефективність тут визначається рівнем абстрагування, а також повнотою й точністю формулювання властивостей за допомогою обраної системи характеристик [40];

– структура даних – форма подання властивостей і зв'язків предметної області, орієнтована на вираження опису даних засобами формальних мов, які враховують можливості й обмеження конкретних засобів з метою зведення описів до стандартних типів і регулярних зв'язків. Ефективність у цьому випадку пов'язується з процесом побудови програми (виконавця прикладного завдання) і, певною мірою, з ефективністю роботи програміста;

– структура записів – доцільна (враховує особливості фізичного середовища) реалізація способів зберігання даних та організації доступу до них як на рівні окремих записів, так і їхніх елементів. Ефективність у цьому випадку пов'язується з процесами обміну між пристроями оперативної й зовнішньої пам'яті.

Викладене вище дає можливість зробити висновок про те, що уявлення на будь-якому рівні задаються парою: даними – величинами властивостей і даними, що визначають характер властивостей (метаданими).

З розвитком інформаційних комунікацій пошук інформації за допомогою пошукових систем став для користувачів досить простим, але, як показує аналіз змісту запитів і дій користувачів професійних баз даних наукової інформації, часто малоефективним (через слабе розуміння суті виконуваних дій). Причиною значною мірою є те, що для свідомості людини характерна цілісність і образність уявлення, а також асоціативність відбору, а для обчислювальних машин – дискретність уявлення, а також чіткі алгоритми ідентифікації та співвіднесення об'єктів.

Автоматизований інформаційний пошук, таким чином, стає інтегруючим процесом, що здійснюється в обох середовищах (машинному й людській уяві), і тому потребує узгодження форм представлення, методів обробки й засобів, що забезпечують взаємодію. Для цього поряд з формами

й методами подання та обробки інформації в машинному середовищі необхідно досить докладно розглядати особливості походження, пошуку та використання інформації в основній діяльності людини. Необхідність такого систематизованого розгляду визначається рядом факторів, які мають як об'єктивну, так і суб'єктивну природу [17].

Метою інформаційного пошуку в більшості випадків є пошук документів, що містять відомості, які потрібні для вирішення конкретних управлінських, наукових або практичних завдань, у тому числі для генерації нового знання.

Для оптимізації процесу пошуку потрібної інформації вагоме значення має поглиблення людських уявлень про технологічні особливості сучасних інформаційних пошукових систем.

Пошукова система – програмно-апаратний комплекс із веб-інтерфейсом, призначений для пошуку сторінок, що містять задане слово або словосполучення чи відповідність іншим критеріям. Пошукова система – на сьогодні онлайн-служба, що надає можливість пошуку інформації в Інтернеті. Під пошуковою системою розуміють веб-сайт, на якому розміщено інтерфейс front-end системи. Програмною частиною пошукової системи є пошукова машина (пошуковий рушій) – комплекс програм, що забезпечує функціональність пошукової системи.

Обсяг доступної для конкретного користувача інформації в Інтернеті багато в чому обмежується можливостями пошукових систем. Тому важливо мати уявлення про те, як вони працюють, як багато сторінок «бачать» – як багато здатні охопити й наскільки актуальною є надана ними інформація.

Пошукові системи складаються з трьох основних частин:

1. Спайдер (Spider) (він же Crawler, він же Bot, він же Robot) – програма, яка відвідує веб-сторінки, зчитує (індексує) повністю або частково їхній вміст і далі йде за посиланнями, знайденими на цій сторінці. Spider повертається через певні періоди часу (наприклад, кожен місяць) та індексує сторінку знову.

2. Усе, що знаходить і зчитує Spider, потрапляє в індекси пошукової системи. Індекси системи являють собою гігантське вмістилище інформації, де зберігаються копії текстової складової всіх відвіданих і проіндексованих Spider-сторінок.

3. Програма, яка, відповідно до запиту користувача, перебирає індекси пошукової системи в пошуках інформації, що цікавить користувача, і видає йому в порядку убунання релевантності знайдені документи. Кожна пошукова система має свого власного спайдера зі своїми «звичками» – особливостями функціонування.

Кожна система індексує сторінки своїм особливим способом, і їхні пріоритети при пошуку за індексами також відмінні. Тому, зробивши запит за визначеними ключовими словами чи словосполученнями, виразами, ми маємо різні результати для кожної з пошукових систем.

Для наукового та бібліотечного пошуку більш ефективним є пошук інформації за допомогою веб-каталогів.

Веб-каталог – сайт, на якому зібрано багато посилань на інші сайти, відсортованих і розділених на категорії згідно з тематикою.

Головна перевага веб-каталогу полягає в тому, що добір посилань і їх сортування відбувається на підставі певних показників, наприклад якості вмісту сайту чи інтересу, який він може становити для користувачів. Оскільки добирають і впорядковують посилання люди, то зазвичай такий добір доволі якісний [41].

Список тем у каталозі, за якими відсортовано посилання на сайти, може бути доволі значним. При цьому теми ієрархічно впорядковані, що дає користувачу змогу переходити від загального до часткового. У кожному веб-каталозі використано свою систему класифікації, проте загальні принципи їх організації приблизно однакові. Абсолютна більшість каталогів також мають власну систему пошуку. Зазвичай пошук здійснюється за короткими описами сайтів і назвами категорій, а не за вмістом веб-сторінок (як у пошукових службах).

Веб-каталоги можна використовувати для пошуку відомостей на будь-яку загальну тему. Скажімо, користувачу потрібно знайти інформацію про заклади вищої освіти культурно-мистецького спрямування, але точно не відомо, яку саме. У такому разі слід перейти в певний веб-каталог (наприклад, Meta, dir.yahoo.com). Каталог, як правило, має тематичну розбивку на підкаталоги, ті, у свою чергу, можуть поділятися на більш дрібні піддиректорії і т. д. Оскільки реєстрація здійснюється людиною, а не програмою, то пошук за каталогами дає більш релевантні результати, ніж за пошуковими системами.

Більшість пошукових інструментів пропонують два способи пошуку: простий пошук (simple search) і розширений пошук (advanced search) з використанням спеціальної форми запиту та без неї. Наприклад, AltaVista зручно використовувати для довільних запитів, тоді як пошуковий інструмент Yahoo дає змогу отримувати світові новини, інформацію про курс валют або прогноз погоди [20].

Якщо запит складний, доцільно скористатися сторінкою розширеного пошуку, де за допомогою полів і розкривних списків можна сформулювати складний критерій. Кожна пошукова система має власний набір параметрів пошуку, однак передбачено й стандартні можливості: використання логічних операцій «і», «або», «не» (шукати сторінки з усіма словами, з одним із введених слів або такі, що не містять цих слів), задавання мови, вибір частини сторінки, на якій має міститися необхідний текст, зазначення часу оновлення сторінки тощо.

Серед пошукових систем є спеціалізовані під певні пошукові запити та такі, що акумулюють у собі роботу декількох пошуковиків.

Кожний з пошукових механізмів має свої переваги й недоліки. Каталогі краще справляються з пошуком сайтів, пошукові системи – веб-сторінок. Для пошуку потрібної інформації доводиться використовувати кілька пошукових систем і каталогів.

Саме тому дедалі більшої популярності в мережі набувають мультипошукові машини. Самі по собі вони нічого не шукають, у них інше завдання – переадресувати ваш запит на якомога більшу кількість пошукових машин (як каталогів, так і пошукових систем), а потім підсумовувати знайдене, видаляючи дублюючі матеріали.

Одним з лідерів метапошуку в західному сегменті Інтернету є Metacrawler (<http://www.metacrawler.com>), за допомогою якого можна направити запит одразу на 15 пошукових систем і каталогів [51].

Разом з тим в аналітичній роботі використання спеціалізованих пошукових систем може істотно знизити затрати часу на пошук інформації в мережі Інтернет. Розглянемо спеціалізовані пошуковики: їхню тематику, можливості, особливості та основні засоби використання [27]:

– <http://www.polymeta.com> – пошукова система нового покоління, яка забезпечує охоплення більшості найбільших індексових баз пошукових систем, включаючи європейську Exalead, що видає посилання в тому

числі на мовах, відмінних від англійської. Використовує новітні кластерні технології;

– <http://www.bing.com> – пошукова система від Microsoft, яка при випробуванні на релевантність і якість видачі інформації показала кращі результати, ніж Google;

– <https://duckduckgo.com> – пошукова система, що високо оцінюється фахівцями інформаційного пошуку. Її перевагами є блокування трасових і спамових сайтів, багатий функціонал спеціальних пошуків і налаштувань;

– <http://www.ljseek.com> – пошукова система по LiveJournal та інших платформах для блогів;

– <http://ixquick.com> – найбільш конфіденційна пошукова система у світі, яка технологічно є потужною метапошуковою системою, що володіє ефективним механізмом аналізу пошуку на точність і, на відміну від усіх інших систем, не записує вашу IP-адресу;

– www.findbook.ru – пошуковик книг в Інтернеті з елементами семантичних алгоритмів;

– <http://www.revimg.com> – пошукова система зображень. На відміну від традиційних пошукових систем, які шукають зображення, ця пошукова система за зображенням шукає сторінки, на яких ці зображення розміщені [26].

Важливим інструментом оптимізації роботи з пошуку і відбору інформації виступають електронні колекції наукової періодики вільного доступу та пошукові системи наукової інформації. Серед них варто визначити:

1. Репозитарій електронних наукових фахових видань України (400 тис. статей з понад 1600 журналів і збірників наукових праць) (<http://www.nbuv.gov.ua/portal>).

2. Каталог-довідник електронних журналів відкритого доступу різної тематики (представлено 15 українських журналів; мови сайту – англійська, французька та ін.) (<http://www.doaj.org>).

3. Довідник наукових інституційних репозитаріїв відкритого доступу (<http://www.openoai.org>).

4. Система пошуку у відкритих наукових архівах України (мова сайту – англійська) (<http://oai.org.ua>).

5. Пошукова система на допомогу науковим дослідженням (пошук наукових публікацій, сторінок учених, навчальних курсів, інституційних репозитаріїв тощо; мова сайту – англійська) (<http://www.scirus.com>).

6. Відкритий архів з економіки (понад 1,2 млн публікацій з 1500 журналів; мова сайту – англійська) (<http://repec.org>).

7. Пошукова система наукових статей і публікацій (база посилань на тексти наукових публікацій, дисертацій та авторефератів з інформацією про самі публікації; мова сайту – російська) (<http://www.scholar.ru>).

8. Бібліографічна база даних з економічних наук (посилання на понад 1 млн 300 тис. робіт, з них 1 млн 100 тис. – повнотекстові; мова сайту – англійська) (<http://ideas.repec.org>).

9. Наукові російськомовні журнали вільного доступу (мова сайту – російська) (http://elibrary.ru/project_free_access.asp).

10. Зібрання посилань на електронні журнали світу (мова сайту – англійська) (<http://www.e-journals.org>).

11. Науково-дослідницька мережа, яка містить ресурси з ряду дисциплін, що пов'язані з економікою. У відкритому доступі понад 60 тис. повнотекстових робіт (мова сайту – англійська) (<http://maint.ssrn.com>).

12. База даних повнотекстових наукових публікацій із суспільних наук (мова сайту – російська) (<http://socionet.ru>).

13. База даних налічує близько 3800 журналів різної тематики (бібліографічні дані, реферати, повні тексти журнальних статей, майже 800 тис. повних текстів статей у вільному доступі; мова сайту – англійська) (<http://journaldatabase.org>).

14. Статті різної тематики з онлайн-журналів відкритого доступу (<http://www.benthamscience.com>) [39].

Традиційною проблемою аналітичної діяльності є ранжирування сторінок за авторитетністю та інформативністю. Доволі часто в аналітичній роботі ми стикаємося з тим, що пошукові системи видають посилання, які отримали перші місця пошуку внаслідок дії засобів для підвищення позицій сайту (важливо враховувати ці методи оптимізації як при безпосередньому пошуку інформації, так і при оприлюдненні кінцевого результату досліджень у мережі).

Певним засобом для розв'язання цієї проблеми є система Knowledge-Based Trust, анонсована компанією Google в березні 2015 р.

Knowledge-Based Trust являє собою альтернативний принцип ранжирування сторінок у пошуковій видачі, заснований не на аналізі посилальної маси сторінки і присвоєння їй показника авторитетності, а на точності

збігу описуваних на сторінці реалій з пошуковим запитом та об'єктивності інформації, представленої на ресурсі [48].

Новий алгоритм Knowledge-Based Trust порівнює інформацію на сторінці сайту з фактами, які зберігаються в базі знань Knowledge Graph або Knowledge Vault, і привласнює більшу значущість тим сторінкам, інформація на яких максимально збігається з фактичною базою знань Google.

Зауважимо, що Knowledge Vault, який характеризують як «найбільше сховище знань в історії людства», формується з контенту з усього Інтернету без втручання людини. Алгоритм автономно збирає і об'єднує інформацію з усього Інтернету в єдиній базі фактів про світ, людей та об'єкти. Google вже зібрав 1600 млн «фактів» і позначив їх відповідно з упевненістю в їхній точності. Близько 16 % інформації, яка міститься в базі даних лідера пошуку, кваліфіковано як «впевнені факти» [49].

Наприкінці 2014 р. Google повідомила також про те, що завершує роботу бази Freebase, відкритого джерела фактів для «Мережі знань». Freebase – це велика база інформації і взаємозв'язків, дані в яку додають користувачі. Принцип наповнення бази даними не виключає можливості потрапляння в базу знань неякісної інформації (навіть незважаючи на контроль спеціального співтовариства). База Knowledge Vault покликана розв'язати проблему якості фактичної інформації, на аналізі якої заснована робота алгоритмів пошукової системи.

Запуск нового алгоритму Knowledge-Based Trust, покликаного оцінювати якість фактичної інформації на сторінці, за задумом розробників, повинен стати новою епохою у всій історії Google. І все ж алгоритм може бути застосований далеко не до всіх сайтів – його дія поширюватиметься лише на ресурси, що публікують фактичний матеріал, повідомляють розробники [53].

Проаналізувавши структуру пошукових запитів та інформаційно-пошукових систем, можна спрогнозувати їх подальшу спеціалізацію в руслі спрощення завантаження й пошуку даних, їх каталогізації та обробки, що в майбутньому посилить їхній вплив на наукову й аналітичну діяльність.

Доволі часто в аналітичній роботі ми стикаємося з тим, що пошукові системи видають посилання, які отримали перші місця пошуку внаслідок дії засобів для підвищення позицій сайту (важливо враховувати ці методи оптимізації як при безпосередньому пошуку інформації, так і при опри-

людненні кінцевого результату досліджень у мережі). Комплекс заходів для підвищення позицій сайту за результатами видачі пошукових систем за певними запитами користувачів отримав назву пошукове просування або пошукова SEO-оптимізація (Search Engine Optimization). Зазвичай, чим вища позиція сайту в результатах пошуку, тим більше зацікавлених відвідувачів переходить до нього з пошукових систем [34]. При цьому використовуються спеціальні заходи, які, в основному, пов'язані зі зміною змісту сайту й посилань таким чином, щоб вони відповідали можливим запитам, з якими звертаються до пошукових машин відвідувачі. Ідеалом пошукового просування є виведення веб-сайту на першу (у крайньому разі на другу) сторінку пошукової системи.

При визначенні ступеню відповідності веб-сайту введеному запиту (релевантності) пошукова система враховує такі параметри сайту:

1. Щільність ключових слів. Складні алгоритми сучасних пошукових систем дають змогу застосовувати семантичний аналіз тексту – для відсіювання пошукового спаму, коли ключове слово зустрічається дуже часто.

2. Індекс цитування сайту. Він залежить від кількості та авторитетності сайтів, що посилаються на цей сайт. Багато пошукових систем не враховує взаємних посилань між сайтами. Важливо, щоб посилання були із сайтів схожої тематики.

Головними чинниками, що впливають на позицію сайту у видачі пошукової системи, на думку фахівців, є:

1. Внутрішні, які є в підпорядкуванні власника сайту, – приведення тексту й розмітки сторінок у відповідність до вибраних запитів, покращення якості контенту на сайті, стилістичне оформлення тексту (заголовки, жирний шрифт), зручна структура й навігація, використання внутрішніх посилань тощо.

2. Зовнішні, які залежать від популяризації сайту в Інтернеті, – обмін посиланнями, реєстрація в каталогах та інші заходи для підвищення посилань на ресурс. Фахівця, який здійснює заходи з оптимізації сайтів, називають оптимізатором.

SEO-оптимізацію можна розділити на дві категорії – внутрішню та зовнішню [34].

Внутрішня оптимізація включає в себе весь комплекс заходів, зосереджених на роботі безпосередньо над сайтом. Це оптимізація текстів,

структури сайту, оновлення сайту, наповнення його контентом, оптимізація метатегів сторінок keywords і description. Метатег keywords вказує пошуковим роботам, які слова є ключовими. Важливо, щоб цей метатег містив ті ключові слова, які є безпосередньо в тексті сторінки. Метатег description містить короткий опис сторінки сайту. Цей опис відображається в результатах пошуку разом з посиланням на сторінку сайту.

Внутрішня оптимізація сайтів, крім зазначених основних прийомів і методик, включає також створення файлів robots.txt і sitemap у форматі, сумісному з Google і Яндекс. Правильні файли robots.txt і sitemap сприяють прискоренню індексації сайту пошуковими системами. За грамотної внутрішньої оптимізації можна досягти досить хороших результатів і без зовнішньої оптимізації – за умови, що тематика веб-сайту цікава та не має багато конкурентних сайтів у регіоні.

Зовнішня оптимізація сайту передбачає його так зване розкручування, просування за допомогою сторонніх інтернет-ресурсів. Сюди можна віднести реєстрацію в пошукових системах, каталогах сайтів, каталогах статей, розміщення інформації на дошках оголошень, блогах, форумах, у соціальних мережах, а також контекстну та банерну рекламу, розміщення реклами на тематичних сайтах, у засобах масової інформації тощо. Зовнішню оптимізацію варто розпочинати після того, як сайт оптимізовано внутрішньо.

Як внутрішню, так і зовнішню оптимізацію, у свою чергу, поділяють ще на кілька типів:

- біла (природна) оптимізація;
- сіра оптимізація;
- чорна (заборонена) оптимізація.

Білою (природною) оптимізацією називається підлаштування і вдосконалення коду, тексту та інших параметрів сайту під алгоритми пошукових систем з метою підвищення його позицій у результатах пошуку без застосування заборонених чи нечесних методів. Це – комплекс заходів інтернет-маркетингу з підвищення відвідуваності веб-сайту, які засновано на аналізі поведінки цільових відвідувачів.

Біла оптимізація дає змогу досягти максимальної віддачі від сайту, а саме зростання цільової відвідуваності, популярності ресурсу серед користувачів Інтернету та рейтингу в пошукових системах. Природна оптимізація не містить «допінгових» методів оптимізації – розсилки спаму,

фіктивного збільшення кількості банерних показів та інших заборонених методів.

Білі методи пошукової оптимізації офіційно дозволені й допустимі пошуковими системами. Вони полягають насамперед у грамотній роботі над сайтом, його зручністю та інформативністю для користувача, з дотриманням рекомендацій пошукових систем. Такі методи часто використовуються в рамках комплексного інтернет-маркетингу і виключають штучний вплив на позиції сайту в пошуковій видачі [30].

Комплекс заходів, спрямованих на оптимізацію просування сайту в мережі, включає:

- постійне покращення вмісту сайту, який регулярно індексують роботи пошукових систем;
- постійне вдосконалення зручності сайту для відвідувачів – юзабіліті;
- постійний аналіз запитів, що пов'язані з просувним сайтом;
- постійний пошук сайтів спорідненої тематики для створення партнерських програм.

Завдяки грамотному укладанню змісту сайту, його узгодженню з пошуковими системами, покращенню навігації сайту та постійному аналізу запитів користувачів сайт стає більш відвідуваним, цікавим і зручним для користувача. У природній оптимізації ключову роль відіграє розвиток функціональності ресурсу, тобто збільшення можливостей системи і зручність використання для відвідувачів (юзабіліті) [29].

Сіра оптимізація офіційно не заборонена, але її використання може бути розцінено як неприродне завищення популярності сайту. Деякі пошукові системи, наприклад Google, можуть тимчасово або назавжди заблокувати такий сайт, хоча остаточне рішення про законність методів просування приймає фахівець, а не автоматика.

До сірої пошукової оптимізації можна віднести, наприклад, додавання великої кількості ключових слів у текст сторінки, часто на шкоду читабельності, або автоматичне скерування з одного веб-ресурсу на інший. Також до сірої оптимізації можна віднести штучну «накрутку» лічильників. Цей метод досить ефективний і поширений під час просування сайтів у систему топ пошукачів [29].

Чорна оптимізація – це застосування заборонених і недобросовісних методів для підлаштування коду, тексту чи інших параметрів сайту під

алгоритми пошукових систем з метою підняття його позицій під час видачі результатів [21].

Недоліками названого виду оптимізації є:

- необхідність постійно оплачувати послуги оптимізатора (без постійної роботи оптимізатора сайт швидко втрачає свої позиції). Це включає як робочий час оптимізатора, так і його витрати, наприклад на купівлю зовнішніх посилань;

- нестабільність чорної пошукової оптимізації. Без постійної активності або у випадку викриття нечесності оптимізатора пошуковими машинами на сайт чекає бан – пониження рейтингу або й повне видалення з індексу, залежно від рівня провини;

- чорна пошукова оптимізація більше мірою належить до програмування, ніж до маркетингу, тому навіть успішну чорну оптимізацію не завжди вдається перетворити в маркетинговий успіх.

Таким чином, джерела інформації в середовищі Інтернету розрізняються за способом подання відомостей, а отже, і за методом доступу до них. Великий обсяг інформації сучасного Інтернету потребує вдосконалення організації процесу пошуку за допомогою сучасних пошукових систем. Для оброблення клієнтських запитів пошукові машини використовують спеціальні штучні мови – мови інформаційно-пошукових запитів. Оптимізація цих мов сприяє оптимізації пошуку даних.

Проблема пошуку потрібних за видом і характером представленої інформації джерел стає із зростанням обсягів інформаційних потоків більш актуальною в процесі інформаційно-аналітичної діяльності. Саме інформаційне наповнення зрештою виявляється вирішальним при відборі та використанні джерел, тому пошукові системи, які спеціалізуються на тематичній інформації, новинах, наукових публікаціях чи довідковій інформації, розвиватимуться найбільш динамічно, пропонуючи нові можливості у використанні.

У перспективі це приведе до появи пошукових засобів, які приділятимуть основну увагу авторитетності та достовірності джерел, мінімізації інформаційного шуму з метою отримання дійсно достовірної релевантної наукової інформації під час мережевого пошуку. Зі свого боку, для повноцінного пошуку в мережі Інтернет і моніторингу достовірності електронних джерел аналітикам необхідним буде врахування особливостей викорис-

тання пошукових систем та використання додаткових пошукових засобів для вдосконалення інформаційно-аналітичної діяльності.

3.2. Сайти й мережеві сторінки як джерело первинної інформації (на прикладі сайтів та інтернет-представництв політичних партій)

Характерною особливістю сучасних умов становлення інформаційного суспільства та інтенсифікації інформаційного виробництва є долучення за допомогою інтернет-технологій у стислі терміни до активної участі в інформаційних процесах широких суспільних мас.

На думку М. Іншина, до основних переваг у використанні мережі Інтернет можна віднести можливість ознайомлення з необхідним друкованим або відеоматеріалом у будь-який день і час, оперативність отримання інформації, можливість ознайомлення з додатковою інформацією, істотне збільшення аудиторії, яка виявляє інтерес до відповідного видання або теле-радіоканалу, можливість оперативного встановлення зворотного зв'язку через мережу Інтернет [16].

Як показують дослідження, які провела компанія Factum Group Ukraine, інтернет-аудиторія України, без урахування Криму, зросла до 59 %. При цьому найбільш активно відбувається зростання аудиторії старшого віку: кожний десятий українець у віці старше 65 років уже користується Інтернетом. Збільшується також і кількість сільських користувачів мережі – в Інтернеті вже кожний другий житель села [37].

Логічним результатом розширення вітчизняної інтернет-аудиторії стало розгортання й нарощування в інтернет-середовищі інформаційно-комунікаційної присутності політичних партій України, які започатковують функціонування в електронному вигляді партійних ЗМІ, веб-сайтів і сторінок у соціальних мережах.

Відповідно, перед працівниками бібліотечно-інформаційної сфери постало питання вивчення, збереження й систематизації представленої на партійних ресурсах у мережі Інтернет інформації, яка може бути цікавою для дослідників. Офіційні веб-сайти й мережеві сторінки політичних партій стають елементом тієї джерельної бази, за якою можна досліджувати

процес партійного будівництва, напрями та методи діяльності окремих політичних партій і трансформацію партійної системи України в цілому.

Інформація, яку поширюють політичні партії, дає змогу з'ясувати позиції партій стосовно актуальних подій суспільно-політичного життя, що з урахуванням рівня підтримки тієї чи іншої політичної сили дає змогу визначити суспільно-політичні настрої громадськості, спрогнозувати перспективи політичного розвитку держави.

Водночас сьогодні бібліотеки більше приділяють уваги не лише збереженню наявних документних ресурсів, а й усебічному пошуку, аналізу, узагальненню інформації та наданню користувачам консолідованого аналітичного продукту, одним із джерел підготовки якого є інформація партійних засобів масової комунікацій (далі – ЗМК).

Фахівці відзначають важливість достовірної і, головне, оперативної інформації, яка ґрунтується на аналізі різноманітних джерел, зокрема й партійних видань. Але, як зазначає Л. Чуприна, в умовах інтенсифікації інформаційного обміну, постійного розширення джерельної бази оперативної інформації, значної кількості інформаційних шумів, недостатніх практичних навичок користувача отримати необхідну інформацію досить складно, тим більше що користувачу потрібен не просто масив інформації, а тематична й хоча б частково структурована інформація в електронному вигляді, з якою можна одразу працювати [45, с. 46].

За висновком дослідника, саме бібліотека, яка в усі часи накопичувала, аналізувала, систематизувала, зберігала й надавала в користування інформацію, здатна за умови її сучасної модернізації забезпечити такою інформацією [45].

На важливості діяльності бібліотек в умовах зростаючого потоку інформації наголошує Т. Гранчак. Зокрема, вона зазначає, що діяльність бібліотеки із забезпечення рівного і вільного доступу до затребуваних суспільством інформації та знань сприяє затвердженню соціальної справедливості, зниженню соціальної напруженості в суспільстві. «Сьогодні бібліотека стає не лише повноправним суб'єктом інформаційного простору, а й активним учасником інформаційного виробництва. Вона не лише збирає і зберігає документовану інформацію і знання, а й бере участь у формуванні документного потоку, здійснює його аналітико-синтетичну обробку, систематизує, оцінює інформаційно-знаннєві ресурси та на їх базі

створює нову затребувану суспільством, адаптовану під конкретні запити користувачів інформаційно-аналітичну продукцію» [7, с. 52–53].

Л. Присяжна також вважає, що бібліотеки мають можливість створювати свій інтелектуальний продукт, забезпечуючи своїм користувачам доступ до необхідної інформації. «На нинішньому етапі бібліотека, розробляючи власні технології обробки інформації, що використовується під час проведення наукових досліджень, організує на їхній основі власну синтезовану продукцію, яка може задовольнити інформаційні потреби владних структур» [33, с. 470].

Отже, для бібліотечно-інформаційних працівників актуалізується питання вироблення ефективних підходів до роботи з інформацією представлених у інтернет-середовищі партійних ЗМК.

В Україні станом на середину квітня 2015 р. було зареєстровано 262 політичні партії, які активно включилися в політичні процеси, використовуючи різні інформаційні ресурси, зокрема Інтернет. Обмеження в доступі до центральних ЗМІ більшості партій мотивує їх до більш інтенсивного використання інтернет-середовища, у тому числі й шляхом створення та підтримки функціонування власних веб-сайтів і мережевих сторінок.

Варто зазначити, що соціальні мережі, які активно розвиваються, стають каналом для надання суб'єктом впливу потрібної йому інформації. При цьому, як зазначає Л. Смола, він має можливість формувати чітку диференціацію об'єктів впливу та охоплення масштабних аудиторій, зменшувати здатності об'єкта впливу блокувати інформацію, організовувати протидію в інформаційній сфері не тільки проти визнаних ворогів, а й проти задекларованих партнерів [42].

Саме специфічні можливості соціальних медіа, їх здатність доносити потрібну інформацію до реципієнта, дешевизна й доступність такої технології обумовили поширення використання їхньої платформи серед політичних партій. Крім того, як слушно зазначає політолог О. Маліс, «функція глобальної мережі Інтернет у діяльності сучасних політичних партій полягає в забезпеченні постійного суспільно-політичного дискурсу з можливістю електронного зворотного зв'язку в режимі реального часу між представниками політичних партій та їхнім потенційним електоратом» [25].

Отже, аналіз комунікації на партійних сайтах і сторінках соціальних мереж може стати результативним стосовно визначення партійних

меседжів, які підтримуються громадськістю, виявлення пріоритетних напрямів партійної роботи, на які сформувався суспільний запит, визначення перспективних лідерів, які користуються суспільним авторитетом.

Аналізуючи парламентські виборчі кампанії, експерти звернули увагу на активність політичних партій у соціальних мережах саме напередодні виборчої кампанії й під час її проведення і зменшення активності після завершення виборів. Зокрема, у 2012 р. лідером використання Facebook виявилася Комуністична партія України (993 пости під час парламентської виборчої кампанії). Інші партії мали скромніші показники: ВО «Свобода» – 545 постів, ВО «Батьківщина» – 504, політична партія «УДАР» – 463, Партія регіонів – 404, партія Н. Королевської «Україна – вперед!» – 369, політична партія «Наша Україна» – 144 постів [44].

Під час парламентської виборчої кампанії 2014 р. і після виборів ситуація змінилася. Зокрема, зросла активність у соціальних мережах ВО «Батьківщина». Був удосконалений сайт партії, посилено його змістовне наповнення шляхом представлення інформації про діяльність партії та її регіональні відділення, основні програмні засади, структуру, фракцію в парламенті тощо. Партійний сайт надає можливість переходу на партійні сторінки соціальних медіа, де представлена «Батьківщина». Станом на 14 квітня 2015 р. партія підтримувала функціонування власних сторінок у мережах Facebook, Twitter, «ВКонтакте» і YouTube. До цього варто додати персональні сторінки у Facebook і Twitter лідера партії Ю. Тимошенко. При цьому достатньо показово, що персональна сторінка Ю. Тимошенко у Facebook користується в учасників мережі набагато більшою популярністю, ніж сторінка «Батьківщини»: станом на 14 квітня 2015 р. її вподобало 87 тис. 700 користувачів мережі на противагу 28 тис. 497, які вподобали сторінку партії. Такі дані можуть служити додатковим аргументом на користь того, що «Батьківщина» залишається партією лідерського типу, рейтинг і вплив якої значною мірою визначаються впливом її лідера.

У березні – квітні 2015 р. на сторінці партії у Facebook щодня з'являлося в середньому шість-десять повідомлень, з якими ознайомлювалося до 3 тис. користувачів, причому половина з них робила перепублікацію (перепост) – розміщувала інформацію на власній сторінці, долучаючи до інформації таким чином своїх друзів або дописувачів. Варто зазначити, що кількість тих, хто вподобав сторінку «Батьківщини» у Facebook, має тенденцію до збіль-

шення: з 6 по 14 квітня їхня кількість зросла майже на 100 осіб – з 28 тис. 395 до 28 тис. 497. До 19 ж серпня кількість тих, хто відвідав сторінку «Батьківщини» у Facebook, зросла до 30 тис. 516 осіб, збільшилася й кількість відвідувачів сторінки Ю. Тимошенко – до 96 тис. 693.

Автори повідомлень акцентують увагу на актуальних проблемах, які цікавлять багатьох пересічних громадян. Зокрема, після виборчої кампанії 2014 р. значна увага приділялася темі арешту Н. Савченко, якій приділялася значна увага не лише під час виборчої кампанії «Батьківщини», а і в пост-виборчий період. Показово у зв'язку з цим, що обкладинка сторінки «Батьківщини» у Facebook містить зображення Н. Савченко з надписом «Незламна» (за аналогією з однойменним фільмом, який демонструвався в цей час в кінотеатрах України) та хештегом #FREESAVCHENKO (рис. 3.1).

Рис. 3.1. Обкладинка сторінки «Батьківщини» у Facebook

Джерело: <https://www.facebook.com/Batkivshchyna>

Також популяризувалася діяльність лідера партії Ю. Тимошенко: розміщувалася інформація стосовно її виступів, заяв, участі в різних заходах. Наприклад, за перший тиждень квітня 2015 р. лідерами вподобань відвідувачів сторінки «Батьківщини» у Facebook стали пости, у яких висвітлювалася участь Ю. Тимошенко в черговій програмі відомого журналіста С. Шустера, стосовно підтримки лідером «Батьківщини» реформування Національної комісії з регулювання електроенергетики (477 уподобань),

необхідності зниження до обґрунтованих стандартів «державних норм для будівництва» нормативів на тепло для громадян (487), вимоги ліквідації НАК «Нафтогаз України» як «надбудови і величезного корупційного осередку в країні» (595), пропозиції Ю. Тимошенко створити слідчу комісію в парламенті, яка проаналізує підвищення тарифів на комунальні послуги (638). До й після програми розміщувані на сторінці пости отримували в середньому близько 100 вподобань. Винятком став пост «Вітаємо українку Марію Музичук, яка стала чемпіонкою світу з шахів, перемігши у фіналі змагань російську спортсменку». Цей пост сподобався 2 тис. 366 відвідувачам сторінки.

З наближенням виборів до місцевих органів влади інформаційна політика ВО «Батьківщина» активізувалася. Інформація стала містити більше критики на адресу влади. Основні повідомлення виходили під гаслами: «Вимагаємо справедливості!», «Зупинимо тарифний геноцид!», «Індексція пенсій і заробітних плат – це зобов'язання уряду» тощо.

Більшість позитивних відгуків тривалий час стосувалися Н. Савченко та Ю. Тимошенко. Водночас навіть негативні відгуки популяризували «Батьківщину», адже викликали жваві дискусії серед опонентів, залучаючи дедалі більше відвідувачів до партійної сторінки. При цьому мережевий сервіс дає змогу в багатьох випадках визначити місцезнаходження коментаторів і таким чином зробити висновки стосовно симпатій мешканців того чи іншого регіону України та тих питань, які їх хвилюють.

ВО «Батьківщина» постійно вдосконалює свій сайт і мережеві сторінки. Зокрема, із червня 2015 р. запущено новий партійний сайт, який став доступний за адресою: ba.org.ua. Дизайн нового сайту «Батьківщини» дає можливість користувачам досить швидко знайти всю необхідну інформацію. Ресурс включає такі розділи: «Партія», «Фракція», «Прес-центр», «Новини», «Долучитися», «Громадська приймальня». Така рубрикація допоможе знайти останні новини чи новини регіонів, анонси подій, а також усю довідкову інформацію про партію та її структуру, керівників тощо.

На сайті можна знайти потрібні контакти як центрального офісу, так і його регіональних осередків завдяки сучасній інтерактивній карті. Особливу увагу приділено візуальному оформленню, яке спроектовано за всіма принципами сучасного дизайну. У розділі «Фото дня» користувачі знайдуть галереї фотографій, які можна буде легко завантажити. Крім того, доступне

відео виступів лідера партії та її членів – у розділі «Відео дня». Новий інтерфейс сайту містить кнопки соціалізації, натиснувши на які можна буде легко поділитися інформацією в популярних соціальних мережах Facebook, Twitter, «ВКонтакте». В окремий розділ «Соціальні мережі» виводяться останні новини зі сторінок партійців у соціальних мережах. Архівні новини й публікації можна знайти за пошуком у календарі. Користувачі сайту також можуть підписатися на новини та отримувати найсвіжішу інформацію з життя партії та її регіональних осередків, а також фракції ВО «Батьківщина» в парламенті.

Радикальна партія О. Ляшка увійшла до парламенту восени 2014 р. і одразу ж розгорнула активну діяльність не лише в парламенті, а і в соціальних мережах, розраховуючи на підтримку широкої аудиторії. Сайт Радикальної партії насичений гаслами, заявами й різноманітною інформацією про структуру партії, її діяльність і про лідера партії О. Ляшка.

Партійний сайт забезпечує переходи на сторінки партії в соціальних мережах. Станом на 14 квітня 2015 р. партія була представлена в мережах Facebook, Twitter, «ВКонтакте» та YouTube. Показовим є концентрація уваги на особистості лідера Радикальної партії О. Ляшка, ім'я якого було інтегровано в назву партії, а зображення прикрасили партійні сайт і мережеві сторінки (рис. 3.2).

Рис. 3.2. Обкладинка сторінки Радикальної партії О. Ляшка у Facebook

Джерело: <https://www.facebook.com/O.Liashko>

При цьому партійна сторінка партії у Facebook є одночасно й персональною сторінкою її лідера. Можливо, саме цим пояснюється кількість мережових прихильників партії: станом на середину березня 2015 р. кількість тих, хто вподобав сторінку, сягала понад 171 тис., на 14 квітня – 173 тис. 123, на 24 серпня – 179 тис. 798, а вже станом на 13 вересня 2015 р. кількість читачів партійної сторінки зросла до 180 тис. 706.

Кожного дня на сторінці партії у Facebook з'являється близько 10 постів, серед яких переважає інформація, пов'язана з лідером партії О. Ляшком.

Характер повідомлень витриманий у стилі радикальної партії: критика своїх опонентів у жорсткій формі, радикальні пропозиції щодо змін у країні. Також акцентується увага на конфліктах за участі радикалів. І саме подібна інформація викликає жваву дискусію серед прибічників і противників партії. Імовірно, саме на це й розрахована така інформація, щоб привернути увагу до партії більшої аудиторії. Як зазначає Р. Шафер (Richard W. Schaffert), конфлікт привертає увагу глядачів, слухачів і читачів преси. І чим більший конфлікт, тим більша аудиторія [52].

Подібне твердження можна віднести не лише до класичних ЗМІ, а й до специфіки комунікації в Інтернеті, який став важливим каналом зв'язку політиків з потенційними виборцями. Показово у зв'язку з цим, що кількість уподобань і коментарів під постами Радикальної партії в кілька разів перевищує кількість уподобань та коментарів під повідомленнями на сторінці «Батьківщини». З другого боку, персональна сторінка Ю. Тимошенко за активністю відвідувачів випереджає спільний мережовий проект О. Ляшка й Радикальної партії. Наприклад, привітання з Великоднем від О. Ляшка станом на 14 квітня 2015 р. здобуло 643 вподобання, водночас Ю. Тимошенко – 4 тис. 431.

Напередодні виборів до місцевих органів влади 25 жовтня 2015 р. О. Ляшко і його партія значно активізували свою присутність у інтернет-середовищі, а повідомлення, розміщені на сторінках партії в соціальних мережах, стали ще більш радикальними. У вересні 2015 р. на партійній сторінці у Facebook систематично розміщувалася інформація з різкою критикою уряду і Президента України, що подобалося багатьом відвідувачам сторінки. Подібну інформацію читали понад 1 тис. осіб і понад 200 поширювали. Зокрема, повідомлення під назвою «Посадіть мене, Петро Порошенко» прочитали 1,1 тис., прокоментували 249 осіб і поширили 105. Утім,

значно більший інтерес викликало повідомлення про приєднання до команди О. Ляшка відомої співачки А. Приходько. Публікація «Вітаю Анастасію Приходько у нашій команді» отримала 3,4 тис. уподобань, 291 коментар, 231 поширення.

Менш представлена в соціальних мережах партія В. Кличка «УДАР», представники якої увійшли до Верховної Ради восьмого скликання разом із Блоком П. Порошенка.

Партійний сайт двомовний (англійська та українська мови), має кілька розділів. Найбільший розділ «Про партію» включає в себе історію, статут, програму партії, інформацію про місцеві осередки, міжнародні зв'язки. Тут можна ознайомитися з інформацією про партнерів партії, умови вступу до партії, адреси регіональних організацій.

У розділі «Новини» розміщена інформація про останні події в країні та за її межами у викладі членів партії. У цьому розділі можна ознайомитися з різними публікаціями про партію й коментарями членів партії, а також з анонсами майбутніх заходів.

Розділи «Лідер партії» й «Команда Кличка» інформують про біографію, діяльність В. Кличка, а також про його політичну команду. У розділах «Фото та відео» й «Регіональні організації» розміщені фото- і відеоматеріали, а також інформація про діяльність партійних регіональних організацій.

Станом на 14 квітня 2015 р. партійний сайт давав переходи лише на персональну сторінку В. Кличка й партійну сторінку УДАРу в мережі Facebook. Цілком характерно для вітчизняного партійного поля кількість прихильників персональної мережевої сторінки В. Кличка значно перевищує тих, хто вподобав сторінку партії: 108 тис. 820 проти 7 тис. 658 станом на середину квітня 2015 р. При цьому зростання кількості прихильників сторінки практично не відбувається. З 6 по 14 квітня 2015 р. сторінку вподобало сім осіб (для порівняння: кількість тих, хто в цей самий час зацікавився сторінкою «Батьківщини», зросла на 102 особи). До 12 вересня 2015 р. кількість прихильників УДАРу зросла лише до 7 тис. 790, натомість прихильників В. Кличка на сторінці у Facebook зросла до 109 тис. 969.

Протягом квітня – серпня 2015 р. щодня на мережевій сторінці УДАРу розміщувалося три-сім постів, але відгуків на них було небагато, переважно до 50, за винятком деяких матеріалів, які продивилися й оцінили понад 260 осіб. Наприклад, великодній пост на сторінці УДАРу станом на

14 квітня 2015 р. не отримав жодного коментаря, набравши лише 76 уподобань і 11 поширень. Опосередковано такий результат може говорити про зниження рейтингу партії на загальнодержавному рівні. Цікавим при цьому є більш активна оцінка того самого посту на персональній сторінці В. Кличка – 654 вподобання, 20 поширень і понад 100 коментарів, хоча стосунок до повідомлення з них має близько половини – решта стосуються тих питань, які на той час турбували мешканців Києва (відключення опалення, підпал собачого притулку, забудови тощо).

Після об'єднання партії «УДАР» з партією «Блок Петра Порошенка “Солідарність”» інформаційна активність «ударівців» знизилася, як знизилася і відвідуваність партійної сторінки в мережі Facebook (два-три повідомлення, які отримували до 10 відгуків).

Так само як і УДАР, не надто використовує соціальні мережі для просування власного бренду партія «Блок П. Порошенка “Солідарність”» яка і без соціальних медіа має потужний інформаційний ресурс і використовує його повною мірою. Тим не менше, присутність партії в Інтернеті активізується – вона має сайт, насичений інформацією про події в Україні, міжнародні зв'язки, діяльність посадовців, членів Блоку П. Порошенка. Сайт знайомить із структурою партії, її регіональними підрозділами, основними партійними інформаційними ресурсами. Крім того, на сайті представлені аналітичні, фото- і відеоматеріали. Партійний сайт дає переходи лише на сторінки в мережах Facebook і Twitter. Станом на 14 квітня 2015 р. сторінку партії в мережі Facebook уподобало 6 тис. 779 відвідувачів (для порівняння: персональна сторінка лідера партії Президента П. Порошенка станом на той самий час отримала 345 тис. 630 уподобань і лідирувала серед персональних сторінок політиків першого ешелону).

Уже у травні ситуація різко змінилася і значно зросла кількість відвідувачів сторінки Блоку П. Порошенка у Facebook. Станом на 25 травня їх було вже понад 17 тис. При цьому зросла кількість повідомлень до восьми-одинадцяти в день, а кількість прихильників (тих, хто відгукнувся на повідомлення) зросла в середньому до 75. Деякі повідомлення оцінили понад 450 дописувачів. Станом на 13 вересня 2015 р. значно зросла кількість читачів партійної сторінки у Facebook – до 32 тис. 259, а кількість прихильників сторінки П. Порошенка зросла до 390 тис. 780. Щоправда, така активність не засвідчує зростання популярності Блоку П. Порошенка серед

користувачів соціальних мереж. Існує ймовірність штучного збільшення кількості прихильників партії в соціальних мережах з метою привернути увагу до партії. За інформацією ЗМІ, членів Блоку П. Порошенка попросили завести сторінки в соціальній мережі Facebook. Відповідну пропозицію секретаріат партії розіслав прес-секретарям народних депутатів, депутатам і керівникам місцевих органів влади. Згідно з інформацією, кожен член партії має стати активним читачем сторінки партії в соціальній мережі: розповідати про неї друзям, поширювати новини партії, натискати статус «подобається» під публікаціями. Крім того, місцеві осередки партії створюють в Інтернеті спеціальні сторінки (пабліки), назви яких починаються з «мій», «моя», «моє» (наприклад, «Мій Кіровоград»). Прес-служби членів Блоку П. Порошенка також мають поширювати інформацію про ці пабліки. Секретаріат дає доручення депутатам спілкуватися зі своїми читачами доступною мовою, постити фотографії, відео та ділитися емоціями [11].

Враховуючи те, що кількість користувачів Інтернету зростає, ця технологія може спрацювати, адже молодь, на яку розраховують у партії, надає перевагу саме соціальним мережам і менше цікавиться телевізійними й радіоновинами.

На партійній сторінці Блоку П. Порошенка у Facebook розміщена інформація про поточні події, дискусійні матеріали для обговорення (відгуків на інформацію в середньому від 10 до 100). Імовірно, така низька активність користувачів зумовила й незначну кількість постів на сторінці. Подібна картина спостерігається і у Twitter. Натомість на сторінці П. Порошенка, ім'ям якого названо партію, у Facebook активність набагато більша. Зокрема, привітання П. Порошенка на адресу В. Семеренко з перемогою на чемпіонаті світу з біатлону на кінець серпня переглянуло 11 тис. 908 осіб, прокоментувало – 113 і поширило пост на інші сторінки в соціальних мережах 492 особи. Привітання Президента з Днем Незалежності України, адресоване народу України, переглянуло 4 тис. 564 особи і перепостило 361.

Більшість публікацій на президентській сторінці також викликала значну зацікавленість користувачів Інтернету (понад тисячі переглядів і відгуків).

Популярним і технологічним політичним проектом на початку 2015 р., відповідно до аналізу мережевої активності, стала партія «Народний

фронт» – станом на 14 квітня 2015 р. її сторінка у Facebook отримала 21 тис. 366 уподобань. Партія «Народний фронт» провела вдалу виборчу кампанію у 2014 р. і стала одним з переможців виборчих перегонів. Цей результат партія отримала, зокрема, і завдяки активній інформаційній роботі в засобах масової комунікації. Після виборів партія не зменшила інформаційної присутності в ЗМК, а ще більше наростила її, цьому сприяє також й Інтернет. Станом на середину березня 2015 р. партійний сайт «Народного фронту» став одним з найбільш насичених інформаційних ресурсів. Тут можна ознайомитися з основними партійними документами, планами партії на майбутнє, отримати інформацію про регіональні відділення партії і їхню діяльність. Особливість сайту – велика кількість інформації про діяльність державних органів влади, зокрема уряду та місцевих органів самоврядування. На сайті розміщено різноманітні фото- і відеоматеріали, а також позначено можливість переходу на партійні сторінки в таких мережах, як Facebook, Twitter, «ВКонтакте», «Однокласники», YouTube, Google+. Таким чином, «Народний фронт» посів перше місце серед коаліційних парламентських партій за використанням соціальних медіа.

При цьому, судячи із сайту партії та її сторінок у Facebook, Twitter і «ВКонтакте», на відміну від політичних партій В. Кличка й П. Порошенка, «Батьківщини» та Радикальної партії О. Ляшка, «Народний фронт» робив ставку на команду, що підтверджується розміщенням на головній сторінці партійного сайту й обкладинках згаданих мереж слогана «Сильна команда для складних часів» (див. рис. 3.3).

Динаміка зростання кількості тих, хто вподобав сторінку «Народного фронту» у Facebook або продемонстрував свій інтерес до неї протягом квітня – серпня 2015 р., доводить збереження партією на той час свого політичного впливу серед користувачів мережі, незважаючи на невітні результати соціологічних опитувань: до середини березня 2015 р. партійну сторінку у Facebook відвідали і відгукнулися на неї близько 21 тис. користувачів мережі, на середину квітня їхня кількість сягнула 21 тис. 369, а вже станом на 13 вересня 2015 р. було 23 тис. 016 читачів сторінки.

Партія «Народний фронт» поширювала інформацію щоденно, і кількість цих повідомлень сягала від восьми до 36. Переважно це виступи лідерів партії, заяви та інша інформація, яка часто з'являлася і в інших засобах масової інформації. Крім публікацій, що стосуються лідера партії

А. Яценюка, на сторінці розміщувалася також інформація й щодо інших партійних облич – О. Турчинова, А. Парубія, А. Авакова, А. Герашенка, Л. Ємця, Є. Дейдея та ін. При цьому кожний з них має в мережі персональну сторінку і власних прихильників. Фактично, «Народний фронт» працює в мережі мережевим же методом, охоплюючи, таким чином, максимальну кількість користувачів і забезпечуючи в підсумку синергетичний ефект для своєї інформаційної політики.

Рис. 3.3. Обкладинка сторінки «Народного фронту» у Facebook
Джерело: <https://www.facebook.com/nfront.org.ua?fref=ts>

Водночас лідером уподобань серед згаданих політиків залишається А. Яценюк, мережева підтримка якого наближається до президентської: на середину квітня 2015 р. – 331 тис. 883 та 345 тис. 630 уподобань відповідно. Великодне привітання лідера партії А. Яценюка на сторінці «Народного фронту» станом на той самий час зібрало 11 тис. 872 перегляди, 770 уподобань, 108 перепублікацій і 34 коментаря, з яких усі – відповідь на привітання і слова підтримки. Показово, що серед тих, хто відгукнувся на привітання Прем'єр-міністра, більшість мешканці Києва, Одеси, Кривого Рогу, Дніпропетровська, Харкова, Хмельницького, Житомира, що загалом відповідає географії електоральної підтримки партії.

Разом з тим, незважаючи на впізнаваність облич команди «Народного фронту», їхній досвід політичної діяльності та участі в різних політичних проектах, а також технологічні підходи до здійснення медіаполітики, підтримка цієї партії в мережі поступається, тим не менше, підтримці користувачами іншої політичної партії, представленій в парламентській більшості – Об'єднання «Самопоміч», яка на середину квітня 2015 р. підтримувала функціонування власних сторінок у соціальних мережах Facebook і Twitter. Кількість тих, хто вподобав сторінку партії у Facebook, станом на середину березня 2015 р. становила 74 тис. користувачів мережі, на середину квітня – 74 тис. 092, станом на 13 вересня – 74 тис. 823, демонструючи уповільнену динаміку зростання, проте перевищувала кількість тих, хто підтримав Блок П. Порошенка, УДАР, «Батьківщину» та «Народний фронт», що говорить про потенціал цієї партії.

Протягом згаданого періоду на мережевій сторінці партії «Об'єднання «Самопоміч»» щоденно оприлюднювалося сім-десять повідомлень, з якими знайомилися й коментували їх до 600 осіб.

З 1 по 7 квітня найбільшу кількість уподобань серед публікацій – 858 – отримав пост «“Справжньої боротьби з олігархами з боку керівництва держави я не бачу”, – Є. Соболев». У середньому ж повідомлення на мережевій сторінці партії «Об'єднання «Самопоміч»» отримували від 80 до 600 уподобань, найменша кількість – два вподобання (пост «Об'єднання «Самопоміч» оголошує про створення осередку у м. Володарську-Волинському»). Найпопулярніші публікації стосуються питань децентралізації, газопостачання, боротьби з корупцією, реформування судової системи, податкової та земельної реформ. Найменше зацікавили користувачів мережі три повідомлення стосовно розбудови партії в регіонах (одне, два, сім уподобань станом на 6 квітня 2015 р.).

Публікації активно коментуються й поширюються, що говорить про небайдужість аудиторії. У середньому під кожною публікацією від 30 до 60 поширень. Показово, що лідером перепублікацій станом на 6 квітня 2015 р. стало повідомлення про необхідність вимірювання калорійності газу, яке постачається населенню (понад 200 перепублікацій). Отже, можна зробити висновки про пріоритети відвідувачів сторінки.

З наближенням виборів до місцевих органів влади 2015 р. повідомлення представників «Самопоміч» на сторінці у Facebook ставали більш

критичними на адресу влади і правоохоронних органів. Пост «За відставку Генпрокурора Шокіна зібрано 114 підписів, Є. Соболев» на кінець вересня підтримали 334 особи й перепостили 80. Виступ Є. Соболева з критикою на адресу Генерального прокурора на сторінці у Facebook переглянуло 4,9 тис. осіб. Повідомлення сподобалося 1 тис. осіб, 17 осіб прокоментувало, 330 поширило пост. Тема роботи Генерального прокурора на партійних сторінках «Самопоміч» була домінуючою у вересні 2015 р.

Крім того, значу увагу читачів привернули повідомлення соціально-економічного спрямування. Пост «У “Самопоміч” чекають пояснень уряду щодо обсягів і ціни газу, які закладаються в тариф» на кінець вересня 2015 р. викликав інтерес 385 осіб і 156 перепостило його, що вказує на зростаючий інтерес населення до внутрішніх проблем в Україні.

Партійний сайт «Самопоміч» також насичений різноплановою інформацією: відео і фотодокументи, інформація про діяльність членів партії, про їхнє ставлення до подій в Україні та за її межами, статутні документи й досить багато аналітичних матеріалів.

Що стосується парламентської опозиції, то у Верховній Раді восьмого скликання вона представлена новою політичною силою – партією «Опозиційний блок», яка була створена напередодні парламентських виборів 2014 р. на руїнах колишньої партії влади – Партії регіонів. Вивчивши досвід Партії регіонів, «опозиціонери» створили свій сайт у Інтернеті та сторінки в соціальних мережах. Партія представлена в таких соціальних мережах, як Facebook, Twitter, «ВКонтакте», «Однокласники», YouTube Google+, Instagram, Pinterest.

Показовою при цьому в плані електорату Опозиційного блоку і, відповідно, поширюваних партією цінностей та ідей є підтримка сторінки партії в різних мережах. Найбільша – у групи в російській мережі «Однокласники» – станом на середину квітня 17 тис. 980 користувачів, «ВКонтакте» – 5 тис. 385, Facebook – 14 тис. 444 користувачів. На той самий час мережева підтримка представленого в тих самих мережах «Народного фронту» виглядає принципово іншим чином: у найбільш популярній в україномовного населення мережі Facebook – 21 тис. 369 осіб, «ВКонтакте» – 423, «Однокласники» – 369.

Ще одна відмінна від інших парламентських партій риса «опозиціонерів» – ведення сторінок російською мовою.

Незважаючи на кількість дописувачів мережових сторінок Опозиційного блоку, публікації в цих представництвах ними не надто коментуються та поширюються. Так, середня кількість уподобань під повідомленнями партії в «Однокласниках» протягом перших тижнів квітня 2015 р. – від 10 до 20. Максимальна кількість – 26 і 27 – під публікаціями «А. Вилкул: Несмотря на принятые законы о героизации УПА, мы не дадим переписать историю нашего народа и защитим ветеранов» та заявою Опозиційного блоку від 9 квітня 2015 р. з приводу ухвалення цього дня Верховною Радою пакета законів щодо декомунізації.

У Facebook ситуація дещо краща: середня кількість уподобань під публікаціями «опозиціонерів» тут становить 50–60. Лідером уподобань на кінець квітня, за винятком привітання з Великоднем (140 уподобань), стала публікація «Оппозиционный блок требует от Президента наложить вето на закон, раскалывающий общество, попирающий Конституцию и демократию в Украине» від 10 квітня стосовно протесту з приводу вже згаданого «декомунізаційного пакета». Повідомлення підтримали 127 користувачів мережі та поширили 30. Але навіть воно не спричинило активного обговорення – публікацію прокоментували всього шість користувачів.

Не змінилася ситуація й під час виборчої кампанії 2015 р. Повідомлення, які розміщувалися на різних сторінках у соціальних мережах, схожі за змістом, і відгуків на них мало (у середньому від одного до 50). Деякі повідомлення в Facebook отримали більше підтримки, ніж інші, але і вони були мало коментовані. Зокрема, пост «Оппозиционный блок поддержал форум усыновления: Дети Донбасса» сподобався 50 особам, 17 поширило повідомлення, а пост «Движение в НАТО без учета мнения Крыма и Донбасса еще более отдалит их» оцінило 55 осіб і поширило 14. Навіть заява Н. Королевської «Оппозиционный блок добьётся возвращения льгот ветеранам» сподобалася 48 особам і лише три з них поширили цю інформацію.

Відсутність активного коментування за наявності близько 15 тис. прихильників сторінки може говорити або про штучність цієї цифри – використання «примусового» підходу стосовно членів партії та технології «ботів», або про специфічність аудиторії Опозиційного блоку, яка демонструє неготовність до висловлювання власної думки й готова сприймати думки, трансльовані іншими. Обидва висновки не на користь «опозиціонерів».

Щодо Партії регіонів, яка дала життя Опозиційному блоку, втративши місце в парламенті, то ця політична сила тривалий час мала можливість проводити свою політику через різні засоби масової комунікації.

Сайт Партії регіонів має кілька розділів, які систематично оновлювалися, особливо коли партія була при владі. Від інших він відрізнявся наявністю інформації про вище керівництво країни, державну політику. У розділі «Про партію» можна було знайти інформацію про керівників, регіональні представництва, програму, статут, історію партії. У розділі «Новини» широко висвітлювалася діяльність партії, окремих її політиків. Тут розміщувалася інформація про події в країні та за її межами, виступи політиків, статті на різні теми.

У розділі «Регіони» можна було знайти інформацію про всі регіональні підрозділи Партії регіонів. Усі охочі могли зв'язатися з регіональними відділеннями партії, адже в цьому розділі були їхні поштові та електронні адреси, онлайн-адреси регіональних сайтів, електронні версії газет Партії регіонів, які представляли всі регіональні осередки партії.

У розділі «Проекти» представники Партії регіонів пропонували для обговорення в ЗМК різноманітні проекти, які стосуються насамперед розвитку країни й покращення життя громадян. Зокрема, це такі проекти, як «Всеукраїнська вахта пам'яті», «Загальнопартійний огляд-конкурс місцевих організацій», «Освіта – інвестиції в майбутнє», «Нове життя українського села», «Добробут старшого покоління», «Зелений світ малого бізнесу» тощо.

У розділі «Медіа» можна було ознайомитися з публікаціями про партію, діяльність окремих її членів, а також про партійні видання. Інформація на сайті подається трьома мовами: українською, російською та англійською.

Після втрати влади і впливу в суспільстві інформаційна політика партії змінилася. Вона втратила підтримку читачів, з її сайту зникла значна частина інформації, а більшість повідомлень стала недоступною для дослідників. Натомість з'явилася зовсім інша структура сайту й інша інформація, переважно критичного плану, щодо діяльності представників нової влади. Що ж до соціальних мереж, то Партія регіонів станом на квітень 2015 р. мала власні сторінки у Facebook, Twitter, «ВКонтакте» та YouTube, але їх оновлення не відбувається з травня 2014 р. Отже, у найближчій

перспективі впливовим політичним суб'єктом Партію регіонів уже ніхто не розглядає.

До заборони Комуністичної партії в Україні партія активно використовувала Інтернет як засіб комунікації. Комуністи мали один з найбільш активних сайтів, новини на якому оновлювалися щогодини, тут була можливість залишати коментарі без попередньої реєстрації.

Сайт Комуністичної партії має розгалужену структуру. На ньому розміщується інформація про діяльність партії, її регіональних підрозділів, їхні адреси, діяльність членів партії, архівні матеріали.

Більшість матеріалів, розміщених на сайті Комуністичної партії України й на сторінках партії в соціальних мережах, критичного характеру. Комуністи критикують соціально-економічну політику влади й ще більше представників правих сил – націоналістів. Зокрема, достатньо ілюстративними є публікації «Уничтожение фашизма – первоочередная задача рабочего и коммунистического движения», «Расстрел евреев осуществляли украинские полицейские из “Буковинского Куриня”» тощо. Такі ж публікації на сайті, як «Поздравление Петра Симоненко в связи с 67-й годовщиной создания Корейской Народно-Демократической Республики» і «Поздравление Петра Симоненко по случаю Дня Независимости Вьетнама» за відсутності відповідних привітань з Днем Незалежності України опосередковано говорять про ставлення до незалежності країни і її суверенного існування.

На адресу своїх опонентів комуністи часто використовують різкі висловлювання, які не завжди аргументовані. Публікації мають переважно пропагандистський характер. Як зазначають фахівці, відбувається маніпуляція свідомістю, об'єктом якої є політична свідомість суспільства [50].

З партійного сайту можна легко вийти на сторінки Комуністичної партії України в соціальних мережах, які функціонують тривалий час. Станом на початок березня 2015 р. як читачі сторінки партії у Facebook зареєструвалося 3 тис. 102 особи (станом на кінець вересня 2015 р. – 3 тис. 573). Повідомлення, які поширюються у Facebook, мають невелику кількість позитивних відгуків (у середньому два-вісім). Причому більшість позитивних відгуків належить одним і тим же особам. При цьому кількість відгуків зростає лише на інформацію, приурочену до знаменних дат. Щодо пропагандистських матеріалів, то вони не користуються популярністю. Най-

більшу увагу відвідувачів сторінки партії у Facebook у вересні привернули кілька повідомлень: «П. Симоненко: Коммунисты идут на выборы в составе политсилы «Нова держава»» (сподобалося 20 особам, п'ять поширень); «Петр Симоненко: При “социальных благах” от Яценюка Украина – даже не Африка по уровню жизни» (сподобалося 21 особі, чотири поширення). Інші повідомлення, як і раніше, не викликають інтересу в читачів.

ВО «Свобода», як і раніше, не має розгалуженої інформаційної структури, яка б охоплювала всю Україну. Партія має свій сайт, на якому розміщується різноманітна інформація переважно політичного характеру. Сайт має кілька розділів. У розділі «Про партію» можна дізнатися про історію партії, її програму, лідерів, контакти. У розділі «Діяльність» висвітлюються заходи, які здійснюють представники ВО «Свобода».

У розділі «Документи» розміщено документальні матеріали, зокрема заяви, звернення, виступи, закони та інші документи, які можуть бути цікавими для дослідників.

У розділі «Дописи» розміщено публікації про партію, які були опубліковані в різних ЗМІ, аналітичні матеріали та звернення громадян до ВО «Свобода».

Партія має свої інтернет-видання з однойменною назвою (www.tyahnybok.info, www.svoboda.org.ua). На їхніх сторінках розміщено публікації, у яких автори критикують владу і своїх опонентів з партій лівого спрямування, зокрема комуністів. Наведемо для прикладу лише кілька назв статей, з яких можна помітити нищівну критику опонентів і висловлення прихильності до ОУН-УПА. Зокрема, «Люди ставилися до повстанців дуже прихильно. І завдяки цьому ми трималися.», «Суд визнав: Симоненко зберхав про Шухевича», «Ідея “русского міра” – реанімація концепції ЦК КПРС» тощо.

Наприкінці серпня та у вересні 2015 р., після загострення відносин з владою, «свободівці» значно активізувалися в соціальних мережах Facebook, Twitter, «ВКонтакте» і YouTube. Зросла кількість повідомлень з критикою на адресу влади. При цьому зросла й кількість відвідувачів партійних сторінок «Свободи» в соціальних мережах. Станом на кінець вересня у Twitter «Свободу» підтримувало 48,8 тис. читачів, у Facebook – 40 тис. 667, «ВКонтакте» – 11 тис. 425. Щоправда, повідомлення на всіх сторінках схожі за змістом. Зокрема, з публікацією «ВКонтакте» «Сказано занадто

сильно, щоб зрозуміла більшість. Сержант ЗСУ учасник бойових дій» ознайомилося 3 тис. 099 осіб, високо оцінили 180, прокоментували 83; «Мама Сергія Бойка (бійця бат. ОУН) про обшук в їхній квартирі» ознайомилось 1 тис. 660 осіб, позитивно оцінило 26, прокоментувало 12.

На сторінці у Facebook розміщено подібні публікації: «На подвір'ї Олега Гелевея після 12 годин обшуку “знайшли” пістолет» (сподобалося 59 особам, 60 поширень); «Сильний виступ Руслана Кошулинського» (сподобалося 854 особам, 684 поширення) тощо. Усе це є доказом того, що інформація, яку пропонує читачам «Свобода», привертає увагу багатьох пересічних громадян, і партія намагається використати у своїх інтересах ситуацію, що склалася.

Варто звернути увагу на маловідомі партії, які в майбутньому можуть стати досить впливовими політичними силами, адже, як показує досвід, таке досить часто трапляється в Україні. Наприклад, за короткий історичний період такі політичні партії, як Народно-демократична партія, Соціал-демократична партія України (об'єднана), «Наша Україна», Партія регіонів, виростили з маловідомих до потужних провладних політичних сил і так само зникали з політичного Олімпу. При цьому значна частина інформації про ці політичні партії, яка поширювалася через Інтернет, стала згодом недоступною для дослідників.

Парламентські вибори 2014 р. засвідчили суспільний запит у нових політичних силах, відповіддю на що стала поява в парламенті партій «Блок П. Порошенка “Солідарність”», «Об'єднання “Самопоміч”», Радикальної партії О. Ляшка. Проте існує ймовірність зростання впливу інших партій, які на разі маловідомі виборцям. Уже на початку виборчої кампанії 2015 р. соціологічні дослідження засвідчили про зростання впливу деяких партій, які до цього часу були відомі лише незначній частині виборців.

Однією з таких політичних сил стала партія «Наш край», яка зареєстрована 23 серпня 2011 р. Очолюють партію п'ять співголів: О. Мазурчак, О. Фельдман, Ю. Гранатуров, А. Кіссе та С. Кальцев, які до подій Революції гідності були членами Партії регіонів. Відповідно, інформаційна політика партії схожа на ту, яку проводить Опозиційний блок: жорстка критика влади, обіцянки все змінити на краще тощо. «Наш край» має свій сайт, який насичений різноманітною інформацією про партію, її статут і програму,

є матеріали про діяльність регіональних осередків та про плани партії на перспективу. Більшість матеріалів мають пропагандистський характер і розраховані на виборців, незадоволених рівнем свого життя.

Партійний сайт має вихід на сторінки у Facebook, «ВКонтакте», YouTube. Найбільше відвідувачів сторінки «Нашого краю» у Facebook, їхня кількість на кінець вересня 2015 р. сягла 1 тис. 600 осіб. Звичайно, це дуже мало порівняно з парламентськими партіями, але результат не поганий, якщо врахувати, що партія активізувалася лише в другій половині 2015 р. У вересні щодня на сторінці партії у Facebook публікувалося близько шести повідомлень, які читали до 60 осіб. При цьому деякі пости привернули більше уваги: «“Наш край”: профессиональные, успешные, свои» (сподобалося 84 особам, 12 поширень); «Средняя украинская семья вынуждена ежемесячно платить более 100 грн за “скрытый” газ – “Наш край”» (сподобалося 508 особам, 166 поширень); «“Наш край” будет участвовать в местных выборах во всех регионах страны» (сподобалося 99 особам, 24 поширення) тощо.

Інший політичний проект – Партія простих людей (очолив С. Каплін, народний депутат від Блоку П. Порошенка) також заявив про себе, активно критикуючи уряд. Партія простих людей має свій сайт, який нічим особливим не відрізняється від сайтів інших партій, активно використовує соціальні мережі. Зокрема, на сторінці у Facebook розміщено інформацію з критикою на адресу уряду А. Яценюка. Подібна інформація викликає зацікавленість читачів. Зокрема, пост «Сергей Каплин: Моя прописка в БПП для того, чтобы быть ближе к горлу Яценюка» сподобався 113 особам, 33 з яких прокоментувало розміщену інформацію, а 29 поширило її. Найбільше вподобань мав пост «Суд обязал ГПУ открыть дело против Яценюка» (472 особам це сподобалося, 47 прокоментувало, 360 поширило). Тобто інформація про реформи, плани партії менше цікавить читачів, ніж бажання покарати урядовців.

Часто читачі, які користуються інформацією, пропонованою політичними партіями, не звертають уваги на той факт, що «критики», перебуваючи при владі, діяли інакше й говорили інші речі. Не дивно, що при зміні статусу політичної сили чи окремих політиків зникає інформація, яка не влаштовує їх на цьому етапі. За таких умов дослідники, які вивчають

політичну систему, діяльність політичних партій і громадських організацій втрачають можливість отримати всю необхідну інформацію.

Як показав проведений аналіз, використовуючи мережеві сторінки й сайти політичних партій як джерело підготовки інформаційного продукту, аналітики можуть робити висновки стосовно основних меседжів, що експлуатуються партіями під час виборчих кампаній і в період між виборами, динаміки рейтингу партії, її підтримки з боку виборців у різних регіонах країни, позицій і перспектив партійних лідерів, розбудови партійної мережі. Найбільш показовими критеріями для цього виступають кількість уподобань партійної сторінки в мережі (хоча цей показник не обов'язково вказує на підтримку політичної сили, він однозначно засвідчує її впливовість), кількість і характер коментарів під розміщеними на сторінці повідомленнями, кількість уподобань повідомлень, кількість їх перепублікацій відвідувачами сторінки. Останнє також засвідчує той контент, який на разі є цікавим користувачам мережі та ілюструє суспільні очікування.

Проте інформація на партійних сайтах і в соціальних мережах легко доступна лише протягом нетривалого часу, адже старі повідомлення перекриваються новими, а пошукові інструменти в мережевих сторінках відсутні. Отже, із часом знайти потрібну інформацію буде практично неможливо. До того ж не можна виключати, що частина інформації може бути просто видалена власниками сторінки і зникне назавжди. Інформаційно-аналітичні служби бібліотек намагаються оперативно відслідковувати й зберігати інформацію, яку поширюють політичні партії. Зокрема, працівники Служби інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади (далі – СІАЗ) НБУВ при підготовці консолідованих аналітичних матеріалів використовують інформацію партійних мережевих сторінок. Усі ці матеріали зберігаються в тематичних файлових колекціях СІАЗ. Діяльність партійних структур в усіх регіонах України узагальнювалася в щотижневику «Політичні партії в демократичному процесі», який видавався СІАЗ у 2012 р. При цьому широко використовувалася інформація партійних засобів масової комунікації. Також СІАЗ здійснює підготовку й організацію видання бюлетеня оперативної інформації електронних видань «Резонанс», на сторінках якого висвітлюються події, що відбуваються в Україні та за її межами (щорічно видається понад 90 випусків). У рубриці «Політика» значне місце приділяється політичним процесам за участі політичних партій і їхніх лідерів.

Інформація з партійних сайтів і мережевих сторінок використовується фахівцями СІАЗ при підготовці аналітичних матеріалів, які публікуються на сторінках таких видань, як «Україна: події, факти, коментарі», «Резонанс» тощо. За I–III квартал 2015 р. було підготовлено 13 аналітичних оглядів, присвячених висвітленню діяльності окремих політичних партій в Україні та загалом процесам розвитку вітчизняної партійної системи. Протягом 2013–2014 рр. було опубліковано 26 таких аналітичних оглядів, які представлені в електронному вигляді в онлайн-доступі на сайті інформаційно-аналітичних підрозділів НБУВ (www.nbuviap.gov.ua).

У сучасних умовах зростання обсягу інформації на електронних носіях, яка часто зникає, а на її місці з'являється інша, виникає потреба більш активного вивчення та архівування цієї інформації. Зокрема, це стосується й партійних ресурсів, адже збереження інформації сайтів і мережевих сторінок політичних партій як інформаційного ресурсу є важливою складовою формування інформаційного фонду суспільства з метою подальшого використання при підготовці наукових і науково-аналітичних матеріалів.

У таких умовах зростає роль інформаційно-аналітичних служб бібліотек, одним з напрямів діяльності яких є збереження інформації інтернет-ресурсів, зокрема партійних ЗМК, шляхом аналітико-синтетичного перетворення первинної інформації та підготовки консолідованої інформації, представленої в інформаційно-аналітичних продуктах бібліотек.

3.3. Розвиток бібліотечно-інформаційного продукту в контексті поширення інтернет-технологій

Інформаційне виробництво як основа інформаційного суспільства має значний вплив на всі сторони його життєдіяльності – політику, економіку, освіту, науку, комунікативні відносини тощо. Виробниками інформації нині є величезна кількість суб'єктів – від органів державної влади, наукових установ, бізнесових, громадських структур до окремих громадян. Утім, якість і обсяг створюваної ними інформації набуває неконтрольованого характеру, перевантажує інформаційний простір і навіть може зашкодити інтересам суспільного розвитку з огляду на присутність у її складі некорисної, розрізненої, суперечливої, недостовірної інформації.

У таких умовах особливого значення набуває роль бібліотеки як структури, що «фільтрує» інформаційні потоки, відбираючи для зберігання лише справді корисні для суспільства інформаційні ресурси. Разом з тим, будучи інституцією, що акумулює й систематизує документовану інформацію та володіє методами її пошуку й опрацювання, бібліотека має можливість спрямовувати свої зусилля на виробництво нових інформаційних продуктів і послуг, які б допомагали суспільству ефективніше використовувати інформацію для свого розвитку. Таким чином бібліотека перетворюється на каталізатор генерування нових знань і стає одним з найважливіших факторів у соціокомунікативній діяльності суспільства.

Інформаційно-виробнича діяльність бібліотек розпочалася одночасно з їх виникненням і відображає еволюційний розвиток бібліотек як соціально-комунікативних інституцій. Одним з перших видів інформаційних продуктів бібліотек стали копії документів і їхніх фрагментів, а саме переписані документи. Водночас виник і такий вид інформаційного продукту, як рукописні реєстри книг, попередники теперішніх каталогів. З появою книгодрукування інформаційне виробництво бібліотек інтенсифікувалося. З'явилася можливість тиражування й розповсюдження книг як матеріальних носіїв інформації. Це стало одним з чинників доступності джерел знань і, як наслідок, підвищення освіченості широкого загалу суспільства.

У середині XIX ст. у зв'язку з різким збільшенням темпів приросту знань та інформації в окремих галузях науки, насамперед у хімії та фізиці, з'явилася необхідність видання першого реферативного журналу – інформаційного продукту, що дає можливість отримати уявлення про зміст документа без звернення безпосередньо до документа. Використання реферативного журналу дало змогу користувачеві бути в курсі зміни системи знань при прийнятних витратах часу.

Подальший розвиток бібліотек супроводжувався створенням інших різновидів інформаційних продуктів, які згодом стали традиційними для бібліотечно-інформаційного виробництва. Зокрема, на рівні первинної інформації, виробленої бібліотекою для сприяння користувачам в орієнтації в системі її діяльності й ресурсів, доречно розглядати режим і порядок роботи бібліотеки, правила користування фондами тощо. Більш складним інформаційним продуктом стали анотовані та бібліографічні покажчики, рубрикатори, тематичні виставки тощо.

Традиційні інформаційні продукти бібліотек доволі ґрунтовно досліджували українські та зарубіжні бібліотекознавці, зокрема Г. Ковальчук, Т. Вилегжаніна, І. Давидова, Т. Добко, Л. Костенко, О. Баркова, І. Антоненко, Ю. Столяров, М. Дворкіна, А. Чачко, І. Якобсон. Утім, з огляду на постійний розвиток і вдосконалення бібліотечно-інформаційної продукції, актуалізується завдання дослідження сучасних інформаційних продуктів бібліотек, створення яких передбачає використання інноваційних підходів і технологій. Зокрема, окремим напрямом досліджень у бібліотекознавстві стало вивчення цифрових інформаційних продуктів, створення яких було започатковано в результаті використання новітніх комп'ютерних технологій обробки та надання інформації, що зумовили докорінні перетворення в бібліотечній технології. Представлена в електронному вигляді інформація довідково-енциклопедичного характеру – бібліографічна, реферативна, фактографічна, довідкова, – науково-технічна та інша інформація засвідчила виникнення нової форми інформаційного продукту – цифрової.

Разом з тим потреба суспільства в систематизованій інформації, використання якої забезпечує прийняття більш оперативних, ефективних і обґрунтованих рішень у державному управлінні, політиці, бізнесі, праві, освіті тощо, змістила акценти інфотворчої діяльності бібліотек у площину виробництва власних продуктів аналітичного спрямування. Таким чином, сучасна бібліотека трансформувалася в загальносуспільний інформаційний центр, який надає не лише технічні можливості доступу до первинної, необробленої інформації, а і створює якісно інший рівень доступу – інтелектуальний, що забезпечує доступ до структурованої, систематизованої інформації, робить зріз з певної проблеми на основі аналізу великих масивів первинних джерел, застосовуючи певні наукові та інтелектуальні технології.

Прикладом позитивного досвіду інформаційно-аналітичного виробництва вітчизняних бібліотек є діяльність підрозділів Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського (далі – НБУВ) – Служби інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади, Національної юридичної бібліотеки і Фонду Президентів України. Діяльність цих структур спрямована, головним чином, на задоволення інформаційно-аналітичних запитів органів державної влади всіх рівнів, громадських організацій,

економічних структур, наукових працівників, які цікавляться суспільно-політичною та економічною тематикою.

Підготовка відповідних інформаційно-аналітичних продуктів поєднує дві форми роботи – оперативне інформування про ситуацію або проблеми на основі щоденного моніторингу інформації та підготовку аналітичних матеріалів з окремих питань, що дають змогу сформувати цілісне бачення проблеми, встановити причинно-наслідкові зв'язки, вивчити точки зору експертів, визначити фактори впливу, перспективи розвитку, наслідки тощо. Повнотекстові версії інформаційно-аналітичних продуктів представлені на сайті НБУВ, а їхні друківані примірники також адресно надаються відповідним замовникам.

Варто зазначити, що, крім НБУВ, інформаційно-аналітичні продукти виробляються, щоправда в менших обсягах, іншими національними бібліотеками України. Аналіз сайтів Національної парламентської бібліотеки України (<http://www.nplu.org>), Національної історичної бібліотеки України (<http://nibu.kiev.ua>), Львівської національної наукової бібліотеки України ім. В. Стефаника (<http://www.lsl.lviv.ua>), Одеської національної наукової бібліотеки ім. Максима Горького (<http://odnb.odessa.ua>), Національної наукової медичної бібліотеки (<http://www.library.gov.ua/ru>), Національної бібліотеки України для дітей (<http://chl.kiev.ua>) дає підстави для висновку, що сьогодні поширеними бібліотечно-інформаційними продуктами є наукові, інформаційні, бібліографічні, реферативні та оглядові видання, представлені бібліографічними посібниками, покажчиками змісту, реферативними збірниками, інформаційними бюлетенями, матеріалами науково-практичних конференцій, оглядами науково-дослідної роботи наукових бібліотек тощо.

Специфіка інформаційно-аналітичних продуктів бібліотек, їх різновиди й технологія підготовки детально розглядалися у працях українських бібліотекознавців, зокрема Н. Кушнарєнко [24], І. Давидової [9], В. Ільганаєвої [15], В. Горового [5], Т. Гранчак [8]. Значний внесок у розробку різних аспектів інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек зробили О. Кобєлев [19], В. Захарова, Л. Філіпова [14], В. Пальчук [28], О. Постельжук [32], Л. Чуприна [46], В. Бондарєнко [3] та ін. Отже, з огляду на розробленість питання, у цій праці окремо його не розглядатимемо. Водночас більш детального дослідження потребують процеси інформаційного виробництва бібліотек, пов'язані з упровадженням у бібліотечне середовище технологій

Web 2.0. Їх використання вивело виробництво інформації на новий рівень і заклало підвалини створення інформаційних продуктів, поширюваних лише в мережі Інтернет – сайтів, блогів, сторінок бібліотек у соціальних мережах. Як інформаційні продукти бібліотек ці ресурси поки що не досліджувалися, тому актуально розглянути їхні характеристики в рамках прийнятого в бібліотекознавчій літературі поняття «інформаційний продукт».

Термін «інформаційний продукт» у довідковій і бібліотекознавчій літературі має декілька трактувань. Так, згідно з ДСТУ ГОСТ 7.9:2009 (ИСО 214–76) «Система стандартів по информации, библиотечному и издательскому делу. Реферат и аннотация. Общие требования» (ГОСТ 7.9–95 (ИСО 214–76), IDT), що діє з 1 грудня 2009 р., інформаційний продукт (продукція) – матеріалізований результат інформаційної діяльності, призначений для задоволення інформаційних потреб громадян, державних органів, підприємств, установ і організацій [12].

ГОСТ 7.0–99. «Информационно-библиотечная деятельность, библиография. Термины и определения» [6] визначає інформаційну продукцію як документи, інформаційні масиви, бази даних та інформаційні послуги, які є результатом функціонування інформаційних систем.

У Законі України «Про інформацію» [36] інформаційну продукцію визначено як матеріалізований результат інформаційної діяльності, призначений для задоволення потреб суб'єктів інформаційних відносин, якими, згідно з цим же Законом, є фізичні та юридичні особи, об'єднання громадян, суб'єкти владних повноважень.

Автори проекту закону України «Про інформаційний суверенітет та інформаційну безпеку України» пропонують вважати інформаційним продуктом матеріалізований результат інформаційної діяльності, документований на будь-якому носії або оголошений публічно і призначений для забезпечення інформаційних потреб користувача. Інформаційні послуги, згідно з проектом закону, – це інформаційна або інформаційно-посередницька діяльність, спрямована на задоволення замовних запитів і потреб користувачів інформаційної продукції [35].

ДСТУ 7448:2013 «Информация и документация. Библиотечно-информационная деятельность. Термины та значения понятий», який набрав чинності з 1 липня 2014 р., визначає інформаційну послугу як надання інформації певного виду користувачеві бібліотеки відповідно до його інформаційного

запиту [13, с. 29]. Визначення терміна «інформаційний продукт» у цьому документі не подається.

Найбільш розробленою для сфери інформаційного обслуговування бібліотекознавці вважають терміносистему, запропоновану російською дослідницею В. Брежневою [4]. Зокрема, аналіз дефініцій, представлених у фаховій літературі, у тому числі нормативно-правового характеру, і використання досвіду, накопиченого в маркетингу послуг, дало змогу авторці дійти висновку, що доцільно використовувати термін «інформаційна продукція», визначаючи її як кінцевий результат інформаційно-бібліотечної діяльності, спрямований на задоволення інформаційних потреб користувачів і представлений як у матеріальній, так і не в матеріальній формі. У тому випадку, коли результати інформаційно-бібліотечної діяльності набувають матеріальної, речовинної форми, вживається термін «інформаційний продукт».

Як інформаційні продукти можуть виступати дайджести, аналітичні огляди, бібліографічні покажчики, реферативні журнали тощо. До складу інформаційної продукції, крім інформаційних продуктів, входять також інформаційні послуги, що не мають речовинної форми (матеріального носія), наприклад усні довідки, консультації бібліографа, видача книг, пошук у Інтернеті тощо.

Ґрунтовне дослідження термінів «інформаційний продукт» та «інформаційна послуга» проведено українськими бібліотекознавцями В. Захаровою та Л. Філіповою [14], які на основі аналізу літератури й досвіду роботи сервісних служб запропонували таку характеристику послуги, як гнучкість, динамічність, можливість прилаштування під індивідуальні потреби користувача. Інформаційний продукт, за їхнім твердженням, представляє собою завершену форму, що є сумою характеристик, які визначають як його функціональне призначення, так і зовнішній вигляд. Зміна характеристик можлива лише у процесі підготовки наступної модифікованої моделі, яка в момент випуску у виробництво також набирає статичну форму.

Дослідниці розмежовують поняття «послуга», «обслуговування» і «продукт», стверджуючи, що обслуговування – це процес, а його результатом може бути послуга або продукт. Послуга – це результат діяльності, а не сама діяльність. Результатом інформаційної послуги є надання користувачу інформаційного продукту.

Водночас автори дослідження констатують, що, хоча в літературі про- водиться досить чітка межа між продуктами й послугами, провідною тен- денцією обслуговування є все більше їх злиття. У дійсності майже завжди набуття продукту супроводжується супровідними послугами.

В. Захарова та Л. Філіпова вважають доцільним використання такої системи термінів:

1. Інформаційна продукція – кінцевий результат інформаційно-біб- ліотечної діяльності, спрямований на задоволення інформаційних потреб користувачів і представлений у вигляді інформаційних продуктів та інфор- маційних послуг.

2. Інформаційний продукт – кінцевий результат інформаційно-біб- ліотечної діяльності, закріплений на матеріальному носії, що уможливує його багаторазове використання з метою задоволення інформаційних пот- реб користувачів.

3. Інформаційна послуга – корисний кінцевий результат інформаційно- бібліотечної діяльності, представлений у нематеріальній формі, спрямо- ваний на задоволення інформаційних потреб користувачів, досить часто також і шляхом надання інформаційних продуктів.

При цьому основними характеристиками інформаційних продуктів і послуг виявляються такі:

- корисність;
- тиражування;
- старіння (деактуалізація через появу більш повних і достовірних відомостей);
- адресність (урахування потреб і особливостей тих чи інших груп користувачів);
- наукоємність (створення інформаційного продукту потребує значних витрат інтелектуальної праці на пошук, опрацювання та аналіз інформації);
- незнищуваність (інформаційний продукт зберігає інформацію, яка в ньому міститься, незалежно від того, скільки разів вона була використана. Більше того, ця інформація може бути багато разів тиражована різними користувачами, які мають до неї доступ).

Отже, обслуговуючись вищенаведеною терміносистемою, доцільно провести аналіз веб-сайтів і мережових сторінок бібліотек з точки зору поняття інформаційного продукту, виходячи при цьому з їхніх складових.

Як приклад розглянемо веб-сайт НБУВ (<http://www.nbuv.gov.ua>). Він має власну («фізичну») адресу, регулярні й довідкові дані, зокрема відомості про каталоги, електронні ресурси, бази даних, електронні виставки, наукову та видавничу діяльність, нові надходження, конференції, бібліотечні новини. Веб-сайт має свою пошукову систему, яка дає змогу зорієнтуватися у фонді бібліотеки. При цьому основна частина інформації веб-сайту є незмінною або статичною та підлягає багаторазовому використанню. У міру надходження нової інформації попередня архівується. Це стосується, у тому числі, і новин, найважливіші з яких, зокрема щодо міжнародних конференцій, симпозіумів, круглих столів, науково-практичних семінарів, містяться в архіві веб-сайту НБУВ, починаючи з 1982 р.

У розділі «Центр досліджень соціальних комунікацій» на сайті НБУВ представлено архів інформаційно-аналітичних матеріалів Національної юридичної бібліотеки, Служби інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади та Фонду Президентів України. Архів надає доступ до повнотекстових версій випусків бюлетеня оперативної інформації «Резонанс» (з 2010 р.), журналу «Україна: події, факти, коментарі» (з 2011 р.), інформаційного щотижневого бюлетеня «Політичні партії в демократичному процесі» (2012 р.), експертно-аналітичного висновку за результатами моніторингу преси «Проблеми ринку праці» (2011–2012 рр.), інформаційно-аналітичних бюлетенів «Економічна діяльність: нові орієнтири і ризики» (2013–2014 рр.), «Шляхи розвитку української науки» (з 2011 р.), «Соціальні мережі як чинник інформаційної безпеки» (2013–2014 рр.).

Електронний архів науково-довідкових видань НБУВ надає доступ до повнотекстового формату 35 монографій з архівознавства й бібліотекознавства, путівників і довідників, виданих Інститутом архівознавства та Інститутом рукопису НБУВ.

В архіві каталогів і бібліографічних покажчиків можна ознайомитися з повним текстом 102 документів, серед яких наукові каталоги, бібліографічні та анотовані покажчики, довідники-покажчики архівних документів, каталоги колекцій, рукописів тощо.

Окремо представлено збірники архівних документів та археографічні видання, загалом 32 документи, у тому числі збірники документів і матеріалів з історії Національної академії наук України.

Архів науково-методичних посібників містить методичні рекомендації, інструкції, нормативні та методичні документи з архівної справи й діловодства тощо.

У повнотекстовому форматі представлені також наукові фахові видання Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського: періодичні видання – науково-теоретичний і практичний журнал «Бібліотечний вісник» (з 1993 р.) й український реферативний журнал «Джерело» (з 1999 р.); збірники наукових праць – «Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського» (з 1998 р.), «Рукописна та книжкова спадщина України» (з 1993 р.), «Українська біографістика» (з 1996 р.), «Библиотеки национальных академий наук: проблемы функционирования, тенденции развития» (з 2000 р.), «Українсько-македонський науковий збірник» (з 2005 р.), «Слов'янські обрії» (з 2006 р.).

Крім того, сайт НБУВ надає доступ до звітів про наукову й науково-організаційну роботу Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського з 2005 р., звітів про видавничу діяльність НБУВ, архіву щорічних бібліотечних конференцій з 2001 р. Отже, з огляду на комплексний характер представленої інформації (електронні каталоги, повнотекстові бази даних, інформаційно-аналітичні матеріали тощо), яка може бути використана багаторазово, веб-сайт бібліотеки можна охарактеризувати як багаторівневий комплексний інтегрований бібліотечно-інформаційний продукт. Разом з тим сайти доречно розглядати й як інноваційний інформаційний продукт, оскільки вони досі є не в усіх бібліотек.

Аналогічні підходи можна застосувати до аналізу мережевих сторінок бібліотек на предмет їх приналежності до інформаційних продуктів. Зусилля охоплення бібліотеками веб-середовища соціальних мереж, яке для більшості сучасних користувачів є звичним способом спілкування, пошуку інформації, реалізації професійних інтересів, відбувається паралельно зі створенням і підтримкою функціонування сайтів. У сучасному комунікативному просторі важливими для розкриття потенціалу бібліотек є такі характеристики функціонування соціальних мереж, як періодичність, інформативність, фінансова доступність, глобальність, демократичність і наявність зворотного зв'язку. Співтовариства, створені в соціальній мережі, це один зі способів змінити стереотипи щодо бібліотеки як консервативної установи, підняти її престиж, залучити нових користувачів.

Найбільш пристосованою для просування бібліотеки більшість бібліотечних працівників вважають мережу Facebook (<http://facebook.com>). Порівняно з іншими соціальними мережами платформа Facebook привертає увагу бібліотек з огляду на ряд критеріїв: цільова аудиторія ресурсу (старші 14 років), наявність різноманітних груп (спільнот) за інтересами, можливість рекомендувати ту чи іншу інформацію сторінки друзям (обмін посиланнями), високі рейтинги використання порівняно з іншими соціальними мережами тощо.

Водночас багато бібліотек представлені одразу в кількох соціальних мережах. Зокрема, НБУВ забезпечує інтернет-комунікацію зі своїми читачами через мережі Facebook (<https://www.facebook.com/Vernadsky.Library/timeline>), «ВКонтакте» (група читачів НБУВ – <https://vk.com/club22008307>), Twitter (<https://twitter.com/NBUV>).

Крім того, НБУВ представлена в мережі Facebook сторінками своїх структурних підрозділів: Служби інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади (<https://www.facebook.com/siazua>), Національної юридичної бібліотеки (<https://www.facebook.com/nllofua>), Фонду Президентів України (<https://uk-ua.facebook.com/fondprezudentiv>), Центру науково-бібліографічної інформації НБУВ (https://www.facebook.com/cnbinbuv?fref=pb&hc_location=profile_browser), Відділу музичних фондів (<https://www.facebook.com/mus.fond>), Австрійської бібліотеки (<https://www.facebook.com/Österreich-Bibliothek-Kiew-Aвстрійська-бібліотека-у-Києві-450199155072622/timeline>).

На веб-сайті НБУВ створено посилання, за допомогою якого можна перейти на сторінку бібліотеки і сторінки її підрозділів у мережі Facebook. Аналогічно можливість переходу з веб-сайту на власні сторінки в соціальних мережах надають усі національні бібліотеки України, про що говорить аналіз їхніх сайтів. Зокрема, Національна парламентська бібліотека та Одеська національна бібліотека ім. Максима Горького представлені сторінками в мережі Facebook; Національна історична бібліотека України має сторінки в мережах Facebook, «ВКонтакте», Google+, YouTube; Львівська національна бібліотека ім. В. Стефаника – Facebook, «ВКонтакте», Twitter; Національна медична бібліотека – Facebook, Google+, YouTube, Twitter; Національна бібліотека для дітей – у мережах Facebook, «ВКонтакте», YouTube, Instagram.

Сторінки бібліотек у соціальних мережах дають можливість удосконалити форми інформаційно-бібліотечного обслуговування користувачів, підвищити його ефективність, забезпечити надання оперативного доступу до нових надходжень, інформування стосовно виставок, конференцій та інших бібліотечних подій. Сторінки структурних підрозділів бібліотек, у свою чергу, інформують і спрямовують користувачів до більш специфічних ресурсів, які можуть притягувати й утримувати адресну аудиторію. Отже, мережева сторінка бібліотеки здатна всебічно задовольняти потреби користувачів, тобто відповідає одному з критеріїв інформаційних продуктів.

Бібліотечна сторінка в мережі має й іншу ознаку інформаційного продукту – нею можна користуватися постійно або багаторазово, причому, на відміну від традиційних бібліотечних продуктів, інформація у яких піддається старінню, інформація мережевої сторінки регулярно оновлюється, тобто користувач завжди має справу з актуальною інформацією. Причому, на відміну від сайту, інформація мережевої сторінки бібліотеки, у випадку, якщо вона одного разу була вподобана користувачем, надходить до нього «самостійно», з'являючись у його стрічці новин, не потребує при цьому спеціального входження користувача на сторінку бібліотеки та вивчення ним її оновлення.

На відміну від сайту бібліотеки, який виконує навігаторську функцію щодо фондів бібліотеки, сторінка в соціальній мережі не має пошукових механізмів. Головний зміст інформації бібліотек у соцмережах – новини, часто дубльовані із сайту бібліотеки, анонси, оголошення, повідомлення, звіти та фотогалереї з різноманітних заходів і презентацій, конкурси чи опитування. З огляду на це, специфічною функцією сторінки бібліотеки в соціальній мережі можна вважати керування використанням інформації, тобто спрямування користувача до актуальних, нових, корисних чи цікавих інформаційних продуктів. Відповідно, пріоритетною характеристикою інформаційних продуктів, розміщених на мережевій сторінці бібліотеки, має бути оперативність. Зокрема, анонсування заходів чи оголошення про зміни в режимі роботи бібліотеки повинні бути завчасними, а реакція на події, заходи, визначні дати не має запізнюватися.

Варто зважати на те, що нині соціальні мережі стають одним з основних, а головне, найшвидшим поширювачем новин. Більше того, повідомлення користувачів соціальних мереж, зокрема відомих політиків і громадських

діячів, дедалі частіше стають матеріалами на сайтах новин. Дослідження компанії CNN, яка проаналізувала поведінку міжнародних читачів щодо вибору каналів отримання новин в Інтернеті, показало, що 43 % новин поширюється через соціальні сайти, зокрема Facebook, Twitter, MySpace і YouTube. Решта способів доставки новинного контенту: використання електронної пошти – 30 %, SMS – 15 % і миттєвих повідомлень (ICQ тощо). Є багато прикладів миттєвого поширення новин у соціальних мережах, що значно випереджають повідомлення традиційних ЗМІ, як українських, так і світових (результати важливих самітів, виборів, наслідки стихійних лих та аварій тощо). Ці тенденції, на думку Л. Чуприни, дають підстави говорити про поширення новинної інформації в соціальних мережах як один з функціональних напрямів їхнього розвитку й, відповідно, оцінювати соцмережі як джерело оперативної інформації в українському інтернет-середовищі [46].

Щоб утримувати цільову аудиторію на сторінці бібліотеки, необхідно постійно підживлювати інтерес до неї, постійно оновлюючи сторінку, викладаючи новий цікавий контент. Таким чином, інформаційні продукти на сторінці стають мобільними, такими, що змінюються. Формат контенту вибирається залежно від спрямованості бібліотеки та потреб аудиторії, щоб він був актуальним, спонукав користувачів до спілкування. Очевидно, що категорія читачів значно відрізняється, наприклад, у науковій, дитячій бібліотеки, бібліотеки ВНЗ, спеціалізованих бібліотек, як, скажімо, медичної чи юридичної.

На думку фахівців, оптимальний склад контенту для мережевої сторінки бібліотеки повинен містити 1/3 новинного контенту, 1/3 – корисного, 1/3 – розважального. Якщо у спільноті викладаються лише новини бібліотеки, аудиторія сприймає це як спам і згодом просто перестає їх читати. Тому текстовий формат інформаційних продуктів, розміщених на сторінці бібліотеки, повинен супроводжуватися фото-, відео-, аудіоматеріалами. Різноматність, таким чином, сприяє посиленню інтересу користувачів до бібліотеки. Інформативним і цікавим контентом користувачі ділитимуться на своїх сторінках, рекомендувати своїм друзям. У підсумку про інформаційні продукти бібліотеки зможуть дізнатися більше користувачів, які, можливо, також зацікавляться ними й порадять їх своїм друзям і знайомим. Публікації в соціальній мережі повинні бути регуляр-

ними, щоб онлайн-користувач «зловив хвилю» періодичності наповнення сторінки бібліотеки та знав наперед, коли на нього чекає нова інформація. Якщо нова інформація часто запізнюється чи не з'являється взагалі, читачі можуть втратити довіру до бібліотеки.

Одним із чинників популярності сторінки бібліотеки в соціальній мережі є спілкування з її відвідувачами. Тому важливою є реагентність сторінки, тобто вчасна відповідь на коментарі, критику чи запитання користувачів, яка показує, що їхні думки й участь у житті бібліотеки важливі. Постійно підтримуючи спілкування з користувачами у спільноті, відслідковуючи позитивні й негативні коментарі та відгуки, своєчасно аналізуючи їх, бібліотека отримує можливість виправляти певні критиковані моменти, покращувати з урахуванням конструктивних пропозицій або залишати незмінним у випадку позитивного сприйняття виставлені на сторінці чи сайті інформаційні продукти.

Для привернення уваги до сторінки бібліотеки в соціальній мережі варто також брати активну участь у обговореннях інших учасників соцмережі, лайкати інформацію друзів, репостити вподобану інформацію та бути активним в обговореннях інформаційних продуктів на сторінках бібліотек-партнерів.

Авторами бібліотечних сторінок є бібліотечні працівники, які слідкують за оновленням, пишуть пости, розміщують анонси. Пости на сторінці мають бути грамотними, цікавими, зрозумілими читачу, поєднувати інформативність і лаконічність. Значно покращує сприйняття інформації наявність мультимедійного компоненту – фото, відеоматеріалів, таблиць, схем. На сторінці бібліотеки можуть бути розміщені також цікаві пости користувачів, водночас сервіс мережі дає змогу «посилатися» на джерело, вказати, з якої саме сторінки зроблено перепост. Це своєрідне «посилання» на джерело, з другого боку, так само, як і в будь-якій статті (продукті) саме бібліотечний працівник визначає, що саме перепостити. Тобто присутня творча складова в організації наповнення сторінки.

Сторінка бібліотеки в соціальній мережі є інтерактивною, тобто такою, що постійно поповнюється контентом, створюваним унаслідок комунікації між учасниками мережі. Коментарі, відгуки, оцінки користувачів, розміщені на сторінці бібліотеки в соціальній мережі, особливі та цінні тому, що відображають крізь призму їхнього особистісного сприйняття

виставлені бібліотекою інформаційні ресурси, що є, з одного боку, додатковим індикатором їх важливості, актуальності, а з другого – одним з показників, що характеризує стан суспільства чи його певної частини.

Можливості використання сучасних інтерактивних технологій у бібліотечно-інформаційному виробництві створили умови для співавторства бібліотеки й користувача, використання в процесі бібліотечного обслуговування інтелектуального потенціалу користувачів, їх залучення в процес інфотворення.

Як зазначає В. Бондаренко [3, с. 11], ця тенденція дає змогу говорити про формування інтелектуального користувацького ресурсу як сукупності знань користувачів, які можуть бути використані в інформаційній діяльності бібліотеки. Отже, бібліотечні сайти та сторінки в соціальних мережах можна визначити як інноваційний інтерактивний бібліотечний інформаційний продукт. Такі їхні характеристики, як оперативність, мобільність, різноформатність, регулярність, реагентність, інтерактивність, у поєднанні з комплексним характером представленої в них інформації, яка може бути використана багаторазово, аргументують доречність трактування веб-сайтів і мережових сторінок бібліотек як багаторівневого комплексного інтегрованого бібліотечно-інформаційного продукту.

Важливо, на наш погляд, зауважити, що виокремлення та наукове обґрунтування запропонованих характеристик веб-сайтів і мережових сторінок бібліотек як інформаційних продуктів потребує також супроводу у вигляді певних стандартів і вимог, які б підтверджувалися відповідними нормативними документами. Це дало б можливість значно підвищити якість вказаних інформаційних продуктів, що, у свою чергу, надало б позитивної динаміки процесу комунікації бібліотеки з користувачами. З другого боку, істотним стимулом такої динаміки стала б розробка норм часу, оплати праці і кваліфікаційних вимог до бібліотечних фахівців, які виконують роботу зі створення, наповнення й підтримки функціонування сайтів і мережових представництв бібліотек. Ці види робіт мають бути включеними до посадових інструкцій відповідних працівників. Такі стандарти в бібліотечній системі України поки що не розроблені, тому створення сайтів і представництв бібліотек у соціальних мережах відбувається з урахуванням загальноприйнятих вимог до їх функціонування, а їх інформаційне наповнення часто визначається бібліотечними працівниками інтуїтивно.

Водночас у світовому бібліотечному співтоваристві питання регламентування і стандартизації діяльності бібліотек у інтернет-просторі вже починають вирішуватися. Зокрема, у складі Російської бібліотечної асоціації створена робоча група «Бібліотеки та соціальні медіа», метою діяльності якої є координація, організація та інституалізація діяльності бібліотек в соціальних медіа [38].

Завдання робочої групи:

- проведення аналізу роботи бібліотек Росії в соціальних мережах з метою виявлення основних тенденцій і розв'язання найбільш гострих проблем;

- розроблення документів, що регламентують діяльність бібліотек у соціальних медіа;

- розроблення пропозицій для включення результатів діяльності бібліотек у соціальних медіа в показники державного завдання для бібліотек;

- широке поширення інформації про зміни в законодавстві РФ, що регламентують діяльність у соціальних медіа, розроблення методичних рекомендацій щодо оцінювання дій і надання даних у звітні документи бібліотек;

- проведення акцій (у тому числі конкурсів), що стимулюють діяльність бібліотек у соціальних медіа;

- стимулювання участі бібліотек в освітніх програмах щодо роботи в соціальних медіа, підтримка видання методичних рекомендацій і проведення дистанційних курсів навчання;

- розроблення і проведення спільних мережових акцій, спрямованих на формування іміджу бібліотек та поширення інформації про заходи бібліотек.

Основні напрями діяльності:

- участь у створенні нормативно-правової бази, що регламентує діяльність бібліотек у соціальних медіа;

- організація загальноросійського моніторингу діяльності бібліотек у соціальних медіа;

- організація і проведення професійних зустрічей;

- організація і проведення професійних конкурсів;

- видавнича діяльність;

- дослідницька діяльність;

– розвиток контактів з бібліотеками Росії й бібліотекарями зарубіжних країн.

Координатор робочої групи «Бібліотеки та соціальні медіа» К. Шибасєва рекомендує, організовуючи роботу бібліотеки в соціальних медіа, розробити певні розпорядчі документи [47]. Це, зокрема, наказ про створення представництва бібліотеки в мережі Інтернет, який має визначати, за які інтернет-адреси бібліотека готова нести відповідальність, хто відповідає за інформаційну наповнюваність і зміст коректних сторінок. Обов'язки з підтримки функціонування веб-сайту та мережевої сторінки бібліотеки мають бути зафіксовані в посадових інструкціях відповідальних за це працівників. Доцільно, на її думку, також розробити положення або регламент роботи в соціальних медіа, що передбачав би, які теми висвітлюються, хто за що відповідає, у які терміни виконує, визначав компетенції, обов'язки, правила поведінки співробітників у соціальних мережах, політику відповіді на коментарі, щоденний чи щотижневий графік роботи, норми часу для виконання тих чи інших операцій тощо.

Робота з формування стратегії присутності в соціальних медіа розпочалася і в НБУВ, хоча фактично бібліотека представлена сторінкою в мережі Facebook з лютого 2012 р. На той час ця діяльність жодним чином не регламентувалася і здійснювалася на аматорських засадах. Через рік – у лютому 2013 р. – вченою радою НБУВ було прийнято рішення про відкриття представництва бібліотеки в мережі Facebook, на виконання якого було створено нову сторінку, адміністрування якої здійснює прес-служба НБУВ. Утім, жодних документів, які б регламентували мету присутності бібліотеки в соціальних медіа, умови її реалізації, принципи наповнення сторінки, визначали б вимоги щодо її змісту, відповідальних за роботу працівників тощо, не приймалося.

Нині в НБУВ за ініціативи прес-служби бібліотеки започатковано ряд обговорень, інтерактивних сесій з питань вироблення засад присутності наукової бібліотеки в соціальних мережах у контексті її комунікаційно-іміджевої політики. У центрі уваги розробників – цілі, завдання, принципи діяльності мережевого представництва бібліотеки, алгоритм, засоби й механізми їх реалізації, умови забезпечення ефективного менеджменту інтернет-представництва НБУВ, формування системи моніторингу, оцінювання та аналізу ефективності мережевої сторінки бібліотеки.

Попередній досвід присутності в соціальних медіа й аналіз фахової літератури дали змогу визначити, що необхідними умовами ефективної присутності наукової бібліотеки в соціальних медіа є:

- чітко визначена інформаційна політика НБУВ;
- нормативно-правова база, яка б визначала як стандарти для мережевого представництва, так і норми праці відповідальних за це співробітників;
- усвідомлення колективом бібліотеки важливості розширення й підтримки представництва НБУВ у соціальних медіа;
- створення якісного і привабливого для цільової аудиторії контенту;
- корпоративна єдність;
- наявність команди професіоналів-ентузіастів.

Підтримка сайту і сторінки в соціальних медіа – це безперервний, кропіткий, крім того, творчий процес. Ця робота потребує уваги, значних затрат часу, технічних навичок роботи в новому комунікаційному середовищі, розуміння потреб читачів, що використовують соцмедіа, мови їх спілкування, уміння грамотно відповісти на поставлене питання, надати потрібний коментар. Бібліотечний працівник, який працює з інтернет-аудиторією, повинен не тільки надати цікаву інформацію з метою залучення користувачів до бібліотеки, а й оцінити її затребуваність. Зважаючи на дедалі активніше використання бібліотечними фахівцями соціальних мереж для розвитку та розв'язання проблем професійної комунікації, робота з підтримки інтернет-представництв потребує орієнтування в бібліотечних новинах, обізнаності з досвідом зарубіжних бібліотек, знання новітніх наукових і методичних розробок, що стосуються бібліотечної сфери.

Тож очевидно, що робота з наповнення сайту, ведення сторінки бібліотеки в соціальній мережі потребує від бібліотекарів спеціальних знань і умінь. Як зазначає І. Давидова, «режим розвитку або інноваційний режим, в якому функціонує бібліотечне виробництво, підвищує рівень вимог до професійної компетенції та інноваційної активності бібліотекарів, умінь і навичок здійснення технологічних процесів, до форм і методів оперування соціальною інформацією та розуміння загальних законів інформаційного розвитку соціуму, тобто до рівня інформаційної культури бібліотечних фахівців» [10, с. 13]. На переконання дослідниці, інформаційна культура виражається в умінні аналізувати закономірності й тенденції розвитку і становлення інформаційного суспільства, у баченні перспектив і умов

адаптації конкретних особистостей і соціальних інститутів (зокрема, бібліотек) до роботи в нових інформаційних умовах, професійній мобільності.

З огляду на вищезазначені завдання, що постають перед бібліотеками і їхніми працівниками у зв'язку з впровадженням інноваційних технологій, новітніх інформаційних продуктів і послуг, особливої актуальності набуває розробка нових стандартів і вимог до професії бібліотекаря. Зокрема, у Росії цими питаннями займається створена у складі Російської бібліотечної асоціації робоча група з підготовки пропозицій щодо розробки професійних стандартів у галузі бібліотечної справи. До складу групи входить 10 осіб. Робоча група готує пропозиції, які могли б стати основою нового регламенту бібліотечної професії, згідно із затвердженим Мінпраці та Мін'юстом РФ макетом професійного стандарту [38].

Макет професійного стандарту включає найменування виду професійної діяльності, опис трудових функцій, що входять у професійний стандарт, можливі найменування посад, вимоги до освіти й навчання, вимоги до досвіду практичної роботи, необхідні вміння і знання.

На сайті Української бібліотечної асоціації представлено Концепцію якісних змін бібліотек задля забезпечення сталого розвитку України (до 2025 року), схвалену президією УБА 17 липня 2015 р. [23].

Серед напрямів реалізації пріоритетів бібліотек України Концепція серед іншого передбачає:

- удосконалення нормативно-правової бази, яка стосується діяльності бібліотек;
- удосконалення і врегулювання стандартів бібліотечно-інформаційної галузі відповідно до міжнародних;
- забезпечення професійного розвитку персоналу бібліотек через оновлену систему бібліотечно-інформаційної освіти та підвищення кваліфікації;
- модернізацію матеріально-технічної бази та інформаційно-технологічної інфраструктури бібліотек відповідно до європейських стандартів.

Концепцію буде покладено в основу Стратегії розвитку бібліотечної справи в Україні до 2025 року, з проектом якої під назвою «Якісні зміни бібліотек задля забезпечення сталого розвитку України» можна також ознайомитися на сайті УБА [43]. Як зазначено у проекті, Стратегія є рамковим документом, що формує бачення, визначає пріоритети, завдання та основні

дії для досягнення якісних змін у бібліотечній справі України. Стратегія створює підґрунтя для розробки державної політики і прийняття рішень у сфері культури, освіти й науки, включаючи рішення щодо фінансування бібліотечних закладів, спеціальних програм і проектів.

Метою Стратегії є визначення ключових проблем розвитку бібліотечної справи в Україні, пріоритетів діяльності сучасних бібліотек у забезпеченні сталого розвитку України, напрямів, завдань і основних дій, спрямованих на їх реалізацію.

Стратегію розроблено як загальне бачення, що спільно реалізовуватиметься органами державної влади, місцевого самоврядування, бібліотечними закладами, установами освіти, науки й культури, професійними громадськими об'єднаннями. Стратегії розвитку окремих бібліотечних мереж і бібліотек мають розроблятися відповідно до цієї Стратегії.

Проект Стратегії передбачає основні напрями розвитку бібліотечної справи, серед яких удосконалення нормативно-правової бази, яка стосується діяльності бібліотек, і врегулювання стандартів бібліотечно-інформаційної галузі для забезпечення ефективної діяльності бібліотек, надання якісних бібліотечно-інформаційних послуг та інтеграції українських бібліотек у світовий інформаційний простір.

У цьому контексті автори проекту Стратегії вважають за необхідне:

- оновити діючі та розробити нові нормативно-правові документи бібліотечної галузі;
- гармонізувати нормативно-правову базу, яка стосується діяльності бібліотек;
- оновити діючі та розробити нові стандарти бібліотечно-інформаційної галузі відповідно до міжнародних;
- впровадити оновлені й нові стандарти в діяльність бібліотек.

Більш детально основні напрями розвитку бібліотечної справи в Україні розкрито у проекті Концепції розвитку бібліотечної справи України, розробленій Секцією директорів ОУНБ Української бібліотечної асоціації [22].

Зокрема, для приведення у відповідність законодавчої бази до потреб розвитку бібліотечної справи й бібліотечного обслуговування населення автори проекту вважають за необхідне паралельно з переглядом ряду законів, постанов, положень та інструкцій розробити нові галузеві документи:

- національну програму поповнення бібліотечних фондів;
 - національну програму збереження бібліотечних фондів;
 - державну програму автоматизації публічних бібліотек;
 - модельний стандарт діяльності публічної бібліотеки на підставі нормативів ІФЛА;
 - соціальний стандарт доступності та якості бібліотечних послуг з метою подолання інформаційної й соціокультурної нерівності між місцевостями та регіонами країни;
 - мінімальні нормативи бюджетного фінансування публічних бібліотек відповідно до соціальних стандартів;
 - штатні нормативи:
 - з обслуговування користувачів з урахуванням видів бібліотек і категорій користувачів (наукові робітники, фахівці народного господарства, масовий читач, юнацтво, діти тощо);
 - для комп'ютерних професіоналів і фахівців (адміністратора системи, інженера-програміста) – за кількістю комп'ютерів у мережі;
 - оператора ЕОМ – за обсягом допоміжно-технічних робіт, які виконуються на комп'ютері;
 - оператора копіювальних і розмножувальних машин – за кількістю копій;
 - оператора апаратів мікрофільмування й копіювання – за кількістю копій;
 - для бібліотечних фахівців, які, крім традиційних робіт, опанували новітні види діяльності, такі як формування електронних баз даних, наповнення контенту бібліотечного сайту, надання доступу до локальних і мережових ресурсів Інтернету, обслуговування віддалених користувачів – за обсягом роботи з:
 - формування та використання фондів на традиційних і новітніх носіях; локальних та мережових ресурсів;
 - обслуговування читачів, абонентів, віддалених користувачів.
- Початок розробки подібних документів говорить про усвідомлення бібліотечним співтовариством невідповідності чинної нормативно-правової бази і стандартів потребам розвитку бібліотечної справи в умовах інформаційного суспільства та намагання змінити підходи до їх формування з урахуванням розвитку інтернет-технологій. Цей фактор, у поєднанні

з вивченням і застосуванням на практиці досвіду представлення провідних бібліотек світу в інтернет-просторі, а також за умови підтримки з боку державних інституцій, зокрема Міністерства культури, може стати рушійним у подальшому розвитку інноваційного бібліотечно-інформаційного виробництва. Безумовно, саме по собі створення належної нормативно-правової бази, яка б регламентувала вказані вище моменти, не може бути ефективним без відповідного фінансового забезпечення та врахування зазначених проблем при розробці стратегічних і концептуальних документів розвитку бібліотечної галузі.

Отже, визнаючи виняткову роль бібліотечно-інформаційного виробництва у процесі забезпечення суспільства якісною і ефективною інформацією, варто спрямовувати зусилля сучасних бібліотек на його всебічне вдосконалення, яке, з одного боку, має бути засноване на вивченні процесу розвитку традиційних інформаційних продуктів бібліотек, а з другого – спрямоване на теоретичне обґрунтування, створення й поширення інноваційних бібліотечних інформаційних продуктів, пов'язаних із впровадженням інтернет-технологій.

Висновки до розділу 3

В умовах стрімкого зростання кількості інформації, яка продукується й поширюється суб'єктами інформаційно-комунікаційних відносин з використанням інтернет-технологій, зокрема технологій Web 2.0, актуальним завданням у діяльності інформаційно-аналітичних структур стає пошук потрібної інформації та розширення джерельної бази підготовки інформаційно-аналітичних продуктів, загострюється проблема розробки методик скорочення витрат часу на пошук інформації за релевантністю та опрацювання нових джерел інформації, створення інноваційних бібліотечно-інформаційних продуктів, орієнтованих на інтерактивне середовище соціальних медіа.

Вирішенню окреслених завдань для бібліотечних інформаційно-аналітичних підрозділів сприятиме використання автоматизованого інформаційного пошуку, зокрема спеціалізованих пошукових систем, і платформ соціальних медіа як додаткового джерела актуальної інформації та інструменту створення інноваційних бібліотечно-інформаційних

продуктів, до яких можна віднести офіційні сторінки бібліотечних установ у соціальних мережах.

Використовуючи мережеві сторінки суб'єктів суспільних відносин як джерело підготовки інформаційного продукту, аналітики можуть робити висновки стосовно основних суспільних очікувань та актуальних проблем суспільного розвитку, динаміки змін громадської думки, її особливостей у різних регіонах країни тощо. Найбільш показовими критеріями для цього виступають кількість уподобань сторінки в мережі (хоча цей показник не обов'язково вказує на підтримку автора сторінки, він однозначно засвідчує її впливовість), кількість і характер коментарів під розміщеними на сторінці повідомленнями, кількість уподобань повідомлень, кількість їх перепублікацій відвідувачами сторінки. Останнє також засвідчує той контент, який наразі є цікавим користувачам мережі та ілюструє суспільні очікування.

При цьому бібліотечні сайти та сторінки в соціальних мережах можна визначити як комплексний інноваційний бібліотечно-інформаційний продукт, якому властиві такі характеристики, як оперативність, мобільність, різноформатність, регулярність, реагентність та інтерактивність. Водночас наукове обґрунтування веб-сайтів і мережевих сторінок бібліотек як інформаційних продуктів актуалізує питання розробки відповідних стандартів і вимог, які б підтверджувалися відповідними нормативними документами, а також розробки норм часу, оплати праці і кваліфікаційних вимог до бібліотечних фахівців, які виконують роботу зі створення, наповнення й підтримки функціонування сайтів і мережевих представництв бібліотек.

ВИСНОВКИ

1. Сучасний інформаційний розвиток, інформатизація суспільства є важливою складовою розширення можливостей для доступу до інформації, для задоволення відповідних інформаційних потреб не тільки на рівні політичних перетворень, відстоюванні того чи іншого політичного вибору в процесі демократизації, а й на всіх інших рівнях суспільної діяльності, що зрештою і забезпечують у комплексі суспільний прогрес.

Інформаційним підґрунтям національного розвитку в рамках незалежної держави є загальнодержавні й національні інформаційні ресурси, які формуються в інтересах власного суспільного розвитку і водночас зазнають як позитивного, так і негативного впливу з боку глобального інформаційного середовища. Останнє актуалізує проблему як ефективності державного контролю за надходженням у національний інформаційний простір шкідливої інформації, так і продуктивного використання інформаційних ресурсів у інтересах прогресивних перетворень. Розв'язання цієї проблеми має забезпечити ефективна державотворча інформаційна політика, спрямована на формування, ефективне функціонування та захист національного інформаційного простору, який став би, з одного боку, проявом, з другого – підґрунтям й інформаційним середовищем державного розвитку, на забезпечення інформаційного суверенітету держави як організаційної основи та необхідної умови існування й розвитку певної спільноти в межах держави.

2. Здійснення державотворчої інформаційної політики передбачає партнерську взаємодію держави і громадянського суспільства на основі ідеології державотворення як засобу духовної консолідації суспільства, упередження й гасіння соціально небезпечних конфліктних ситуацій і має забезпечуватися злагодженою діяльністю в різних напрямках (консолідації вітчизняного інформаційного простору, впливу на інфопростір потенційних противників і світовий інфопростір у формуванні міжнародного ставлення до України та її відносин з іншими суб'єктами міжнародної політики) і площинах (офіційній, дипломатичній, науковій, культурно-освітній, громадській).

Основою для партнерської взаємодії держави і громадянського суспільства у процесі здійснення державотворчої інформаційної політики

є застосування продуктивного підходу до керування інформаційно-комунікаційними потоками та духовна консолідація суспільства – у першу чергу національної еліти як рушія національного розвитку – на засадах ідеології державотворення.

Налагодженню ефективної партнерської взаємодії між державою і громадянським суспільством в інформаційній сфері сприятиме інституціоналізація такої взаємодії у вигляді координаційної ради при Міністерстві інформаційної політики, до якої входили б як урядовці, так і науковці, громадські діячі й експерти, а також забезпечення відповідної законодавчої бази, яка формалізувала б напрями і форми такої взаємодії.

3. Впливовими суб'єктами державотворчої інформаційної політики, значення яких в Україні на разі недооцінене як органами державної влади, так і громадськістю, є інформаційно-аналітичні структури, зокрема й інформаційно-аналітичні підрозділи, створені у структурі бібліотечних установ. Бібліотечні інформаційно-аналітичні продукти – аналітичні звіти, огляди, експертні оцінки – на замовлення владних структур стають ефективним інструментом інформаційного супроводу процесу прийняття управлінських рішень, створюючи необхідне інформаційне підґрунтя для усвідомлення управлінцями суспільних очікувань і потреб, наявного балансу вимог і підтримки, основних факторів впливу на ситуацію й механізмів їх використання, можливих сценаріїв розвитку та наслідків їх реалізації.

Ефективному використанню інтелектуального капіталу інформаційно-аналітичних структур сприятиме налагодження корпоративної взаємодії між ними – координації зусиль, обміну досвідом та інформацією, спільної реалізації проектів в умовах рівних можливостей, забезпечених державою. Така корпоративна взаємодія стане організаційно-технологічною основою для синергії інтелектуальних капіталів різних інформаційно-аналітичних служб і формування в підсумку потужної інтелектуальної платформи процесу ухвалення управлінських рішень, здійснення внутрішньої та зовнішньої політики і вирішення питань національної безпеки, ефективної комунікації між державою та громадянським суспільством. На початок 2016 р. СІАЗ НБУВ уже мала досвід партнерського співробітництва на основі укладання угод і виконання спільних проектів з відділом наукової реферативної та аналітичної інформації у сфері освіти Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського, Асоціацією випускників,

викладачів і друзів ХНУ. У процесі ж розробки регіонального напрямку державотворчої інформаційної політики СІАЗ вийшла на укладання угод про взаємодію з аналітичними центрами ГО «Донецький інститут інформації» та ГО «Товариство дослідників України».

4. Одним із шляхів забезпечення ефективної партнерської взаємодії у сфері реалізації інформаційної політики між державою і громадянським суспільством є розвиток електронного урядування із широким використанням у процесі його здійснення інформаційного потенціалу бібліотечних установ, які забезпечують необхідну якість ефективного використання науково-аналітичних ресурсів з метою створення консолідованої інформації для сфери державного управління та органів місцевого самоврядування. Сьогодні справедливо мову вести про те, що:

– бібліотечне інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності владних структур передбачає реалізацію комплексу заходів, спрямованих на оптимізацію організації і використання інформаційних масивів суспільно значущої аналітичної інформації (наприклад, шляхом створення відповідних електронних колекцій, спеціальних електронних бібліотечно-інформаційних платформ, як-от Електронна бібліотека «Конституційна Асамблея» НБУВ тощо), введення необхідних і достатніх її обсягів у сферу діяльності органів державної влади з метою сприяння обміну інформацією, на основі якого керівництво отримує відомості, необхідні для прийняття ефективних рішень, знання ситуації в кожний момент часу;

– участь бібліотек в інформаційному процесі розвитку електронного урядування пов'язана зі сприянням розвитку електронних інформаційних комунікацій між органами державної влади, місцевого самоврядування та інститутами громадянського суспільства, бізнесом і громадськістю, що, у свою чергу, передбачає активізацію участі громадян та впливових громадських інституцій у прийнятті державних рішень, визначенні вектора поступу країни тощо на основі використання можливостей сучасних інформаційно-комунікаційних технологій. У цьому контексті для розвитку цього напрямку бібліотечно-інформаційної діяльності важливим є вдосконалення всього комплексу технологічних напрацювань, розширення відповідного бібліотечного контенту з питань електронного урядування в мережі Інтернет, виробництво відповідних інформаційних продуктів чи надання послуг, створення нових засобів доступу до державної інформації та пос-

луг, що сприяє активізації участі громадян у державному управлінні. Актуальності набуває застосування в бібліотечній практиці інтерактивних технологій, упровадження нових форм дистантного обслуговування – забезпечення доступу до баз даних офіційної і правової інформації регіонального й державного значення, які перебувають за межами бібліотеки, а також упровадження нових форм інтерактивної інформаційної взаємодії між громадянами та органами державної влади й місцевого самоврядування на основі використання можливостей інформаційно-комунікаційних технологій у бібліотечній практиці. При цьому доцільно зробити уточнення, що участь бібліотек в інформаційному процесі розвитку електронного урядування має орієнтуватися на задоволення потреб громадськості, бізнесу як суб'єктів електронного урядування.

5. Налагодження корпоративної взаємодії та об'єднання зусиль інформаційно-аналітичних структур бібліотек з бізнес-середовищем, професійними об'єднаннями банкірів, страховиків, юристів, політологів сприяє розширенню науково-інформаційної бази економічної діяльності в країні, розвитку національного інформаційного простору й суспільства. Зокрема, інформаційно-аналітичними підрозділами НБУВ станом на 2016 р. налагоджено партнерство з Українським союзом промисловців і підприємців, благодійним фондом Save lives together foundation, юридичною компанією «Єфімов та партнери». Спільна практика підготовки інформації та залучення партнерів – бібліотечних працівників, аналітиків, безпосередніх учасників економічних відносин, державних службовців до її використання надає можливість створювати суспільні відносини, яким будуть характерні такі риси, як виваженість, достовірність, об'єктивність, що сприятиме мінімізації інформаційних ризиків розвитку економіки й підвищенню економічної компетентності населення.

Актуальним є залучення до вирішення нагальних питань економічного розвитку таких переваг наукової бібліотеки в організації аналітичної підтримки розвитку економіки, як органічне поєднання її фондів, включаючи доступ до ресурсів Інтернету, кваліфікованих кадрів та інфраструктури з обслуговування читачів. При цьому завдяки технологіям аналітичної обробки інформаційних масивів можуть бути вирішені такі завдання інформаційного забезпечення економіки, як правильне тлумачення кодів і контексту

повідомлень, подолання прагматичного інформаційного шуму, розв'язання проблеми невизначеності в розвитку економіки.

6. Поряд із завданням щодо забезпечення належного інформаційного супроводу економічних процесів у державі важливим з огляду на нинішню ситуацію на Донбасі і в Криму є також вирішення питання формування інформаційного підґрунтя для здійснення ефективної регіональної політики. Сучасні регіональні аспекти розвитку Української держави актуалізують питання врахування регіональної специфіки у визначенні інформаційної політики і формування бібліотеками відповідної інформаційної бази, одним з елементів якої є інформація регіональних ЗМІ.

Сьогодні, незважаючи на фінансові обмеження, які ускладнюють достатнє комплектування бібліотечних фондів, бібліотеки докладають зусиль для забезпечення потреб комплектування інформацією регіональних періодичних видань, використовуючи потенціал електронної періодики та інтернет-технологій. Проблему виявлення й наближення до користувача необхідної інформації з документальних масивів електронних регіональних ЗМІ вирішують інформаційно-аналітичні структури бібліотек. Працюючи з періодичними виданнями, бібліотечні фахівці влаштовують виставки, у тому числі й електронні, складають рекомендаційні бібліографічні та веб-ліографічні списки джерел, здійснюють друковані й електронні добірки фактографічного матеріалу, створюють картотеки статей.

Водночас забезпечення доступу до електронних джерел – лише одна ланка роботи бібліотек. У контексті розгляду питання забезпечення попиту користувачів на періодичну пресу постає питання збереження електронної інформації, яка з Інтернету постійно видаляється, а також доступу до архівів випусків попередніх років, що відкриті для користування в Інтернеті з обмеженнями або закриті. Роботу зі створення такої бази інформації регіональних ЗМІ систематично здійснюють фахівці Служби інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади НБУВ у процесі підготовки електронного щоденного видання «Регіони сьогодні», матеріали якого дають змогу дізнатися про політичну, економічну та соціальну ситуацію й основні події в усіх областях України.

Підтвердженням суспільної затребуваності та ефективності реалізації зазначеного напрямку діяльності СІАЗ НБУВ стала розробка двох проєктів з організації інформації регіонального характеру та походження за

ініціативою ГО «Донецький інститут інформації» та ГО «Товариство дослідників України».

Перший проект полягає в об'єднанні зусиль і співпраці СІАЗ НБУВ та ГО «Донецький інститут інформації» з метою пошуку, відбору, систематизації, науково-аналітичного опрацювання інформації стосовно соціально-економічної, культурної, науково-освітньої, гуманітарної ситуації в Донецькій та Луганській областях (у тому числі їхніх тимчасово окупованих територій), надання до неї широкого доступу, створення на основі цієї інформації інформаційно-аналітичних продуктів для задоволення інформаційних потреб органів державної влади, експертів, науковців, ЗМІ, представників гуманітарних місій, що займаються проблемами Донбасу, широкої громадськості на основі взаємовигідних відносин. Результатом співпраці має стати підтримка функціонування і поповнення електронного архіву «Донбас: повний доступ», створеного ГО «Донецький інститут інформації» для накопичення, зберігання й ефективного використання існуючого контенту про соціально-економічну ситуацію в тимчасово окупованих районах Донецької та Луганської областей, контенту про військові злочини, з подальшою каталогізацією і зручним пошуком для дослідників і користувачів, а також підтримка функціонування й поповнення колекції електронних документів, що стосуються ситуації на Донбасі, СІАЗ НБУВ.

Другий проект – «Децентралізація в Україні: проблеми і здобутки», спрямований на сприяння реалізації реформи децентралізації та ефективного функціонування територіальних громад, передбачає розробку та забезпечення підтримки функціонування на платформі Центру дослідження соціальних комунікацій НБУВ інтернет-ресурсу «Децентралізація в Україні: проблеми і здобутки», створеного для накопичення, зберігання й ефективного використання різноманітних колекцій електронних документів, які відображають актуальне законодавство України з питань децентралізації та розвитку територіальних громад, діяльність органів державної влади, політичних партій, громадських організацій, наукового та експертного середовища й осіб, яка пов'язана з реалізацією реформи децентралізації в Україні.

З метою задоволення інформаційно-аналітичних запитів органів державної влади та місцевого самоврядування, громадських організацій, наукових працівників, експертів і громадян інтернет-ресурс «Децентралізація

в Україні: проблеми і здобутки» має здійснювати акумуляцію інформаційних матеріалів та їх забезпечення довідково-пошуковим апаратом; формування на основі науково-аналітичного опрацювання інформації системи колекцій електронних документів – повнотекстової, бібліографічної та фактографічної.

Загальнодоступність бібліотечних установ і їхні інформаційно-ресурсні можливості, досвід роботи з інформацією дає підстави констатувати, що бібліотеки стали ефективним посередником між інформаційними ресурсами та користувачами. Наповнюючи національний інформаційний простір якісною, достовірною інформацією та мінімізуючи інформаційні шуми, бібліотеки на сьогодні виступають стабілізуючим соціальним фактором, що забезпечує соціальну стійкість і є фактором, що вирівнює інформаційні можливості різних категорій населення.

7. На загальнонаціональному рівні в сучасних умовах інформаційного протистояння, ускладнених загальним процесом глобалізації, посилюється роль бібліотечних установ як суб'єктів формування національного інформаційного простору, які з поглибленням інформатизації функціонують як універсальні інфополіси, що акумулюють, зберігають, створюють національні інформаційні ресурси, покликані сприяти консолідації української нації, вихованню патріотизму і громадянськості, та надають до них широкий доступ, використовуючи сучасні інтернет-технології.

У зв'язку з цим актуальним є формування на інтернет-платформах бібліотечних сайтів комплексних ресурсів, які акумулюють полідокументні матеріали з метою створення єдиного історико-культурного простору – бібліотеки, бібліографії, музею, галереї, призначеного для популяризації та поширення духовної спадщини й ідей українського народу.

Застосування інтернет-технологій у бібліотечно-інформаційному обслуговуванні – надання доступу бібліотечними інституціями до звукової інформації (підкастинг), організація відеоконференцій і вебінарів, використання відеохостингу, підготовка віртуальних виставок, спрощення доступу до бібліотечних фондів шляхом використання соціальних медіа, у тому числі соціальних мереж візуального контенту – відкриває принципово нові можливості бібліотекам в організації доступу до бібліотечних фондів, продуктів і послуг як чинника консолідації національного інформаційного простору.

Як показує сучасна бібліотечна практика, нові технології дають змогу вирішити важливі завдання відповідно до запитів сучасного суспільства: ефективно використовувати нові інформаційні ресурси бібліотек, істотно вдосконалити якість інформаційного обслуговування користувачів, а також забезпечити збереження інтелектуальної та духовної пам'яті народу, спадкоємність державотворчих, національних і культурних процесів у суспільстві.

8. Необхідною передумовою забезпечення дистантного користування фондами бібліотек і їх участі у процесі консолідації національного інформаційного простору є створення електронного бібліотечно-інформаційного ресурсу, одним з джерел поповнення якого є інтернет-середовище. Враховуючи, що джерела інформації в мережі Інтернет розрізняються за способом подання відомостей, а отже, і за методом доступу до них, здійснення ефективної бібліотечно-інформаційної діяльності потребує вдосконалення організації процесу пошуку за допомогою сучасних пошукових систем. Саме інформаційне наповнення, зрештою, виявляється вирішальним при відборі та використанні джерел, тому доцільним є використання в бібліотечно-інформаційній діяльності тих пошукових систем, які спеціалізуються на тематичній інформації, новинах, наукових публікаціях чи довідковій інформації та розвиватимуться, пропонуючи нові можливості у використанні.

У перспективі можна прогнозувати активний розвиток пошукових засобів, які приділятимуть основну увагу авторитетності й достовірності джерел, мінімізації «інформаційного шуму» з метою отримання дійсно достовірної релевантної наукової інформації при мережевому пошуку. З другого боку, для повноцінного пошуку в мережі Інтернет і моніторингу достовірності електронних джерел для аналітиків необхідним є врахування особливостей використання пошукових систем і додаткових пошукових засобів для вдосконалення інформаційно-аналітичної діяльності.

9. Проблема пошуку в інтернет-середовищі потрібної для підготовки інформаційно-аналітичного продукту інформації доповнюється необхідністю вирішення завдання з вироблення методик ефективного опрацювання такої інформації та її архівування. Зокрема, це стосується вивчення і збереження інформації веб-сайтів і мережесвих сторінок політичних партій

з метою її подальшого використання при підготовці наукових і науково-аналітичних матеріалів.

З огляду на це зростає роль інформаційно-аналітичних служб бібліотек, одним з напрямів діяльності яких є збереження інформації інтернет-ресурсів, зокрема партійних ЗМК, шляхом аналітико-синтетичного перетворення первинної інформації та підготовки консолідованої інформації, представленої в інформаційно-аналітичних продуктах бібліотек.

Використовуючи мережеві сторінки та веб-сайти як джерело підготовки інформаційного продукту, аналітики можуть робити висновки стосовно основних меседжів, які експлуатуються суб'єктами суспільних відносин, динаміки їхнього рейтингу, суспільної підтримки у різних регіонах країни, позицій і перспектив політичних та громадських лідерів, розбудови політичної системи і громадянського суспільства. Найбільш показовими критеріями для цього виступають кількість уподобань сторінки в мережі (хоча цей показник не обов'язково говорить про підтримку суб'єкта суспільних відносин, він однозначно засвідчує її впливовість), кількість і характер коментарів під розміщеними на сторінці повідомленнями, кількість уподобань повідомлень, кількість їх перепублікацій відвідувачами сторінки. Останнє також засвідчує той контент, який на разі є цікавим користувачам мережі та ілюструє суспільні очікування.

При цьому посилюється роль бібліотеки як структури, що «фільтрує» інформаційні потоки, відбираючи для зберігання лише справді корисні для суспільства інформаційні ресурси. Разом з тим, будучи інституцією, що акумулює та систематизує документовану інформацію і володіє методами її пошуку та опрацювання, бібліотека має можливість спрямовувати свої зусилля на виробництво нових інформаційних продуктів і послуг, які б допомагали суспільству ефективніше використовувати інформацію для свого розвитку. Таким чином, бібліотека перетворюється на каталізатор генерування нових знань і стає одним з найважливіших факторів у соціокомунікативній діяльності суспільства.

10. Можливості використання сучасних інтерактивних технологій у бібліотечно-інформаційному виробництві створили умови для співавторства бібліотеки та користувача, використання у процесі бібліотечного обслуговування інтелектуального потенціалу користувачів, їх залучення в процес інфотворення, зокрема у процесі функціонування бібліотечних

сторінок у соціальних мережах. Такі характеристики бібліотечних сторінок у соціальних медіа, як оперативність, мобільність, різноформатність, регулярність, реагентність, інтерактивність, у поєднанні з комплексним характером представленої в них інформації, яка може бути використана багаторазово з метою задоволення інформаційно-комунікаційних потреб користувачів, аргументують доречність трактування мережових сторінок бібліотек як багаторівневого комплексного інтегрованого бібліотечно-інформаційного продукту.

Останнє актуалізує питання вироблення певних стандартів і вимог до сторінок бібліотек у соціальних медіа, які б підтверджувалися відповідними нормативними документами. Це дало б можливість значно підвищити якість вказаних інформаційних продуктів і надало б позитивної динаміки процесу комунікації бібліотеки з користувачами. З другого боку, істотним стимулом такої динаміки стала б розробка норм часу, оплати праці та кваліфікаційних вимог до бібліотечних фахівців, які виконують роботу зі створення, наповнення й підтримки функціонування сайтів і мережових представництв бібліотек. Такі стандарти в бібліотечній системі України поки що не розроблені, тому створення сайтів і представництв бібліотек у соціальних мережах відбувається з урахуванням загальноприйнятих вимог до їх функціонування, а їх інформаційне наповнення часто визначається бібліотечними працівниками інтуїтивно.

Визнаючи виняткову роль бібліотечно-інформаційного виробництва у процесі забезпечення суспільства якісною й ефективною інформацією, варто спрямовувати зусилля сучасних бібліотек на його всебічне вдосконалення, яке, з одного боку, має бути засноване на вивченні процесу розвитку традиційних інформаційних продуктів бібліотек, а з другого – спрямоване на теоретичне обґрунтування, створення та поширення інноваційних бібліотечних інформаційних продуктів, пов'язаних з упровадженням інтернет-технологій.

Загалом аналіз функціонування бібліотечно-інформаційних інституцій в умовах впливів на інформаційно-комунікаційні процеси, що спостерігаються в національному інформаційному просторі, глобалізаційних чинників і поширення інтернет-технологій дає підстави для висновку про необхідність широкого впровадження в бібліотечну практику принципів корпоративної взаємодії, синергетичності ресурсів, платформ і техноло-

гій та інтерактивності продуктів і послуг як адаптаційних інструментів, що забезпечують збереження в сучасних умовах суспільної ролі бібліотеки і виконання нею свого соціального призначення як інформаційної бази суспільного розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

До розділу 1

1. *Акаймова А.* Теоретична ідентифікація терміна «інформаційна політика» (на прикладі Російської Федерації) [Електронний ресурс] / А. Акаймова // Віче. – 2011. – № 4. – Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/2420/>. – Дата доступу: 12.09.2015. – Назва з екрана.

2. *Арістова І. В.* Державна інформаційна політика: організаційно-правові аспекти : монографія / І. В. Арістова ; за заг. ред. Бандурки О. М. – Харків : Вид-во Ун-ту внутр. справ, 2000. – 368 с.

3. *Бутузов В. М.* Протидія комп'ютерній злочинності в Україні (системно-структурний аналіз) : монографія / В. М. Бутузов. – Київ : КИТ, 2010. – С. 132–148.

4. В Інтернет виклали невідомі фото селянських повстань перед Голодомором [Електронний ресурс] // Центр досліджень визвольного руху. – 2014. – 20.11. – Режим доступу: <http://www.cdvr.org.ua/node/2731>. – Дата доступу: 19.04.2015. – Назва з екрана.

5. *Гинтов П.*: «Артисты Мариинского театра говорили нам: «Когда вы уже сдохнете? Валите в Хохляндию!»» [Электронный ресурс] : [интервью с пианистом П. Гинтовым / записала Т. Бахарева // Факты. – 2015. – 5.02. – Режим доступа: <http://fakty.ua/194979-pianist-pavel-gintov-artisty-mariinskogo-teatra-govorili-nam-kogda-vy-uzhe-sdohnete-valite-v-hohlyandiyu>. – Дата доступа: 12.09.2015. – Загл. с екрана.

6. *Гончаренко Н. К.* Інформаційно-аналітична записка щодо шляхів інституційного забезпечення просування української культури у світі та міжнародного культурного співробітництва України / Н. К. Гончаренко, О. А. Гриценко // Український центр культурних досліджень. – 2015.

7. *Горовий В. М.* Особливості розвитку соціальних інформаційних баз сучасного українського суспільства : [монографія] / В. М. Горовий. – Київ. – 2005. – 300 с.

8. *Горовий В.* СІАЗ: обслуговування владних структур [Електронний ресурс] / В. Горовий, М. Нечай // Інформаційно-аналітичне забезпечення прийняття соціально-політичних рішень : матеріали наук.-теорет. конф. /

Нац. ін-т стратегічних досліджень. – Острог. – Режим доступу: <http://old.nis-s.gov.ua/Table/Ostrog/003.htm>. – Дата доступу: 15.10.2015. – Назва з екрана.

9. *Гранчак Т.* Бібліотека і політична комунікація : монографія / Т. Гранчак ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2012. – 481 с.

10. *Гранчак Т.* Науково-дослідна діяльність інформаційно-аналітичних підрозділів бібліотек у розвитку національного інформаційного суверенітету / Т. Гранчак // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України. – Київ, 2015. – Вип. 41. – 624 с. – С. 39–53.

11. *Грачев М. Н.* Политика: коммуникационное измерение / М. Н. Грачев. – Тула: Изд-во Тульского гос. пед. ун-та им. Л. Н. Толстого, 2011. – 172 с.

12. До лав «інформаційних військ України» вступили приблизно 40 тис. добровольців, – Мінінформ [Електронний ресурс] // 112.ua. – 2015. – 13.05. – Режим доступу: <http://ua.112.ua/suspilstvo/do-lav-informatsiinykh-viisk-ukrainy-vstupyly-ptyblyzno-40-tys-dobrovoltziv-mininform-228323.html>. – Дата доступу: 10.07.2015. – Назва з екрана.

13. Донбас в етнополітичному вимірі / В. Котигоренко (керів.), О. Калакура, Л. Ковач [та ін.]. – Київ: ІІІЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2014. – 584 с.

14. Европейские эксперты помогут Украине противостоять российской пропаганде [Электронный ресурс] // Диалог. – 2015. – 16.10. – Режим доступа: http://www.dialog.ua/news/69445_1444977260. – Загл. с екрана.

15. Експертна рада при Міністерстві інформаційної політики представила проект Концепції інформаційної безпеки України [Електронний ресурс] // Урядовий портал. – 2015. – 1.06. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=248202326&cat_id=244277212. – Дата доступу: 10.07.2015. – Назва з екрана.

16. Знімальна група збирає кошти на постпродакшн фільму «Міна» про війну на сході України [Електронний ресурс] // Телекритика. – 2015. – 3.02. – Режим доступу: <http://www.telekritika.ua/kontekst/2015-02-03/103251>. – Дата доступу: 19.04.2015. – Назва з екрана.

17. Інтернет-комунікація в діяльності інститутів сектору безпеки: теоретико-практичний аспект : монографія. – Київ, Луганськ : Янтар, 2013. – С. 115.

18. Историчну драму «Поводир» за перший тиждень прокату переглянули понад 90 тис. глядачів [Електронний ресурс] // Урядовий портал. – 2014. – 19.11. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=247761345&cat_id=244277212. – Дата доступу: 19.04.2015. – Назва з екрана.

19. Канада обещает Украине \$10 млн на борьбу с российской пропагандой [Электронный ресурс] // Корреспондент. – 2015. – 17.10. – Режим доступа: <http://korrespondent.net/ukraine/3577439-kanada-obeschaet-ukrayne-10-mln-na-borbu-s-rossyiskoi-propahanoi>. – Загл. с екрана.

20. *Кастельс М.* Информационная эпоха. Экономика, общество и культура / М. Кастельс ; пер. с англ. – Москва : ГУ ВШЭ, 2000. – 458 с.

21. Кодекс етики бібліотекаря УБА [Електронний ресурс] // Інформаційно-просвітницький блог для бібліотекарів «Творчість та інновації в українських бібліотеках». – 2013. – 29.11. – Режим доступу: <http://libinnovate.wordpress.com/2013/11/29/кодекс-етики-бібліотекаря-уба/>. – Дата доступу: 15.10.2015. – Назва з екрана.

22. *Конах В. К.* Негативні інформаційно-психологічні впливи Російської Федерації проти України та можливі засоби протидії [Електронний ресурс] / В. К. Конах // Стратегічні пріоритети. – 2014. – № 3 (32). – Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/public/File/Str_prioritetu/SP_3_2014.pdf. – Дата доступу: 12.09.2015. – Назва з екрана.

23. Концепція інформаційної безпеки України проект [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://mip.gov.ua/done_img/d/30-project_08_06_15.pdf. – Дата доступу: 12.09.2015. – Назва з екрана.

24. Кошти Мінкульту тепер витратять лише на заходи, пов'язані з АТО [Електронний ресурс] // 5 канал. – 2015. – 3.02. – Режим доступу: <http://www.5.ua/ekonomika/koshti-minkylyty-teper-vitrachatimyt-lishe-na-zahodi-povyazani-z-ato-69036.html#>. – Дата доступу: 12.09.2015. – Назва з екрана.

25. Круглий стіл: «Презентація концепції Українського інституту (Інституту ім. Тараса Шевченка)» [Електронний ресурс] // Укрінформ. – 2015. – 11.06. – Режим доступу: <http://www.ukrinform.ua/rubric-conference/1853665-c157948f529ff2def21d6fdd72e479dd.html>. – Дата доступу: 13.09.2015. – Назва з екрана.

26. Крым [Электронный ресурс] // Википедия. – Режим доступа: <https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D1%80%D1%8B%D0%BC#.D0.98.D1.81.D1.82.D0.BE.D1.80.D0.B8.D1.8F>. – Дата доступа: 10.07.2015. – Загл. с экрана.

27. Медіаексперти розробляють словник «нейтральної термінології» для ЗМІ [Електронний ресурс] // ZN.UA. – 2015. – 22.10. – Режим доступу: http://dt.ua/UKRAINE/mediaeksperti-rozroblyayut-slovník-neytralnoyi-terminologiyi-dlya-zmi-188527_.html. – Назва з екрана.

28. МЗС запрошує патріотів долучитись до нового проекту «Розкажи світові про Україну» [Електронний ресурс] // ЄДНІСТЬ-ІНФОРМ. – 2015. – 5.08. – Режим доступу: <http://www.ednist.info/news/20292>. – Дата доступу: 13.09.2015. – Назва з екрана.

29. Міністерство культури України [Електронний ресурс] // Facebook. – 2015. – 28.04. – Режим доступу: <https://www.facebook.com/mincultUA/posts/362702050593664>. – Дата доступу: 28.04.2015. – Назва з екрана.

30. Міністерство культури України створює Координаційну раду «Зброя культури» для організації заходів в зоні АТО [Електронний ресурс] // Урядовий портал. – 2015. – 2.02. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=247921859&cat_id=244276429. – Дата доступу: 12.09.2015. – Назва з екрана.

31. Москаль закликав відмовитись від термінів «луганда», «лугамбе» і «лугандонія» [Електронний ресурс] // ZN.UA. – 2015. – 23.09. – Режим доступу: http://dt.ua/UKRAINE/moskal-zaklikav-vidmovitis-vid-terminiv-luganda-lugambe-i-lugandoniya-151903_.html. – Назва з екрана.

32. Музыканты питерского оркестра – украинскому пианисту в США: «Когда вы все сдохнете, бл#ть! Валите в хохляндию! Аляска будет наша» [Электронный ресурс] // Цензор.нет. – 2015. – 29.01. – Режим доступа: http://sensor.net.ua/photo_news/322202/muzykanty_piterskogo_orkestra_ukrainskomu_pianistu_v_ssha_kogda_vy_vse_sdozhnete_blt_valite_v_hohlyandiyu. – Дата доступа: 12.09.2015. – Загл. с экрана.

33. *Наконецна Д.* 11% «мозкових центрів» України потрапило до списку найкращих аналітичних центрів світу за 2013 рік [Електронний ресурс] / *Д. Наконецна* // Ресурсний центр ГУРТ. – Режим доступу: <http://gurt.org.ua/news/recent/21172>. – Дата доступу: 15.10.2015. – Назва з екрана.

34. *Новакова О. В.* Аналіз державної політики: навчальний посібник : навч. посіб. / О. В. Новакова, Н. П. Пашина. – Луганськ : вид-во СНУ ім. В. Даля, 2013. – 216 с.

35. Наші проекти [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Українського інституту національної пам'яті. – Режим доступу: <http://www.memory.gov.ua/our-projects>. – Дата доступу: 13.09.2015. – Назва з екрана.

36. ОБСЕ раскроет факты российской пропаганды в мировых СМИ [Электронный ресурс]. – 27.09.2015 // Главное. – Режим доступа: <http://glavnoe.ua/news/n243461>. – Загл. с экрана.

37. О нас [Электронный ресурс] // Stopfake.org. – Режим доступа: <http://www.stopfake.org/o-nas/>. – Дата доступа: 10.07.2015. – Загл. с экрана.

38. Питання діяльності Міністерства інформаційної політики України : постанова Кабінету Міністрів України від 14 січ. 2015 р. № 2 [Електронний ресурс] // Верховна Рада України : офіц. веб-портал. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2-2015-%D0%BF>. – Дата доступу: 12.09.2015. – Назва з екрана.

39. Про заходи щодо поліпшення національно-патріотичного виховання дітей та молоді : Указ Президента України № 334/2015 від 12.06.2015 р. [Електронний ресурс] // Офіційне інтернет-представництво Президента України. – 2015. – 12.06. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/3342015-19131>. – Дата доступу: 12.09.2015. – Назва з екрана.

40. Про інформацію : Закон України. Редакція від 06.01.2011, підстава 2724–17 [Електронний ресурс] // Верховна Рада України : офіц. веб-портал. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2657-12/ed20110113>. – Дата доступу: 12.09.2015. – Назва з екрана.

41. Про інформацію : Закон України. Редакція від 21.05.2015 р., підстава 317–19 [Електронний ресурс] // Верховна Рада України : офіц. веб-портал. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>. – Дата доступу: 12.09.2015. – Назва з екрана.

42. Про концепцію ідеології державотворення в Україні : постанова Президії НАН України № 227 від 10.07.96 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uazakon.com/document/spart89/inx89975.htm>. – Дата доступу: 12.09.2015. – Назва з екрана.

43. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки : Закон України від 09.01.2007 р. № 537-16 [Електрон-

ний ресурс] // Верховна Рада України : офіц. веб-портал. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/537-16>. – Дата доступу: 12.09.2015. – Назва з екрана.

44. Про проект [Електронний ресурс] // Лікбез. історичний фронт. – Режим доступу: <http://likbez.org.ua/uk/meta-proektu>. – Дата доступу: 13.09.2015. – Назва з екрана.

45. Проект Закону про доступ до архівів репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917–1991 років [Електронний ресурс] // Верховна Рада України : офіц. веб-портал. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=54651. – Дата доступу: 19.04.2015. – Назва з екрана.

46. Рекомендации для библиотек правительственных департаментов [Электронный ресурс] / под ред. Н. Болт и С. Бёрдж. – Гаага : штаб-квартира ИФЛА, 2008. – Режим доступа: <http://archive.ifla.org/VII/s4/pubs/Profrep114.pdf>. – Дата доступа: 15.10.2015. – Загл. с экрана.

47. *Роговик О.* Аналітична революція чи аналітична еволюція? Контекст прогресивного розвитку України [Електронний ресурс] / О. Роговик // Free Voice Information Analysis Center. – 2015. – 10.10. – Режим доступу: <http://iac.org.ua/analitichna-revolyutsiya-chi-analitichna-evolyutsiya-kontekst-progresivnogo-rozvitku-ukrayini/>. – Дата доступу: 15.10.2015. – Назва з екрана.

48. Розвиток ресурсної бази вітчизняного інформаційного середовища / [О. С. Онищенко, В. М. Горовий, Л. А. Дубровіна та ін.] / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2012. – 194 с. – С. 26.

49. Роль СМИ в военно-политических конфликтах современности [Электронный ресурс] // ПСИ-ФАКТОР. – Режим доступа: <http://psyfactor.org/smi.htm>. – Загл. с экрана.

50. *Скаленко А. К.* Глобальные резервы роста / А. К. Скаленко. – Москва : Интеллект-центр, 2002. – 428 с.

51. *Скачко В.* Киев – Москва: страх неолигархичности Новороссии [Электронный ресурс] / В. Скачко // Версии.com. – 2014. – 8.10. – Режим доступа: <http://versii.com/news/313737/>. – Дата доступа: 13.09.2015. – Загл. с экрана.

52. *Сляднева Н. А.* Информационно-аналитическая деятельность: проблемы и перспективы [Электронный ресурс] / Н. А. Сляднева // Информа-

ционные ресурсы России. – 2001. – № 2. – Режим доступа: <http://abfarida.narod.ru/sladneva.htm>. – Дата доступа: 13.09.2015. – Загл. с экрана.

53. Співачку Валерію у Лондоні зустріли протестами [Електронний ресурс] // BBC. – 2014. – 22.10. – Режим доступу: http://www.bbc.com/ukrainian/entertainment/2014/10/141022_protest_albert_hall_valeria_zsh. – Дата доступу: 17.07.2015. – Назва з екрана.

54. *Стець Ю.*: На контрольованих Україною територіях мовлять канали сепаратистів [Електронний ресурс] / Юрій Стець [інтерв'ю з міністром інформ. політики; записав С. Юрасов] // Економічна правда. – 2015. – 30.06. – Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/publications/2015/06/30/548045/>. – Дата доступу: 10.07.2015. – Назва з екрана.

55. *Стець Ю.* «Я намагаюся вибудувати схему, за якою влада – максимально відкрита» : Про три напрямки стратегії Мінінформу [Електронний ресурс] / Юрій Стець [інтерв'ю з міністром інформ. політики; записала А. Свентах] // День. – 2015. – 13.03. – Режим доступу: <http://www.day.kiev.ua/uk/article/media/pro-tri-napryamky-strategiyi-mininformu>. – Дата доступу: 19.04.2015. – Назва з екрана.

56. Студії з регіональної історії [Електронний ресурс] // Інститут історії України НАН України. – Режим доступу: <http://www.history.org.ua/?askAbout=stdregion>. – Дата доступу: 19.04.2015. – Назва з екрана.

57. *Тарасова Д.* ТОП-15 українських книжок про Євромайдан [Електронний ресурс] / Д. Тарасова // Espresso.tv. – 2014. – 19.09. – Режим доступу: http://espresso.tv/article/2014/09/19/top_15_ukrayinskykh_knyzhok_pro_revolyuciyu_hidnosti. – Дата доступу: 19.04.2015. – Назва з екрана.

58. Тенденції впливу глобального інформаційного середовища на соціокультурну сферу України : монографія / [О. С. Онищенко, В. М. Горовий, В. І. Попик та ін.] ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2013. – 197 с.

59. *Токар О.* Державна інформаційна політика: проблеми визначення концепту [Електронний ресурс] / О. Токар // Політичний менеджмент. – 2009. – № 5. – Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/71089/14-Tokar.pdf?sequence=1>. – Дата доступу: 12.09.2015. – Назва з екрана.

60. У ФФУ отримали офіційні вибачення ФІФА за «російський» Крим у відеоролику ЧС-2018 [Електронний ресурс] // ZN.UA. – 2014. – 4.11. –

Режим доступу: http://dt.ua/SPORT/u-ffu-otrimali-oficiyni-vibachennya-fifa-za-rosiyskiy-krim-u-videoroliku-chs-2018-155706_.html. – Дата доступу: 17.07.2015. – Назва з екрана.

61. У Харкові відбулася прем'єра стрічки про Героя Небесної Сотні [Електронний ресурс] // Espresso.tv. – 2015. – 18.04. – Режим доступу: http://espresso.tv/news/2015/04/18/u_kharkovi_vidbulasya_premyera_strichky_pro_heroya_nebesnoyi_sotni. – Дата доступу: 13.09.2015. – Назва з екрана.

62. У Metropolitan Opera українець висловив протест проти Путіна [Електронний ресурс] // Радіо Свобода. – 2015. – 30.01. – Режим доступу: http://www.radiosvoboda.org/archive/ukrainian_news/20150130/630/2730.html?id=26821188. – Дата доступу: 12.09.2015. – Назва з екрана.

63. Увага! Формується робоча група зі створення «Програми національно-патріотичного виховання на 2016–2020 роки» [Електронний ресурс] // Міністерство молоді та спорту України. – 2015. – 17.03. – Режим доступу: <http://dsmsu.gov.ua/index/ua/material/16995>. – Дата доступу: 12.09.2015. – Назва з екрана.

64. Українські аналітичні центри увійшли до числа найкращих у світі [Електронний ресурс] // Центр Разумкова. – 2013. – 18.01. – Режим доступу: http://www.razumkov.org.ua/ukr/news.php?news_id=407. – Дата доступу: 1.10.2015. – Назва з екрана.

65. Фото найдраматичніших епізодів зіткнення війни та миру на Донбасі покажуть в Європарламенті [Електронний ресурс] // NEWSru.ua. – 2014. – 3.11. – Режим доступу: http://www.newsru.ua/arch/ukraine/03_nov2014/war_peace.html. – Дата доступу: 13.09.2015. – Назва з екрана.

66. Хоруженко О. Роль Think Tanks у формуванні політичного порядку денного [Електронний ресурс] / О. Хоруженко // SumyNews. – 2014. – 16.06. – Режим доступу. – <http://elections-2015.sumynews.com/crps/texts/7059>. – Дата доступу: 1.10.2015. – Назва з екрана.

67. Якименко Ю. Неурядові аналітичні центри в Україні: можливості, виклики, перспективи [Електронний ресурс] / Ю. Якименко // Громадянське суспільство. – 2007. – № 2. – Режим доступу: http://www.ucipr.kiev.ua/publications/neuriadovi-analitichni-tcentri-v-ukraini-mozhливosti-vikliki-perspektivi1/view_print. – Дата доступу: 1.10.2015. – Назва з екрана.

68. Crimea [Electronic resource] // Wikipedia. – Mode of access: <https://en.wikipedia.org/wiki/Crimea#History>. – Date of revision: 13.09.2015. – Title from the screen.

69. Likбез. Історичний фронт [Електронний ресурс] : веб-сайт. – Режим доступу: <http://likbez.org.ua/uk/>. – Дата доступу: 13.09.2015. – Назва з екрана.

70. Markian Lubkivskiy [Electronic resource] // Facebook.com. – 2014. – 30.10. – Режим доступу: <https://www.facebook.com/markian.lubkivskiy?fref=nf>. – Дата доступу: 17.07.2015. – Назва з екрана.

71. States and Sovereignty in the Global Economy / edited by David A. Smith, Dorothy J. Solinger and Steven C. Topik. – London, 1999. – P. 34.

72. Ukraine Today отримав ліцензію на мовлення та розповіді Нацраді про свої плани [Електронний ресурс] // Телекритика. – 2014. – 14.08. – Режим доступу: <http://www.telekritika.ua/tinok/2014-08-14/96989>. – Дата доступу: 10.07.2015. – Назва з екрана.

До розділу 2

1. Березняк Н. В. Підходи до формування системи інформаційно-аналітичного забезпечення реалізації державної інноваційної політики / Н. В. Березняк, Т. К. Кваша, Г. В. Новіцька // Науково-технічна інформація. – 2014. – № 2. – С. 3–10.

2. Бібліотекарі Миколаєва навчаються е-урядуванню [Електронний ресурс] // Національний центр електронного урядування. – Режим доступу: <http://nc.gov.ua/news/index.php?ID=481>. – Назва з екрана.

3. Бібліотеки учасники проекту [Електронний ресурс] // Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського : веб-сайт. – Електрон. дані та прогр. – Київ : НБУВ, 1997–2007. – Режим доступу: <http://nbuv.gov.ua/plu/lib>. – Назва з екрана.

4. Бондаренко В. Дистантне інформаційно-аналітичне забезпечення користувачів бібліотек у контексті розвитку національного інформаційного простору в умовах глобалізації / В. Бондаренко // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2012. – Вип. 33. – С. 433–442.

5. Бондаренко В. Інноваційні технології як фактор розвитку сучасних інформаційних комунікацій інформаційно-аналітичного обслуговування

дистантних користувачів бібліотеки / В. Бондаренко // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – 2012. – Вип. 32. – С. 207–221.

6. *Брежнева В. В.* Информационное обслуживание: продукты и услуги, предоставляемые библиотеками и службами информации предприятий / В. В. Брежнева, В. А. Минкина. – Санкт-Петербург : Профессия, 2004. – 304 с.

7. Британская библиотека (British Library) выложила на Flickr миллион иллюстраций [Электронный ресурс] // Культурология.рф : веб-сайт. – Электрон. данные и прогр. – Режим доступа: <http://www.kulturologia.ru/blogs/171213/19536/>. – Загл. с экрана.

8. Відео вебінару «Децентралізація. Перші підсумки та завдання на найближчу перспективу» [Електронний ресурс] // Асоціація міст України : веб-сайт. – Електрон. дані та прогр. – Режим доступу: <http://www.auc.org.ua/news/video-vebinaru-detsentralizatsiya-pershi-pidsumki-ta-zavdannya-na-naiblizhchu-perspektivu>. – Назва з екрана.

9. Відеоконференція «БІБЛІОТЕКА – ТЕРИТОРІЯ ЄДНОСТІ» // YouTube : веб-сайт. – Електрон. дані та прогр. – Режим доступу: https://www.youtube.com/watch?v=AQzbAYBV_PM. – Назва з екрана.

10. *Вилегжаніна Т.* Бібліотечне обслуговування в сільській місцевості: стан і перспективи / Т. Вилегжаніна // Бібл. планета. – 2012. – № 1. – С. 4–5.

11. Влада – бібліотека – громада: приєднуємося до електронного урядування: практичний посібник для бібліотек з надання послуг електронного урядування [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ogp.gov.ua/sites/default/files/library/Vlada-biblioteka-gromada_posibnik.pdf. – Назва з екрана.

12. *Волохін О.* Електронні ресурси сучасної регіональної бібліотеки / О. Волохін ; Кіровогр. ОУНБ ім. Д. І. Чижевського [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://library.kr.ua/conference/volokhin.html>. – Назва з екрана.

13. *Горовий В.* Бібліотеки як сучасні центри української інформатизації / В. Горовий // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України. – Київ, 2009. – Вип. 25. – С. 25.

14. *Горовий В.* Особливості продукування наукової інформації у вітчизняному науковому виробництві / В. Горовий // *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського.* – Київ, 2014. – Вип. 39. – С. 13.

15. *Гранчак Т.* Бібліотека і політична комунікація : монографія / Т. Гранчак ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2012. – 481 с.

16. Дані досліджень інтернет-аудиторії України за II квартал 2015 р. // Сайт Інтернет Асоціації України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.inau.org.ua/analytics_vuq.phtml. – Назва з екрана.

17. Держінформнауки: Публічні бібліотеки мають стати лідерами у впровадженні електронного урядування [Електронний ресурс] // Урядовий портал. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=246564137&cat_id=244277212. – Назва з екрана.

18. Джерела наукової інформації [Електронний ресурс] // Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського : веб-сайт. – Електрон. дані та прогр. – Київ : НБУВ, 1997–2007. – Режим доступу: <http://nbuv.gov.ua/sciref>. – Назва з екрана.

19. *Дзюбак А.* Регіональні ЗМІ: як не продатися і не вмерти з голоду? (інфографіка) / А. Дзюбак // *Гречка* (Інформаційний портал Кіровоградщини). – 2014. – 28.05 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gre4ka.info/suspilstvo/10845-rehionalni-zmi-iaak-ne-prodatysia-i-nemerty-z-holodu-INFOGRAFIKA>. – Назва з екрана.

20. *Дніпренко Н. К.* Зміна парадигми в державному управлінні інформаційною сферою: комунікативний аспект : автореф. дис. . канд. наук з держ. упр. : 25.00.01 / Дніпренко Наталія Костянтинівна ; Дніпропетр. регіональний ін-т держ. упр. нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – Дніпропетровськ, 2005. – 20 с.

21. *Добко Т.* Довідково-бібліографічна діяльність наукових бібліотек Національної академії наук України: становлення та розвиток (XX ст. – перше десятиліття XXI ст.) / Тетяна Добко ; відп. ред. О. С. Онищенко ; НАН України. Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2013. – 376 с.

22. *Доронин А. И.* Бизнес-разведка / А. И. Доронин. – Москва : Ось-89, 2003. – 384 с.

23. Дослідження діяльності Пунктів доступу громадян до офіційної інформації в бібліотеках України [Електронний ресурс] // Блог Української

бібліотечної асоціації. – Режим доступу: <http://govinfo.library.wordpress.com/2011/03/17/дослідження-діяльності-пунктів-дост/>. – Назва з екрана.

24. Другий вебінар з досвіду бібліотек по обслуговуванню інвалідів [Електронний ресурс] // Рівненське обласне відділення Української Бібліотечної Асоціації : веб-сайт. – Електрон. дані та прогр. – Режим доступу: <http://uba.rv.ua>. – Назва з екрана.

25. Електронна бібліотека «Культура України» Національна парламентська бібліотека України: веб-сайт. – Електрон. дані та прогр. – Режим доступу: <http://elib.nplu.org/>. – Назва з екрана.

26. Електронні виставки [Електронний ресурс] // Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського : веб-сайт. – Електрон. дані та прогр. – Київ : НБУВ, 1997–2007. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/exhibitions/>. – Назва з екрана.

27. Закарпаття на сторінках преси / Сайт Закарпатської ОУНБ ім. Ф. Потушняка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ounb.uz.ua/zakpres>. – Назва з екрана.

28. Інтерактивність [Електронний ресурс] // Вікіпедія – вільна енциклопедія. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/Інтерактивність>. – Назва з екрана.

29. *Ісаєнко О. О.* Бібліотечне дистанційне обслуговування в Україні на сучасному етапі / О. О. Ісаєнко // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України. – Київ, 2010. – Вип. 27. – С. 139–146.

30. Київ на сторінках періодики / Сайт публічної б-ки ім. Л. Українки м. Києва [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://luk1.kiev.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=55:2012-01-30-11-03-43&catid=8:2012-01-29-14-01-16&Itemid=6. – Назва з екрана.

31. *Кобелев О. М.* Інформаційна аналітика в структурі бібліотечної діяльності в Україні : монографія / О. М. Кобелев ; Харк. держ. акад. культури. – Харків : ХДАК, 2012. – 245 с. : рис., табл. – (Аналітика). – Бібліогр.: с. 209–245.

32. *Кобринский Н. Е.* Экономическая кибернетика / Н. Е. Кобринский, Е. З. Майминас, А. Д. Смирнов. – Москва : Экономика, 1982. – 408 с.

33. *Копанева В. О.* Інформаційні ресурси Інтранет/Екстранет-середовища Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського

[Електронний ресурс] / В. О. Копанєва // Документознавство. Бібліотекознавство. Інформаційна діяльність: Проблеми науки, освіти, практики: зб. матеріалів IV Міжнар. наук.-практ. конф., Київ, 21–23 трав. 2007 р. – Київ, 2007. – С. 161–163. – Режим доступу: <http://www.shevkyivlib.org.ua/component/content/article/5/363-publikatzii-kopaneva-formuvannya-resursiv-intranet-seredovischa-natsionalnoi-biblioteki-ukraini-imeni-v-i-vernadskogo.html>. – Назва з екрана.

34. *Кораблін С.* Яка економіка, такий і курс / С. Кораблін // Дзеркало тижня. – 2015. – № 12. – С. 8.

35. Краєзнавчі видання / Сайт Вінницької ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.library.vn.ua/links/cvidan.html>. – Назва з екрана.

36. *Кузнецов А. В.* Участь у міжнародних корпоративних проектах як засіб розкриття бібліотечних фондів / А. В. Кузнецов // Документознавство. Бібліотекознавство. Інформаційна діяльність: Проблеми науки, освіти, практики : зб. матеріалів 8-ї Міжнар. наук.-практ. конф., Київ, 17–19 трав. 2011 р. – Київ, 2011. – С. 182–184.

37. *Кулицький С.* Дослідження фінансових комунікацій на базі ресурсів наукової бібліотеки / С. Кулицький // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України. – Київ, 2012. – Вип. 33. – С. 64.

38. *Кулицький С.* Подолання прагматичного шуму при підготовці аналітичних продуктів з економічної проблематики / С. Кулицький // Бібліотечний вісник. – 2015. – № 1. – С. 57–63.

39. *Курносов Ю. В.* Аналитика: методология, технология и организация информационно-аналитической работы / Ю. В. Курносков, П. Ю. Конотопов. – Москва : РУСАКИ, 2004. – 512 с.

40. *Лобузін К.* Електронна наукова періодика відкритого доступу: семантичні веб-технології для бібліотек / К. Лобузін // Бібл. вісн. – 2015. – № 3. – С. 18–23.

41. *Лобузін К.* Технології організації знанневих ресурсів у бібліотечно-інформаційній діяльності : монографія / Катерина Лобузін ; відп. ред. О. С. Онищенко ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2012. – 375 с.

42. *Мастіпан О.* Стан забезпечення сільського населення України бібліотечним обслуговуванням / *О. Мастіпан* // Соціологічні дослідження в бібліотеках: інформаційно-аналітичний бюлетень. – 2013. – Вип. 43. – С. 3–22.

43. Миколаїв презентував свої досягнення у сфері електронного урядування [Електронний ресурс] // Національний центр електронного урядування. – Режим доступу: <http://nc.gov.ua/news/index.php?ID=500>. – Назва з екрана.

44. *Могильний С. Б.* Методи та інструменти ділової розвідки в Internet / *С. Б. Могильний*. – Київ : ТОВ «Задруга», 2010. – 264 с.

45. Наукові видання України в Інтернет-просторі / *О. В. Воскобойнікова-Гузева* // Наука України у світовому інформаційному просторі. – Вип. 3. – Київ : Академперіодика, 2010. – С. 36–43.

46. Наукові реферативні огляди [Електронний ресурс] // Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського : веб-сайт. – Електрон. дані та прогр. – Київ : НБУВ, 1997–2007. – Режим доступу: <http://nbuv.gov.ua/references/>. – Назва з екрана.

47. Національний інформаційний суверенітет у контексті розвитку новітніх інформаційних технологій / [О. С. Онищенко, В. М. Горовий, В. І. Попик та ін.] ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2011. – 160 с.

48. *Онищенко А. С.* Национальная библиотека Украины имени В. И. Вернадского как многопрофильный научно-исследовательский центр / *А. С. Онищенко, В. Г. Попроцкая* // Библиотеки национальных академий наук: проблемы функционирования, тенденции развития : науч.-практ. и теорет. сб. ; редкол.: А. С. Онищенко (пред.) [и др.]. – Киев, 2003. – Вып. 2. – С. 15–39.

49. *Пальчук В.* Шляхи активізації участі сучасних бібліотек в інформаційному супроводі реалізації концепції електронного урядування в Україні / *В. Пальчук* // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2014. – Вип. 39. – С. 122–137.

50. *Пархоменко В. Д.* Інформаційна аналітика у сфері науково-технічної діяльності / *В. Д. Пархоменко, О. В. Пархоменко*. – Київ : УкрІНТЕІ, 2006. – 226 с., *Пархоменко О. В.* Інформаційна аналітика як напрям наукового дослідження / *О. В. Пархоменко* // Науково-технічна інформація. – 2006. –

№ 3. – С. 11–13, Пархоменко О. В. Інформація і знання: теоретичні основи / О. В. Пархоменко. – Хмельницький : ХмЦНІІ, 2012. – 272 с.

51. *Перес К.* Технологические революции и финансовый капитал. Динамика пузырей и периодов процветания / К. Перес. – Москва : Дело, 2013. – 232 с.

52. *Плэтт В.* Стратегическая разведка. Основные принципы / В. Плэтт. – Москва : Форум, 1997. – 376 с.

53. Побачив світ 41 випуск Наукових праць Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського] [Електронний ресурс] / Репортер СІАЗ // Facebook. – 2015. – 8.09. – 20.37. – Режим доступу: <https://www.facebook.com/ufhvjysz>. – Назва з екрана. – Дата перегляду: 28.09.2015.

54. *Потіха А.* Вдосконалення методів обробки інформації та використання ЗМІ з метою більш ефективного задоволення інформаційних потреб дистантних користувачів / А. Потіха // Україна: події, факти, коментарі. – 2008. – № 20. – С. 88–96.

55. Преса в Інтернет / Сайт Кіровоградської ОУНБ ім. Д. І. Чижевського [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://library.kr.ua/libworld/gazet.html>. – Назва з екрана.

56. Про діяльність публічних бібліотек м. Києва за 2014 рік. / уклад. О. Романюк, О. Рабій ; Департамент культури виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації), Публ. б-ка ім. Л. Українки м. Києва. – Київ, 2015. – 47 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://lukl.kiev.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=254:2012-01-25-09-45-39&catid=1:pagedir&Itemid=2. – Назва з екрана.

57. Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації : Закон України від 23.09.1997 р. № 539/97-вр [Електронний ресурс] // Відом. Верховної Ради. – 1997. – № 49. – Ст. 299 – Режим доступу: <http://www.snrc.gov.ua/nuclear/uk/publish/article/42978;jsessionid=7B113DFE2A202D80515504FDDCA27D7?mustWords=%D1%94%D0%BA%D1%82%D0%B8&searchPublishing=1>. – Назва з екрана.

58. Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 13 груд. 2010 р.

№ 2250-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2250-2010-%F0>. – Назва з екрана.

59. Про схвалення плану дій з впровадження в Україні Ініціативи «Партнерство «Відкритий Уряд»: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 5 квіт. 2012 р. № 220-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/220-2012-p>. – Назва з екрана.

60. Пургин Ю. Функционирование медиахолдинга в условиях трансформации регионального информационного рынка / Ю. Пургин [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://elar.urfu.ru/bitstream/10995/3771/2/urgu0892_s.pdf. – Загл. с экрана.

61. Редактори газет Чернігівщини: преса поставлена на грань виживання // Сайт Асоціації регіональних засобів масової інформації. – 2015. – 10.03. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://arzmi.org/redaktery-hazet-chernihivschyny-presa-postavlena-na-hran-vyzhyvannya>. – Назва з екрана.

62. Рудий Г. Періодика України 1917–1940 рр. як історичне джерело / Г. Рудий // Бібл. вісн. – 2008. – № 1. – С. 30.

63. Сайт Бережанської центральної районної б-ки ім. Т. Шевченка Тернопільської обл. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lib.ber.te.ua/leap/index.cgi?index=12>. – Назва з екрана.

64. Сайт Королівської селищ. б-ки-філії для дорослих Закарпатської обл. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://korolevo.blogspot.com/p/blog-page_14.html. – Назва з екрана.

65. Сергіна Т. Актуальні проблеми реалізації Концепції розвитку електронного урядування в Україні [Електронний ресурс] / Т. Сергіна. – Режим доступу: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/putp/2011-2/doc/2/04.pdf>. – Назва з екрана.

66. Сорос Дж. Алхимия финансов / Джордж Сорос. – Москва : ИНФРА-М, 1996. – 416 с.

67. Сорос Дж. Криза глобального капіталізму: (Відкрите суспільство під загрозою) / Джордж Сорос. – Київ : Основи, 1999. – 259 с.

68. Соціологічні дослідження в бібліотеках: інформ.-аналіт. бюл. Вип. 44–45 / уклад. Т. Богуш ; М-во культури України, Нац. парлам. б-ка України. – Київ, 2014. – С. 13, 39.

69. Струкова Н. Л. Информационно-библиотечное обслуживание новых экономических структур / Н. Л. Струкова // Библиотечное обслу-

живание в изменившейся системе экономических отношений : сб. науч. тр. / ГПНТБ СО РАН, Новосибирск, 1995. – 151 с.

70. Українська бібліотека – переможець міжнародної премії «Інновації» у розбудові відкритого урядування та надання електронних послуг [Електронний ресурс] // Національний центр електронного урядування. – Режим доступу: <http://nc.gov.ua/news/index.php?ID=739>. – Назва з екрана.

71. Фергюсон М. Досягнення у сфері електронного урядування / М. Фергюсон, Д. Рейн. – Британська рада, 2003. – С. 118–120.

72. Фінклер Ю. Регіональна преса України в контексті соціального замовлення аудиторії [Електронний ресурс] / Ю. Фінклер. – Режим доступу: <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1516>. – Назва з екрана.

73. Хант Ч. Разведка на службе вашего предприятия / Ч. Хант, В. Зартарьян. – Киев : Укрзакордонвизасервис, 1992. – 160 с.

74. Чабаненко М. Інтернет-ЗМІ як складова частина системи засобів масової інформації України / М. Чабаненко. – Запоріжжя, 2011. – 183 с.

75. Чалдини Р. Психология влияния / Р. Чалдини. – Санкт-Петербург : Питер, 1999. – 272 с.

76. Чуприна Л. А. Оперативна інформація в соціальних мережах: особливості обігу та використання бібліотеками / Л. А. Чуприна // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України. – Київ, 2012. – Вип. 33. – С. 507–523.

77. Чупрына Л. Современные тенденции в формировании и развитии информационного пространства Украины / Л. Чупрына // Українсько-македонський науковий збірник / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, МАНМ. – Київ, 2011. – Вип. 5. – С. 247–262.

78. Якокка Л. Карьера менеджера / Л. Якокка. – Москва : Прогрес, 1991. – 384 с.

До розділу 3

1. Аверченков В. И. Мониторинг и системный анализ информации в сети Интернет // В. И. Аверченков, С. М. Рощин. – Москва : Флинта, 2011. – 160 с.

2. *Аверченков В. И.* Система формирования знаний в среде Интернет // В. И. Аверченков, Ю. М. Казаков, Е. А. Леонов. – Москва : Флинта, 2011. – 181 с.

3. *Бондаренко В. І.* Дистантне інтернет-обслуговування користувачів сучасної бібліотеки (кінець ХХ – початок ХХІ ст.) : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : спец. 27.00.03 / Вікторія Іванівна Бондаренко. – Київ, 2013. – 19 с.

4. *Брежнева В. В.* Информационное обслуживание: продукты и услуги, предоставляемые библиотеками и службами информации предприятий / В. В. Брежнева, В. А. Минкина ; СПбГУКИ. – [2-е изд.]. – Санкт-Петербург : Профессия, 2006. – 304 с.

5. *Горовий В. М.* Соціальні інформаційні комунікації, їх наповнення і ресурс : монографія / В. М. Горовий ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2010. – 360 с.

6. ГОСТ 7.0–99 «Информационно-библиотечная деятельность, библиография. Термины и определения» [Электронный ресурс]. – Минск : Межгосударственный совет по стандартизации, метрологии и сертификации, 1999. – 23 с. – Режим доступа: <http://vsegost.com/Catalog/85/8548.shtml>. – Загл. с экрана.

7. *Гранчак Т.* Бібліотека в інформаційному супроводі управління суспільними процесами: політико-комунікаційний аспект : монографія / Тетяна Гранчак ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2014. – 184 с.

8. *Гранчак Т.* Бібліотека і політична комунікація : монографія / Т. Гранчак ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2012. – 481 с.

9. *Давидова І.* Бібліотечне виробництво в інформаційному суспільстві : монографія / І. О. Давидова ; Харк. держ. акад. культури. – Харків : ХДАК, 2005. – 295 с.

10. *Давыдова И. А.* Информационная культура библиотекарей как условие эффективного развития библиотечного производства / И. А. Давыдова // Библиотечное дело-2005: деятельность библиотек и развитие информационной культуры общества : тез. докл. X междунар. науч. конф. (Москва, 20–22 апр. 2005 г.) / Моск. гос. ун-т культуры и искусств и др. – Москва, 2005. – С. 13–14.

11. Депутатів попросили завести «Фейсбук» і «лайкати» БПП [Електронний ресурс] // Internetua. – 2015. – 14.04. – Режим доступу: <http://www.gravda.com.ua/rus/news/2015/04/14/7064722>. – Назва з екрана.

12. ДСТУ ГОСТ 7.9:2009 (ИСО 214–76) «Система стандартів по інформації, бібліотечному и издательскому делу. Реферат и аннотация. Общие требования» (ГОСТ 7.9–95 (ИСО 214–76), IDT).

13. ДСТУ 7448:2013 «Інформація та документація. Бібліотечно-інформаційна діяльність. Терміни та визначення понять». – Київ : Мін-економрозвитку України, 2014. – 41 с.

14. *Захарова В. І.* Основи інформаційно-аналітичної діяльності [Електронний ресурс] / В. І. Захарова, Л. Я. Філіпова. – Київ : Центр учбової літератури, 2013. – 336 с. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/1605061653903/informatika/osnovi_informatsiyno-analitichnoyi_diyalnosti. – Назва з екрана.

15. *Ільганаєва В.* Аналітика в структурі бібліотечної діяльності / В. О. Ільганаєва // Вісн. Харк. держ. акад. культури : зб. наук. пр. – Харків, 2007. – Вип. 23. – С. 109–117.

16. *Іншин М. І.* Сучасний стан та шляхи удосконалення взаємовідносин органів державної влади і засобів масової інформації / М. І. Іншин // Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. «Інформаційне суспільство в Україні: інформаційно-правова культура, освіта, наука». – Суми : Довкілля. – 2008. – С. 33–38.

17. Информационный поиск: технологии поиска [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://tpl-it.wikispaces>. – Загл. с экрана.

18. *Кириленко А. В.* Основы информационной культуры. Библиография / А. В. Кириленко ; под ред. Е. Г. Расплетинной. – Санкт-Петербург : СПбГУ ИТМО, 2008. – Вып. 1. – 156 с.

19. *Кобелєв О.* Інформаційно-аналітична діяльність бібліотек України : теоретико-методологічні засади розвитку : автореф. дис. ... д-ра наук із соц. комунікацій : спец. 27.00.03 / О. М. Кобелєв. – Харків, 2013. – 34 с.

20. *Колесниченко Д. Н.* Поисквые системы и продвижение сайтов в Интернете / Д. Н. Колесниченко. – Москва : Росмен. – 2007. – 272 с.

21. Комплексное продвижение сайта [Электронный ресурс] // AiCOM. Активные интернет-коммуникации : веб-сайт. – Режим доступа: <http://aicom.com.ua/kompleksnoe-prodvijenie-sayta.html>. – Загл. с экрана.

22. Концепція розвитку бібліотечної справи України : проект [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ula.org.ua/ua/252-dokumentu/dokumentu-uba>. – Назва з екрана.
23. Концепція якісних змін бібліотек задля забезпечення сталого розвитку України (до 2025 року) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ula.org.ua/ua/252-dokumentu/dokumentu-uba>. – Назва з екрана.
24. *Кушнарєнко Н. М.* Наукова обробка документів : підручник / Н. М. Кушнарєнко, В. К. Удалова. – Київ : Знання, 2006. – 334 с.
25. *Маліс О.* Політичний сайт як посередник між суб'єктами політики та суспільством [Електронний ресурс] / О. Маліс // Віче. – Режим доступу: <http://viche.info>. – Назва з екрана.
26. Научные поисковые системы и околонукальные ресурсы [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://gospoisk.narod.ru>. – Загл. с екрана.
27. Научные поисковые системы [Электронный ресурс] // Секреты всемирной паутины : веб-сайт. – Режим доступа: <http://networkmy.ru/469>. – Загл. с екрана.
28. *Пальчук В.* Бібліотеки в інформаційно-аналітичному забезпеченні органів державної влади : монографія / В. Пальчук ; наук. ред. В. М. Горевий ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2014. – 314 с.
29. *Пелецишин А. М.* Модифікація контенту для ефективного позиціонування форуму в середовищі WWW / А. М. Пелецишин, К. О. Слобода // Людина, Комп'ютер, Цивілізація : зб. наук. пр. / за ред. Ф. С. Бацевича. – Львів : Видавництво Нац. ун-ту «Львівська політехніка», 2010. – С. 84–87.
30. *Пелецишин А. М.* Позиціонування сайтів у глобальному інформаційному середовищі : монографія / А. М. Пелецишин. – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2007. – 260 с.
31. Поисковые структуры данных [Электронный ресурс] // Университет ИТМО : веб-сайт. – Режим доступа: <http://neerc.ifmo.ru/wiki/index.php?title>. – Загл. с екрана.
32. *Постельжук О. М.* Інформаційно-аналітична діяльність обласних універсальних наукових бібліотек України: основні напрями діяльності і види інформаційної продукції : автореф. дис... канд. наук із соц. комунікацій : спец. 27.00.03 / О. М. Постельжук. – Київ, 2013. – 16 с.

33. *Присяжна Л.* Бібліотечно-інформаційні продукти як складова інформаційної інфраструктури економічної сфери України // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2013. – Вип. 36. – С. 469–481.

34. Продвижение сайтов в зарубежных поисковых системах. Основные принципы, особенности, трудности продвижения в зарубежных поисковиках [Электронный ресурс] // SEOnews : издание о поисковом маркетинге и заработке в Интернете. – Режим доступа: <http://www.seonews.ru/analytics/prodvijenie-saytov-v-zarubejnyih-poiskovyih-sistemah-osnovnyie-prntsipyi-osobennosti-trudnosti-prodvijeniya-v-zarubejnyih-poiskovikah>. – Загл. с экрана.

35. Про інформаційний суверенітет та інформаційну безпеку України : проект закону України від 12 серпня 1999 р. [текст № 1207-d]. – Режим доступу: <http://www.rada.kiev.ua>. – Назва з екрана.

36. Про інформацію : Закон України від 2 жовтня 1992 р. № 2657–XII [Електронний ресурс] // Верховна Рада України : офіц. веб-сайт. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>. – Назва з екрана; Відом. Верховної Ради України. – 1992. – № 48. – Ст. 650.

37. 59 % українців користуються Інтернетом [Електронний ресурс] // Internetua. – 2015. – 12.06. – Режим доступу: <http://watcher.com.ua/2015/06/12/59-ukrayintsiv-korystuyutsya-internetom>. – Назва з екрана.

38. Рабочая группа по подготовке предложений по разработке профессиональных стандартов в области библиотечного дела [Электронный ресурс] // Российская библиотечная ассоциация. – Режим доступа: <http://www.rba.ru/content/activities/group/prof/index.php>. – Загл. с экрана.

39. *Рощин С. М.* Как быстро найти нужную информацию в Интернете / С. М. Рощин. – Москва : ДМК Пресс, 2010. – 144 с.

40. *Рощин С. М.* Современный самоучитель по поиску в Интернете / С. М. Рощин. – Москва : ДМК Пресс, 2013. – 147 с.

41. *Серов Ю. О.* Аналіз комунікативних процесів в веб-спільнотах середовища Веб 2.0 / Ю. О. Серов // Сх.-європ. журн. передових технологій. – Харків, 2009. – № 1/2 (37). – 2009. – С. 38–41.

42. *Смола Л. Є.* Детермінанти політичного процесу сучасності: теоретико-методологічний аналіз в інформаційно-психологічному вимірі / Л. Є. Смола. – Київ : Видавничий дім Дмитра Бурого, 2010. – С. 92–93.

43. Стратегія розвитку бібліотечної справи в Україні до 2025 року «Якісні зміни бібліотек задля забезпечення сталого розвитку України» : проект [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://library.ndu.edu.ua/images/doc/0708_2.pdf. – Назва з екрана.

44. Фейсбук у виборчій кампанії-2012: вторинний засіб політичної комунікації [Електронний ресурс] // Internetua. – 2013. – 2.08. – Режим доступу: <http://ua.ejo-online.eu/1291>. – Назва з екрана.

45. Чуприна Л. Оперативна інтернет-інформація як чинник розвитку інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек України (XX – початок XXI ст.) : дис. ... канд. наук із соц. комунікацій. – Київ, 2013. – 248 с.

46. Чуприна Л. Оперативна інформація в соціальних мережах: особливості обігу та використання бібліотеками / Л. Чуприна // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – 2012. – Вип. 33. – С. 507–523.

47. Шибаета Е. А. Как организовать работу – документы [Электронный ресурс] / Е. А. Шибаета. – Режим доступа: <http://www.slideshare.net/neconference/150517-48244942>. – Загл. с экрана.

48. Knowledge-Based Trust – A New Google Ranking Factor? [Electronic resource] // Bright Ideas : The Brightedge Blog. – Mode of access: <http://www.brightedge.com/blog/knowledge-based-trust-a-new-google-ranking-factor>. – Title from the screen.

49. Knowledge Vault brings the web's most popular features privately and securely to your association or business [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.knowledgevault.com>. – Title from the screen.

50. Lazarsfeld P. Mass Communication, popular taste and organized social action / P. Lazarsfeld, R. Merton // The Communication of Ideas / Bryson L. (ed.). – New York : Harper and Brothers, 1948. – P. 18–30.

51. Metasearch Engines, Metasearchers and International Search Engines [Electronic resource]. – Mode of access: http://www.weblens.org/metasearch_engines.html#sthash.yneWgu4r.dpuf. – Title from the screen.

52. Schaffert Richard W. The Media's Influence on the Public's Perception of Terrorism and the Question of Media Responsibility. Media Coverage and Political Terrorists / Schaffert Richard W. – New York : Praeger Publishers. – 1992. – P. 61–79.

53. Knowledge-Based Trust – новый алгоритм Google [Электронный ресурс] // Паньшин Групп : агентство интернет-маркетинга. – Режим доступа: <http://apanshin.ru/blog/knowledge-based-trust-novy-j-algoritm-google>. – Загл. с экрана.

ЗВІТ
ПРО НАУКОВО-ДОСЛІДНУ РОБОТУ
«ОПТИМІЗАЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕК В УМОВАХ ІНТЕНСИФІКАЦІЇ
ІНФОРМАЦІЙНИХ ОБМІНІВ»
(заключний)

СПИСОК АВТОРІВ

Керівник Служби
інформаційно-аналітичного забезпечення
органів державної влади (СІАЗ) НБУВ,
заст. гендиректора НБУВ, д-р іст. наук, проф. В. Горовий
(реферат, вступ, висновки, рекомендації)

Завідувач відділу політологічного аналізу СІАЗ,
д-р. наук із соц. комунікацій, ст. наук. співроб. Т. Гранчак
(розділ 1)

Завідувач відділу оперативної інформації СІАЗ,
канд. наук із соц. комунікацій Л. Чуприна
(розділ 2)

Завідувач відділу бібліометрії та наукометрії СІАЗ,
канд. техн. наук, ст. наук. співроб. Л. Костенко
(розділ 3)

Завідувач відділу обслуговування інформаційними ресурсами НЮБ,
канд. іст. наук, ст. наук. співроб. Ю. Половинчак
(розділ 4)

Завідувач аналітично-прогностичного відділу НЮБ, канд. іст. наук
Н. Іванова
(розділ 4)

В. о. директора Фонду Президентів України,
канд. політол. наук, ст. наук. співроб. Л. Галаган
(розділ 5)

РЕФЕРАТ

Об'єкт дослідження – науковий доробок з теми дослідження та інформаційна база традиційних і електронних ЗМІ.

Мета роботи – дослідження ефективного використання електронних інформаційних технологій у забезпеченні доступу до вітчизняних та зарубіжних ресурсів за допомогою розвитку відповідних бібліотечних технологій, активізації участі сучасних бібліотек у соціальних інформаційних комунікаціях.

Для цього були проаналізовані наявні дослідження щодо оптимізації використання електронної інформації у політичній, економічній та соціальній сферах, у формуванні та використанні правових ресурсів, а також у вивченні управлінської діяльності.

Методи дослідження – системний, структурний, порівняльний.

Актуальність цього дослідження пов'язана з розвитком процесів інформатизації й активізації в них бібліотечних установ як важливих центрів інформаційного забезпечення життєдіяльності українського суспільства, підвищення ефективності використання національних інформаційних ресурсів та ресурсів глобального інформаційного простору в інтересах розвитку українського суспільства.

Робота ґрунтується на загальнонаукових підходах до наукового пізнання з використанням аналітико-синтетичного осмислення фактологічного матеріалу.

Головна ідея дослідження полягає у підвищенні ефективності використання електронних інформаційних ресурсів як основного масиву використовуваної в сучасних умовах інформації, що забезпечують інноваційний розвиток суспільства, усіма категоріями користувачів сучасної бібліотеки.

Протягом звітнього періоду здійснювався аналіз науково-прикладних досліджень з оптимізації використання електронної інформації у політичній, економічній та соціальній сфері (СІАЗ), у сфері формування та використання правових ресурсів (НЮБ), а також у вивченні управлінської діяльності, у т.ч. інституту президентства (ФПУ).

Для вдосконалення технологій застосування інформаційних ресурсів, необхідних для інформаційного розвитку українського суспільства, для урізноманітнення і підвищення дієвості інформаційно-аналітичних

продуктів СІАЗ, НЮБ та ФПУ використовувалися науковий доробок у сфері оптимізації інформаційно-аналітичної діяльності, матеріали соціологічних досліджень.

Також здійснювалася розробка конкретних напрямів удосконалення інформаційно-аналітичної діяльності сучасних бібліотек з урахуванням одержаних даних щодо загальних тенденцій розвитку НТП, суспільних запитів на інформаційну продукцію та закономірностей розвитку бібліотечної діяльності.

Загалом вивчення процесу оптимізації інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек сприяло розвитку бібліотечних структурних підрозділів, діяльність яких заснована на використанні електронних інформаційних технологій (СІАЗ, НЮБ, ФПУ), зростанню значення сучасних бібліотечних установ як загальносуспільних інформаційних центрів сучасної інформатизації.

Науково-практична робота СІАЗ, НЮБ та Фонду Президентів України супроводжувалася теоретичними узагальненнями, що знайшли своє відображення у монографічній літературі, у виступах на наукових конференціях та в значній кількості публікацій.

Результати досліджень учасників планової теми апробовані в інформаційно-аналітичних виданнях СІАЗ, Фонду Президентів України та Національної юридичної бібліотеки, а також у наукових публікаціях і виступах на міжнародних наукових конференціях учасників теми.

Також готувались науково-практичні матеріали, інформаційно-аналітична продукція для різних категорій користувачів. Таким чином, розробка даної теми на всіх етапах здійснювалася на науковому, науково-прикладному та експериментальному рівнях.

Ключові слова: інформаційні ресурси, бібліотечні установи, інформаційне суспільство, інформаційно-аналітична діяльність, ЗМІ.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОСИЛАНЬ.....	259
ВСТУП.....	260
ОСНОВНА ЧАСТИНА	
1. УДОСКОНАЛЕННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ СТРУКТУР УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА.....	264
1.1. Вивчення наукової та науково-прикладної діяльності з удосконалення електронних інформаційних технологій для забезпечення ефективного інформаційного обслуговування українського суспільства.....	264
1.2. Аналіз технологічних здобутків вітчизняної інформатизації та популяризація їх у середовищі користувачів.....	266
1.3. Розробка інформаційно-аналітичної проблематики, пов'язаної з актуальними подіями сучасності (ситуацією на Сході України, негативними впливами на інформаційний простір України, економічними і соціальними проблемами в державі), вивчення досвіду використання напрацювань НТП для нейтралізації зовнішньої інформаційної агресії щодо України, дослідження значення бібліотечних установ у цих процесах.....	274
2. СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК ДЖЕРЕЛО ІНФОРМАЦІЙНИХ ОБМІНІВ В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ.....	284
2.1. Використання інформаційних ресурсів соціальних мереж у задоволенні запитів на політичну, економічну та соціальну інформацію.....	284
2.2. Вивчення проблеми використання інформаційного ресурсу соціальних мереж в інтересах розвитку інформатизації та соціально-економічного і культурного розвитку.....	286
2.3. Удосконалення методології використання бібліотекою можливостей соцмереж у роботі з дистантними користувачами, підвищення прогностичної складової в інформаційно-аналітичній діяльності.....	290

3. ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНА СИСТЕМА «БІБЛІОМЕТРИКА УКРАЇНСЬКОЇ НАУКИ».....	293
4. ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМ ОПТИМІЗАЦІЇ ПРАВОВИХ АСПЕКТІВ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ СТРУКТУР УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА.....	297
5. ОСНОВНІ НАПРЯМИ ОПТИМІЗАЦІЇ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ІНСТИТУТУ ПРЕЗИДЕНТСТВА В УКРАЇНІ.....	303
5.1. Аналіз зарубіжного досвіду інформаційно-аналітичного супроводу функціонування президентської влади та вивчення процесів формування, збереження і використання документальної спадщини інституту президентства в країнах світу.....	303
5.2. Використання зарубіжного досвіду у сфері інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності президентських структур та вдосконалення технології моніторингу інформаційних потоків і розкриття власних фондів для популяризації діяльності президентів України.....	305
5.3. Удосконалення інформаційно-аналітичної діяльності ФПУ в напрямі інформаційного супроводу ініціатив Президента України, моніторингу відображення владних структур у зарубіжних та українських ЗМІ та представлення консолідованого інформаційного ресурсу з питань інституту президентства в сучасному інфопросторі.....	307
ВИСНОВКИ.....	311
РЕКОМЕНДАЦІЇ.....	316
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	318

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОСИЛАНЬ

БД – база даних;

ДПА – довідково-пошуковий апарат

ЗМІ – засоби масової інформації;

НАН України – Національна академія наук України;

НБУВ – Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського;

НТП – науково-технічний прогрес;

НЮБ – Національна юридична бібліотека;

СІАЗ – Служба інформаційно-аналітичного забезпечення;

СМ – соціальні медіа;

УБА – Українська бібліотечна асоціація;

ФПУ – Фонд Президентів України.

ВСТУП

Актуальність цього дослідження пов'язана з розвитком процесів інформатизації і активізації в них бібліотечних установ як важливих центрів інформаційного забезпечення життєдіяльності українського суспільства, підвищення ефективності використання національних інформаційних ресурсів та ресурсів глобального інформаційного простору в інтересах українського суспільства.

Загальний план досліджень за темою передбачав:

– аналіз застосування наявного теоретичного доробку в удосконаленні інформаційно-аналітичних продуктів СІАЗ, НЮБ, ФПУ;

– удосконалення методик інформаційно-аналітичної діяльності бібліотечних структур з урахуванням введення нових здобутків НТП в інформаційну сферу, включаючи розвиток під його впливом мережевих ресурсів, блогерської та ін. інформації;

– узагальнення основних напрямів оптимізації бібліотечної діяльності в умовах розвитку інформатизації українського суспільства.

Для цього були проаналізовані наявні дослідження з оптимізації використання електронної інформації у політичній, економічній та соціальній сферах, у формуванні та використанні правових ресурсів, а також у вивченні управлінської діяльності.

Соціальне та економічне значення дослідження полягає в удосконаленні інформаційного забезпечення розвитку соціальних процесів, виходячи із завдань інноваційного розвитку українського суспільства, забезпечення ефективного використання інформаційних ресурсів на основі застосування нових інформаційних технологій, у т.ч. дистантних, розвитку технологій обробки великих масивів інформації в інтересах управлінських структур, бізнесу, наукових та інших установ.

У процесі проведення дослідження на рівні науково-практичної апробації здійснювалось інформаційно-аналітичне забезпечення різних категорій користувачів, удосконалювались методики цього обслуговування, в наукових статтях та виступах на наукових конференціях узагальнювався напрацьований досвід.

Зокрема, за підсумками наукового дослідження видавались тематичні випуски наукових праць, його результати висвітлювались у науково-практичному і теоретичному збірнику Міжнародної асоціації академій наук «Библиотеки национальных академий наук: проблемы функционирования, тенденции развития», публікувались в інших зарубіжних виданнях, а також представлені на конкурси наукових проектів з вивчення тенденцій соціокультурної трансформації українського суспільства.

Таким чином, розробка даної теми на всіх етапах здійснювалася на науковому, науково-прикладному та експериментальному рівнях.

Загалом здійснена робота з вивчення процесу оптимізації інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек сприяла розвитку бібліотечних структурних підрозділів, діяльність яких заснована на використанні електронних інформаційних технологій (СІАЗ, НЮБ, ФПУ), зростанню значення сучасних бібліотечних установ як загальносуспільних інформаційних центрів сучасної інформатизації.

Фундаментальні основи дослідження пов'язані з розробкою понять «інформація» (Н. Вінер) та «соціальна інформація» (К. Черрі, А. Урсул, В. Афанасьєв та ін.). Значний внесок у дослідження закономірностей розвитку інформаційних процесів зробили західні теоретики, серед яких особливо помітною постаттю є М. Кастельс. Важливими для вивчення впливу глобальних інформаційних факторів на інформаційні процеси у постсоціалістичний період становлення нових незалежних країн стали праці Р. Абдеєва, О. Білоруса, О. Зернецької, інших дослідників.

Заслужують на увагу дослідження інноваційного компонента бібліотечного виробництва, які проводять вчені Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського (В. Попик, Л. Дубровіна, В. Омельчук, О. Воскобойнікова-Гузєва, Т. Павлуша, К. Лобузїна та ін.). У працях цих дослідників узагальнюється процес впровадження електронних інформаційних технологій у бібліотечну справу, визначаються шляхи оптимізації бібліотечного обслуговування різних категорій користувачів.

В основу даної роботи покладені напрацювання, пов'язані з виконанням планової наукової теми «Інформаційно-аналітичний чинник подолання кризових явищ в українському суспільстві» (державний реєстраційний номер 0110 U000027), а також гіпотези про зростаючу роль бібліотечних установ, що освоїли електронні інформаційні технології в загальносуспільному

процесі інтенсифікації інформаційних обмінів, у вирішенні завдань підвищення якості суспільно значущих інформаційних ресурсів у сучасних соціальних інформаційних мережах.

Основними публікаціями авторського колективу за проблематикою теми є: Горовий В. Соціальні інформаційні комунікації, їх наповнення і ресурс / В. Горовий. – К., 2010. – 360 с.; Горовий В. Національні інформаційні процеси в умовах глобалізації: монографія / В. Горовий ; наук. ред. О. С. Онищенко ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К., 2015. – 332 с.; Гранчак Т. Бібліотека в інформаційному супроводі управління суспільними процесами: політико-комунікаційний аспект: монографія / Т. Гранчак ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К., 2014. – 184 с.; Пальчук В. Бібліотеки в інформаційно-аналітичному забезпеченні органів державної влади : монографія / В. Пальчук ; наук. ред. В. М. Горовий ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К., 2014. – 314 с.; Чуприна Л. Оперативна інтернет-інформація в інформаційно-аналітичній діяльності бібліотек України: монографія / Л. Чуприна; наук. ред. В. М. Горовий; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К., 2014. – 208 с.; Костенко Л. Й. Наукова періодика України та бібліометричні дослідження: монографія / Л. Й. Костенко [та ін.]; наук. ред. О. С. Онищенко; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К., 2014. – 211 с. та ін.

Головна мета наукових досліджень за темою – вивчення ефективного використання електронних інформаційних технологій у забезпеченні доступу до вітчизняних та зарубіжних ресурсів за допомогою розвитку відповідних бібліотечних технологій, активізації участі сучасних бібліотек у соціальних інформаційних комунікаціях.

Завдання цієї праці – вивчення досвіду використання інформаційно-аналітичних продуктів бібліотек, технологій дистантного забезпечення ними користувачів для розкриття фондів бібліотечної інформації, ознайомлення з новими електронними ресурсами глобального інформаційного простору, що можуть бути корисними для інноваційного розвитку українського суспільства за такими напрямками діяльності:

– розвиток вітчизняної політичної системи, демократизація суспільного життя в Україні;

- удосконалення доступу всіх категорій громадян України до правової інформації, поліпшення роботи з правової самоосвіти громадян;
- розширення доступу до інформаційних ресурсів, що стосуються розвитку інституту президентства в Україні, досвіду розвитку президентської форми правління за рубежом.

Теоретичне значення роботи пов'язане із зростанням суспільної ролі наукових бібліотек як сучасних центрів наукової інформації.

Праця ґрунтується на загальнонаукових підходах до наукового пізнання (системний, структурний, порівняльний) з використанням аналітико-синтетичного осмислення фактологічного матеріалу.

Ідея дослідження полягає у підвищенні ефективності використання електронних інформаційних ресурсів як основного масиву використовуваної в сучасних умовах інформації, що забезпечують інноваційний розвиток суспільства, всіма категоріями користувачів сучасної бібліотеки.

Дослідження складається з трьох етапів:

I. Аналіз науково-прикладних досліджень з оптимізації використання електронної інформації у політичній, економічній та соціальній сфері (СІАЗ), у формуванні та використанні правових ресурсів (НЮБ), а також у вивченні управлінської діяльності, у т. ч. інституту президентства.

II. Використання наукового доробку у сфері оптимізації інформаційно-аналітичної діяльності, а також матеріалів соціологічних досліджень для вдосконалення технологій застосування інформаційних ресурсів, необхідних для інформаційного розвитку українського суспільства, для урізноманітнення і підвищення дієвості інформаційно-аналітичних продуктів СІАЗ, НЮБ та ФПУ.

III. Розробка конкретних напрямів удосконалення інформаційно-аналітичної діяльності сучасних бібліотек з урахуванням одержаних даних щодо загальних тенденцій розвитку НТП, розвитку суспільних запитів на інформаційну продукцію та закономірності розвитку бібліотечної діяльності.

ОСНОВНА ЧАСТИНА

Розділ 1. УДОСКОНАЛЕННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ СТРУКТУР УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

1.1. Вивчення наукової та науково-прикладної діяльності з удосконалення електронних інформаційних технологій для забезпечення ефективного інформаційного обслуговування українського суспільства

Під час вивчення наукової та науково-прикладної діяльності із удосконалення електронних інформаційних технологій співробітниками відділу політологічного аналізу СІАЗ проаналізовано вітчизняні та зарубіжні масиви монографічної літератури, пов'язані з осмисленням процесів утвердження інформаційного суспільства в глобальних масштабах. На базі цього аналізу виявлено певні закономірності, пов'язані із структуруванням глобального інформаційного простору. Таке структурування характеризується створенням потужних інформаційних об'єднань, орієнтованих як на збереження великих інформаційних масивів, так і на організацію їх використання.

Важливим фактором розвитку держав і націй в умовах посилення глобальних впливів визначено процес розвитку національних інформаційних комплексів, що є об'єднанням суб'єктів інформаційної діяльності в масштабах країни, координація діяльності яких має здійснюватися державою.

Структуризація глобальних інформаційних ресурсів за місцями їх зберігання в процесі міжнародної бібліотечної інтеграції трансформується в комплектування інформації за певними напрямками інтересів користувачів, тобто – за напрямками діяльності. При комплектуванні вітчизняних інформаційних баз інформацією глобального інформаційного простору слід враховувати ці тенденції. Водночас необхідно враховувати також і нині діючі засоби структуризації, до яких у цьому випадку правомірно віднести наявну систему бібліотечних установ.

Оскільки інформаційні ресурси, що перебувають у міжнародному обігу, акумулюють у собі загальносуспільний досвід, найновіші техніко-технологічні здобутки та інші досягнення в усіх сферах суспільного життя, вони є корисними для комплектування національних інформаційних баз, можуть успішно використовуватись за належного рівня адаптації в інформаційному забезпеченні кожної конкретної нації і держави.

Водночас слід констатувати недостатнє насичення вітчизняних інформаційних комунікацій актуальною інформацією, що призводить у кінцевому підсумку до небажаних для України економічних, політичних і соціальних наслідків, а саме:

- до значного звуження наукового співробітництва з країнами світу; витіснення вітчизняних наукових установ із пріоритетних галузей у дослідження другорядної тематики і, як наслідок, поступової втрати науково-технічного потенціалу країни, що є прямою загрозою для національної безпеки;

- до відсутності рівних можливостей для реалізації наукового потенціалу вчених нашої країни порівняно із зарубіжними колегами, що ставить під сумнів участь України у розбудові спільного європейського науково-дослідного простору;

- до вимушеного від'їзду українських учених і фахівців на роботу за кордон, щоб отримати доступ до сучасних дослідницьких проектів та світових інформаційних ресурсів.

Як свідчить практичний досвід, в умовах наявного інформаційного комплексу в Україні найефективнішими структурами для відбору суспільно значущої інформації, її структурування і організації використання є бібліотечні установи.

Ефективне використання цих установ в акумуляції і використанні нових інформаційних ресурсів – важливий фактор організації національної інформаційної безпеки.

Тому створення ефективних національних механізмів відбору, адаптації, організації збереження і впровадження глобальних інформаційних ресурсів у практику суспільного життя України є життєво необхідним напрямом сучасної діяльності в інформаційній сфері.

1.2. Аналіз технологічних здобутків вітчизняної інформатизації та популяризація їх у середовищі користувачів

У рамках аналізу цих проблем відділ політологічного аналізу СІАЗ здійснював:

- дослідження інформаційно-технологічних особливостей формування національного інформаційного простору в період інформаційного протистояння, функціонування національних бібліотек як суб'єктів формування національного інформаційного ресурсу, спрямованого на зміцнення інформаційного суверенітету та забезпечення інформаційної безпеки;

- аналіз специфіки формування оптимальних обсягів інформаційно-інтелектуального ресурсу для суб'єктів, що беруть участь у процесі прийняття управлінських рішень, технологій удосконалення комунікації між громадянським суспільством і владними структурами, зокрема участі у розвитку інформаційної інфраструктури електронного урядування в Україні вітчизняних бібліотек;

- вивчення особливостей функціонування інформаційного простору української економіки та технологічних можливостей інформаційно-аналітичних підрозділів наукових бібліотек у вирішенні проблем інформаційного забезпечення економіки;

- вивчення методик удосконалення процесів підготовки інформаційно-аналітичної продукції, зокрема щодо використання в діяльності наукових підрозділів бібліотек інформаційно-аналітичних систем, призначених для автоматизованої аналітичної обробки даних;

- узагальнення досвіду використання програмних комплексів і комп'ютерних систем з пошуку, відбору й аналізу оперативної інформації інтернет-середовища і соціальних медіа;

- дослідження специфіки збереження інтернет-інформації шляхом її консолідованого представлення в аналітичних продуктах бібліотек;

- впровадження інноваційних технологій – технологій мобільного доступу, використання платформ соціальних медіа – у систему надання доступу до національних інформаційних ресурсів, передусім до бібліотечних фондів як основи формування інформаційного простору України, забезпечення бібліотеками доступу до інформації регіональної періодики в контексті специфіки розвитку регіонального сегмента ЗМІ.

Результати дослідження дали підстави для таких висновків:

1. У сучасних умовах інформаційного протистояння, ускладнених загальним процесом інформаційної глобалізації, посилюється роль бібліотечних установ як суб'єктів формування національного інформаційного простору, які з поглибленням інформатизації функціонують як універсальні інфополіси, що акумулюють, зберігають, створюють національні інформаційні ресурси, покликані сприяти консолідації української нації, вихованню патріотизму і громадянськості, та надають до них широкий доступ, застосовуючи сучасні інтернет-технології.

У зв'язку з цим актуальним є формування на інтернет-платформах бібліотечних сайтів комплексних ресурсів, які акумулюють полідокументні матеріали з метою створення єдиного історико-культурного простору – бібліотеки, бібліографії, музею, галереї, – призначеного для популяризації та поширення духовної спадщини та ідей українського народу.

Разом з тим в умовах посилення інформаційного протистояння, інтенсифікації відверто ворожих зарубіжних інформаційних впливів на структуру й наповнення національного інформаційного простору дедалі більшого значення для зміцнення інформаційного суверенітету України набуває інформаційно-аналітичний напрям діяльності національних бібліотек, спрямований на представлення суспільству результатів наукового аналізу подій і процесів, що перебувають у центрі суспільної уваги, специфіки їх відображення різними інформаційними ресурсами як результату інформаційної політики провідних політичних акторів.

Підготовка і поширення такого інформаційно-аналітичного продукту через мережу бібліотечних сайтів покликані сприяти формуванню громадянами цілісного уявлення та компетентної позиції щодо актуальних суспільно-політичних та соціально-економічних питань, особливо в умовах перетворення національного інформаційного простору на поле інформаційної війни. Відповідно до положень Кодексу етики бібліотекаря УБА, в якому наголошується на дотриманні «нейтральності й неупередженої позиції щодо збирання та організації доступу до інформації й надання послуг», на необхідності розмежовувати «професійні обов'язки і власні інтереси...», щоб особисті переконання не заважали вільному доступові користувача до інформації», підготовлені експертні матеріали мають містити консолідовану інформацію, створену на основі опрацювання широкого кола

різноманітних джерел, яка є інформаційною моделлю проблемної області, а не особистих уявлень фахівця про проблемну область. Утім, у цьому разі першочергового значення набуває питання фахового пошуку, відбору й оцінки первинних джерел інформації, оскільки зрозуміло, що некоректно відібраний джерельний матеріал у підсумку спричинить помилкові висновки.

Приклад ефективної діяльності у цьому напрямі дає досвід відділу. Так, в умовах розгортання суспільно-політичної кризи і Революції гідності в Україні та українсько-російського протистояння на Донбасі співробітниками відділу було підготовлено і представлено в бюлетені оперативної інформації електронних видань «Резонанс», що виходить двічі на тиждень, 106 аналітичних оглядів, у яких висвітлено такі проблемні аспекти ситуації, як євроінтеграційний рух України (2), проблема російських впливів та агресії (20), ситуація в Криму (3) і на Донбасі (5), Майдан (9) і його очікування (зокрема проведення реформ і очищення влади – 10), небезпека розколу країни та проблеми сепаратизму і збереження територіальної цілісності України (10), зарубіжна реакція на події в Україні (4), питання переформатування вітчизняного політичного поля в процесі проведення позачергових президентських та парламентських виборів (37), реформування політичної системи (4) та проблема використання інформаційних технологій у політичній боротьбі (2).

2. За наявності відповідної організації інформаційних масивів сучасні ІКТ, з одного боку, дають можливість широкого доступу всім категоріям населення до інформаційних ресурсів, у тому числі й до інформації про діяльність органів державної влади. З іншого боку – реалізація наявних технологічних можливостей у сучасній інформаційній сфері сприяє оперативному реагуванню органів державної влади на події суспільного життя, дає багатий інформаційний матеріал для висновків стосовно ефективності управлінської діяльності та шляхів її вдосконалення.

У зв'язку з цим спостерігається підвищення ролі інформаційного забезпечення органів державної влади, що передбачає якісно новий рівень технологічної організації роботи з інформаційними масивами. Відповідно до прояву цієї тенденції відбувається переосмислення значення бібліотечних установ у системі сучасної інформаційної діяльності в період інформатизації українського суспільства. Сьогодні сфера їхньої діяльності

розширюється завдяки реалізації ролі не лише традиційних книгозбірень, а й активних суб'єктів інформаційного процесу, важливих посередників між всезростаючими обсягами продукованої суспільством різноманітної інформації, глобальними інформаційними ресурсами і користувачами.

Практика бібліотек у сфері виробництва інформації про інформацію на сьогодні проявилась у досить широкому спектрі видів інформаційно-аналітичних продуктів, оптимальних для інформаційного забезпечення органів державної влади та місцевого самоврядування. На сьогодні основні види інформаційно-аналітичних продуктів розподіляються за методом опрацювання інформації (фактографічні, реферативні, повнотекстові матеріали, інформаційно-аналітичні, аналітичні, експертно-прогнозні); за багаточільовим призначенням інформації (тематичні, проблемно-орієнтовані БД за галузями суспільної діяльності, за об'єктами аналітичних досліджень, за персоналіями тощо).

Тематичний спектр створюваних бібліотеками БД різноманітний і відповідає інформаційним запитам органів державної влади. Критеріями оцінки інформації БД стали її актуальність, наукова і пізнавальна цінність, а також результати запитів органів державної влади.

Виробництво відповідними структурами бібліотек досить широкого спектра видів інформаційно-аналітичних продуктів, оптимальних для інформаційного забезпечення державної управлінської діяльності, свідчить про наявність окремих підходів до організаційно-технологічної складової бібліотечного інформаційно-аналітичного забезпечення своїх користувачів.

На сьогодні ці підходи включають три основні групи інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності органів державної влади та методики його реалізації. Перша група бібліотечного інформаційно-аналітичного забезпечення пов'язана з діяльністю органів державної влади стратегічного характеру, перспективами розвитку держави. Друга – оперативного, чи тактичного, характеру. Третя – надзвичайного (екстремального) характеру, йдеться про необхідність запобігання природничим (техногенним) факторам та усунення їхніх наслідків, вирішення гострих соціально-політичних проблем. У зв'язку з цим бібліотечне інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності органів державної влади доцільно організовувати як структуру взаємопов'язаних інформаційних, аналітичних, прогнозних (експертних) підрозділів.

Організаційно-методичні основи зазначених груп бібліотечного інформаційно-аналітичного забезпечення включають: удосконалення методик пошуку первинного фактологічного матеріалу в умовах освоєння всезростаючих масивів інформації; розвиток методик аналітико-синтетичної обробки інформації в напрямі забезпечення її оперативності, достовірності, об'єктивності, релевантності; удосконалення технологій інформаційного моніторингу актуальних питань розвитку усіх сфер українського суспільства; розробку і впровадження спеціальних інформаційно-інтелектуальних підходів до опрацювання первинної інформації, що передбачають засвоєння та аналіз необхідних обсягів наукових, науково-експертних знань, їх синтез та трансформування в аналітичні матеріали бібліотек.

Перспективи діяльності бібліотек у напрямі вдосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення процесу оптимізації роботи органів державної влади пов'язані із впровадженням нової політики управління державотворенням в Україні, нових механізмів відносин між суспільством і владними структурами на принципах електронного урядування та електронної демократії.

3. Зміцнення державного суверенітету в Україні потребує, серед іншого, розв'язання проблеми модернізації вітчизняної економіки. У зв'язку з цим актуальним є залучення до вирішення нагальних питань економічного розвитку таких переваг наукової бібліотеки в організації аналітичної підтримки, як органічне поєднання її фондів, включаючи доступ до ресурсів Інтернету, кваліфікованих кадрів та інфраструктури з обслуговування читачів. При цьому завдяки технологіям аналітичної обробки інформаційних масивів можуть бути розв'язані такі завдання інформаційного забезпечення економіки, як правильне тлумачення кодів і контексту повідомлень, подолання прагматичного інформаційного шуму, вирішення проблеми невизначеності в розвитку економіки.

4. У контексті пошуку шляхів оптимізації інформаційно-аналітичної діяльності з метою забезпечення належного інформаційного супроводу процесів суспільних трансформацій перспективним є впровадження у практику інформаційно-аналітичних підрозділів бібліотек використання інформаційно-аналітичних систем. На відміну від інформаційно-пошукових систем, які призначені для зберігання, пошуку та надання інформації користувачеві, інформаційно-аналітичні системи – це особливий клас

інформаційних систем, які призначені для аналітичної обробки даних, а не для автоматизації повсякденної діяльності організації.

Застосування сучасних інформаційних технологій у роботі інформаційно-аналітичних підрозділів наукових бібліотек, зокрема розглянутих аналогів інформаційно-аналітичних систем, дасть змогу не тільки накопичувати та аналізувати інформацію засобів масової інформації, а й безпосередньо добувати її за допомогою програмних засобів, а також моделювати та прогнозувати розвиток ситуації. Доцільним уявляється й використання методів комп'ютерного моделювання, що полягає у проведенні серії обчислювальних експериментів на комп'ютері, метою яких є аналіз, інтерпретація та порівняння результатів моделювання з реальною поведінкою об'єкта, що вивчається, та, за необхідності, наступне уточнення моделі тощо.

5. З огляду на стрімкий розвиток інформаційного середовища соціальних медіа постає завдання відпрацювання методик залучення розміщеної в ньому інформації в процес підготовки інформаційно-аналітичної продукції, зокрема впровадження у практику інформаційно-аналітичної діяльності технологій моніторингу інтернет-інформації соцмереж.

Система інтернет-моніторингу дає змогу якомога раніше зрозуміти можливі проблеми і спробувати мінімізувати негативні наслідки при економному витрачанні часових ресурсів управлінських структур.

Інтернет-моніторинг є ефективним інструментом у проведенні антикризових заходів, адже останнім часом реакція громадськості в першу чергу проявляється саме в Інтернеті, з огляду на що своєчасне виявлення електронних публікацій відповідного характеру допомагає оперативно відстежувати тенденції і вживати необхідних заходів.

Моніторинг соціальних мереж може здійснюватись у ручному режимі або автоматично за допомогою спеціальних програм і платформ. Моніторинг як у ручному, так і в автоматичному режимі здійснюється за допомогою використання спеціальних сервісів, таких як, наприклад, «Google Alert» та «Яндекс. Блоги» – для ручного моніторингу та IQBuzz, YouScan, «Крібрум», Wobot, SemanticForce тощо – для автоматичного.

У цілому аналіз текстів соцмереж і блогосфери допомагає відповісти у рамках конкретної теми на такі запитання:

- яка інформація про подію переважно циркулює в соціальних медіа, які події впливають на масштаби та інтенсивність дискусій;
- яка динаміка масштабів обговорень теми і підтем у її рамках;
- які питання, пов'язані з темою, привертають увагу аудиторії. Як розподілені теми і підтеми у цільовій аудиторії;
- яка кількість представників аудиторії впливає на обговорення теми і чому;
- яка частка позитивних/нейтральних/негативних коментарів у загальному обсязі обговорення. Що саме викликає позитивну і негативну реакцію аудиторії;
- особливості дискурсу в рамках обговорюваної теми (меми, жаргонізм тощо).

Для забезпечення ефективності проведення моніторингу і системного вирішення поставлених перед ним завдань доцільно організувати трирівневу систему, яка складається з перманентного (перший рівень), періодичного (другий рівень) і стратегічного (третій рівень) моніторингів.

Перший рівень моніторингу дає змогу оперативно реагувати на негативну інформацію, щойно вона з'являється в інформаційному просторі соціальних медіа, а також вирішувати питання, які будуть актуальними протягом короткого терміну. Залежно від кількості згадувань такий моніторинг здійснюється від трьох до десяти разів на день. При цьому моніторинг першого рівня не потребує глибокої аналітики.

Головне завдання періодичного моніторингу – проаналізувати тенденції в інформаційному полі за минулий період (як правило, береться відрізок часу від одного до чотирьох тижнів).

Зокрема, визначити, з якими інформаційними приводами найчастіше згадувалась певна проблематика за минулий період, які події були сприйняті позитивно, а які негативно, наскільки збільшилася/зменшилася кількість згадок теми пошуку за минулий період, наскільки змінилося співвідношення позитивних/негативних згадок. Отже, завдання другого рівня моніторингу – визначення динаміки змін інформаційного поля стосовно певної проблематики.

Завданням стратегічного моніторингу є осмислення загального інформаційного поля навколо певної проблематики, основних тенденцій, закономірностей, потенційних можливостей і небезпек. При цьому аналізується

весь масив даних, отриманих у результаті моніторингу, без обмеження конкретним періодом.

6. Стрімкий розвиток інформаційного сегмента інтернет-середовища з одного боку, й обмежені можливості вітчизняних бібліотек щодо архівування інформації мережевого простору – з іншого, зумовлюють потребу у виготовленні та широкому використанні в бібліотечній практиці аналітичних продуктів бібліотек як технології збереження і представлення мережевої інформації в консолідованому вигляді, створення консолідованої інформації, одержаної з кількох джерел та системно інтегрованих різнотипних інформаційних ресурсів, які в сукупності наділені ознаками повноти, цілісності, несуперечності та становлять адекватну інформаційну модель проблемної області, з метою її аналізу опрацювання та ефективного використання в процесах підтримки прийняття рішень.

7. З метою підвищення ефективності діяльності бібліотек щодо популяризації їхніх фондів та послуг як стратегічного ресурсу функціонування вітчизняного інформаційного простору перспективним є впровадження в бібліотечну практику сучасних інноваційних технологій – мобільних технологій, відеохостингу, технологій соціальних медіа.

Зокрема, провідними бібліотеками України активно використовуються можливості мережевих технологій з метою вдосконалення форм інформаційно-бібліотечного обслуговування користувачів, надання доступу до своїх фондів і різноманітних інтернет-ресурсів.

У контексті поширення в бібліотеках мобільних технологій актуальним є використання QR-кодів як ефективного способу надання додаткової інформації читачеві та як інноваційної технології для сприяння популяризації книг, авторів та бібліотеки. QR-код – це один з видів матричного (дво-мірного) коду (2 D-barcode). QR – скорочення від Quick Response, «Швидкий відгук», тобто QR-код покликаний швидко доносити зашифровану інформацію до користувача.

Сьогодні за допомогою використання QR-кодів бібліотеки дають змогу користувачам перейти на сайт автора книги або на тематичні сайти, що стосуються певної книги, або тем, які ця книга охоплює, зорієнтуватись у бібліотеці та її послугах, взяти участь у різноманітних інтелектуальних естафетах, іграх, квестах, вікторинах, скачати на свій пристрій електронну книгу чи іншу потрібну інформацію.

Перспективними є також бібліотечні буктрейлери – короткі відео, які створюють візуальну презентацію книги або іншого інформаційного ресурсу. У зв'язку з цим вимагає особливої уваги вирішення завдання з організації системи обліку, зберігання й систематизації буктрейлерів, що задовольняли б персональні інформаційні запити читачів різних груп та верств населення.

1.3. Розробка інформаційно-аналітичної проблематики, пов'язаної з актуальними подіями сучасності (ситуацією на Сході України, негативними впливами на інформаційний простір України, економічними і соціальними проблемами в державі), вивчення досвіду використання напрацювань НТП для нейтралізації зовнішньої інформаційної агресії щодо України, дослідження значення бібліотечних установ у цих процесах

У рамках аналізу цих проблем відділ політологічного аналізу СІАЗ здійснював:

– дослідження специфіки державної інформаційної політики щодо консолідації та забезпечення інформаційної безпеки національного інформаційного простору, протидії негативним інформаційним впливам у період інформаційного протистояння, діяльності наукових установ та національних бібліотек як суб'єктів формування національного інформаційного ресурсу, спрямованого на зміцнення інформаційного суверенітету та забезпечення інформаційної безпеки;

– аналіз специфіки формування оптимальних обсягів інформаційно-інтелектуального ресурсу для суб'єктів, що беруть участь у процесі прийняття управлінських рішень, технологій удосконалення комунікації між громадянським суспільством і владними структурами, зокрема участі вітчизняних бібліотек у розвитку інформаційної інфраструктури електронного урядування в Україні;

– вивчення особливостей функціонування інформаційного простору української економіки та технологічних можливостей інформаційно-аналітичних підрозділів наукових бібліотек у вирішенні проблем інформаційного забезпечення економіки;

– вивчення методик удосконалення процесів підготовки інформаційно-аналітичної продукції, зокрема щодо використання в діяльності наукових підрозділів бібліотек інформаційно-аналітичних систем, призначених для ефективного пошуку інформації, відбору та аналізу оперативної інформації інтернет-середовища і соціальних медіа;

– дослідження специфіки збереження інтернет-інформації шляхом її консолідованого представлення в аналітичних продуктах бібліотек;

– впровадження інноваційних технологій – використання платформ соціальних медіа – в систему підготовки інформаційно-аналітичних продуктів бібліотек, забезпечення бібліотеками доступу до інформації регіональної періодики в контексті специфіки розвитку регіонального сегмента ЗМІ.

Результати дослідження дали підстави для таких висновків:

1. Сучасний інформаційний розвиток, інформатизація суспільства є важливою складовою розширення можливостей для доступу до інформації, для задоволення відповідних інформаційних потреб не тільки на рівні політичних перетворень, обстоювання того чи іншого політичного вибору в процесі демократизації, а й на усіх інших рівнях суспільної діяльності, що зрештою і забезпечують у комплексі суспільний прогрес.

Інформаційним підґрунтям національного розвитку в рамках незалежної держави є загальнодержавні й національні інформаційні ресурси, які формуються в інтересах власного суспільного розвитку і водночас зазнають як позитивного, так і негативного впливу з боку глобального інформаційного середовища. Останнє актуалізує проблему як ефективності державного контролю за надходженням в національний інформаційний простір шкідливої інформації, так і продуктивного використання інформаційних ресурсів для прогресивних перетворень. Вирішення цієї проблеми має забезпечити державотворча інформаційна політика, спрямована на формування, ефективне функціонування та захист національного інформаційного простору, який став би, з одного боку, проявом, з іншого – підґрунтям та інформаційним середовищем державного розвитку, на забезпечення інформаційного суверенітету держави як організаційної основи та необхідної умови існування і розвитку певної спільноти в межах держави.

2. Здійснення державотворчої інформаційної політики передбачає партнерську взаємодію держави і громадянського суспільства на основі

ідеології державотворення як засобу духовної консолідації суспільства, попередження і гасіння соціально небезпечних конфліктних ситуацій і має забезпечуватися злагодженою діяльністю в різних напрямках (консолідація вітчизняного інформаційного простору, вплив на інфопростір потенційних противників та світовий інфопростір у формуванні міжнародного ставлення до України та її відносин з іншими суб'єктами міжнародної політики) і площинах (офіційна, дипломатична, наукова, культурно-освітня, громадська).

Основою для партнерської взаємодії держави і громадянського суспільства у процесі здійснення державотворчої інформаційної політики є застосування продуктивного підходу до управління інформаційно-комунікаційними потоками та духовна консолідація суспільства, у першу чергу національної еліти як рушія національного розвитку, на засадах ідеології державотворення.

Налагодженню ефективної партнерської взаємодії між державою і громадянським суспільством в інформаційній сфері сприятиме інституціоналізація такої взаємодії у формі Координаційної ради при Міністерстві інформаційної політики, до якої входили б як урядовці, так і науковці, громадські діячі та експерти, а також забезпечення відповідної законодавчої бази, яка формалізувала б напрями і способи такої взаємодії.

3. Впливовими суб'єктами державотворчої інформаційної політики, значення яких в Україні наразі недооцінене як органами державної влади, так і громадськістю, є інформаційно-аналітичні структури, зокрема й інформаційно-аналітичні підрозділи, створені в бібліотечних установах. Бібліотечні інформаційно-аналітичні продукти – аналітичні звіти, огляди, експертні оцінки, виготовлені на замовлення владних структур, – стають ефективним інструментом інформаційного супроводу процесу прийняття управлінських рішень, створюючи необхідне інформаційне підґрунтя для усвідомлення управлінцями суспільних очікувань і потреб, наявного балансу вимог та підтримки, основних факторів впливу на ситуацію і механізмів їх використання, можливих сценаріїв розвитку та наслідків їх реалізації.

Ефективному використанню інтелектуального капіталу інформаційно-аналітичних структур сприятиме налагодження корпоративної взаємодії між ними – координації зусиль, обміну досвідом та інформацією, спільної реалізації проектів в умовах рівних можливостей, забезпечених державою.

Така корпоративна взаємодія стане організаційно-технологічною основою для синергії інтелектуальних капіталів різних інформаційно-аналітичних служб і формування у підсумку потужної інтелектуальної платформи процесу ухвалення управлінських рішень, здійснення внутрішньої та зовнішньої політики і вирішення питань національної безпеки, ефективної комунікації між державою та громадянським суспільством.

4. Одним із шляхів забезпечення ефективної партнерської взаємодії у сфері реалізації інформаційної політики між державою і громадянським суспільством є розвиток електронного урядування із широким використанням у процесі його здійснення інформаційного потенціалу бібліотечних установ, які забезпечують необхідну якість використання інформаційно-інтелектуальних ресурсів з метою створення консолідованої інформації для сфери державного управління та органів місцевого самоврядування. Сьогодні справедливо мову вести про те, що:

– бібліотечне інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності владних структур передбачає реалізацію комплексу заходів, які розглядаються як інструмент розвитку системи інформаційних зв'язків шляхом оптимальної структуризації інформаційних масивів баз даних суспільно значущої аналітичної інформації, введення необхідних і достатніх її обсягів у сферу діяльності органів державної влади з метою сприяння обміну інформацією, на основі якого керівництво отримує відомості, необхідні для прийняття ефективних рішень, та про ситуацію в кожний момент часу;

– участь бібліотек в інформаційному процесі розвитку електронного урядування пов'язана зі сприянням розвитку електронних інформаційних комунікацій між органами державної влади, місцевого самоврядування та інститутами громадянського суспільства, бізнесом і громадськістю, що у свою чергу передбачає активізацію участі громадян та впливових громадських інституцій у прийнятті державних рішень, визначенні вектора поступу країни тощо на основі використання можливостей сучасних інформаційно-комунікаційних технологій. У цьому контексті для згаданого напрямку бібліотечно-інформаційної діяльності важливим є вдосконалення усього комплексу технологічних напрацювань, розширення відповідного бібліотечного контенту з питань електронного урядування в мережі Інтернет, виробництво відповідних інформаційних продуктів чи надання послуг, створення нових, більш зручних засобів доступу до державної інформації

та послуг, що сприяє активізації участі громадян у державному управлінні. Актуальності набуває застосування в бібліотечній практиці інтерактивних технологій, впровадження нових форм дистантного обслуговування – забезпечення доступу до баз даних офіційної і правової інформації регіонального та державного значення, які знаходяться за межами бібліотеки, а також впровадження нових форм інтерактивної інформаційної взаємодії між громадянами й органами державної влади та місцевого самоврядування на основі використання можливостей інформаційно-комунікаційних технологій.

При цьому доцільно зробити уточнення, що участь бібліотек в інформаційному процесі розвитку електронного урядування має орієнтуватися на задоволення потреб громадськості, бізнесу як одних із суб'єктів електронного урядування.

5. Налагодження корпоративної взаємодії і об'єднання зусиль інформаційно-аналітичних структур бібліотек із бізнес-середовищем, професійними об'єднаннями банкірів, страхувальників, юристів, політологів сприяє розширенню науково-інформаційної бази економічної діяльності в країні, розвитку національного інформаційного простору та суспільства. Спільна практика підготовки інформації та залучення партнерів з числа бібліотечних працівників, аналітиків, безпосередніх учасників економічних відносин, державних службовців до її використання дає змогу створювати суспільні відносини, яким будуть характерні такі риси, як виваженість, достовірність, об'єктивність, що сприятиме мінімізації інформаційних ризиків розвитку економіки і підвищенню економічної компетентності населення.

Актуальним є залучення до вирішення нагальних питань економічного розвитку таких переваг наукової бібліотеки в організації аналітичної підтримки розвитку економіки, як органічне поєднання її фондів, включаючи доступ до ресурсів Інтернету, кваліфікованих кадрів та інфраструктури з обслуговування читачів. При цьому завдяки технологіям аналітичної обробки інформаційних масивів можуть бути розв'язані такі завдання інформаційного забезпечення економіки, як правильне тлумачення кодів і контексту повідомлень, подолання прагматичного інформаційного шуму, вирішення проблеми невизначеності в розвитку економіки.

6. Поряд із завданням забезпечення належного інформаційного супроводу економічних процесів у державі важливим, з огляду на нинішню ситу-

ацію на Донбасі і в Криму, є також вирішення питання формування інформаційної бази для здійснення ефективної регіональної політики. Сучасні регіональні аспекти розвитку Української держави актуалізують питання врахування регіональної специфіки у визначенні інформаційної політики і формування бібліотеками відповідної інформаційної бази, одним з елементів якої є інформація регіональних ЗМІ.

Сьогодні, незважаючи на фінансові обмеження, які ускладнюють комплектування бібліотечних фондів у достатній мірі, бібліотеки докладають зусиль для забезпечення потреб комплектування інформацією регіональних періодичних видань, використовуючи потенціал електронної періодики та інтернет-технології.

Проблему виявлення й наближення до користувача необхідної інформації з документальних масивів електронних регіональних ЗМІ вирішують інформаційно-аналітичні структури бібліотек. Працюючи з періодичними виданнями, бібліотечні фахівці влаштовують виставки, у тому числі й електронні, складають рекомендаційні бібліографічні і вебліографічні списки джерел, здійснюють друковані та електронні добірки фактографічного матеріалу, створюють картотеки статей.

Водночас забезпечення доступу до електронних джерел – лише одна ланка роботи бібліотек. У контексті розгляду питання забезпечення попиту користувачів на періодичну пресу постає проблема збереження електронної інформації, яка з Інтернету постійно видаляється, а також доступу до архівів випусків попередніх років, що відкриті для користування в Інтернеті з обмеженнями або закриті. Робота зі створення такої бази інформації регіональних ЗМІ систематично здійснюється Службою інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади НБУВ у процесі підготовки електронного щоденного видання «Регіони сьогодні», матеріали якого дають змогу дізнатися про політичну, економічну й соціальну ситуацію та основні події в усіх областях України.

Загальнодоступність бібліотечних установ та їхні інформаційно-ресурсні можливості, досвід роботи з інформацією дають змогу констатувати, що бібліотеки стали ефективним посередником між інформаційними ресурсами та користувачами. Наповнюючи національний інформаційний простір якісною, достовірною інформацією та мінімізуючи інформаційні шуми, бібліотеки сьогодні виступають як стабілізуючий соціальний фактор,

що забезпечує соціальну стійкість та вирівнює інформаційні можливості різних категорій населення.

7. На загальнонаціональному рівні в сучасних умовах інформаційного протистояння, ускладнених загальним процесом глобалізації, посилюється роль бібліотечних установ як суб'єктів формування національного інформаційного простору, які з поглибленням інформатизації функціонують як універсальні інфополіси, що акумулюють, зберігають, створюють національні інформаційні ресурси, покликані сприяти консолідації української нації, вихованню патріотизму і громадянськості, та надають до них широкий доступ, використовуючи сучасні інтернет-технології.

У зв'язку з цим актуальним є формування на інтернет-платформах бібліотечних сайтів комплексних ресурсів, які акумулюють полідокументні матеріали з метою створення єдиного історико-культурного простору – бібліотеки, бібліографії, музею, галереї, – призначеного для популяризації та поширення духовної спадщини та ідей українського народу.

Стрімкий розвиток новітніх інформаційних, комп'ютерних, телекомунікаційних технологій відкриває принципово нові можливості для бібліотек в організації доступу до бібліотечних фондів, продуктів та послуг як чинника консолідації національного інформаційного простору.

Якісне всебічне наповнення національного інформаційного простору, що здійснюється бібліотеками з використанням дистантних форм, є важливою ланкою в розвитку інформаційного суспільства та представлення України в глобальному інформаційному просторі. Розвиток дистантного інтернет-обслуговування, зокрема шляхом широкого впровадження в бібліотечну практику мережевих технологій та технологій мобільного зв'язку, розширення внаслідок цього можливостей користувачів для отримання потрібних їм інформаційних продуктів та послуг сприятиме демократизації бібліотечної діяльності, формуватиме в суспільній свідомості уявлення про установи інформаційної сфери як про гарантів демократії, центри освіти і культури, що забезпечують вільний і рівний доступ до накопичених людством знань.

8. Необхідною передумовою забезпечення дистантного користування фондами бібліотек і їх участі в процесі консолідації національного інформаційного простору є створення електронного бібліотечно-інформаційного ресурсу, одним із джерел поповнення якого є інтернет-середовище. Врахо-

вуючи, що джерела інформації в мережі Інтернет розрізняються за способом подання відомостей, а отже, і за методом доступу до них, здійснення ефективної бібліотечно-інформаційної діяльності потребує вдосконалення організації процесу пошуку за допомогою сучасних пошукових систем. Саме інформаційне наповнення, зрештою, виявляється вирішальним у відборі та використанні джерел, тому доцільним є застосування в бібліотечно-інформаційній діяльності тих пошукових систем, які спеціалізуються на тематичній інформації, новинах, наукових публікаціях чи довідковій інформації.

У перспективі можна прогнозувати активний розвиток пошукових засобів, які приділятимуть основну увагу авторитетності та достовірності джерел, мінімізації «інформаційного шуму» з метою отримання справді достовірної релевантної наукової інформації при мережевому пошуку. З іншого боку, для повноцінного пошуку в мережі Інтернет та моніторингу достовірності електронних джерел для аналітиків необхідним є врахування особливостей використання пошукових систем та додаткових пошукових засобів для вдосконалення інформаційно-аналітичної діяльності.

9. Проблема пошуку в інтернет-середовищі потрібної для підготовки інформаційно-аналітичного продукту інформації доповнюється необхідністю вирішення завдання із вироблення методик ефективного опрацювання такої інформації та її архівування. Зокрема це стосується вивчення і збереження інформації веб-сайтів та мережових сторінок політичних партій з метою її подальшого використання у наукових і науково-аналітичних матеріалах.

З огляду на це зростає роль інформаційно-аналітичних служб бібліотек, одним із напрямів діяльності яких є збереження інформації інтернет-ресурсів, зокрема партійних ЗМІ, шляхом аналітико-синтетичного перетворення первинної інформації й підготування консолідованої інформації, представленої в інформаційно-аналітичних продуктах бібліотек.

Використовуючи мережеві сторінки і сайти політичних партій як джерело підготування інформаційного продукту, аналітики можуть робити висновки щодо основних меседжів, які експлуатуються партіями під час виборчих кампаній і в період між виборами, динаміки рейтингу окремої партії, її підтримки з боку виборців у різних регіонах країни, позицій і перспектив партійних лідерів, розбудови партійної мережі. Найбільш

показовими критеріями для цього виступають кількість уподобань партійної сторінки в мережі (хоча цей показник не обов'язково свідчить про підтримку політичної сили, він однозначно засвідчує її впливовість), кількість та характер коментарів під розміщеними на сторінці повідомленнями, кількість уподобань повідомлень та кількість їх перепублікацій відвідувачами сторінки. Останнє також засвідчує той контент, який цікавий користувачам мережі та ілюструє суспільні очікування.

При цьому посилюється роль бібліотеки як структури, що «фільтрує» інформаційні потоки, відбираючи для зберігання лише справді корисні для суспільства інформаційні ресурси. Разом з тим, будучи інституцією, що акумулює та систематизує документовану інформацію та володіє методами її пошуку й опрацювання, бібліотека має змогу спрямовувати свої зусилля на виробництво нових інформаційних продуктів і послуг, які б допомагали суспільству ефективніше використовувати інформацію для свого розвитку. Таким чином, бібліотека перетворюється на каталізатор генерування нових знань і стає одним із найважливіших факторів у соціокомунікативній діяльності суспільства.

10. Можливості сучасних інтерактивних технологій у бібліотечно-інформаційному виробництві створили умови для співавторства бібліотеки та користувача, використання в процесі бібліотечного обслуговування інтелектуального потенціалу користувачів, залучення їх до процесу інфотворення, зокрема до процесу функціонування бібліотечних сторінок у соціальних мережах. Такі характеристики бібліотечних сторінок у соціальних медіа, як оперативність, мобільність, різноформатність, регулярність, реагентність, інтерактивність, у поєднанні з комплексним характером представленої в них інформації, яка може бути використана багаторазово з метою задоволення інформаційно-комунікаційних потреб користувачів, аргументують доречність трактування мережевих сторінок бібліотек як багаторівневого комплексного інтегрованого бібліотечно-інформаційного продукту.

Останнє актуалізує питання вироблення певних стандартів і вимог до сторінок бібліотек у соціальних медіа, які б підтверджувалися відповідними нормативними документами. Це сприяло б значному підвищенню якості вказаних інформаційних продуктів і надало б позитивної динаміки процесу комунікації бібліотеки з користувачами. З іншого боку, істотним

стимулом такої динаміки стала б розробка норм часу, оплати праці та кваліфікаційних вимог до бібліотечних фахівців, які виконують роботу зі створення, наповнення та підтримки функціонування сайтів та мережевих представництв бібліотек. Такі стандарти у бібліотечній системі України поки що не розроблені, тому створення сайтів і представництв бібліотек у соціальних мережах відбувається з урахуванням загальноприйнятих вимог до їх функціонування, а інформаційне наповнення їх часто визначається бібліотечними працівниками інтуїтивно.

Визнаючи виняткову роль бібліотечно-інформаційного виробництва у процесі забезпечення суспільства якісною та ефективною інформацією, варто спрямовувати зусилля сучасних бібліотек на його всебічне вдосконалення, яке, з одного боку, має бути засноване на вивченні процесу розвитку традиційних інформаційних продуктів бібліотек, а з іншого – спрямоване на теоретичне обґрунтування, створення та поширення інноваційних бібліотечних інформаційних продуктів, пов'язаних з упровадженням інтернет-технологій.

Загалом аналіз функціонування бібліотечно-інформаційних інституцій в умовах впливів на інформаційно-комунікаційні процеси, що спостерігаються в національному інформаційному просторі, глобалізаційних чинників та поширення інтернет-технологій дає підстави для висновку стосовно необхідності широкого впровадження в бібліотечну практику принципів корпоративної взаємодії, синергетичності ресурсів, платформ і технологій та інтерактивності продуктів і послуг як адаптаційних інструментів, що забезпечують збереження в сучасних умовах суспільної ролі бібліотеки і виконання нею свого соціального призначення як інформаційної бази суспільного розвитку.

РОЗДІЛ 2. СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК ДЖЕРЕЛО ІНФОРМАЦІЙНИХ ОБМІНІВ В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

2.1. Використання інформаційних ресурсів соціальних мереж у задоволенні запитів на політичну, економічну та соціальну інформацію

У розробці цієї наукової теми співробітники СІАЗ НБУВ враховували те, що однією з характерних особливостей розвитку інформаційних процесів є формування соціальних мереж, які в останні десятиліття набувають зростаючого значення в розвитку загальнодержавної інформаційної системи.

На сучасному етапі, очевидно, їх можна розглядати як технологічні комплекси організації та управління обмінами електронною інформацією між суб'єктами соціальних відносин, призначені для забезпечення горизонтального спілкування зацікавлених у ньому абонентів, об'єднаних спільними інтересами, інформаційними потребами та навиками спілкування.

Таке формулювання дає уявлення про соціальні мережі як про :

- організовані і керовані інструменти спілкування на основі використання електронних інформаційних технологій (Інтернету);
- мережі соціального спілкування саме одновимірних за характеристиками суб'єктів, тобто спілкування на горизонтальних рівнях організації;
- інформаційні технологічні комплекси, що об'єднують абонентів зі спільними інтересами і потребами та відповідною технічною підготовкою, що на сьогодні вже розширює учасників інформаційних обмінів.

Із розвитком технологічних можливостей мереж і їх усвідомленням користувачами ця сфера горизонтальних інформаційних обмінів стала все ширше використовуватись між одновимірними соціальними структурами суспільства: між науковими установами, між фірмами, між керівництвом населених пунктів чи політичних партій тощо. Чимало сервісів Інтернету з набором телекомунікаційних зв'язків автоматично формують і використовують соціальні мережі, створюючи при цьому новий вид автоматизованого сервісу – соціально-мережеві послуги (Social Networking Service). Спеціалісти прогнозують, що процес розвитку соцмереж трансформується в нові

проекти – нішеві, створені під запити окремих груп користувачів та їхні специфічні потреби. Соціальні мережі вбудовуються в існуючі технології комунікації. Крім технологізації, можна говорити про виникнення мереж нового типу – e-mail мереж, що активно відпрацьовуються нині такими гігантами Інтернету, як Google и Yahoo!

Соціальні медіа стають одним з інструментів горизонтального структування суспільства і є, по суті, відображенням процесу формування громадянського суспільства на основі розвитку електронних інформаційних технологій. Процеси конвергенції мережевих технологій, мобільних засобів зв'язку, мобільних комп'ютерів і систем геопозиціонування сприяють усе повнішому залученню мільйонів людей до мережевого простору, що створює умови для використання їхнього творчого потенціалу у вирішенні наукових, суспільно значущих проблем. При цьому формується новий рівень соціокультурної реальності, комплексний аналіз її як технологічних, так і соціокультурних засад стає сьогодні однією з найважливіших умов адекватного розуміння сучасного суспільства дослідниками будь-якої сфери суспільної діяльності.

Використання соціальних мереж з метою накопичування і передавання знань, економічної, соціально-політичної та іншої інформації стає суспільно значущим явищем, що обіцяє значні перспективи у сфері інформатизації. При цьому мережі впроваджуються на критично важливих ділянках процесу обробки знань – генерація ідей, опрацювання великих обсягів інформації, інноваційний менеджмент.

Оскільки інтелектуальний контент соціальних наукових мереж є новим типом інформаційних ресурсів і становить частину національного інтелектуального капіталу, актуальним є завдання його всебічного вивчення, пошук оптимальних шляхів збереження і застосування в інтересах суспільства.

Досвід використання інформації соціальних мереж у бібліотечній практиці НБУВ засвідчує необхідність:

- 1) вироблення стратегії входження бібліотечних структур у систему соціальних мереж, а також форм активної діяльності в мережах з урахуванням інтересів усіх категорій користувачів;
- 2) налагодження постійного моніторингу вивчення інформаційних запитів користувачів мереж;

3) створення методик фіксації інформації соціальних мереж у бібліотечних фондах та використання цієї інформації у бібліотечній інформаційно-аналітичній діяльності;

4) вивчення проблеми інформаційної безпеки у соціальних мережах.

Нині інформація соціальних мереж та блогерська інформація активно використовується у роботі інформаційних підрозділів НБУВ, у т.ч. СІАЗ, зокрема при написанні інформаційно-аналітичних матеріалів, у випуску інформаційних бюлетенів тощо. Слід зазначити, що безпосередньо стосується цієї проблематики одне з видань СІАЗ, а саме «Соціальні мережі як чинник інформаційної безпеки».

2.2. Вивчення проблеми використання інформаційного ресурсу соціальних мереж в інтересах розвитку інформатизації та соціально-економічного і культурного розвитку

У своїй діяльності відділ оперативної інформації СІАЗ НБУВ постійно звертається до аналізу соціальних медіа як важливого джерела наукової, економічної, політичної інформації для управлінської сфери. Досвід використання органами державної влади інформаційно-аналітичних матеріалів, підготовлених Службою інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади НБУВ на основі інформації соціальних медіа, показав практичну значущість інформаційного супроводу мережевих процесів для усвідомлення їхньої ролі як одного з індикаторів суспільних настроїв та вироблення відповідних моделей реагування.

Протягом звітнього періоду вивчалася проблема використання інформаційного ресурсу соціальних мереж в інтересах інформатизації та соціально-економічного і культурного розвитку. Зокрема, роль соціальних медіа у формуванні національного інформаційного ресурсу управлінської діяльності.

У ході дослідження з'ясовано наступне.

1. Однією з тенденцій розвитку сучасних соціальних медіа (СМ) є активна інтеграція управлінських структур у віртуальне середовище сервісів Web.2, що супроводжується напрацюванням нових форм і моделей інтенсифікації соціального партнерства, розбудовою системи електрон-

ного самоврядування, накопиченням соціального капіталу, формуванням національних інформаційних ресурсів.

Ці взаємопов'язані процеси зумовлені інформаційно-технологічними та глобалізаційними зрушеннями у світовій системі. Розвиток соціальних медіа розглядається як поєднання нових технологічних можливостей з потребою індивіда в самореалізації, самовираженні, спілкуванні. Водночас структурна трансформація владних систем і механізмів змушує уряди, фахівців шукати альтернативні моделі управлінської діяльності, адаптовані до якісно нового стану світової системи. Відповіддю на сучасні виклики стала поява нових теоретичних і практичних моделей державного управління, зокрема «нового державного менеджменту», теорії «суспільно-політичних мереж» та концепції європейського врядування.

2. Мережевий підхід до державного управління змінює погляд на роль і місце держави у системі виробництва суспільних благ. На відміну від ідеї домінування та незалежності ієрархічно побудованої системи державного управління в теорії суспільно-політичних мереж державні інститути розглядаються в ситуації рівноправності, тісної взаємозалежності, координації інтересів і обміну ресурсами з громадськими та приватними агентами, залученими до процесу ухвалення та реалізації політичних рішень, які б задовольнили усі сторони колективних дій.

Спостерігається кілька основних напрямів взаємодії соціальних медіа і управлінських структур: їх взаємоінтеграція у віртуальному середовищі, активне використання СМ як джерела інформації для управлінської діяльності, розвиток електронного самоврядування на базі сервісів Web.2, пошук прийнятних форм реалізації ідей громадянського суспільства і соціального партнерства, зокрема через накопичення соціального капіталу.

Соціальні медіа стають важливим елементом розвитку електронного врядування як складової формування громадянського суспільства.

3. Gov 2.0 спрямований на трансформацію самої системи соціальних взаємодій та внутрішньої логіки державного управління в усіх її проявах. Gov 2.0 дає змогу державі взаємодіяти із суспільством на тих рівнях, які до того часу були або недоступними, або вкрай ускладненими: оперативно враховувати думки зростаючої кількості суб'єктів політичних відносин (мікросоціальні групи, організації та окремі громадяни з високим рівнем суспільної довіри), залучати підприємства та установи усіх рівнів

та форм власності у єдині ефективні системи прийняття рішень, оперативно вирішувати політичні й культурні проблеми із широким залученням громадськості, враховувати думку навіть мікрогруп, оптимізувати систему внутрішніх зв'язків з метою подолання внутрішнього корпоративізму та бюрократизованості процедур (на рівні окремих державних інституцій) тощо.

За таких умов напрацьовуються інформаційні ресурси, пов'язані з новими можливостями державного управління:

- відстежування громадської думки щодо проголошених реформ чи важливих для суспільства нормативних документів (наприклад Податковий, Трудовий кодекси);

- поліпшення зв'язків між різними державними установами та окремими державними службовцями, що прискорює вироблення управлінських рішень та полегшує їх проходження на всіх етапах прийняття, а також їх міжвідомчого узгодження;

- упровадження сервісів із суспільно важливих питань (правоохоронна діяльність, протидія наслідкам стихійних лих, забезпечення підтримки громадян за кордоном тощо), орієнтованих на наповнення не лише державними службовцями, а й громадянами;

- створення системи представлення державної статистичної інформації для широкої громадськості на основі простих та максимально візуалізованих статистичних сервісів;

- вироблення нормативно-правової бази та підходів для надання послуг державою з можливістю оперативної їх трансформації залежно від реальних потреб громадян.

4. Напрацьовані в соціальних медіа електронні інформаційні ресурси є також засобом фіксації складного явища накопичення соціального капіталу.

Одним із прикладів взаємодії управлінських структур і соціальних медіа є генерування значних інформаційних потоків як результат інтелектуальної, творчої та інформаційної діяльності й фіксація їх в інформаційних системах.

Проблему архівування інформаційних ресурсів глобальних комп'ютерних мереж сьогодні частково вирішують пошукові системи та каталоги інтернет-ресурсів. Вони акумулюють і впорядковують метаінформацію

щодо мережевих ресурсів та іноді зберігають ключові фрагменти публікацій. Прикладами такої системи є Google, Яндекс, Мета тощо. Пошукова система Google має сервіс, що забезпечує цільове виявлення наукової інформації (Google Scholar).

Однак завдання архівування повних текстів публікацій сучасними пошуковими системами Інтернету не вирішується. Така функція притаманна саме бібліотекам, які впродовж століть здійснюють кумуляцію, обробку та поширення документованих знань. Сьогодні вони мають розширити кумулятивну функцію, доповнити її завданнями архівування науково-інформаційних ресурсів Інтернету.

Досвід трансформації провідних бібліотечних установ України відповідно до сучасних суспільних запитів на інформаційне забезпечення показує, що бібліотеки стають ефективним суспільним інструментом задоволення необхідними інформаційними ресурсами всіх категорій вітчизняних користувачів. Трансформація відбувається за певних умов:

- упровадження електронних інформаційних технологій у сучасну бібліотечну діяльність, активне включення бібліотек у мережу сучасних соціальних інформаційних комунікацій;

- фундаментальних змін у комплектуванні, опрацюванні та зберіганні бібліотечних фондів, нових принципів формування бібліотечних електронних ресурсів, особливої уваги до інформаційно-аналітичного ресурсу як власного продукту нової якості, виробленого самими бібліотеками як інформаційними центрами загальносуспільного значення;

- упровадження дистантних методів роботи як перспективного напрямку розвитку бібліотечних установ, урізноманітнення, удосконалення активних форм інформаційно-аналітичного обслуговування всіх категорій користувачів;

- оцифрування фондів бібліотек, оперативного введення в суспільний обіг насамперед тієї їх частини, що є гостро необхідною для вирішення актуальних проблем суспільного розвитку, вітчизняного наукового поступу, формування національних духовно-ціннісних орієнтирів, патріотичного виховання нових поколінь українців;

- вироблення стратегічних підходів, налагодження ефективного процесу відбору в інтересах вітчизняного користувача якісної інформації з інформаційних масивів соціальних медіа, глобального інформаційного

простору загалом, комплектування нею наявної системи інформаційних баз і підготовка для ефективного використання українськими користувачами;

– об'єднання українських інформаційних ресурсів у загальнонаціональну інформаційну корпоративну систему, налагодження ефективної координації діяльності бібліотечних установ, а в подальшому – інформаційних, науково-інформаційних, культурно-інформаційних та інших центрів, спрямованої на задоволення суспільних запитів на інформацію, здійснення без зайвого дубляжу обліку, опису метаданих та оцифрування фондів, збагачення їх новими інформаційними ресурсами, освоєння ефективних форм інформаційно-аналітичної діяльності, організацію дієвого використання національних інформаційних ресурсів в умовах впливів глобального інформаційного простору;

– налагодження багатопрофільної підготовки та вдосконалення професійного рівня бібліотечних працівників, організації підготовки фахівців, необхідних для забезпечення вимог, пов'язаних із сучасними інформаційними процесами.

Як показує сучасна бібліотечна практика, і в тому числі досвід Національної бібліотеки ім. В. І. Вернадського, нові технології дають змогу вирішити важливі завдання відповідно до запитів сучасного суспільства: сформулювати принципово нові інформаційні ресурси бібліотек, істотно вдосконалити якість обслуговування читачів у бібліотеці, розширити сферу інформаційного обслуговування користувачів за межами бібліотек, а також забезпечити збереження інтелектуальної та духовної пам'яті народу, спадкоємність державотворчих, національних та культурних процесів у суспільстві.

2.3. Удосконалення методології використання бібліотекою можливостей соцмереж у роботі з дистантними користувачами, підвищення прогностичної складової в інформаційно-аналітичній діяльності

У ході дослідження з'ясовано:

– нинішній етап формування системи прогнозування і стратегічного планування характеризується певними особливостями. Прогнозування джерел і характеру загроз в інформаційній сфері потребує врахування гло-

бальних і регіональних тенденцій у розвитку міжнародної та військово-політичної обстановки. Переважання інформаційної складової в структурі сучасної цивілізації спричинило переміщення конфліктної логіки з військової в інформаційну сферу. Інформаційна зброя, за допомогою якої ведуться неоголошені і, найчастіше, невидимі війни, є ефективним інструментом ідеологічної боротьби як на рівні локальних цивілізацій, так і на регіональному;

– розробка стратегічних документів в Україні часто здійснюється з порушенням базових принципів стратегічного планування: не виконується принцип альтернативності стратегічних рішень (органи державного управління обмежуються розробкою тільки якогось одного варіанта стратегії), формування стратегічних рішень не базується на результатах стратегічного моніторингу та аналізу, в механізмі реалізації стратегій відсутні процедури їх призупинення та корекції. Крім того, ці документи не підтримуються реальними механізмами їх імплементації, недостатньо узгоджені з аналогічними загальнодержавними механізмами стратегічного планування інших сфер життєдіяльності суспільства та держави (не узгоджені між собою за часом, змістом, структурою документів та послідовністю процедур) тощо;

– завдяки розвитку інституцій громадянського суспільства та системи соціальної комунікації, зокрема соціальних медіа, в Україні формується і неформальне аналітичне середовище. Його суб'єкти не лише часто є джерелом творчих ідей, якісної аналітики та прогностичних сценаріїв, а й формують у суспільстві готовність до сприйняття певних новацій, змін, виховують у споживача інформації потребу до аналітичного сприйняття дійсності. Таке середовище дає змогу виявити молодих і здібних аналітиків, а обговорення ідей, сценаріїв різними фахівцями – знайти несподівані й оригінальні рішення. Це саме той громадський сектор експертного середовища, що може, зокрема, поповнювати склад експертних та громадських рад при органах державної влади;

– зростаюча роль високотехнологічних засобів комунікації та інформаційних технологій, що веде до підвищення соціальної і політичної мобільності, є важливим чинником, який справлятиме істотний вплив на прогностику в тривалій перспективі. Виникнення нових форм соціальної організації і комунікації (соціальні мережі, блогосфера тощо)

підвищує спроможності громадянського суспільства здійснювати тиск на владу (новітні способи технологічного та організаційного впливу). Особливу увагу слід звернути на появу нових ідеологій на основі інформаційної, комунікаційної та мультимедійної революцій – виникають нові соціальні зв'язки, типи громадянської поведінки, світоглядні настанови і нові типи соціальних рефлексій, що, як показує досвід українсько-російського протистояння, можуть бути використані в інформаційній війні;

– ефективність прогнозування, стратегічного планування і власне інформаційної протидії агресору залежатиме від того, чи будуть враховані у сфері національної безпеки чинники, які до цього належно не враховувались. Ідеться про культурну політику та виховання патріотизму як ключ до консолідації нації і основну передумову для організації захисту країни;

– інформаційно-психологічні операції, що є складовою гібридної війни, розв'язаної Російською Федерацією проти України, спрямовані на деформацію самосвідомості народу, руйнування української ідентичності, а також на вирішення певних тактичних завдань (зміна чинної влади, дестабілізація обстановки). Зміст українсько-російського інформаційного протистояння показує, що в основі його лежить не лише міждержавний конфлікт чи територіальна суперечка, а й ідеологічні розбіжності: геополітичні орієнтири, погляди на природу державної влади і форми правління, історичне минуле, культурні цінності. Рівень монополізації впливу на ЗМІ, зокрема й приватні, що демонструє Російська Федерація в інформаційній війні з західним світом, дає підстави звернути увагу на небезпеку, пов'язану з можливою монополізацією інформації певними державними чи недержавними акторами і системним інформаційно-ідеологічним впливом на суспільну поведінку й мораль цілих регіонів світу;

– організація ефективного прогнозування в умовах інформаційного протистояння передбачає максимальну концентрацію інформаційних, фінансових, організаційних та матеріальних ресурсів з метою подолання нестабільності соціальної системи, зумовленої зовнішнім деструктивним впливом. У цьому контексті розглянуто проблеми створення ефективних механізмів кризового менеджменту, зокрема Агентства національної безпеки;

– необхідність організації протидії в інформаційній війні з Російською Федерацією, нагальна потреба в стратегічному оборонному плануванні – чинники, що мають поєднати можливості державних аналітичних структур, незалежних аналітичних центрів і неформального експертного середовища для спільної роботи у стратегічних інтересах нації.

РОЗДІЛ 3. ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНА СИСТЕМА «БІБЛІОМЕТРИКА УКРАЇНСЬКОЇ НАУКИ»

Проаналізовано теоретико-методологічну базу праць зі створення бібліометричних технологій і проведення наукометричних досліджень та обґрунтовано доцільність використання при оцінюванні результативності дослідницької діяльності Лейденського маніфесту наукометрії (2014) і напрацювань Інституту досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г. М. Доброва НАН України. Головний принцип цих основоположних праць – пріоритет експертної оцінки над «нумерологією», тобто формальні показники повинні збиратися і братися до уваги лише як частина відомостей, необхідних для професійного експертного аналізу.

Здійснено уточнення об'єкта, предмета і методів наукометрії. Об'єкт наукометрії – наукова сфера суспільства, а предмет – експертне оцінювання та прогнозування дослідницької діяльності на основі моніторингу наукових комунікацій. До методів наукометрії віднесено бібліометричні, ймовірно-статистичні та експертні оцінки. Поглиблено уявлення про масштабну інваріантність емпіричних рангових закономірностей Бредфорда, Лотки, Ципфа, які є основою ймовірно-статистичних методів наукометрії і використовуються для наближеного математичного опису синергетичних явищ у бібліотечній справі, лінгвістиці та наукознавстві. На основі феномену масштабної інваріантності проведено узагальнення усієї сукупності цих закономірностей і їх представлення у вигляді одного закону, який запропоновано назвати законом самоорганізації соціально-інформаційних комунікацій. Його математичною формою опису є усталені закони розподілу теорії ймовірностей. Встановлено числове значення ключового параметра цих розподілів – характеристичного показника. Він є ірраціональним

числом коду золоті пропорції 0,618, що часто проявляється в природі, науці та мистецтві.

Відзначено, що сьогодні набуває поширення точка зору, згідно з якою тільки професійна експертиза може дати всебічну об'єктивну оцінку наукових результатів, бібліометричні ж показники слугують інструментом підтримки прийняття рішень експертами. Тому наукометрія повинна фокусуватися не на підтримці адміністративних процесів реформування освіти та науки, а на сприянні їх розвитку, зокрема на виявленні проривних фронтів дослідження, тобто її призначення – супровід вирішення наукових, а не «політичних» завдань.

Здійснено уточнення терміносистеми наукометрії, зокрема щодо визначень бібліометричних та наукометричних баз даних і систем. Запропоновано використовувати термін «наукометрична система» для комплексу, що включає бібліометричну базу даних і спеціалізовану аналітичну надбудову – алгоритмічно-програмний інструментарій для одержання консолідованої інформації щодо наукового потенціалу країни, тенденцій і прогнозів його розвитку. Такому визначенню наукометричних систем відповідають комерційні продукти корпорацій Thomson Reuters (бібліометрична база даних Web of Science з аналітичною надбудовою InCites) і Elsevier (база даних Scopus з надбудовою SciVal). Проаналізовано джерельну базу та функціональні можливості цих систем. Констатовано, з одного боку, їх високу авторитетність, а з іншого – недостатню представленість у цих системах праць українських учених. Визначено глибинну причину суттєвих розбіжностей між науковим доробком українських вчених і ступенем його представлення у згаданих інформаційних продуктах. Вона – у комерційних інтересах розробників цих продуктів.

Досліджено некомерційні наукометричні платформи, серед яких виділено загальнодоступну пошукову та бібліометричну систему Google Scholar. Вона індексує всі доступні в мережі Інтернет тексти та анотації наукових публікацій в усіх регіонах світу, усіма мовами та з усіх галузей знань і забезпечує користувачів інформацією про показники цитування документів та списками семантично споріднених матеріалів. Відзначено, що за обсягами проіндексованої інформації Google Scholar істотно перевищує аналогічні параметри комерційних систем. Оскільки достовірність статистичних результатів у значній мірі визначається обсягом вибірки, можна

стверджувати, що більш об'єктивне представлення картини науки – саме в цій системі. Водночас бібліометричні показники Google Scholar корелюються з аналогічними індикаторами інших наукометричних платформ.

Вивчено можливості сервісу цієї системи «Бібліометричні посилання», що забезпечує оприлюднення вченими результатів своїх інтелектуальних напрацювань у вигляді так званих бібліометричних портретів, де представлено впорядковані списки їхніх публікацій, індекси та діаграма цитувань тощо. Відзначено, що необхідність об'єктивного оцінювання результативності дослідницької діяльності та виключення лобювання певних бібліометричних систем вимагає наявності консолідованої інформації з різних наукометричних платформ.

Обґрунтовано можливість забезпечення конвергенції міжнародних і національних бібліометричних проєктів. Визначено основні концептуальні положення конвергенції, до яких віднесено: вибір базової платформи консолідації бібліометричних даних з різних систем; розробку комунікативного формату подавання бібліометричних даних; обґрунтування системи категорій і підкатегорій (класифікаційної схеми) для подачі галузей знань; створення інструментарію аналітичних обчислень для експертного оцінювання та прогнозування розвитку науки; вибір системи управління базами даних.

Створено інформаційно-аналітичну систему «Бібліометрика української науки», в якій передбачено можливість її конвергенції з іншими системами. Система «Бібліометрика української науки» включає: реєстр учених України, які створили в Google Scholar свої бібліометричні профілі (11 тис. станом на листопад 2015 р.); єдине вікно доступу до бібліометричних показників учених, колективів і журналів у провідних наукометричних системах; інструментарій аналітичної обробки бібліометричних даних для отримання інформації про галузеву, відомчу та регіональну структуру української науки; джерельну базу для експертного оцінювання результативності наукової діяльності та виявлення тенденцій розвитку науки; національну складову міжнародного проєкту Ranking of Scientists.

Обґрунтовано доцільність використання з метою лінгвістичного забезпечення системи «Бібліометрика української науки» 300-т рубрик і підрубрик наукометричної системи Google Scholar, які визначено на основі опрацювання англomовних документальних потоків і гармонізовано з сучасним понятійно-категоріальним апаратом науки.

Розроблено інструментарій аналітичних обчислень «Бібліометрики української науки», що дає загальне уявлення про стан української науки та її галузевий, відомчий і регіональний розподіл. Показники галузевого розподілу свідчать про переважання фахівців економічного профілю – вони становлять близько 25% від загальної кількості поданих у Google Scholar імен українських вчених. У відомчому аспекті домінують науково-педагогічні працівники Міністерства освіти і науки (60%), а в регіональному – вчені Києва (35%). Серед високоцитованих дослідників (з індексом Гірша понад 25) переважають співробітники Національної академії наук України (65%).

Апробація системи «Бібліометрика української науки» протягом 2014–2015 рр. підтверджує можливість реалізації на її базі бібліометричних проєктів, орієнтованих на подальшу конвергенцію. Ця система може бути використана, зокрема, для створення проєктів «Бібліометрика науки країн Східного партнерства / МААН / Слов'янських країн». Такі проєкти сприятимуть налагодженню конструктивного діалогу між вченими, органами управління наукою і суспільством у цілому, а також підвищенню позитивного іміджу науки.

Висновки:

1. Визначення наукометрії як комплексу кількісних методів аналізу та оцінювання науки протягом тривалого періоду визначало «нумерологічний» шлях її розвитку. Розвиток теоретичного базису наукометрії сприяв новому осмисленню цього терміна. Сьогодні це інструмент моніторингу та експертної підтримки розвитку науки.

2. Сутність сучасної методології оцінювання ефективності досліджень у концентрованому вигляді викладено в Лейденському маніфесті наукометрії, який націлює її на прозорий моніторинг наукової сфери для подальшого експертного оцінювання результативності дослідницької діяльності.

3. Принципам Лейденського маніфесту наукометрії відповідає розроблена інформаційно-аналітична система «Бібліометрика української науки», яка стала національною складовою міжнародного проєкту рейтингування науковців Ranking of Scientists (Cybermetrics Lab). Вона є інструментарієм для проведення наукометричних досліджень і джерельною базою для експертного оцінювання та прогнозування розвитку вітчизняної науки.

4. Існуючі міжнародні наукометричні платформи (Scopus, Web of Science) мають недостатнє мовне, географічне і тематичне індексування наукової продукції. Деякі країни (Китай, Іран, Іспанія, Росія та ін.) створюють національні бібліометричні проекти. Тому для отримання об'єктивної інформації та виключення лобіювання певних систем видається доцільною конвергенція міжнародних і національних бібліометричних проектів. Конвергенція на початковому етапі може бути здійснена шляхом консолідації бібліометричних даних з усіх наукометричних платформ, які становлять інтерес.

5. Подальші дослідження у сфері бібліометрії та наукометрії доцільно спрямувати на наступне:

- створення джерельної бази та інструментарію для проведення порівняльного аналізу напрямів досліджень у нашій державі та інших країнах для виявлення перетину і прогалів дослідницьких інтересів;

- відстежування змін терміносистем галузей знань для експертного прогнозування їх розвитку.

РОЗДІЛ 4. ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМ ОПТИМІЗАЦІЇ ПРАВОВИХ АСПЕКТІВ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ СТРУКТУР УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Протягом звітнього періоду співробітники НЮБ НБУВ у рамках планової наукової теми здійснювали аналіз актуальних проблем правотворення в Україні, ставлення громадської думки до правотворчої та правоохоронної діяльності в Україні; розвитку вітчизняної правової бази в інформаційній сфері у контексті НТП та вітчизняних інформаційних технологій.

Відпрацьовувалася практика обслуговування дистантних користувачів шляхом формування мережевих електронних інформаційних ресурсів правової тематики. У процесі задоволення потреб дистантних користувачів проаналізовано досвід ефективного розвитку формування мережевих ресурсів як нових форм інформаційної діяльності наукової бібліотеки, зокрема на прикладі бібліотечно-інформаційних ресурсів та баз даних «Цифрова бібліотека правової тематики», «Інтернет – навігатор правової тематики»,

«Стародруковані періодичні видання», «Наукова електронна бібліотека правової тематики», «Русини», «Юридична ретроспективна бібліографія», які формуються на платформі САБ «ІРБІС-64». Також здійснювалася робота зі створення наукового електронного інтегрованого інформаційного ресурсу з сучасним пошуковим апаратом «Наукова електронна бібліотека» правової тематики – це анотовані повнотекстові матеріали для задоволення потреб широкого кола користувачів НБУВ.

Реалізовані проекти із формування, ведення та використання автоматизованих баз даних правової тематики, що здійснювались за рахунок відбору та накопичення інформаційних документів за пріоритетними напрямками розвитку суспільства. Ідеться про організацію роботи щодо формування цифрової бібліотеки на основі юридичних фондів НБУВ; адаптацію «САБ ІРБІС-64» для ресурсного наповнення науковими тематичними джерелами Інтернет-навігатора юридичного профілю; створення профільних колекцій ретроспективного та сучасного юридичних напрямів; наповнення електронних фондів НБУВ літературою правової тематики; вдосконалення роботи із забезпечення користувачів пошуковим апаратом (тематичним рубрикатором) доступу до каталогів і баз даних НЮБ.

Важливим етапом була робота на платформі САБ «ІРБІС-64»:

- формування цифрової бібліотеки юридичної тематики;
- створення профільних юридичних колекцій історичного та сучасного напрямку;
- ресурсне наповнення тематичного Інтернет-навігатора юридичного профілю;
- вдосконалення роботи із забезпечення користувачів кваліфікованим пошуковим апаратом (тематичним рубрикатором) доступу до каталогів і баз даних Національної юридичної бібліотеки;
- наповнення фондів НБУВ правовою інформацією на електронних носіях.

Здійснювалася робота із формування наступних баз даних:

- 1.ELIB – БД «Цифрова бібліотека» правової тематики.
- 2.DLIB – БД «Цифрові ресурси НБУВ».
- 3.URBIBL – БД «Юридична ретроспективна бібліографія».
- 4.VFEIR – БД «Наукова електронна бібліотека» правової тематики.
- 5.RUSIN – БД «Русини».

6. FPUV – БД «Фонд президентів України» (періодичні аналітичні видання).

7. SIAZ – БД «Служба інформаційно-аналітичного забезпечення» (періодичні аналітичні видання).

8. ULIB – БД «Національна юридична бібліотека» (періодичні аналітичні видання).

9. ULIB – БД «Стародруковані періодичні видання» правової тематики.

10. WEBL – БД «Інтернет – навігатор» правової тематики.

У теоретичному плані розглянуто комунікативні процеси, що відбуваються в межах функціонування правових інститутів та вбудовані в систему соціальних інформаційних комунікацій, їхні особливості та роль бібліотек у системі правової комунікації, яка поглиблюється відповідно до еволюційних процесів системи соціальних комунікацій суспільства та значного розвитку політико-комунікативної взаємодії наукових бібліотек із владними структурами.

Важливим аспектом роботи над плановою темою став розгляд проблем залучення інформаційних ресурсів соціальних медіа правового змісту для задоволення запитів на правову інформацію, їхнього впливу на розвиток інформаційного середовища, як невід’ємної частини будь-якого комунікаційного процесу, що дає змогу розкрити соціальні причини, соціальний ефект правотворчого процесу та правових реформ як його результату. Досліджувались шляхи удосконалення методик аналізу правової інформації у фондах НБУВ, на інформаційних ресурсах усіх типів та продуктованих установами й організаціями різних рівнів.

Результати постійно здійснюваного моніторингу, відбору, систематизації, аналізу правових ресурсів стали основою для створення нового інформаційного продукту з метою забезпечення розширеного доступу всіх категорій користувачів до правової та політико-, економічно-, соціально-правової інформації.

Наукове осмислення процесів створення бібліотекою інформаційного середовища правового спрямування, як системної сукупності інформаційно-аналітичних засобів вироблення інформаційних ресурсів та організаційно-методичного забезпечення, що орієнтована на задоволення потреб користувачів в інформаційних послугах і ресурсах правового характеру, здійснювалося за такими напрямками:

– розробка науково-методичних механізмів фіксації правової та суміжної за змістом інформації соціальних медіа та блогосфери в інформаційних базах НБУВ, використання цієї інформації у виданнях НЮБ;

– вивчення методик удосконалення процесів підготовки інформаційно-аналітичної продукції правової тематики;

– дослідження наукових та інформаційно-аналітичних матеріалів (доповідей, звітів, оглядів, прогнозів, рекомендацій) з проблем правотворення в Україні, моніторинг правової інформації в контексті євроінтеграційних процесів з метою узагальнення цієї інформації за напрямками дослідження НЮБ;

– удосконалення інформаційно-технологічних особливостей моніторингу баз даних правової інформації як складової національних інформаційних ресурсів у період реформування конституційних засад держави;

– дослідження питань та проблем, пов'язаних з підприємницькою діяльністю в Україні, відпрацювання методики обробки та систематизації матеріалів з визначеної тематики, їх структурування та реферування, створення та систематичне наповнення відповідної бази даних, а також підготовка на їх основі інформаційно-аналітичних бюлетенів;

– розширення бази користувачів бібліотечною інформаційно-аналітичною продукцією;

– інформаційна підтримка веб-сторінки Центру досліджень соціальних комунікацій (СІАЗ, НЮБ, ФПУ);

– відпрацювання оптимальних форм ефективного використання інформаційних потоків електронної вітчизняної та зарубіжної правової інформації, а також фондів правової інформації НБУВ для забезпечення розвитку правової системи.

Результати дослідження дали підстави для таких висновків.

Необхідним напрямом сучасної діяльності в інформаційній сфері є посилення посередницької інформаційної функції бібліотеки як сучасного інформаційного центру в процесі правової комунікації, що зосереджена на висвітленні та аналізі правових норм, правовідносин, цінностей, правосвідомості, правових текстів, діяльності щодо їх інтерпретації та реалізації, вивченні громадської думки. Робота в цьому напрямі проводиться з використанням ресурсів національного та світового інформаційного простору, що акумулюють загальносуспільний досвід, найновіші наукові здобутки

та інші досягнення Теоретичне осмислення проблем удосконалення функціонування основних компонентів системи інформаційно-аналітичного супроводу правотворчих процесів в Україні зумовлене значним інформаційно-комунікативним потенціалом бібліотечних установ.

Створення ефективних механізмів відбору, адаптації, організації збереження та впровадження глобальних інформаційних ресурсів у практику суспільного життя, узагальнення результатів наукового аналізу вітчизняних та зарубіжних здобутків у правовій сфері посилюють практичне значення інформаційно-аналітичних ресурсів, продукованих підрозділами НЮБ.

Сучасна політико-правова ситуація в Україні актуалізує дослідження проблеми інформаційної безпеки, зокрема науково-інформаційної діяльності, спрямованої на виявлення, вивчення та вироблення рекомендацій щодо нейтралізації проявів негативних впливів та дестабілізаційних чинників, притаманних інформаційно-комунікаційним процесам національного інформаційного поля.

Проблема посилення інформаційно-правової діяльності у сфері роз'яснення та оцінювання впливу нових соціальних процесів (глобалізація, інформатизація, трансформація загальнолюдських цінностей) на сприйняття правової реальності є актуальним напрямом інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек, що має комплексний характер і виражає значущі соціально-, економіко-, політико-, культурно-правові інтереси, цінності та потреби суспільства. Крім того, ця діяльність опосередковує та організовує процеси формування громадської думки про правотворення.

Динамічна система інформаційних обмінів, що постійно еволюціонує, актуалізує інформаційно-аналітичну діяльність бібліотек у сфері правового інформування, спонукаючи до створення нових моделей успішного партнерства з державою, інститутами громадянського суспільства, приватним сектором. Крім того, протягом звітнього періоду співробітники Національної юридичної бібліотеки НБУВ працювали над удосконаленням доступу до правових та інших інформаційних ресурсів усіх категорій користувачів електронною інформацією, в тому числі через сайт «Інформаційно-аналітичні підрозділи Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського». Тривала робота із розвитку співробітництва між сайтами ділових партнерів та учасниками проекту. Зокрема здійснювався аналіз потреб і завдань ІТ-забезпечення СІАЗ, НЮБ і

Фонду Президентів України, Інституту бібліографічних досліджень, відділу довідково-бібліографічного обслуговування. Розроблена і запропонована модель подальшого розвитку їх в окремій сегментованій мережі.

Представлена політика безпеки для забезпечення її стабільної роботи.

Основна форма прикладної діяльності у цій галузі – підтримка та розвиток інформаційно-комунікаційних технологій інформаційно-аналітичних підрозділів Бібліотеки: серверних систем, локальної комп'ютерної мережі підрозділів СІАЗ, НЮБ, Фонду Президентів України, адміністративних та інженерних служб. Ця діяльність включає:

1) модернізацію програмно-технологічного забезпечення серверної системи (веб-серверів, файлових серверів, проху-серверів, поштових серверів), а саме: операційної системи Windows Server 2003, UNIX, проху-серверу Traffic inspector, FreeBSD, веб-сервера Microsoft IIS;

2) розвиток сайту інформаційно-аналітичних підрозділів Бібліотеки та контентне наповнення новими надходженнями її інформаційних продуктів;

3) модернізацію та розвиток локальної комп'ютерної мережі тощо.

Науково-інформаційна діяльність фахівців у галузі програмно-комунікаційних технологій була зосереджена на розвитку та оновленні Інтернет-порталу «Центр досліджень соціальних комунікацій» з метою максимального задоволення потреб усіх існуючих і потенційних партнерів по широкому діапазону аналітичних, управлінських, представницьких інформаційних ресурсів з використанням найсучасніших інформаційних технологій, надання електронної допомоги користувачам.

Розвиток проталу передбачав:

– концентрацію й систематизацію інформації про всі сторони діяльності інформаційно-аналітичних підрозділів;

– своєчасне забезпечення партнерів повною й достовірною інформацією;

– забезпечення ефективної взаємодії підрозділів і служб;

– підвищення результативності роботи підрозділів і служб;

– інтенсифікацію внутрішнього корпоративного інформаційного обміну;

– підвищення авторитету НБУВ як в Україні, так і за кордоном.

У процесі функціонування Інтернет-порталу «Центр досліджень соціальних комунікацій» вирішувалось широке коло завдань:

- надання єдиної персоніфікованої точки доступу до корпоративної інформації, інших зовнішніх і внутрішніх інформаційних ресурсів за обов'язкового дотримання умов авторизації й твердого розмежування прав доступу;
- надання загальнокорпоративних функціональних сервісів, що автоматизують рутинні операції;
- забезпечення ефективних комунікацій і обміну досвідом між співробітниками й підрозділами НБУВ за рахунок формування захищеного групового і персоніфікованого середовища інформаційної взаємодії на основі веб-технологій;
- нагромадження й утримання інтелектуального капіталу усередині НБУВ – створення передумов для перетворення корпоративної інформації в систему керування знаннями.

Результатом проведеної роботи стало значне та швидке зростання веб-метричних показників Alexa Rating.

РОЗДІЛ 5. ОСНОВНІ НАПРЯМИ ОПТИМІЗАЦІЇ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ІНСТИТУТУ ПРЕЗИДЕНТСТВА В УКРАЇНІ

5.1. Аналіз зарубіжного досвіду інформаційно-аналітичного супроводу функціонування президентської влади та вивчення процесів формування, збереження і використання документальної спадщини інституту президентства в країнах світу

Співробітники ФПУ проводили моніторинг міжнародних, політичних, соціально-економічних, етнонаціональних, культурно-освітніх процесів в Україні та в країнах світу, пов'язаних із функціонуванням державної влади, а також досліджували нормативну базу провідних країн світу, зокрема Європи, Америки та країн СНД, досвід яких може прислужитися у вирішенні проблем в Україні. Крім того, шляхом перегляду друкованих періодичних видань та новітньої літератури з тематики ФПУ здійснено пошук наукових статей та монографій, у яких досліджуються питання, пов'язані з функціонуванням інституту президентства в Україні та світі.

З метою популяризації та актуалізації наукових досліджень із проблематики діяльності президентських структур провідних країн світу ФПУ здійснював підготовку інформаційно-аналітичних та реферативно-бібліографічних матеріалів, які були узагальнені у серії бюлетенів «Науково-інформаційні ресурси про президентів та інститут президентства» та «Інститут президентства в системі сучасних міжнародних відносин». У згаданих бюлетенях висвітлюються: діяльність президентів та проблеми функціонування інституту президентства в країнах світу; бібліографічно-реферативна база новітньої зарубіжної та вітчизняної літератури з проблематики інституту президентства; актуальна інформація щодо місця та ролі президентської влади в системі сучасних міжнародних відносин; аналітична, бібліографічна інформація щодо президентських виборів у провідних країнах світу, їхній вплив на події та державну політику в Україні – з подальшим своєчасним відображенням їх на порталі НБУВ та розповсюдженням у наукових та державних установах.

При підготовці цих випусків співробітниками ФПУ здійснено:

- пошук та аналіз науково-інформаційних ресурсів з відповідної проблематики у мережі Інтернет;
- пошук наукових статей та монографій, у яких досліджуються питання, пов'язані з функціонуванням інституту президентства в Україні та світі шляхом перегляду друкованих періодичних видань та новітньої літератури, наявної у НБУВ;
- написання анотацій до статей зарубіжних дослідників, у яких висвітлюються теоретичні питання та практичний досвід вирішення актуальних проблем у процесі державного будівництва.

Здійснюючи на постійні основі моніторинг зарубіжної та української преси (80 інтернет-версій періодичних видань іноземною мовою (з них 67 – електронні версії щоденних газет з усього світу), співробітники ФПУ аналізували та узагальнювали інформацію щодо висвітлення державної політики України та реакцію на українські актуальні події за кордоном. Результатом цієї роботи стали випуски бібліографічного бюлетеня «Україна у відгуках зарубіжної преси», у якому подається оперативна інформація про Україну, опублікована на сторінках зарубіжних ЗМІ. У контексті вдосконалення процесу моніторингу мережевих джерел дані матеріали було також включено у процес підготовки інформаційно-аналітичних продуктів НЮБ НБУВ,

зокрема таких як «Інформаційна проекція». У співпраці з НЮБ та СІАЗ, співробітниками ФПУ надавалась необхідна інформація політико-правової тематики при обслуговуванні авторською інформаційно-аналітичною продукцією центральних і регіональних органів державної влади та органів місцевого самоврядування (понад 600 електронних адрес). Форма обслуговування: інформаційно-аналітичний журнал «Україна: події, фати коментарі», електронний додаток до журналу – бюлетень електронної інформації «Резонанс», бюлетень «Громадська думка про правотворення», а також участь у підготовці інформаційно-аналітичних бюлетенів «Конституційна Асамблея: політико-правові аспекти діяльності» (надання науково-бібліографічних матеріалів з питань конституціоналізму, державотворення і діяльності Конституційної Асамблеї в Україні та подібних структур за кордоном, ролі інституту президентства в сучасному конституційному процесі).

5.2. Використання зарубіжного досвіду у сфері інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності президентських структур та вдосконалення технології моніторингу інформаційних потоків і розкриття власних фондів для популяризації діяльності президентів України

У процесі вивчення зарубіжного досвіду функціонування президентських структур, відображення їхньої діяльності в системі сучасних електронних комунікацій та дослідження напрацювань спеціалізованих бібліотечних зібрань у країнах світу щодо формування документальної спадщини інституту президентства основною формою науково-дослідної роботи було обрано пошук, аналіз, синтетичну обробку, формування бібліографічних та аналітичних матеріалів, а також введення у суспільний, науковий та культурний обіг науково-інформаційних ресурсів з проблематики функціонування інституту президентства в Україні та за кордоном.

З метою сприяння науково-інформаційній діяльності владних інститутів, а також у формуванні інформаційного підґрунтя пошуку шляхів вирішення сучасної політичної кризи та розвитку громадянського суспільства в Україні ФПУ на основі щоденного моніторингу українських та зарубіжних ЗМІ проводив роботу з підготовки інформаційно-аналітичних

матеріалів про події та експертні оцінки, прогнози розвитку сучасної політичної ситуації в Україні.

Зокрема здійснювався моніторинг найрезонансніших соціально-політичних подій в Україні (Євромайдан, позачергові вибори Президента України 2014 р., прояви сепаратизму на Донбасі та ескалація конфлікту в зоні проведення АТО), а також реакції провідних країн світу на ці події. Систематично аналізувалась інформація щодо розвитку цих подій та їх обговорення в сучасних соціальних мережах та на сайтах регіональних і зарубіжних ЗМІ. У результаті підготовлено інформаційні матеріали до щоденних випусків власних періодичних бюлетенів «Дострокові президентські вибори в Україні», «Інститут президентства в Україні в експертних оцінках сьогодення», «Відгуки на мирний план Президента України П. Порошенка» та матеріали до спільного проекту НЮБ, СІАЗ, ФПУ «Прояви негативної інформації в українському інформаційному просторі, здатні викликати протестну суспільну реакцію».

У контексті інформаційно-бібліографічного забезпечення вищих органів державної влади головну увагу ФПУ було зосереджено на моніторингу реалізації представленої Президентом України П. Порошенком «Стратегії реформ–2020», а саме на аналізі основних напрямів втілення ключових реформ як в регіональному, так і в загальнодержавному масштабах, питань мирного врегулювання воєнно-політичної ситуації на Сході України та відновлення інфраструктури Донбасу. Окрема увага приділялася реалізації ініціатив Президента України та президентських структур у сфері інформатизації, електронного врядування, ефективних методів протидії корупції тощо. На основі цього підготовлено цикл інформаційно-аналітичних бюлетенів: «Ініціативи Президента України Петра Порошенка (шляхи реформування)», «Ініціативи Президента України Петра Порошенка (електронне урядування)», «Ініціативи Президента України Петра Порошенка (антикорупційна діяльність)».

Зазначені матеріали передано до органів державної влади та наукових установ як адресним шляхом, так і через портал НБУВ.

5.3. Удосконалення інформаційно-аналітичної діяльності ФПУ в напрямі інформаційного супроводу ініціатив Президента України, моніторингу відображення владних структур в зарубіжних та українських ЗМІ та представлення консолідованого інформаційного ресурсу з питань інституту президентства в сучасному інфопросторі

Здійснення комплексного моніторингу найактуальніших суспільних перетворень в Україні доводить, що ефективне впровадження реформаторських ініціатив Президента України та владних структур неможливе без комплексного системного підходу та глибокого суспільного розуміння переваг і ризиків реформ. Однією з найважливіших проблем сучасної системи реформування є відсутність у населення достовірної інформації про стан справ у цій сфері, про проблеми та шляхи їх усунення, що призводить до формування недовіри з боку суспільства загалом до процесу реформування. Відсутність ефективної інформаційно-комунікативної політики, спрямованої на висвітлення мети та очікуваних результатів реформ призводить до комунікаційного вакууму та швидкого його заповнення негативною інформацією, що створює передумови для негативного ставлення населення до реформ і є причиною різкого зниження рейтингу довіри до Президента України та інших інститутів державної влади.

З огляду на це діяльність ФПУ спрямовано на моніторинг найбільш актуальних та резонансних подій у контексті реалізації сучасної стратегії реформування суспільства та держави, а також їх відображення у соціальних медіа. Співробітниками проводиться систематичний пошук та аналіз науково-інформаційних ресурсів для формування серії інформаційно-аналітичних бюлетенів «“Стратегія – 2020”»: практика суспільних перетворень» та «“Стратегія – 2020”»: інформаційні технології в державному управлінні», в яких представлено інформацію з офіційних джерел, повідомлення про ініціативи регіональних владних структур та громадських організацій, новини з соціальних мереж та регіональних інтернет-представництв, погляди та прогнози експертів, повідомлення з блогосфери та аналітичні коментарі.

Ці та інші видання ФПУ в електронному та друкованому вигляді надходять до 950 бібліотек України через мережу пунктів доступу громадян до офіційної інформації (членом якої є ФПУ), надсилаються до вищих

органів державної влади, обласних державних адміністрацій, спеціалізованих навчальних закладів та до президентських бібліотек за кордоном. Підготовлені співробітниками ФПУ матеріали використовуються Інститутом законодавства Верховної Ради України, Комітетом з питань освіти і науки Верховної Ради України, Національним інститутом стратегічних досліджень, іншими установами у науково-дослідній роботі та при підготовці аналітичних записок для вищого керівництва держави.

Досвід використання органами державної влади інформаційно-аналітичних матеріалів на базі аналізу інформації мережевих ЗМІ доводить практичну значущість інформаційного супроводу процесів реформування як одного з індикаторів суспільних настроїв та вироблення відповідних моделей реагування.

З метою популяризації наукової та інформаційно-аналітичної продукції ФПУ брав активну участь у виставці-презентації ресурсів громадянського суспільства та міжнародних організацій «Інформаційний ярмарок – 2015», організований Апаратом Верховної Ради України та Програмою Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) «РАДА: підзвітність, відповідальність, демократичне парламентське представництво». Інформаційно-аналітичні та реферативні видання ФПУ «Ініціативи Президента України Петра Порошенка (шляхи реформування)», «Ініціативи Президента України Петра Порошенка (електронне урядування)» та «Україна у відгуках зарубіжної преси» було представлено народним депутатам, їхнім помічникам-консультантам, працівникам Апарату Верховної Ради України, а також ознайомлено їх із наявними науково-інформаційними ресурсами ФПУ, НЮБ та СІАЗ щодо інформаційного супроводу діяльності органів державної влади та владних структур.

Окрім інформаційно-аналітичної складової діяльності ФПУ, у контексті дослідження зарубіжного досвіду функціонування президентських структур провідних країн світу та питання формування документальних ресурсів з проблематики інституту президентства у спеціалізованих бібліотечних зібраннях світу, співробітники ФПУ протягом звітнього періоду займались систематизацією електронних науково-інформаційних ресурсів та формуванням електронних повнотекстових, бібліографічних, мультимедійних, музейних баз даних.

Результати роботи з базами даних у ФПУ представлені таким чином.

Повнотекстові бази даних: «Інститут президентства України в пресі» (38714 записів); «Інститут президентства» (5265 записів), «Україна у відгуках зарубіжної преси» (22 839 записів).

Бібліографічна база даних «Інститут президентства» (29 819 записів): бібліографічний опис книг, статей, дисертацій та авторефератів дисертацій за 1990–2013 рр. з тематики інституту президентства в Україні та зарубіжних країнах.

Електронна база даних мультимедійних ресурсів (1806 записів): аудіо-, відео-, фотодокументи, що відображають різні аспекти організації й діяльності президентської влади та дорадчих структур як за кордоном, так і в Україні (відеоматеріали президентських та парламентських виборчих кампаній, офіційних заходів за участю президентів різних країн та мультимедійні матеріали, що відображають український досвід функціонування інституту президентства).

Електронна база даних «Подарунки президентам України» (827 записів): атрибуція, класифікація та систематизація документів з колекції «Подарунків президентам України», створення фотоархіву цієї колекції (892 інвентарних номери).

Протягом звітної періоду тривало вирішення питання конвертації БД, що свого часу були створені у форматі MARC за допомогою програми Abmagic та використовувались як інформаційні масиви у технології контент-моніторингу відділу організації та використання документального фонду ФПУ. Була розроблена технологія і таблиця вибору полів переформатування з формату «MARC» в «ІРБІС».

З метою оптимізації науково-технічного опрацювання музейних та архівних документів ФПУ, що відображають функціонування інституту президентства в Україні, продовжено дослідження питань обробки та зберігання документів з музейних фондів вітчизняних та зарубіжних бібліотек та установ; вивчення і застосування методики обліку документів з музейного фонду ФПУ; досліджено досвід організації та функціонування ДПА вітчизняних та зарубіжних архівних установ, форми його репрезентації за допомогою засобів мережі Інтернет; тривало вивчення передових світових практик, технологій оцифрування, формування та інтеграції цифрових колекцій, методів їх розповсюдження та використання.

Практичне впровадження результатів науково-дослідної діяльності співробітників ФПУ відбувалося також шляхом організації тематичних виставок. Протягом звітнього періоду організовано 75 виставок, на яких представлено близько 2860 документів з фонду ФПУ, що відображають різні аспекти діяльності президентів країн світу та України, а також розкривають специфіку президентської влади загалом.

До 80-річчя Першого Президента України 15 січня 2014 р. у НБУВ у присутності ювіляра було офіційно відкрито документально-книжкову виставку «Леонід Кравчук. 80 років з Україною». Фонд Президентів України виступав як співорганізатор цього заходу.

Для ширшого представлення інформаційних ресурсів інституту президентства та інформаційно-аналітичних продуктів ФПУ і для ефективної роботи користувачів удосконалено он-лайн версію веб-сторінки ФПУ на порталі НБУВ (спільно з відділом програмно-технологічного забезпечення комп'ютерних мереж НБУВ) та на інтернет-порталі «Центру досліджень соціальних комунікацій» (спільно з відділом програмно-комунікаційних технологій СІАЗ НБУВ). Крім того, враховуючи розвиток сучасних інформаційних технологій та вимоги читачів до бібліотечно-інформаційного сервісу, співробітники ФПУ продовжили вдосконалення сторінки Фонду Президентів України у провідних соціальних мережах (Facebook) для забезпечення користувачів актуальною інформацією про ФПУ, нові надходження, а також оперативною інформацією про інститут президентства в Україні та країнах світу.

ВИСНОВКИ

Оптимізація інформаційно–аналітичної діяльності бібліотек в умовах інтенсифікації інформаційних обмінів пов’язана з аналізом науково-прикладних досліджень щодо оптимізації використання електронної інформації у політичній, економічній та соціальній сфері (СІАЗ), у сфері формування та використання правових ресурсів (НЮБ), бібліометричних технологій та науко-метричних досліджень, а також у галузі вивчення управлінської діяльності, у т.ч. інституту президентства. Результати цього аналізу є базою організаційно-технологічних заходів із трансформації бібліотечної діяльності в інтересах суспільства на інформаційному етапі його розвитку.

Основні здобутки теоретичної думки в досліджуваній період пов’язані з вивченням мотивів, якими керуються окремі люди і їх об’єднання у взаємовідносинах постіндустріального суспільства (Д. Белл), окремих ознак нового інформаційного суспільства (Е. Тоффлер), розвитку соціальної структури нового суспільства, необхідності вдосконалення співвідношення в ньому гуманітарних, точних та природничих наук як умови забезпечення ефективності пізнавального процесу (І. Валлерстайн), зростаючих небезпек глобальних впливів на процеси національно-культурного розвитку в умовах розвитку нових інформаційних технологій (М. Моїсєєв), національних інформаційних процесів в умовах глобалізації (В. Горювий), впливу бібліотечних структур на розвиток політичних комунікацій (Т. Гранчак), підвищення ролі бібліотечних установ у розвитку національного інформаційного комплексу, системи соціальних комунікацій, і зокрема соціальних мереж (цикл досліджень НБУВ), бібліометричних технологій та наукометричних досліджень, проблеми визначення сучасних критеріїв наукової діяльності. Усі ці аспекти знаходять своє відображення в розробках зарубіжних наукових центрів, зокрема спеціальних комітетів, створених Радою Міжнародного математичного союзу, Міжнародної ради з промислової та прикладної математики (ICIAM), Інституту математичної статистики (ISM) у США, Королівської академії мистецтв та наук Нідерландів, Канадської федерації гуманітарних і соціальних наук, та вітчизняних наукових центрів, серед яких – Центр досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г. М. Доброва НАН України, у напрацюваннях відділу

бібліометрії та наукометрії НБУВ. Використання наукового доробку у сфері оптимізації інформаційно-аналітичної діяльності дало підставу для наукового обґрунтування висновків:

- про зростаючий прояв загальноцивілізаційної закономірності, що полягає у посиленні глобальних інформаційних впливів на розвиток націй і держав,

- про провідну роль темпів і якості виробництва наукової інформації в сучасному ресурсі суспільного розвитку,

- про необхідність удосконалення інформаційно-аналітичної роботи бібліотечних установ, пов'язаної з донесенням до суспільства змістів сучасних інформаційних процесів, сприянням доступу до використання необхідних для розвитку інформаційних ресурсів.

На користь таких висновків свідчить те, що формування сучасної ієрархії держав, націй, інших соціальних утворень, які стають суб'єктами міжнародної діяльності в умовах розвитку інформаційного суспільства, залежить від конкретного внеску кожного із цих суб'єктів у загальноцивілізаційний прогрес, від ефективності національної, загальнодержавної системи науково-інформаційної діяльності, концентрації зусиль на перспективних для суспільного поступу напрямках, вдосконалення механізмів інформаційних обмінів, вироблення ефективних заходів у боротьбі з негативними інформаційними впливами, кібертероризмом та проявами інформаційних воєн у міждержавних відносинах.

Важливою складовою ефективності сучасних інформаційних обмінів є розробка теоретичних засад визначення ефективності наукових досліджень. Суттєвим внеском у вирішення цієї проблеми є наукова робота відділу бібліометрії та наукометрії СІАЗ, результатом якої стала побудова інформаційно-аналітичної системи бібліометричного моніторингу та відстеження тенденцій розвитку вітчизняної науки.

Науковцями СІАЗ встановлено зростаючу залежність ефективності державного управління від якості інформаційного забезпечення і використання наявних ресурсів інформації в органах державної влади. Цей висновок набуває особливого значення не лише у зв'язку із посиленням негативних інформаційних впливів, що заповнюють національний інформаційний простір недостовірною інформацією, дискредитують вітчизняні органи державної влади, порушують роботу засобів керування та інформаційних

обмінів. Його значення зростає також і з розвитком системи соціальних мереж – популярного і важливого джерела інформації для переважної більшості соціально активної частини населення. Це неконтрольоване вертикально джерело інформації може слугувати каналом негативних інформаційних впливів. Його зміст ще недостатньо вивчається державою і сама вона ще недостатньо в ньому проявляється, не сприяє використанню цього інструменту інформаційних обмінів в інтересах вітчизняної економічної, політичної, культурологічної тощо діяльності.

У цілому ж, функціонування владних структур в умовах інформаційної війни передбачає якісно новий організаційно-технологічний рівень роботи з новими масивами інформації, насамперед зарубіжної. Відповідно до прояву цієї тенденції відбувається переосмислення значення бібліотечних установ у системі сучасної інформаційної діяльності.

Важливою складовою дослідження стало вивчення ефективності використання можливостей провідних бібліотечних установ для роз'яснення змісту діяльності інституту президентства у практиці суспільних перетворень. На основі здійснення комплексного вивчення наукового доробку у сфері інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності президентських структур в Україні та провідних країнах світу підготовлено друковані та електронні версії реферативних, оглядових та інформаційних видань, що висвітлюють найбільш резонансні та актуальні питання суспільно-політичних подій в Україні, розгортання воєнно-політичного конфлікту у Східному регіоні, діяльності Президента України та президентських структур щодо мирного врегулювання кризових явищ у державі та втілення ключових реформ відповідно до «Стратегії розвитку–2020».

Наявний досвід трансформації провідних бібліотечних установ України відповідно до сучасних суспільних запитів на інформаційне забезпечення показує, що бібліотеки стають ефективним суспільним інструментом задоволення необхідними інформаційними ресурсами усіх категорій вітчизняних користувачів. Трансформація відбувається за певних умов:

- впровадження електронних інформаційних технологій у сучасну бібліотечну діяльність, активне включення бібліотек у мережу сучасних соціальних інформаційних комунікацій;
- фундаментальних змін у комплектуванні, опрацюванні та зберіганні бібліотечних фондів, нових принципів формування бібліотечних

електронних ресурсів, особливої уваги до інформаційно-аналітичного ресурсу як власного продукту нової якості, виробленого самими бібліотеками як інформаційними центрами загальносуспільного значення;

– впровадження дистантних методів роботи як найбільш перспективного напрямку розвитку бібліотечних установ у майбутньому, урізноманітнення, удосконалення активних форм інформаційно-аналітичного обслуговування всіх категорій користувачів;

– оцифрування фондів бібліотек, оперативного введення в суспільний обіг насамперед тієї частини їх, що необхідна для вирішення актуальних проблем суспільного розвитку, вітчизняного наукового поступу, формування національних духовно-ціннісних орієнтирів, патріотичного виховання нових поколінь українців;

– вироблення стратегічних підходів, налагодження ефективного процесу відбору в інтересах вітчизняного користувача якісної інформації з інформаційних масивів соціальних медіа, глобального інформаційного простору загалом, комплектування нею наявної системи інформаційних баз і підготовка для ефективного використання українськими користувачами;

– об'єднання українських інформаційних ресурсів у загальнонаціональну інформаційну корпоративну систему.

Удосконалення інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек сприяє:

– введенню в обіг національних інформаційних ресурсів із фондів бібліотек з метою підвищення якісного рівня інформації в системі національних інформаційних комунікацій;

– оперативному відбору і представленню вітчизняним користувачам нової інформації глобального інформаційного простору, необхідної для суспільного розвитку;

– аналізу інформації соцмереж і використанню її для сучасного бібліотечного комплектування;

– тематичній організації інформаційних ресурсів для корпоративних користувачів як форми їх ефективного використання.

Оптимізація інформаційно-аналітичної діяльності в сучасних бібліотечних установах пов'язана, таким чином, з удосконаленням їх організуючої ролі в національному інформаційному просторі. Інформаційно-аналітична діяльність наукових бібліотек у сучасних умовах в усе більшій мірі виконує науково-прикладну функцію їхньої наукової діяльності щодо використання

наукових та інших суспільно значущих інформаційних ресурсів у практиці національного розвитку. Активно розвиваючись разом із еволюцією сучасного інформаційного простору, інформаційно-аналітична діяльність бібліотек

- розкриває зміст національних фондів інформації, що є культурним спадком минулих поколінь;

- стає орієнтуючим началом у процесі подальшого нарощування та розвитку національних інформаційних ресурсів та суспільним орієнтиром у змістовних характеристиках розвитку глобальних інформаційних процесів, національного інформаційного виробництва та у процесах внутрішніх і міжнародних інформаційних обмінів;

- сприяє орієнтації різних категорій вітчизняних замовників у сфері інформаційного обслуговування в процесах, пов'язаних із проблематикою політичного, економічного розвитку, участі вітчизняної науки в інноваційних процесах розвитку, вдосконалення соціальної структури суспільства та в ринкових формах обмінів інформаційними ресурсами;

- є ефективним інструментом застереження усіх категорій вітчизняних користувачів інформаційними ресурсами стосовно проявів негативних інформаційних впливів у національному інформаційному просторі, орієнтації громадської думки на протистояння фактам зарубіжної інформаційної агресії.

Як свідчить досвід провідних бібліотечних установ, ці напрями оптимізації інформаційно-аналітичної роботи є найбільш затребуваними в середовищі користувачів і їх використання є найбільш перспективним у діяльності бібліотечних структур. Вони мають враховуватись у процесі вдосконалення, диференціації відповідних продуктів бібліотечної діяльності за призначенням, відображатися в процесах її спеціалізації та гармонійно пов'язуватись із розвитком технологій тематичного відбору і підготовки затребуваних суспільними інститутами інформаційних ресурсів до продуктивного використання.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

За підсумками проведеного дослідження можна запропонувати наступні рекомендації.

1. Для вирішення питань, пов'язаних із інформаційно-аналітичним забезпеченням системи дистантних замовників НБУВ на базі моніторингу ЗМІ видається за необхідне здійснювати групування інформаційно-аналітичних матеріалів відповідно до найбільш суспільно значущих напрямів розвитку українського суспільства. Таке групування дає змогу сконцентрувати увагу на перебігу основних подій, пов'язаних із виходом з минулого етапу економічної кризи, що сприяє задоволенню запитів користувачів із числа тих, які в найбільшій мірі зацікавлені у вирішенні проблемних питань.

2. Важливим напрямом бібліотечної діяльності є сприяння процесу розвитку національної системи електронного врядування в контексті вдосконалення взаємовідносин з усіма сферами життєдіяльності українського суспільства. Інформаційно-аналітичні відділи бібліотек мають змогу широко використовувати механізми зворотного зв'язку у вирішенні питань загальносуспільного значення для інформування управлінських структур про ефективність їхньої діяльності, про недостатньо охоплені цією діяльністю аспекти суспільного життя.

3. Аналіз діяльності бібліотечних установ у процесі розвитку інформаційного простору України свідчить про зростаючу важливість такого джерела інформації для наповнення якісними інформаційними продуктами вітчизняних соціальних інформаційних комунікацій. Проблема «вмонтованості» бібліотечних установ України в систему вітчизняних інформаційних комунікацій нерозривно пов'язана із сучасним техніко-технологічним забезпеченням діяльності бібліотек, удосконаленням професійного рівня працівників бібліотек, зростанням фонду електронної інформації в бібліотечних установах.

4. Із зростанням техніко-технологічного ресурсу сучасних бібліотечних установ в інтересах суспільного розвитку вони мають приділити особливу увагу вирішенню таких проблем:

– представлення інформаційного ресурсу України в глобальному інформаційному просторі;

– організація відбору інформації, необхідної для розвитку українського суспільства, і надання її усім зацікавленим категоріям замовників;

– забезпечення національного інформаційного суверенітету, вдосконалення інформаційної безпеки України.

5. У зв'язку з тим, що, за даними моніторингових досліджень СІАЗ, вітчизняні ЗМІ використовують зарубіжні інформаційні ресурси без надання їм об'єктивних оцінок з точки зору національних інтересів, в інформаційно-аналітичних виданнях бібліотечних установ має бути повністю використаний принцип збалансованої подачі інформації із висвітленням різних точок зору, що в комплексі дає змогу об'ємної оцінки подій, що відбуваються.

6. Для вдосконалення методик аналізу сучасних інформаційних потоків бібліотечні установи мають вивчати інформаційні ресурси, пов'язані з висвітленням макроекономічних, найбільш загальних політичних та інших процесів у розвитку суспільства. Для цього у повній мірі мають використовуватись нові інформаційні ресурси, продуковані в інститутах НАН України, інших наукових, науково-дослідних установах, інформаційно-аналітичних структурах типу «фабрик думки» тощо. З іншого боку, набуває актуальності суспільна необхідність вивчення інформаційного ресурсу, що продукується в соціальних інформаційних мережах, аж до блогерської інформації включно. Це джерело інформації має стати об'єктом для комплектування бібліотечних установ як найоперативнішого, найдемократичнішого літопису суспільного життя.

7. У вдосконаленні інформаційно-аналітичної роботи із забезпечення розвитку наукових досліджень важливим є використання прийомів вибіркового оцифрування певних елементів монографічної літератури (з відповідним дотриманням прав на інтелектуальну власність) для орієнтування наукових працівників у системі нових ідей, підходів, рекомендацій, гіпотез тощо.

8. Важливим напрямом роботи наукових бібліотек має стати оперативне доведення змісту наукових конференцій, їхніх рекомендацій та прогнозів до широкої аудиторії. Це завдання може бути реалізоване за допомогою використання можливостей електронних технологій, таких як електронне обговорення концептуальних матеріалів, оперативне ознайомлення аудиторії користувачів з науковими висновками, рекомендаціями та прогнозами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Абдеев Р. Ф.* Философия информационной цивилизации / Р. Ф. Абдеев. – Москва : ВЛАДОС, – 1994.
2. *Аксьонова Н.* Методика відбору інтернет-інформації: вплив сучасних інтернет-технологій / Н. Аксьонова // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2014. – Вип. 39. – С. 385–396.
3. *Берегельський А.* Аналіз новинних потоків у дослідженні вітчизняного інформаційного поля / А. Берегельський, Ю. Половинчак // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2015. – Вип. 41. – С. 425–437.
4. *Білорус О. Г.* Глобалізація і національна стратегія України / О. Г. Білорус. – Броди; Київ, 2001. – 299 с.
5. *Білорус О. Г.* Економічна система глобалізму / О. Г. Білорус. – Київ, 2003. – 357 с.
6. *Блажкевич А.* Електронні юридичні бібліотеки як складова національного інформаційного простору / А. Блажкевич // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2015. – Вип. 41. – С. 223–236.
7. *Бондаренко В.* Дистантне обслуговування користувачів бібліотек: сучасні наукові підходи до питання / В. Бондаренко // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2013. – Вип. 36. – С. 503–521.
8. *Бусол О.* Перспективи використання інформаційно-аналітичних систем у діяльності наукових підрозділів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського / О. Бусол // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2014. – Вип. 39. – С. 320–327.
9. *Вітушко А.* Проблема використання в бібліотечному інформаційному виробництві соціальних мереж з точки зору інформаційної безпеки / А. Вітушко // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2013. – Вип. 36. – С. 181–191.
10. *Вишневська І.* Соціальні мережі як джерело підготовки інформаційно-аналітичних матеріалів / І. Вишневська // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2015. – Вип. 41. – С. 521–530.
11. *Ворошилов О.* Інформаційний ресурс у соціокультурній трансформації Української держави / О. Ворошилов // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2014. – Вип. 39. – С. 94–110.

12. *Галаган Д.* Библиотеки будущего [Электронный ресурс] / Д. Галаган. – Нидерланды, Дельфт : Технический ун-т. – Режим доступа: <http://www.cei.uran.net.ua/archives/2001>. – Загл. с экрана.

13. *Галаган Л.* Вищі органи державної влади в Україні (1991–2012 рр.) : формування та взаємодія : монографія / Л. Галаган ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2013. – 174 с.

14. *Гончаров М. В.* Новые информационные технологии как новый шанс для библиотек / М. В. Гончаров // Библиотеки и ассоциации в меняющемся мире: новые технологии и новое сотрудничество: материалы 4-й Междунар. конф. «Крым–97», Т. 1. – Москва : ТЕЛЕР, 1997.

15. *Горенко Т.* Інформаційно-аналітична діяльність як чинник мінімізації інформаційних ризиків розвитку економіки / Т. Горенко, О. Андріяш // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2015. – Вип. 41. – С. 69–79.

16. *Горова С. В.* Інтернет-ЗМІ як об'єкт бібліотечної інформаційної діяльності : монографія / С. В. Горова ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2013. – 208 с.

17. *Горова С.* Удосконалення національної безпеки в контексті розвитку електронних інформаційних технологій / С. Горова // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2014. – Вип. 39. – С. 50–57.

18. *Горовий В. М.* Актуальні завдання формування єдиного вітчизняного інформаційного простору / В. М. Горовий // Соціально-економічний стан України: наслідки для народу та держави. Національна доповідь. – Київ, 2009. – С. 481–498.

19. *Горовий В. М.* Соціальні інформаційні комунікації, їх наповнення і ресурс / В. М. Горовий. – Київ, 2010. – 230 с.

20. *Горовий В.* Національні інформаційні ресурси в контексті посилення глобальних інформаційних впливів / В. Горовий // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2013. – Вип. 36. – С. 7–21.

21. *Горовий В.* Особливості продукування наукової інформації у вітчизняному науковому виробництві / В. Горовий // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2014. – Вип. 39. – С. 11–25.

22. *Горовий В.* Національні інформаційні процеси в умовах глобалізації: монографія / В. Горовий ; наук. ред. О. С. Онищенко ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2015. – 332 с.

23. *Горовий В.* Інформаційні комунікації в еволюції національного інформаційного простору / В. Горовий // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2015. – Вип. 41. – С. 26–38.

24. *Гранчак Т. Ю.* Бібліотека і політична комунікація : монографія / Т. Ю. Гранчак. – Київ, 2012. – 481 с.

25. *Гранчак Т.* Бібліотека в інформаційному супроводі управління суспільними процесами : політико-комунікаційний аспект : монографія / Т. Гранчак ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2014. – 184 с.

26. *Гранчак Т.* Формування бібліотеками національного інформаційного простору в контексті реалізації державної інформаційної політики / Т. Гранчак // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2014. – Вип. 39. – С. 26–42.

27. *Гранчак Т.* Науково-дослідна діяльність інформаційно-аналітичних підрозділів бібліотек у розвитку національного інформаційного суверенітету / Т. Гранчак // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2015. – Вип. 41. – С. 39–53.

28. *Давидова І. О.* Бібліотечне виробництво в інформаційному суспільстві: монографія / І. О. Давидова. – Харків : ХДАК, 2005. – 295 с.

29. Декларація про бібліотеки, інформаційні служби та інтелектуальну свободу, прийнята в Глазго (2002 р.) [Електронний ресурс] // Українська бібліотечна асоціація / Документи ІФЛА. – Режим доступу: <http://www.ula.org.ua/index.php?id=276>. – Назва з екрана.

30. *Дубас Т.* Видавнича діяльність наукових бібліотек у сучасному інформаційному середовищі: тенденції розвитку / Т. Дубас // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2014. – Вип. 39. – С. 341–350.

31. *Жабін О.* Технологічні трансформації в бібліотеці: від бібліографування до наукометрії / О. Жабін // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2015. – Вип. 41. – С. 346–360.

32. *Желай О.* Бібліотечно-аналітична робота як складова системи протидії антиукраїнській інформаційній агресії / О. Желай // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2015. – Вип. 41. – С. 138–153.

33. З виступу президента НАН України, академіка НАН України Б. Є. Патона на засіданні Президії НАН України при обговоренні питання

«Про стан та завдання розвитку в НАН України бібліотечно-інформаційної справи» // *Бібл. вісн.* – 2002. – № 5. – С. 8.

34. *Захарова Н.* Культурно-інформаційна функція наукової бібліотеки в сучасних умовах / Н. Захарова // *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського.* – Київ, 2013. – Вип. 36. – С. 447–451.

35. *Захарова Н.* Виставкова діяльність бібліотек як елемент інформаційного обслуговування / Н. Захарова // *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського.* – Київ, 2014. – Вип. 39. – С. 467–474.

36. *Зернецька О. В.* Глобальний розвиток систем масової комунікації і міжнародні відносини / О. В. Зернецька. – Київ : Освіта, 1999.

37. *Іванова Н.* Правові аспекти інформатизації в соціокультурній сфері / Н. Іванова // *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського.* – Київ, 2014. – Вип. 39. – С. 69–83.

38. *Іванова Н.* Розвиток національного інформаційного простору: сучасні виклики / Н. Іванова // *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського.* – Київ, 2015. – Вип. 41. – С. 239–246.

39. *Клімушин П. С.* Інформаційні представництва органів державної влади України / П. С. Клімушин // *Теорія та практика державного управління* : зб. наук. пр. – Харків, 2007. – Вип. 1 (16). – С. 31–36.

40. *Кулицький С.* Проблеми підготовки інформаційно-аналітичних матеріалів з економічної тематики в умовах поширення цифрових технологій / С. Кулицький // *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського.* – Київ, 2013. – Вип. 36. – С. 429–446.

41. *Кулицький С.* Методичні аспекти аналітичної діяльності наукової бібліотеки в інформаційному просторі української економіки / С. Кулицький // *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського.* – Київ, 2014. – Вип. 39. – С. 111–121.

42. *Кулицький С.* Інформаційно-аналітична діяльність бібліотек – складова розвитку економічної аналітики / С. Кулицький // *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського.* – Київ, 2015. – Вип. 41. – С. 331–345.

43. *Макаренко Є. А.* Європейська інформаційна політика / Є. А. Макаренко. – Київ, 2000. – 368 с.

44. *Мотульський Р. С.* Общее библиотековедение / Р. С. Мотульський. – Москва: Либерия, 2004. – 223 с.

45. Неурядові аналітичні центри в Україні: стан і тенденції розвитку // Національна безпека і оборона. – 2003. – № 10. – С. 3–26.

46. *Олійник О. В.* Політико-правові аспекти формування інформаційного суспільства суверенної і незалежної держави [Електронний ресурс] / О. В. Олійник, О. В. Соснін, Л. Є. Шиманський. – Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/book/Sosnin_2.htm. – Назва з екрана.

47. *Пальчук В.* Сучасні тенденції розвитку базових функцій інформаційно-аналітичних підрозділів бібліотек / В. Пальчук // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2013. – Вип. 36. – С. 489–502.

48. *Пальчук В.* Бібліотеки в інформаційно-аналітичному забезпеченні органів державної влади : монографія / В. Пальчук ; наук. ред. В. М. Горвий ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2014. – 314 с.

49. *Панарин А.* Глобальное информационное общество: вызовы и ответы / А. Панарин // Власть. – 2001. – № 1. – С. 14–19.

50. *Пасько Я. І.* Соціальна держава і громадянське суспільство: співпраця versus протистояння : монографія / Я. І. Пасько. – Київ : ПАРАПАН, 2008. – 272 с.

51. *Пестрецова О.* Роль бібліотек у процесі організації доступу до правової інформації (на прикладі діяльності Національної юридичної бібліотеки Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського та Юридичної бібліотеки Бібліотеки Конгресу США) / О. Пестрецова // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2014. – Вип. 39. – С. 160–170.

52. *Попик В.* Нові обрії інтеграції національного науково-інформаційного простору / В. Попик // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2015. – Вип. 41. – С. 11–25.

53. *Присяжна Л.* Наукові бібліотеки як центри інформаційно-аналітичного забезпечення органів державного управління (на прикладі НБУВ) / Л. Присяжна // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2014. – Вип. 39. – С. 138–146.

54. *Соснін О. В.* Проблеми державного управління системою національних інформаційних ресурсів з наукового потенціалу України / О. В. Соснін. – Київ, 2003. – 572 с.

55. *Струнгар А.* Формування інформаційної структури сайту бібліотеки як ефективного інструменту взаємодії у веб-середовищі / А. Струнгар // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2013. – Вип. 36. – С. 385–390.

56. *Струнгар А.* Специфіка організації представлення контенту бібліотечного веб-ресурсу з метою підвищення його ефективності / А. Струнгар // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2015. – Вип. 41. – С. 601–608.

57. *Тарасенко Н.* Інноваційні аспекти бібліотечно-інформаційного виробництва / Н. Тарасенко // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – Вип. 41. – Київ, 2015. – С. 543–559.

58. *Терещенко І.* Впровадження інноваційних технологій у бібліотечний сервіс / І. Терещенко // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2014. – Вип. 39. – С. 447–455.

59. *Чернов А. А.* Становление глобального информационного общества: проблемы и перспективы / А. А. Чернов. – Москва, 2003. – 232 с.

60. *Чуприна Л.* Оперативна інтернет-інформація в інформаційно-аналітичній діяльності бібліотек України : монографія / Л. Чуприна ; наук. ред. В. М. Горовий ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2014. – 208 с.

61. *Чуприна Л.* Специфіка використання оперативної інтернет-інформації в аналітичній діяльності бібліотек / Л. Чуприна // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2014. – Вип. 39. – С. 309–319.

62. *Чуприна Л.* Соціальні мережі як інструмент реалізації громадських ініціатив / Л. Чуприна // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2015. – Вип. 41. – С. 54–68.

Наукове видання

ГРАНЧАК Тетяна Юріївна, БОНДАРЕНКО Вікторія Іванівна,
ГОРОВА Світлана Валеріївна та ін.

**БІБЛІОТЕКА В РЕАЛІЗАЦІЇ
ДЕРЖАВОТВОРЧОЇ
ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ**

Редактори: Т. Дубас, Л. Сісіна, О. Федоренко, Ю. Шлапак
Технічний редактор Т. Дубас
Комп'ютерна верстка: Г. Булахова

Підп. до друку 17.05.2016. Формат 70x100/16.
Друк офс. Ум. друк. арк. 26,12. Обл.-вид. арк. 17,19.
Наклад 300 пр. Зам. № 8.

Видавець і виготовлювач
Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського
03039, Київ, просп. 40-річчя Жовтня, 3

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 1390 від 11.06.2003 р.